

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUK BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE
HAKİMLER VE SAVCILAR KURULU'NUN
ANAYASAL İLKELER İLE İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

OĞUZCAN KUTKAN

568117701

İstanbul-2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUK BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE
HAKİMLER VE SAVCILAR KURULU'NUN
ANAYASAL İLKELER İLE İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

OĞUZCAN KUTKAN

568117701

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdullah SEZER

İstanbul-2020

ÖZ

Bu çalışmada Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun yapısı, görevleri ve yetkilerinin Anayasal ilkelere uygunluğu incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle çalışmanın birinci bölümünde Hâkimler ve Savcılar Kurulu ile ilişkili olan Anayasal ilke ve haklar ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun dünya genelindeki durumunun anlaşılabilmesi için Kurul'un muadillerinin ve Kurul'un görevi olan yargının özlük işlerinin yürütülmesinin uluslararası hukuktaki ve karşılaştırmalı hukuktaki durumu anlatılmıştır. Bu doğrultuda ikinci bölümde ilk önce temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmalardaki yargı kurulları ve yargının özlük işlerine ilişkin düzenlemeler açıklanmıştır. Sonra uluslararası örgütler tarafından yayınlanan uluslararası belgelerdeki yargı kurulları ve yargının özlük işlerine ilişkin öneriler anlatılmıştır. Ardından karşılaştırmalı hukuka geçilerek yargı kurulları ve yargının özlük işleri ile ilgili bazı demokratik hukuk devletlerindeki uygulamalar açıklanmıştır.

Son bölümde ise önce tarihsel süreç içinde Türkiye'de yargının özlük işlerinin ve yargı kurullarının gelişimi açıklanmış ardından halen yürürlükte bulunan hukuka göre Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun yapısı, görevleri ve yetkileri incelenmiştir. Bu inceleme kapsamında Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun yapısı, görevleri ve yetkilerindeki Anayasal ilke ve haklara aykırılıklar tespit edilmiş ve çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hâkimler ve Savcılar Kurulu, Yargı Bağımsızlığı, Yargının Tarafsızlığı, Hukuk Devleti

ABSTRACT

In this study, the structure, duties and powers of the Council of Judges and Prosecutors were examined in accordance with constitutional principles. In this context, in the first part of the study, the constitutional principles and rights associated with the Council of Judges and Prosecutors are explained in detail.

In the second part, the situation of the counterparts of the Board and the execution of personal affairs of the judiciary, which is the duty of the Board, in international law and comparative law has been explained. In this direction, firstly, in the second part, the regulations regarding the judicial councils and the personnel affairs of the judiciary in international conventions on fundamental rights and freedoms are explained. Then, recommendations on judicial councils and personnel affairs of the judiciary in international documents published by international organizations were explained. Then, by moving to comparative law, judicial councils and personal affairs of the judiciary in some democratic states were explained.

In the last chapter firstly in the historical process it is explained the development of the personal affairs of the judiciary and judicial councils in Turkey. Then, the structure, duties and powers of the Council of Judges and Prosecutors were examined in accordance with the current law. Within the scope of this examination, violations of the constitutional principles and rights in the structure, duties and powers of the Council of Judges and Prosecutors were identified and solutions were proposed.

Key Words: Council of Judges and Prosecutors, Judicial Independence, Impartiality of the Judiciary, Rule of Law

ÖNSÖZ

Türkiye’de hakkında en çok tartışma yapılan kurumlardan biri Hakimler ve Savcılar Kurulu’dur. Hakimler ve Savcılar Kurulu pek çok Anayasal ilke ve hakkın, özellikle yargı bağımsızlığının korunması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu tez Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nun yapısı, görevleri ve yetkileri ile ilgili Anayasal ilke ve haklara aykırı durumlara dikkat çekmek ve ideal örnekleri de göstererek çözüm önerileri getirmek için yazıldı. Türk Anayasa Hukuku literatürüne katkı sunmasını dilerim.

Tez ile ilgili olarak anlayışı ve katkılarından dolayı tez danışmanım Doç. Dr. Abdullah Sezer’e, jüri üyeleri Dr. Öğretim Üyesi Oya Boyar’a ve Dr. Öğretim Üyesi Sezercan Bektaş’a teşekkür ederim. Ayrıca tezin yazılmasında değerli fikirleriyle destek olan arkadaşım Arş. Gör. Gizem Coşğun’a teşekkür ederim. Ve ayrıca tezi gözden geçirip redaksiyonunu yapan arkadaşım Arş. Gör. Doğukan Sever’e teşekkür ederim.

Oğuzcan Kutkan

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM HAKİMLER VE SAVCILAR KURULU İLE İLİŞKİLİ ANAYASAL İLKELER

I. YARGI BAĞIMSIZLIĞI.....	6
A. YARGI BAĞIMSIZLIĞININ ANLAMI VE ÖNEMİ.....	6
B. YARGI BAĞIMSIZLIĞININ KAPSAMI.....	9
1. Yasama Organına Karşı Bağımsızlık.....	9
2. Yürütme Organına Karşı Bağımsızlık.....	11
3. Yargısal Sistemin Diğer Unsurlarına Karşı Bağımsızlık.....	16
4. Çevreye Karşı Bağımsızlık.....	17
a. Anayasal Hakların Kullanılması Durumunda.....	18
b. Hukuka Aykırı Müdahale Olması Durumunda.....	21
C. SAVCILARIN BAĞIMSIZLIĞI SORUNU.....	23
1. Savcıların Bağımsız Olup Olmaması Tartışması.....	23
2. Türk Hukukundaki Düzenlemeler ve Yüksek Mahkeme Kararları.....	25
3. Görüşümüz.....	28
II. YARGI BAĞIMSIZLIĞININ UNSURU OLAN ANAYASAL İLKELER.....	31
A. HAKİMLİK VE SAVCILIK TEMİNATI.....	31
1. Azledilmeme Teminatı.....	32
2. Emekli Edilmeme Teminatı.....	33
3. Maaş Teminatı.....	34
4. Görev Teminatları.....	34

B. DOĞAL HAKİM	35
III. UNSURLARINDAN BİRİ YARGI BAĞIMSIZLIĞI OLAN ANAYASAL HAK VE İLKELER.....	37
A. YARGININ TARAFSIZLIĞI	38
B. ADİL YARGILANMA HAKKI	42
C. KUVVETLER AYRILIĞI	44
D. DEMOKRASİ.....	47
E. HUKUK DEVLETİ.....	49
IV. EŞİTLİK HAKKI.....	53
V. KAMU HİZMETİNE GİRME HAKKI VE LİYAKAT İLKESİ.....	56

2.BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA YARGI KURULLARI

I. ULUSLARARASI ANLAŞMA VE BELGELERDE YARGI KURULLARI VE YARGININ ÖZLÜK İŞLERİ.....	59
A. ULUSLARARASI ANLAŞMALARDA YARGI KURULLARI VE YARGININ ÖZLÜK İŞLERİ.....	60
1. Genel Olarak.....	60
2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	62
B. ULUSLARARASI BELGELERDE YARGI KURULLARI VE YARGININ ÖZLÜK İŞLERİ.....	66
1. Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı İlkeleri.....	66
2. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Tavsiye Kararları.....	67
3. Hakimlerin Statüsü Hakkında Avrupa Şartı.....	68
4. Venedik Komisyonu Raporları.....	69
5. Avrupa Hakimleri Danışma Konseyi (CCJE) Görüşleri.....	71
6. Avrupa Yargı Kurulları Ağı (ENCJ) Raporları.....	73

II. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA YARGI KURULLARI VE YARGININ ÖZLÜK İŞLERİ.....	75
A. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA YARGI KURULLARI.....	76
1. Güney Avrupa Modeli.....	77
a. Fransa.....	77
b. İtalya.....	78
c. İspanya.....	80
d. Portekiz.....	81
2. Kuzey Avrupa Modeli.....	82
a. Danimarka.....	83
b. Hollanda.....	84
c. İngiltere.....	86
B. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA YARGININ ÖZLÜK İŞLERİ.....	88
1. Yargı Mensuplarının Mesleğe Kabulü ve Atanması.....	88
a. Seçme ve Atama Usulü.....	89
b. Seçme ve Atamaya Yetkili Makam.....	90
(1). Halk.....	91
(2). Yürütme Organı.....	91
(3). Yasama Organı.....	92
(4). Yargı Kurulu.....	92
2. Yargı Mensuplarının Tayini.....	93
3. Yargı Mensuplarının Terfisi.....	94
4. Yargı Mensuplarının Denetimi ve Disiplini.....	95

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE HAKİMLER VE SAVCILAR KURULU

I. TÜRK ANAYASA TARİHİNDE YARGI KURULLARI

VE YARGININ ÖZLÜK İŞLERİ.....97

A. 1876 KANUN-I ESASİ’YE KADAR OSMANLI DÖNEMİ97

B. 1876 KANUN-I ESASİ DÖNEMİ.....99

C. 1921 TEŞKİLAT-I ESASİYE KANUNU DÖNEMİ.....102

D. 1924 TEŞKİLAT-I ESASİYE KANUNU DÖNEMİ.....102

E. 1961 ANAYASASI DÖNEMİ.....104

II. 1982 ANAYASASINA GÖRE HAKİMLER VE SAVCILAR KURULU.....108

A. ANAYASANIN YÜRÜRLÜĞE GİRDİĞİ İLK ŞEKLİNE GÖRE HSK108

B. 2010 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNDEN SONRA HSK.....110

C. 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNDEN SONRA GÜNÜMÜZDE HSK...116

1. HSK’nın Hukuki Niteliği ve İşlevi.....117

2. HSK’nın Üye Yapısı.....118

a. Üyelerin Nitelikleri ve Seçilmesi.....118

b. HSK’nın Üye Yapısıyla İlgili Doktrindeki Görüşler.....121

c. Görüşümüz.....122

3. HSK’nın İç Yapısı ve Çalışma Düzeni.....126

a. Başkan.....126

b. Genel Kurul.....127

c. Daireler.....	127
d. Hizmet Birimleri.....	127
(1). Teftiş Kurulu.....	128
(2). Genel Sekreterlik.....	128
4. HSK'nın Kararlarının Niteliği.....	129
5. HSK'nın Görev ve Yetkileri.....	131
a. Hakim ve Savcıların Mesleğe Kabulü ve Atanmaları.....	131
(1). Adayların Seçilmesi.....	131
(2). Adayların Eğitimi ve Stajı.....	136
(3). Mesleğe Kabul ve Atama Kararı.....	140
b. Hakim ve Savcıların Tayinleri.....	140
c. Hakim ve Savcıların Terfileri.....	144
d. Hakim ve Savcıların Denetimi ve Disiplini.....	149
SONUÇ.....	154
KAYNAKÇA.....	161

KISALTMALAR

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ASBÜHFD	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	Anayasa
AYM	Anayasa Mahkemesi
BM	Birleşmiş Milletler
C.	Cilt
CMK	5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev.	Çevirmen
DEÜHFD	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
EÜHFD	Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
EÜSBED	Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
FETÖ	Fethullahçı Terör Örgütü
GÜHFD	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜSBD	Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
HakSavK	2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu

HSK	Hâkimler ve Savcılar Kurulu
HSKK	6087 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu
HSYK	Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
İTC	İttihat ve Terakki Cemiyeti
İÜHFD	İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
md.	madde
MÜHFDHAD	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
Örn:	Örneğin
ÖSYM	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
R.G.	Resmi Gazete
s.	sayfa
Sa.	Sayı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TADA	Türkiye Adalet Akademisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
YARSAV	Yargıçlar ve Savcılar Birliği

YHK

Yüksek Hâkimler Kurulu

YSK

Yüksek Savcılar Kurulu

yy.

yüzyıl

GİRİŞ

Yasama, yürütme ve yargı, bir devletin temel organlarını oluştururlar. Bu temel organların çeşitli görevleri bulunur. Yasama organının (parlamento) temel görevi ülkede uygulanacak hukuk kurallarını oluşturmaktır. Yürütme organının (hükümet ve idare¹) temel görevi ise bu kuralları uygulamaktır. Yargı organı ise bu kurallara uyulmamasından kaynaklanan anlaşmazlıkları çözer² ve kurallara aykırılık iddialarını karara bağlar.³ Hukuki anlaşmazlıkları çözen kişiler hâkimlerdir. Bir veya birden fazla hâkim bir mahkemeyi oluşturur.⁴ Türkiye’de yargı organı, hâkimler ve mahkemelerin oluşturduğu bir bütün olarak kabul edilmektedir.

Türkiye’de hâkimlerin ve savcılarının⁵ mesleğe alma, atama, tayin, terfi, denetim ve disiplin gibi özlük işlerini yapan kurum, Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK)’dur.⁶ Türkiye’de yargı mensuplarının özlük işlerinin yürütülmesi konusunda Osmanlı döneminden beri çeşitli yöntemler uygulanmış ve çeşitli tecrübeler edinilmiştir. Bunun sonucunda ilk kez 1961 Anayasasıyla, hâkimlerin özlük işlerini yürütmekle görevli bir yargı kurulu olan Yüksek Hâkimler Kurulu (YHK) kurulmuştur. 1961 Anayasasında 1971 yılında yapılan değişikliklerle birlikte savcılarının özlük işlerinin yürütülmesi için de ayrı bir kurum, Yüksek Savcılar Kurulu (YSK) kurulmuştur. 1982 Anayasası ise bu iki kurumu birleştirmiş ve hem hâkim hem de savcılarının özlük işlerini yürütmekle görevli bir

¹ Yürütme organının iki kısmı bulunmaktadır. Yürütme organının bir siyasi kısmı bir de idari kısmı vardır. Yürütmenin siyasi kısmını oluşturan makam hükümettir. Genellikle Devlet Başkanı ve Bakanlar Kurulundan veya sadece Devlet Başkanından (Cumhurbaşkanı veya Hükümdar) oluşur. Hükümet, yürütme yetkisini kullanan makamdır. Her ne kadar hükümet kavramı genellikle yürütme kavramı ile eş anlamda kullanılsa da yürütme yetkisi olmamasına rağmen “idare” de yürütme organının bir parçasıdır, yürütme organının idari kısmını oluşturur. İşlevsel anlamda yasama, yargı ve hükümet dışında devletin geri kalan kısmına “idare” denir. İdarenin siyasi yetkileri yoktur. Kamu hizmeti yapma ve kolluk faaliyeti yürütme gibi görevleri vardır. Yürütme organının siyasi yetkilere sahip olan ve devleti yöneten kısmı hükümettir (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Turgut Tan, **İdare Hukuku**, 3. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2014, s. 16-22).

² Servet Armağan, **Türk Esas Teşkilat Hukuku**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1979, s. 70.

³ Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, II. Cilt**, 2. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2020, s. 450.

⁴ Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, II. Cilt**, s. 450-451.

⁵ Savcılar bir suç şüphesi olduğu zaman gerçeği araştırmakla görevlidirler. Savcılar, yaptıkları araştırma sonucunda gerekli görürlerse dava açıp ceza isteyerek adaletin sağlanmasına yardımcı olurlar (Nevzat Toroslu, Metin Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2016, s. 119) Türkiye’de bu görevi yapan kişilerin mesleğinin resmi adı Cumhuriyet Savcısıdır. Ancak kendilerine kısaca savcı da denilmektedir.

⁶ Kemal Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, 3. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2019, s. 1053.

yargı kurulu olarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nu (HSYK) kurmuştur. 2017 yılındaki Anayasa değişikliklerinde kurulun adındaki “Yüksek” ibaresi silinmiş ve kurulun adı Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) olmuştur. HSK ile ilgili olarak 2010 ve 2017 yıllarında çok önemli Anayasa değişiklikleri yapılmıştır. HSK, 2010 Anayasa değişikliği sürecinden itibaren Türkiye’de pek çok tartışmanın konusu olmaktadır.

Hâkimler ve Savcılar Kurulu, önemli görev ve yetkilere sahip bir kuruldur. HSK öncelikle hâkim ve savcılar mesleğe kabul eder. Mesleğe kabul edilen hâkim ve savcılar nereden görev yapacakları HSK tarafından belirlenir. Hâkim ve savcılarının görev yerlerinin değiştirilmesine de HSK karar verir. Başka bir ifadeyle hâkim ve savcılarının atama ve tayin işlemlerini HSK yapar. HSK ayrıca hâkim ve savcılarının hangilerinin terfi edeceğine karar verir. Bunun dışında hâkim ve savcılara kadro dağıtma, birinci sınıfa ayırma ve geçici yetki verme işlemlerini de HSK yapar. HSK’nın denetim görevi de bulunmaktadır. Hâkim ve savcılarının görevlerini hukuka uygun biçimde yapıp yapmadıklarını ve görevleri ile ilgili bir suç işleyip işlemediklerini HSK denetler. Ayrıca HSK hâkim ve savcılarının tutum ve davranışlarının, sıfatlarına ve görevlerine uygun olup olmadığını da denetlemektedir. HSK hâkim ve savcılara disiplin cezası verebilir, onları görevden uzaklaştırabilir ya da ihraç edebilir.⁷ Bu özlük işlerinin dışında HSK ayrıca, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin (yetkili olduğu coğrafi alanın) değiştirilmesi konusunda Adalet Bakanlığının yaptığı teklifleri karara bağlar.

Bütün bu görevler HSK’ya, Anayasanın 159. maddesinin 8. ve 9. fıkraları ile verilmiştir.⁸ 159. maddenin ilk fıkrasında ise HSK’nın, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulup görev yapacağı vurgulanmaktadır. HSK

⁷ HSK’nın bu yetkileri Anayasa Mahkemesi üyeleri dışında bütün yargı mensupları bakımından geçerlidir. Ancak HSK, Anayasa Mahkemesi üyeleri üzerinde yetkili değildir.

⁸ Anayasa md. 159/8: Kurul, adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Anayasa md. 159/9: Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun ve diğer mevzuata (hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

bağımsız bir yargı kurulusudur ve en temel varlık sebebi yargı bağımsızlığının korunmasıdır.

HSK yapısı, görevleri ve yetkileri nedeniyle bazı Anayasal haklar ve ilkelerle ilişkilidir. Hak kavramı, bir özgürlüğün veya bir menfaatin kullanımını istemek konusunda kişilere hukuk düzeni tarafından verilen isteme yetkisini ifade eder.⁹ Özgürlük ise bir şeyi yapma veya yapmama, serbestçe hareket edebilme gücüdür.¹⁰ Herkes her hakka ve özgürlüğe sahip değildir. Ancak ayırım yapılmaksızın her insana insan olduğu için verilmesi gereken bazı hak ve özgürlükler vardır (yaşam hakkı, adil yargılanma hakkı, ifade özgürlüğü gibi). Bu hak ve özgürlüklere “insan hakları” denir.¹¹ Devlet tarafından kabul edilmiş ve hukuken geçerli olan insan haklarına ise “kamu özgürlükleri” veya “temel hak ve özgürlükler” denir.¹² Bu hak ve özgürlükler bir ülkede hukuken geçerlilerse genellikle Anayasada düzenlenirler. Anayasada düzenlendikleri takdirde bu hak ve özgürlüklere Anayasal hak ve özgürlükler de denir.¹³ 1982 Anayasasında da bu temel hak ve özgürlükler düzenlenmiştir.

1982 Anayasası çok sayıda ve çeşitli ilkeler de içermektedir. Anayasadaki ilkeler “Anayasal ilke” şeklinde adlandırılır. Anayasal ilkeler, Anayasadaki belirli konularda ayrıntılı düzenleme yapan özel hükümler değil daha geniş bir uygulama alanı bulunan, genel nitelikte hükümlerdir. Anayasalardaki diğer hükümler genellikle Anayasal ilkelerle uyumlu olurlar. Her Anayasada bu tür ilkeler bulunmaktadır. Anayasal ilkelerden bazıları devletin siyasi yapısının veya devletin benimsediği ideolojinin temel özelliklerini belirler. Örneğin 1982 Anayasasındaki “demokratik devlet”, “laik devlet”, “sosyal devlet”, “Atatürk milliyetçiliğine bağlı devlet” gibi ilkeler bu tür Anayasal ilkelerdir. Bazı Anayasal ilkeler ise devletin hukuk düzeninin temel özelliklerini belirler. Örneğin 1982 Anayasasındaki “yargı bağımsızlığı”, “suçta ve cezada kanunilik”, “maddi güce göre vergi” gibi ilkeler bu tür Anayasal ilkelerdir.

⁹ A. Şeref Gözübüyük, **Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları**, 40. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2020, s. 184.

¹⁰ Tarık Zafer Tunaya, **Siyasi Kurumlar ve Anayasa Hukuku**, 4. Baskı, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1980, s. 187.

¹¹ Şeref İba, **Anayasa Hukuku: Genel Esaslar**, 3. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2017, s. 325.

¹² Münci Kapani, **Kamu Hürriyetleri**, 7. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013, s. 14.

¹³ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 279.

HSK'nın yapısı, görevleri ve yetkilerinde bazı Anayasal ilkelere ve Anayasal haklara aykırılıklar bulunmaktadır. HSK ile ilgili en tartışmalı konu HSK'nın üye yapısıdır. HSK'nın 13 üyesinden 6'sını Cumhurbaşkanının, 7'sini TBMM'nin ataması Kurul'un bağımsızlığı konusunda tartışmalara neden olmaktadır. Kurul, yargının özlük işlerini yapma yetkisine sahip olduğu için Kurul'un bağımsızlığı ile ilgili tartışmalar yargı bağımsızlığı tartışmalarını da beraberinde getirmektedir.

HSK'nın kararlarının yargısal denetimi de tartışma konusudur. HSK'nın meslekten çıkarma dışındaki kararlarının yargı denetimine tabi olmamasının hukuk devleti ilkesine uygunluğu tartışılmaktadır. HSK ile ilgili çok önemli bir sorun da göreve kabul edilecek hâkimlerin ve savcıların seçilmesi yöntemidir. Seçme işleminde Adalet Bakanlığının yaptığı mülakatın belirleyici olması yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda şüphelere neden olmaktadır. Ayrıca adayların bu şekilde seçilmesinin eşitlik ve kamu hizmetine girme hakkı ile liyakat ilkesi bakımından da değerlendirilmesi gerekmektedir. Adalet Bakanlığının hâkim-savcı adaylarının eğitim ve staj dönemindeki etkin konumu da yargı bağımsızlığı konusundaki şüpheleri kuvvetlendirmektedir.

HSK'nın yaptığı tayin (naklen atama) işlemleri ise hâkimlik ve savcılık teminatlarını gündeme getirmektedir. Yargı mensuplarının bir şehirden diğer bir şehire, aynı şehir içinde başka mahkemeye ve hâkimlikten savcılığa-savcılıktan hâkimliğe tayin edilmesi hâkimlik teminatı tartışmalarına sebebiyet vermektedir. HSK'nın bazı yargı mensuplarını sırf belirli bir davanın görülmesi amacıyla belirli bir mahkemeye tayin etmesi ise kanuni doğal ilkesi ile ilgili sorunlara neden olmaktadır.

HSK'nın yargı mensuplarını denetlemesi ve disiplini ile ilgili olarak da problemli konular bulunmaktadır. HSK'nın denetim ve disiplin işlemlerinin aynı zamanda Adalet Bakanı olan Kurul başkanının onayına tabi olması, yaptırım uygulanması gereken yargı mensuplarının yürütme organı tarafından korunduğu iddialarını gündeme getirmekte ve yargının tarafsızlığı ilkesi konusunda tartışma yaratmaktadır. Yargı mensuplarının tabi olduğu disiplin suç ve cezaları ile ilgili düzenlemelerdeki bazı soyut ifadeler ise suiistimal ihtimali doğurmakta ve yargı bağımsızlığı ile ilgili endişelere neden olmaktadır. Bunların dışında yargı mensuplarının idari görevleri yönünden denetiminin Adalet Bakanlığına bırakılması da eleştiri konusu olmaktadır.

HSK, yargıya müdahaleye elverişli yapısı ve müdahale niteliğindeki kararları nedeniyle “*yargı bağımsızlığı (mahkemelerin bağımsızlığı)*” ilkesi ile yakından ilişkilidir. HSK’nın temel varlık sebebinin “yargı bağımsızlığının korunması” olması da HSK’yı bu ilkeyle yakından ilişkili hale getirmektedir. Bu nedenlerle HSK’nın en yakından ilişkili olduğu Anayasal ilkenin yargı bağımsızlığı ilkesi olduğu söylenebilir. Yine yargı bağımsızlığının unsurları olan “*hâkimlik (ve savcılık) teminatı*” ve “*doğal hâkim*” ilkeleri de HSK ile ilişkilidir. HSK ayrıca “*yargının tarafsızlığı*”, “*demokrasi*”, “*hukuk devleti*” ve “*kuvvetler ayrılığı*” ilkeleri ve de “*adil yargılanma*” hakkıyla da yakından ilişkilidir. Çünkü yargı bağımsızlığı, bu hak ve ilkelerin hepsinin ayrılmaz unsurudur. Bunların dışında HSK yargı mensuplarının göreve getirilmesindeki konumu nedeniyle “*kamu hizmetine girme*” ve “*eşitlik*” hakları ve de “*liyakat*” ilkesiyle de yakından ilişkilidir.

2017 Anayasa değişiklikleriyle birlikte HSK’nın yapısında çok önemli değişiklikler yapılması, HSK üzerine yeni çalışmalar yapılmasını gerektirmiştir. Bu gereklilik doğrultusunda çalışmamızda öncelikle HSK’nın ilişkili olduğu Anayasal ilke ve haklar açıklanacaktır. Ardından HSK’nın muadili olan yargı kurulları ve HSK’nın görevi olan yargının özlük işlerinin yürütülmesi işlemleri konularında uluslararası hukuktaki durum ve önemli hukuk devletlerindeki uygulamalar açıklanacaktır. Daha sonra ise tarihsel gelişimi ile birlikte Türkiye’de HSK incelenerek HSK’nın yapısı ve sahip olduğu görev ve yetkilerindeki Anayasal hak ve ilkelere aykırılıklar ifade edilecek, çözüm önerileri getirilecektir.

Birinci Bölüm

HAKİMLER VE SAVCILAR KURULU İLE İLİŞKİLİ

ANAYASAL İLKELER VE HAKLAR

I. YARGI BAĞIMSIZLIĞI

A. YARGI BAĞIMSIZLIĞININ ANLAMI VE ÖNEMİ

Yargı bağımsızlığı, en basit ifadeyle “yargının hiçbir kişi ya da kurumun emir, etki veya baskısına maruz kalmadan görevini yapabilmesi” şeklinde ifade edilebilir.¹⁴ Yargı bağımsızlığı yerine mahkemelerin bağımsızlığı veya hâkimlerin bağımsızlığı kavramları da kullanılmaktadır. Yargı bağımsızlığı hem bireysel anlamda hâkimlerin bağımsızlığını hem de kurumsal anlamda tüm hâkim ve mahkemelerin oluşturduğu yargı organının bağımsızlığını ifade eder.¹⁵ Yargı bağımsızlığının gerçekleşebilmesi için hem yargı görevine müdahale edilmemeli hem de yargıya müdahale edilmediği konusunda toplum nezdinde bir güven oluşmalıdır.¹⁶ Bu güven oluşmazsa toplum yargıya güven duymaz. Aynı şekilde hâkimlerde de kendi görevlerine müdahale edilmeyeceğine dair bir güvenin var olması gerekir. Çünkü yalnızca yargıya müdahale edilmesi değil, yargıya müdahale edilmesi ihtimalinin olması da serbestçe görev yapılmasını engelleyecek ve yargı bağımsızlığını ihlal edecektir.¹⁷

1982 Anayasasında da yargı bağımsızlığı ilkesi 9. ve 138. maddelerde düzenlenmiştir. 9. maddede “*Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır*” ifadesi yer almaktadır. 138. maddenin 1. fıkrasında “*Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler.*” denilmiştir. 2. fıkrada ise “*Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı*

¹⁴ Ömer Anayurt, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, 3. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 641.

¹⁵ Hâkimlerin kişisel olarak herhangi bir dış etkiye maruz kalmamasına “sübjektif (bireysel) bağımsızlık”, genel anlamda tüm yargı organının herhangi bir dış etkiye maruz kalmamasına ise “objektif (kurumsal) bağımsızlık” denir (Fatih Özkul, “Anayasalarımızda Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sa. 3, 2016, s. 214).

¹⁶ Levent Gönenç, **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Anayasa Çalışma Metinleri III, 2011, s. 14, [www.tepav.org.tr/Çalışmalarımız/Anayasa/Çalışmaları/TEPAV_Anayasa_Çalışma_Metinleri-3: "Anayasa'da Yapılan Son Değişiklikler Yargı Bağımsızlığı Endişelerini Gideremedi"](http://www.tepav.org.tr/Çalışmalarımız/Anayasa/Çalışmaları/TEPAV_Anayasa_Çalışma_Metinleri-3:_), (Erişim: 20.08.2020).

¹⁷ Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 17. Baskı, İstanbul, Beta, 2010, s. 539.

yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz” ifadesi yer almaktadır. Bu maddeler ile yargı bağımsızlığı ilkesi Anayasal bir ilke olarak kabul edilmiştir.¹⁸

Yargı bağımsızlığının temel amacı hâkimlerin tarafsız olarak karar vermelerini güvence altına almaktır.¹⁹ Hâkimler bağımsız değillerse bağımlı oldukları kişi ya da kurumu tutarak taraflı karar verirler. Hâkimler, örneğin devleti yöneten yürütme organından bağımsız değillerse yürütme organını ilgilendiren davalarda yürütme lehine taraflı şekilde karar verirler (ya da vermek zorunda kalırlar). Bu durum pek çok olumsuzluğu beraberinde getirecektir.

Yargı bağımsızlığının bir diğer amacı Anayasal düzenin korunmasıdır. Anayasalar, devleti yönetenlerin yetkilerini belirleyip sınırlayarak yönetilenlerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alırlar.²⁰ Bu sınırlandırma yapılmazsa yöneticiler devleti keyfi olarak yönetebilirler. Yöneticilerin yetkilerinin sınırlandırılabilmesi için devlet iktidarının farklı makamlara dağıtılması ve bu makamların birbirinden bağımsız olması gerekir. Yani devletin temel organlarının (yasama, yürütme, yargı) tek elde toplanmaması, birbirinden ayrı olması gerekir. Buna “kuvvetler ayrılığı” denir.²¹ Yöneticilerin yönetim yetkisinin sınırlandırılabilmesi için yöneticilerin hukuk kurallarıyla bağlı olmaları ve hukuka riayet etmeleri de gerekir. Bu da “hukuk devleti” ilkesinin gereğidir.²² Yöneticilerin hukuk kurallarını ihlal etmesini engelleyecek olan güç yargıdır.²³ Yargı organı, devleti yönetenlerden (yürütme organından) bağımsız olmazsa ne hukuk devleti ne de kuvvetler ayrılığı gerçekleşebilir. Böyle bir durumda hâkimler yöneticilerin kontrolünde olurlar, onlar lehine taraflı karar verirler ve yöneticilerin hukuku çiğnemesini engellemezler (ya da engelleyemezler). Böyle bir düzende yöneticiler devleti kurallarla bağlı olmaksızın, keyfi olarak yönetirler. Yönetilenlerin hak

¹⁸ Bu doğrultuda Anayasa Mahkemesi de yargı bağımsızlığını “*yargının hiçbir organ ve makama bağlı olmadan, emir ve talimat almadan görevlerini özgür biçimde yerine getirebilmesi*” şeklinde tanımlamıştır (Esas Sayısı: 1992/37, Karar Sayısı: 1993/18, Karar Günü: 27.4.1993, R.G. Tarih-Sayı: 12.10.1995-22431).

¹⁹ İnanç İştin, “Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, **GÜSBD**, C. 13, Sa. 2, 2014, s. 286.

²⁰ Mümtaz Soysal, **Anayasaya Giriş**, 1. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1968, s. 167.

²¹ Mustafa Erdoğan, **Anayasal Demokrasi**, 13. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2017, s. 215-216.

²² Server Tanilli, **Devlet ve Demokrasi**, 4. Baskı, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2007, s. 149.

²³ Gönenç, **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, s. 7.

ve özgürlükleri korunamaz. Dolayısıyla Anayasanın varlığının bir anlam ifade edebilmesi için yargı bağımsızlığı şarttır.

Yargı organının, devleti yönetenlerden bağımsız olması demokrasi açısından da mutlak bir gerekliliktir. Çünkü demokrasinin oluşabilmesi için halkın yöneticilerini özgürce seçebilmesi gerekir.²⁴ Eğer yargı, devleti yöneten iktidara bağlı olursa iktidar sahipleri halkın özgür bir seçim yapmasını engelleyebilirler. Çünkü onları bundan men edecek güç de yine bağımsız yargıdır. Bu nedenle yargının bağımsız olmadığı bir düzende demokrasinin varlığından söz edilemeyecektir.

Yargı bağımsızlığının gerçekleşebilmesi için yargının devleti yöneten yürütme organından bağımsız olması çok önemlidir ancak yeterli değildir. Yargı organının, hiçbir makam veya kişinin etkisi altında kalmaması gerekir. Hâkimlerin yasama organına, kendilerinin de içinde bulundukları yargı organına ve devlet dışındaki tüm dış etkenlere karşı da bağımsız olmaları gerekir. Aksi halde adil bir yargılama yapılamaz. Çünkü hâkimler tarafsız karar veremezler. Taraflardan biri lehine veya belirli bir yönde haksız kararlar verirler. Bir ülkede yargı bağımsızlığının olmamasının sakıncaları yalnızca yürütme organının keyfi olarak yönetebilmesi ve yurttaşların haklarının ihlal edilmesi değildir. Eğer hâkimler tüm dış etkenlere karşı bağımsız olmazsa tarafsız ve adil bir yargılama olmaz. Bunun sonucunda bireyler ve toplum, hukuka ve yargıya güven duyamaz.²⁵

Yargı bağımsızlığının büyük önemi işte bu sebeplerden ileri gelmektedir. Yargı bağımsızlığı ilkesi demokrasi, kuvvetler ayrılığı, hukuk devleti, hak ve özgürlüklerin korunması, yargının tarafsızlığı, adil yargılama ve yargıya güvenin sağlanması açısından çok önemli ve olmazsa olmazdır.

Yargı bağımsızlığı, hâkimler için bireysel bir ayrıcalık veya üstünlük değildir.²⁶ Yargılamanın gereği gibi yapılabilmesi için kabul edilen bir ilkedir. Kurumsal olarak yargı organının da yasama ve yürütme organı üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Yargı

²⁴ Erdoğan, **Anayasal Demokrasi**, s. 241.

²⁵ Sibel İncoğlu, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, 4. Baskı, İstanbul, Beta, 2013, s. 167.

²⁶ Şeref Ünal, **Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Ankara, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 1994, s. 7.

bağımsızlığı, yargı organına devletin diğer temel organları üzerinde bir üstünlük sağlamaz.²⁷ Yargının bağımsız olması hâkimlerin kararlarını tamamen kendi fikirlerine göre veya keyfi olarak verebilecekleri anlamına gelmez. Bağımsız hâkimler hukuk kurallarına göre karar verirler.²⁸ Hâkimler, kendi yetki sınırlarını aşıp yasama ve yürütme organının yetki alanına müdahale ederek siyasi kararlar verirlerse bu duruma Anayasa hukuku literatüründe “yargısal aktivizm” denilmektedir.²⁹ Yargısal aktivizmin yasama ve yürütme üzerinde bir üstünlüğe dönüşecek şekilde uygulanması sonucunda yargı organının fiilen iktidara sahip olduğu bir rejim ortaya çıkar. Bu rejime de “hâkimler hükümeti” denilmektedir.³⁰ Yargı organının yargısal aktivizm içinde bulunması da bunun sonucunda oluşabilecek hâkimler hükümetinin ortaya çıkması da demokrasi ve kuvvetler ayrılığının ihlali anlamına gelecektir. Böyle bir durumda hukuk devleti ilkesi ve yargıya duyulan güven de ortadan kalkacaktır.³¹ Dolayısıyla yargı bağımsızlığının korumayı amaçladığı önemli ilke ve değerler korunamamış olacaktır.

B. YARGI BAĞIMSIZLIĞININ KAPSAMI

Yargı bağımsızlığı, yukarıda belirtildiği gibi, yargının hem yasama ve yürütme organlarından, hem devletin dışındaki diğer etkenlerden hem de kendisinden bağımsız olmasını gerektirir. Başka bir ifadeyle yargı bağımsızlığı ilkesi yargının bağımsızlığını bütün kişi ve kurumlara karşı korur.

1. Yasama Organına Karşı Bağımsızlık

Yargı bağımsızlığının korunabilmesi için yargının yasama organına karşı korunması gerekir. Bunun için bazı önlemler alınmaktadır. Yargı organının yasama organına karşı korunması için alınan en temel önlem yargı bağımsızlığı ilkesinin normal kanunlarla değil

²⁷ Anayurt, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, s. 644.

²⁸ Yüksel Metin, “Türkiye’de Yargı Bağımsızlığına İlişkin Kimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C. 27, 2010, s. 223.

²⁹ Oğuzcan Kutkan, “Anayasa Mahkemelerinin Norm Alanını Daraltması ve Genişletmesi”, **DEÜHFD**, C.15, Özel Sayı: Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, 2019, s. 2081. Yargısal aktivizmin yaygın kabul gören kesin bir tanımı yoktur. Bu kavram doktrinde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Ancak bu tanımlar genellikle, hâkimlerin kararlarında hukukun kendilerine tanıdığı sınırları aşmaları olgusu etrafında şekillenmektedir (Fatih Öztürk, **Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Politik Sorun ve Yargısal Aktivizm Doktrini: Anayasal Yargı Denetimi Gerekli Mi?**, 2. Baskı, İstanbul, Beta, 2014, s. 124.).

³⁰ Hasan Tahsin Fendoğlu, **Anayasa Yargısı**, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s. 84.

³¹ Anayurt, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, s. 644.

Anayasa ile kabul edilmesidir. Anayasaların değiştirilmesi kanunlara göre daha zor olduğu için yargı bağımsızlığı ilkesinin Anayasada düzenlenmesi, yürürlükten kaldırılmasını zorlaştırır.³² Kanunlar Anayasaya aykırı olamayacağı için yargı bağımsızlığını ihlal edecek kanunlar da çıkarılamaz.³³ Böylelikle yargı bağımsızlığının yasal düzenleme ile oradan kaldırılmasının önüne geçilmiş olur. Türkiye’de de yargı bağımsızlığı ilkesi Anayasal güvence altındadır.

Yasama organı yasa yapma işlemi dışındaki işlemleriyle de yargı bağımsızlığını ihlal edebilir. Bunun önüne geçmek için de bazı önlemlerin alınması gerekir. Halen devam etmekte olan yargılamalar hakkında mecliste herhangi bir yorum yapılmamalıdır. Davaya bakan mahkemeye herhangi bir şekilde mecliste tavsiye verilememeli yahut telkinde bulunulmamalıdır.³⁴ Yasama organının bilgi edinme ve denetleme yollarından biri olan soru³⁵, yargılama hakkında kullanılmamalıdır.³⁶ Bu tedbirler, yargının yasamaya karşı bağımsızlığının korunması için gereklidir. 1982 Anayasasının 138.maddesinin 3.fıkrasında da bu yönde bir düzenleme yapılmıştır. Fıkra: “*Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.*” ifadesi yer almaktadır. Ancak bu tedbirler devam etmekte olan bir yargılama ile ilgili olarak geçerlidir. Milletvekilleri, devam eden bir yargılamayla ilgisi olmayacak şekilde genel anlamda yargı sistemi hakkında konuşabilir. Bu konuda görüşme yapılabilir, soru sorulabilir,

³² Gönenç, **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, s. 12. Anayasa değişikliğini zorlaştıran çeşitli yöntemler vardır. Ancak hemen hemen her Anayasada görülen yöntem nitelikli çoğunluk aranmasıdır. Anayasa değişikliğinin teklif edilmesi ve kabul edilmesi için kanunlara göre daha fazla sayıda milletvekilinin oyu gerekir. Kanun değişikliği teklifi için genellikle tek bir üyenin imzası yeterli kabul edilmektedir. Anayasa değişikliği teklifi için ise belirli bir sayıda milletvekilinin imzası aranır. Kanun değişikliğinin kabul edilebilmesi için genellikle oylamaya katılanların yarısından bir fazlasının kabul oyu yeterli kabul edilirken Anayasa değişikliği için nitelikli çoğunluk aranır. Bu çoğunluk genellikle meclis üye tam sayısının beşte üçü, dörtte üçü, üçte ikisi gibi çoğunluklar olmaktadır (İba, **Anayasa Hukuku: Genel Esaslar**, s. 37).

³³ Günümüzde bütün demokratik hukuk devletleri Anayasanın üstünlüğünü benimsemiştir. Ve bu ülkelerin hemen hemen hepsinde kanunların Anayasaya uygunluğu yargı organı tarafından denetlenmektedir. Bu denetim görevi ya belirli bir yüksek mahkemeye ya da (önlere gelen dava ile ilgili olarak) ülkedeki mahkemelerin tamamına verilmektedir. Bu mahkemeler Anayasaya aykırı kanun hükümlerini iptal etmekte veya fiilen yürürlükten kaldırmaktadır (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Hasan Tunç, **Karşılaştırmalı Anayasa Yargısı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1997).

³⁴ Atilla Özer, **Anayasa Hukuku**, 8. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2017, s. 288.

³⁵ Soru, bir milletvekilinin bir bakana veya hükümete soru sorarak bilgi almasıdır. (Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, I. Cilt**, 2. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2020, s. 944). Bu yöntemle yasama organı yürütme organını hem denetleyebilir hem de ondan bilgi alabilir. Ancak yasama organının yapılmakta olan bir yargılama hakkında soru sorulması yargı bağımsızlığını ihlal eder.

³⁶ Anayurt, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, s. 645.

eleştiriler getirebilir. Bunlar devam eden bir yargılama ile ilgili olmadığı sürece yargı bağımsızlığının ihlali anlamına gelmez.³⁷

Milletvekillerinin devam etmekte olan bir dava hakkında görüşme yapmasının, soru sormasının, mahkemeye tavsiye veya telkinlerde bulunmasının yasaklanması yargı bağımsızlığının korunması açısından çok önemlidir. Ancak bu yasaklar yalnızca bağımsız olarak yargılama yapan hâkimlerin korunması bakımından yararlıdır. Hâkimler eğer zaten bağımsız değillerse (örneğin yürütmenin talimatlarıyla siyasi amaçlı bir yargılama yapıyorlarsa) milletvekillerinin görüşmeleri, soruları ve telkinleri; hâkimleri adil bir yargılama yapmaya zorlayabilir. Veya en azından, tepkiler sonucunda, hâkimlerin içinde bulundukları baskıdan kurtulmaları sağlanabilir. Böyle durumlarda yasamanın müdahalesi, zaten bağımsız olmayan hâkimlerin bağımsızlığını ihlal etmeyecek tam tersine yargı bağımsızlığının sağlanmasına hizmet edecektir.

Yasama organının yargıya müdahalesinin önlenmesi ile ilgili bir diğer önemli konu da yargı kararlarına riayet edilmesidir. Yasama organı yargı kararlarına uymak zorundadır. Yasama organı herhangi bir yasama faaliyetiyle yargı kararlarının uygulanmasını engelleyemez, sürüncemede bırakamaz, kararı bozamaz veya içeriğini değiştiremez.³⁸ Aksi halde yargı bağımsızlığı ilkesi zedelenir. Bu husus 1982 Anayasasında özellikle vurgulanmıştır. 138. maddenin 4. fıkrasında “*Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.*” ifadesi yer almaktadır.

2. Yürütme Organına Karşı Bağımsızlık

Yargı organının bağımsızlığı en fazla yürütme organı tarafından tehdit edilmekte ve ihlal edilmektedir.³⁹ Yargı bağımsızlığını ihlal etmek için en fazla eğilime ve en fazla imkâna sahip olan makam da yürütme organıdır.⁴⁰ Bu nedenle yürütmenin yargı

³⁷ Ünal, *Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, s. 16.

³⁸ Kapani, *İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklali*, s. 4.

³⁹ Münci Kapani, *İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklali*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1956, s. 4.

⁴⁰ Anayurt, *Anayasa Hukuku: Genel Kısım*, s. 646.

bağımsızlığını ihlalini önleyebilmek adına pek çok tedbir geliştirilmiştir. Yargı bağımsızlığının korunması için bu tedbirlerin uygulanması gerekir.

Yürütme organı öncelikle hâkimlerin hukuki sorumluluğunu kullanarak hâkimlere müdahale edebilir. Yürütme organı, kendisinin istemediği yönde karar veren hâkimlere karşı veya siyasi görüşünü beğenmediği hâkimlere karşı (kontrolü altındaki hâkimler aracılığıyla) yaptırım uygulayabilir. Bu yaptırımlar disiplin yaptırımı, hukuki yaptırım veya cezai yaptırım şeklinde olabilir. Hâkimlerin hukuki sorumluluklarının olması her demokratik hukuk devletinde meşru kabul edilir. Hâkimler görevleri ile ilgili bir suç işlediklerinde (örneğin rüşvet gibi) cezalandırılırlar. Verdikleri yanlış kararlar sonucunda zarara uğrayan kişilere karşı tazminata yükümlülüğü altına da girebilirler. Bunların dışında hâkimler, meslek içi kuralları ihlal etmeleri durumunda disiplin yaptırımına da tabi tutulabilirler.⁴¹ Ancak bu cezai, hukuki ve disipliner yaptırımların keyfi olarak uygulanamaması gerekir. Aksi halde hâkimleri kontrol altına almada bir araç olarak yürütme organı tarafından kullanılabilirler.⁴² Bu nedenle hâkimlerin hukuki sorumlulukları konusunda yürütmeye geniş yetkiler tanınmamalıdır.⁴³ Hâkimlerin hangi durumda yaptırıma uğrayabilecekleri konusu açık ve ayrıntılı kurallarla düzenlenmelidir. Hâkimlerin hukuki sorumlulukları, yürütme organının suiistimaline kapatılmalıdır.

Yürütme organının, kontrolü altındaki hâkimler aracılığıyla, diğer hâkimlere yaptırım uygulama eğilimi, yüksek mahkeme hâkimleri bakımından daha fazladır. Yüksek mahkeme hâkimleri kesin kararlar veren son merciler oldukları için yürütmenin talimatıyla uygulanan yaptırımlara maruz kalmaları daha muhtemeldir. Bu nedenle yüksek mahkeme hâkimlerinin görevleri ile ilgili bir suçtan dolayı yargılanmaları söz konusu olduğu zaman bu yargılamayı genel mahkemeler değil yine bir yüksek mahkeme yapmalıdır. Çünkü yüksek mahkeme hâkimlerine talimat verilmesi genel mahkemelerin hâkimlerine göre daha zordur. Bu yüzden yüksek mahkeme hâkimlerinin bağımsızlıklarının korunması için böyle bir ek güvence gereklidir. 1982 Anayasasında da yüksek mahkeme üyeleri için böyle bir ek güvence kabul edilmiştir. Madde 148/6'da

⁴¹ Gönenç, **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, s. 10-11.

⁴² Halit Yılmaz, **Türkiye'nin Yargı Bağımsızlığına İlişkin Sorunları**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2009, s. 62.

⁴³ Gönenç, **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, s. 11.

Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesinin yargılayacağı belirtilmiştir.

Yürütme organı yüksek mahkemelere, atama yöntemiyle de müdahale edebilir. Köklü bir hukuk ve demokrasi geleneği olmayan ülkelerde yüksek mahkemelerin (Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay gibi) üyelerinin bir kısmı veya tamamı yürütme organı tarafından atanırsa bu üyeler yürütmenin talimatları ile hareket edebilirler. Ancak yargı bağımsızlığının toplumsal bir değer olarak benimsendiği demokratik ülkelerde böyle bir durum ortaya çıkmayacaktır. Yargıya müdahale etmeleri durumunda toplumdan büyük bir tepki görecektir. Yargının yüksek mahkeme üyelerini atama yetkisine sahip olsalar bile görecektikleri tepkiden çekinerek bu mahkemelere müdahale etmeyeceklerdir.

Benzer durum yargının özlük işlerinin yürütülmesi bakımından da geçerlidir. Yargının özlük işlerini (hâkim ve savcılarının mesleğe alınması, atamaları, terfileri, tayinleri, denetimleri ve disiplinleri gibi) yapma yetkisi kullanılarak da yargı organına müdahale edebilir. Köklü bir hukuk ve demokrasi geleneği olmayan ülkelerde, yargı bağımsızlığının yürütmeye karşı korunması için hâkimlerin özlük işlerinin yapılması bütünüyle yürütme organına bırakılmamalıdır. Aksi halde yargı organı yürütmenin kontrolüne girebilir. Bu durumda yargı bağımsız olarak görevini yerine getiremeyecektir. Yargının özlük işlerini yapmakla görevli kurum (Türkiye’de HSK’dır), yürütmenin etkisi altında olursa veya tüm özlük işleri doğrudan yürütme organı tarafından yapılırsa böyle bir durum ortaya çıkabilir. Ancak yargı bağımsızlığının toplumsal bir değer olarak benimsendiği demokratik ülkelerde bu durum da ortaya çıkmayacaktır. Yargının özlük işleri yürütme organı tarafından yapılsa bile kamuoyu tepkisinden çekinileceği için yargı bağımsızlığı ihlal edilmeyecektir.⁴⁴

⁴⁴ Nitekim İngiltere, İsveç, Avusturya, Norveç gibi demokratik ülkelerde hâkimlerin özlük işlerinin tamamı veya önemli bir kısmı hükümet tarafından yapılmasına rağmen yargı bağımsızlığı ihlal edilmemektedir (Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, II. Cilt**, s. 468).

Yargının özlük işleri, bu işle görevlendirilmiş ayrı bir kurum tarafından yürütülüyorsa, bu kurum hükümetten bağımsız olsa bile bizzat kendisi de yargı bağımsızlığını ihlal edebilir. Bu kurumların, hukuki uyuşmazlıklarla ilgili adli işlemler yapma ve yargısal kararlar verme yetkileri olmadığı için bu kurumlar yargı organının bir parçası değildirler.⁴⁵ Bu kurumlar idari kurumlardır. İdare de yürütme organının bir kısmı olduğu için yargının özlük işlerini yapan kurumlar yürütme organının bir parçasıdır. Ancak bu kurumlar hâkimler ve savcılar üzerinde mesleğe alma, atama, terfi, tayin, denetim ve disiplin gibi yetkilere sahiptir. Böyle yetkilere sahip olan bir kurum, yürütmenin diğer kısmı (siyasi kısmı) olan hükümetten bağımsız olmazsa yargı bağımsızlığı ihlal edilebilir. Ancak kurumun kendisi bağımsız bir kurum olsa bile, sahip olduğu önemli yetkiler nedeniyle yargı bağımsızlığını ihlal edecek işlemlerde bulunabilir.⁴⁶ Bu durumun önüne geçilebilmesi için bu kurumların yapısı yargı bağımsızlığını ihlal etmeye elverişli olmamalıdır.⁴⁷

Yargının yürütmeye karşı bağımsızlığının sağlanması bakımından her ülkede yürütme organına bazı görevler düşmektedir. Bunlardan en önemlisi yargı kararlarına uyulmasıdır. Yürütme organı yargı kararlarına uymak zorundadır, uyup uymamak konusunda bir takdir yetkisi yoktur.⁴⁸ Yürütme organı eğer yargı kararlarının uygulanmasını engellerse, uygulanmasını sürüncemede bırakırsa veya kararın içeriğini değiştirerek uygularsa bu yargıya müdahale anlamına gelir ve yargı bağımsızlığı ihlal edilmiş olur.⁴⁹ Türkiye’de de bu doğrultudaki Anayasal düzenleme, yukarıda belirtildiği gibi madde 138/4 ile yapılmıştır.

Yargı bağımsızlığının yürütmeye karşı korunması için yürütme organının bir parçası olan idareye de bazı görevler yüklenmektedir. Yargı organı yargılama yaparken bazı bilgi ve belgelere ihtiyaç duymaktadır. Bu bilgi ve belgeler idari mercilerin kendilerinde de

⁴⁵ Bu kurumlardan bahsedilirken “yargı kurulu” ifadesi kullanılmaktadır. Ancak bu ifade yargının özlük işlerini yürüten kurum oldukları için kullanılmaktadır. Bu kurumlar yargı organına dahil değildir.

⁴⁶ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 1047.

⁴⁷ Yargı mensuplarının özlük işlerini yapan kurumun, yargı bağımsızlığının korunabilmesi açısından, nasıl bir yapıya sahip olması gerektiği sorunu bu çalışmanın en önemli konularından biridir. İleride ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

⁴⁸ Peri Uran Murphy, **Teorik Çerçeve Türkiye’de Yargı Bağımsızlığı**, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s. 112.

⁴⁹ Anayurt, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, s. 647.

bulunabilir, temin etmeleri de gerekebilir. Mahkemenin talep etmesi halinde idari mercilerin bu bilgi ve belgeleri derhal teslim etmeleri gerekir.⁵⁰ İdari merciler, talep edilen bilgi ve belgeleri teslim etmeyi herhangi bir nedenle kabul etmeyip teslim etmezse yargının görev alanına müdahale edilmiş olur ve yargı bağımsızlığı ihlal olur. Bu durumun önüne geçilmesi için Türkiye’de Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)’nın 332. maddesi ile bir düzenleme yapılmış ve talep edilen bilgilerin verilmesi zorunlu tutulmuştur.⁵¹

Yargı organı yargısal işlemlerini yaparken hukuken veya fiilen yürütme organına bağlı olursa yargı bağımsızlığı ortadan kalkar. Ancak hâkimlerin yargısal işlerinin yanında idari işleri de vardır. Hâkimlerin idari işlerinde yürütme organına bağlı olması yargı bağımsızlığını ihlal etmez. Çünkü idari işlerin, hukuki uyuşmazlıkların çözülmesi ya da hukuka aykırılık iddialarının karara bağlanması ile ilgisi yoktur. Adaletin sağlanması ile ilgili herhangi bir yönü de yoktur. İdari işler yargısal işler değildir. Mahkemelerin yazı işlerinin yürütülmesi, mahkeme personelinin (örneğin katip, mübaşir) yönetilmesi gibi işler idari işlerdir.⁵² Hâkimler idari işlerinde yürütme organına bağlı olabilir. Bu işler yürütme adına ve yürütmenin denetiminde yapılabilir. Çünkü bunlar yargısal işler değildir. Bu nedenle yargının idari işlerinde yürütmeye bağlı olması yargı bağımsızlığının ihlali değildir. 1982 Anayasasında da madde 140/6’da, hâkimlerin idari görevleri bakımından Adalet Bakanlığına bağlı oldukları belirtilmiştir.

İdari işlere benzer şekilde Adalet Bakanlığı bazı konularda hâkimlere hukuki bilgi de verebilir. İç hukuk ile ilgisi olmayan, hâkimlerin bilgiye ihtiyaç duyabilecekleri bazı konularda, hâkimlerin kararlarını yönlendirmeyecek şekilde Adalet Bakanlığından bilgi gönderilmesi yargı bağımsızlığını ihlal etmez. Bu tür bilgiler, devletin taraf olduğu bir uluslararası anlaşmanın içeriği veya yabancılık unsuru taşıyan bir davada uygulanacak yabancı hukuk kuralları gibi bilgilerdir. Örneğin bir Türk vatandaşı ile bir Alman vatandaşının Türk mahkemelerinde görülen boşanma davası ile ilgili olarak Adalet

⁵⁰ Ünal, **Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, s. 13.

⁵¹ Maddede “Suçların soruşturma ve kovuşturması sırasında Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından yazılı olarak istenilen bilgilere on gün içinde cevap verilmesi zorunludur. Eğer bu süre içinde istenen bilgilerin verilmesi imkânsız ise, sebebi ve en geç hangi tarihte cevap verilebileceği aynı süre içinde bildirilir” ifadesi yer almaktadır.

⁵² Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 1046.

Bakanlığı mahkemeye Alman aile hukukuna ilişkin bilgi gönderebilir. Bu durum yargı bağımsızlığının ihlali değildir. Böyle durumlarda hâkimler, Adalet Bakanlığınca gönderilen bilgileri kullanıp kullanmamak konusunda serbesttirler.⁵³

3. Yargısal Sistemin Diğer Unsurlarına Karşı Bağımsızlık

Yargı bağımsızlığının sağlanabilmesi için hâkimler, yargısal sistemin içindeki diğer unsurlardan da bağımsız olmalıdır. Yargı organının, yürütme ve yasama organları ile devlet dışı diğer etkenlere karşı bağımsız olmasına “yargının dış bağımsızlığı” denir.⁵⁴ Hâkimlerin, içinde bulundukları yargı sisteminin diğer unsurlarına karşı bağımsız olmasına ise “yargının iç bağımsızlığı” denir.⁵⁵

Yargı bağımsızlığının gerçekleşmesi için hâkimlerin, diğer hâkimlere karşı bağımsız olması gerekmektedir.⁵⁶ Örneğin aynı mahkeme içindeki bir hâkim başka bir hâkime talimat verirse bu durumda yargı bağımsızlığı ihlal edilmiş olur. Farklı yargı kolları⁵⁷ da birbirlerine karşı bağımsız olmalıdır.⁵⁸ Örneğin adli yargı hâkimleri ve idari yargı hâkimlerinin birbirlerinden bağımsız olması gerekir. Ancak Anayasaya uygunluk denetiminin tek bir yüksek mahkeme tarafından yapıldığı ülkelerde (mesela Türkiye’de Anayasa Mahkemesi bu görevi yapar) bu mahkemenin kararlarının tüm mahkemeler için bağlayıcı olması yargı bağımsızlığının ihlali anlamına gelmez. Çünkü bu tür mahkemeler tüm hukuk sistemini etkileyecek kararlar verebilmekle yetkilendirilmiştir, Hans

⁵³ Ünal, **Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, s. 13.

⁵⁴ Özkul, “Anayasalarımızda Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, s. 211-212.

⁵⁵ Özkul, “Anayasalarımızda Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, s. 213.

⁵⁶ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 1047.

⁵⁷ Yargı ayrılığı sistemini benimseyen ülkelerde, yargı birliği sistemini benimseyen ülkelerin aksine farklı yargı kolları bulunur. Bu yargı kolları, bireyler arasındaki hukuki uyuşmazlıkları çözmekle görevli olan “adli yargı” ve birey-devlet arasındaki hukuki uyuşmazlıkları çözmekle görevli olan “idari yargı”dır. Yargı birliği sisteminde ise yargı kolları bulunmaz. Hem birey-birey hem de birey-devlet uyuşmazlıkları için tek yargı kolu vardır. Yargı Birliği sistemi İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada gibi Anglo-Sakson Hukuk Sistemini benimsemiş olan ülkelerde uygulanır. Yargı ayrılığı sistemi ise Fransa, Almanya, İtalya ve Türkiye gibi Kıta Avrupası Hukuk Sistemini benimsemiş olan ülkelerde uygulanır (Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, II. Cilt**, s. 457-458). Her iki yargı sistemine de sonradan özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra yaygınlaşan Anayasa Yargısı kolu eklenmiştir. Bu yargı kolunun da temel görevi kanunların Anayasaya uygunluğunu denetlemektir. Türkiye’de ise halen mevcut olan yargı kolları “Anayasa Yargısı”, “Adli Yargı” ve “İdari Yargı” ile adli ve idari yargı arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözmekle görevli olan “Uyuşmazlık Yargısı”dır.

⁵⁸ Anayurt, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, s. 647.

Kelsen'in ifadesiyle negatif kanun koyucudurlar.⁵⁹ Ayrıca bireysel başvuru⁶⁰ ve benzeri başvurularla ilgili olarak son veya tek başvuru mercii oldukları için bu tür uyuşmazlıklardaki yargısal kararların tüm mahkemeler için bağlayıcı olması da yargı bağımsızlığı ihlali değildir.⁶¹ Bu bağlayıcılık 1982 Anayasasının (md. 153/6) ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un (md. 66/1) da gereğidir.

Aynı yargı kolu içinde bulunan mahkemeler de birbirinden bağımsız olmalıdır. Örneğin bir asliye ceza mahkemesi bir sulh ceza hâkimliğine müdahale etmemelidir veya bir idare mahkemesi başka bir idare mahkemesine müdahale etmemelidir.⁶² Ancak ilk derece mahkemelerinin kararlarına karşı bir kanun yolu olarak istinaf ve temyiz incelemesi yapılması yargı bağımsızlığının ihlali değildir. Başka bir deyişle, bir mahkemenin kararının daha üst derece bir mahkeme tarafından incelenmesi ve gerektiğinde bozulması ya da yeniden karar verilmesi yargı bağımsızlığını ihlal etmez. Çünkü bu inceleme, mahkeme kararlarının hem hukuka ve gerçeğe uygunluğunu hem de içtihat birliğini sağlamak için yapılmaktadır.⁶³

İstinaf ve temyiz incelemesinin yapılması, yargı bağımsızlığını ihlal etmemekle birlikte, üst derece mahkemelerinin alt mahkemelere önceden genel talimatlar vermesini gerektirmez. Eğer üst derece mahkemeleri belirli konularda veya her konuda uygulanmak üzere önceden genel talimatlar verirse alt mahkemeler, önlerine gelen davada serbestçe karar veremezler. Böylelikle yargı bağımsızlığı ihlal edilmiş olur.⁶⁴

4. Çevreye Karşı Bağımsızlık

Yargı bağımsızlığı devlet dışı kişi ve kurumlar tarafından da ihlal edilebilir. Yargı bağımsızlığının devlet dışı unsurlara yani çevreye karşı da korunması gerekir. Yargı

⁵⁹ Zühtü Arslan, **Anayasa Teorisi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s.257.

⁶⁰ Bireysel başvuru, diğer bir deyişle "Anayasa şikayeti", Anayasada düzenlenen temel hak ve özgürlüklerin devlet tarafından ihlal edildiği iddiasıyla yapılır. Başvurular, bu başvuruları incelemekle görevli olan yüksek mahkemeye yapılır. Başvuru sonucunda ihlalin ortadan kaldırılması ve tazminat talep edilir. Türkiye'de de bu başvuru yolu bulunmaktadır (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Osman Doğru, **Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi**, İstanbul, Legal Kitabevi, 2012).

⁶¹ Anayurt, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, s. 648.

⁶² Anayurt, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, s. 648.

⁶³ Kemal Gözler, **Hukuka Giriş**, 15. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2018, s. 493-494.

⁶⁴ Kunter, Yenisey, Nuhoglu, **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 547.

bağımsızlığına devlet dışından gelecek müdahaleler hukuka aykırı yöntemlerle yapılabileceği gibi Anayasal hakların kullanılması yoluyla da yapılabilir.

a. Anayasal Hakların Kullanılması Durumunda

Bazı durumlarda yargı bağımsızlığı ilkesi ile bir takım Anayasal haklar çatışabilir. Bazı Anayasal hakların kullanılması durumunda yargı bağımsızlığı ilkesi zedelenebilir. Bu Anayasal haklar toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğüdür. Bu hak ve özgürlüklerin kullanılması yoluyla yargı bağımsızlığı ihlal edilebilir. İleride ayrıntılı olarak açıklayacağımız gibi yargı bağımsızlığının ihlali durumunda adil yargılanma hakkı da ihlal olmaktadır. Çünkü yargı bağımsızlığı, adil yargılanma hakkının temel unsurlarından biridir. Adil yargılanma hakkı ve yargı bağımsızlığının korunması için bazı durumlarda toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğü kullanımının ölçülü olarak sınırlandırılması gerekebilir. Bu sınırlamalar medyanın, kamuoyunun, siyasi partilerin ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) eylemlerine karşı yapılır. Çünkü Anayasal hakların kullanılması yoluyla yargıya müdahaleler bu unsurlardan gelmektedir.

Halen görülmekte olan bir dava hakkında hem geleneksel medya hem de sosyal medya aracılığıyla haber ve yorumlar yapılabilmektedir. Televizyon, gazete, dergi, haber siteleri, sosyal paylaşım siteleri ve diğer medya araçları ile hâkimleri etkileyecek şekilde yayın ve paylaşımlar yapılabilmektedir. Devam eden bir yargılama hakkında medya aracılığıyla yorum yapılması, hâkimleri verecekleri kararla ilgili olarak baskı altına alıp etkileyebilir.⁶⁵ Bu tür yorumlar zaten genellikle bu amaçla yapılmaktadır. Siyasetçiler ve gazeteciler ve yorumcular, medya aracılığıyla yaptıkları açıklamalarla, devam etmekte olan yargılamada verilecek karara etki etmeyi isteyebilmektedirler. Vatandaşlar ise sosyal medya üzerinden yaptıkları paylaşımlarla, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile yargılamaya etki etmek isteyebilmektedirler. Aynı şekilde STK'lar ve siyasi partiler de medyadan yaptıkları açıklamalarla, yaptıkları toplantı ve gösterilerle yargıyı etkilemek isteyebilmektedirler. Bu tür baskılar bazen yabancı siyasetçiler, medya, STK'lar ve

⁶⁵ Abdulkadir Pekel, “İfade Özgürlüğünün Sınırlandırma Sebeplerinden Biri Olarak ‘Yargı Organının Otorite ve Tarafsızlığının Sağlanması’”, **GÜHFD**, C. 18, Sa. 2, 2014, s. 369-370.

uluslararası kamuoyundan da gelebilmektedir. Bu baskılarla, kararların istenilen yönde verilmesi amaçlanmaktadır.

Devam etmekte olan bir yargılamada hâkimlerin bu şekilde baskı altına alınması yargının bağımsız olmadığı bir düzende faydalı olabilir. Eğer yargı organı yürütme organının baskısı altındaysa, medya ve gösteriler aracılığıyla, hâkimler adil bir yargılama yapmaya zorlanabilir. Yürütmenin baskısından kurtulmaları da sağlanabilir. Medya ve gösterilerle yapılan baskılar sayesinde, açılmayacak olan soruşturmalar açılabilir, yürütmenin talimatıyla verilecek siyasi kararlar engellenebilir. Ancak bu tür olumlu etkiler ancak yargının bağımsız olmadığı bir düzende gerçekleşebilir. Bağımsız durumda olan hâkimlere, yapmakta oldukları bir yargılama ile ilgili olarak medya ve gösteriler aracılığıyla baskı yapılması yargılamanın gereği gibi yapılmasını engelleyecektir.

Yargının bağımsız olduğu bir düzende yapılan yargılama hakkında medyadan açıklama ve yorum yapılması veya yargılama ile ilgili olarak gösteriler yapılması yargılamaya olumsuz etki eder. Hâkimlere bu şekilde baskı yapılması sonucunda gerçeğe ve hukuka uygun olmayan kararlar verilebilir. Henüz hakkında kesin bir hüküm verilmemiş olan kişiler suçlu ilan edilebilir.⁶⁶

Bu tür sakıncaları engellemek amacıyla, yargının bağımsız olduğu demokratik hukuk devletlerinde bazı önlemler alınmaktadır. Basın özgürlüğünü bütünüyle ortadan kaldırmayacak şekilde yayın yasakları getirilebilmektedir. Devam eden bir yargılamayı etkileyecek şekilde medyadan haber ve yorum yapılması yasaklanabilmektedir.⁶⁷ Yargıyı etkilemeye yönelik gösterilere sınırlamalar getirilebilmektedir.⁶⁸

Yargının bağımsız olduğu demokratik hukuk devletlerinde, devam eden yargılamaya etki edilmesini engellemek için bazı suç tipleri de düzenlenmektedir. Bunlar yargıya müdahale suçu ve yargıya hakaret suçu gibi suçlardır. Devam etmekte olan yargılamada istedikleri yönde karar çıkması için siyasetçiler, medya mensupları, vatandaşlar ve hatta bazen diğer yargı mensupları medya üzerinden açıklama ve yorum yapabilmektedir. Bu

⁶⁶ Anayurt, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, s. 646.

⁶⁷ Nur Centel, "Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü", **AÜSBFD**, Sa. 49, C. 3, 1994, s. 66 ve devamı.

⁶⁸ Özer, **Anayasa Hukuku**, s. 290.

açıklama ve yorumlar bazen hakaret boyutuna da ulaşabilmektedir. Bu nedenle bağımsız yargıyı korumak için bu tür suç tiplerinin düzenlenmesi de demokratik hukuk devletlerinde meşru görülmektedir.⁶⁹

Bu hukuki düzenlemelerle yargı bağımsızlığının ve adil yargılamanın korunması amaçlanmaktadır. Basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ile toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı; yargı bağımsızlığı ve adil yargılanma hakkı lehine sınırlandırılmaktadır. Yargının bağımsız olduğu bir düzende, devam etmekte olan bir yargılamayı etkilemeye yönelik olarak medya üzerinden yapılan haber ve yorumların yasaklanmasının, yargıyı etkilemeye yönelik gösterilere sınırlamalar getirilmesinin ve ayrıca yargıya müdahale ve hakaretin suç sayılmasının gerekli olduğu söylenebilir. Bu önlemler alınmazsa yargı bağımsızlığı ve dolayısıyla adil yargılanma hakkı ihlal edilecektir.

1982 Anayasasında da medya aracılığıyla yargılamanın etkilenmesinin önüne geçilebilmesi için düzenleme yapılmıştır. 26. ve 28. maddelerde, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ile basın özgürlüğünün, “yargılama görevinin gereğince yerine getirilebilmesi” amacıyla sınırlandırılabilirliği belirtilmiştir. Ayrıca yargıya müdahale ve hakaret fiilleri Türk Ceza Kanunu (TCK)’nda suç sayılmıştır. 277. maddede “yargı görevi yapanı etkilemeye teşebbüs” suçu düzenlenmiştir. 288. maddede ise “adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs” suçu ayrıca düzenlenmiştir. 125/3-a maddesinde ise hâkimlere görevleri nedeniyle hakaret edilmesinin basit hakaret fiilinden daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hakaret suçunu oluşturacağı ifade edilmiştir.

Yargılama ile ilgili olarak gelebilecek eleştirilere karşı yargı bağımsızlığının korunması için hâkimler tarafından uygulanması gereken bazı önlemler de bulunmaktadır. Bu kapsamda yargılamalar aleni (herkese açık) olarak yapılmalı ve kararlar gerekçeli olmalıdır. Bu hususlar yargı bağımsızlığına hizmet eder. Çünkü yargılama aleni olursa kararın nasıl verildiğini herkes görebilir. Kararın gerekçeli olması ise kararın arkasında yatan sebeplerin ve kararın neden o yönde verildiğinin herkesçe öğrenilmesini sağlar. Böylelikle yargılama hakkında gelebilecek pek çok eleştirinin önü alınmış veya bu eleştiriler cevaplanmış olur. Yargılamaların aleni, kararların gerekçeli

⁶⁹ Anayurt, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, s. 651.

olması yargıya güveni de arttırır.⁷⁰ Böylelikle hâkimlere baskı ihtimali daha az olacaktır. Bu nedenle yargı bağımsızlığının ihlal edilmemesi amacıyla özel kişisel durumlar ve ciddi güvenlik riskleri dışında duruşmalar aleni olmalı ve her karar gerekçeli olmalıdır. 1982 Anayasasında da bu yönde hükümler mevcuttur. 141. maddenin 1. fıkrasında “Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir” şeklinde bir düzenleme bulunmaktadır. Aynı maddenin 3. fıkrasında ise “Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.” denilmektedir.

b. Hukuka Aykırı Müdahale Olması Durumunda

Devlet dışı bazı unsurlar, yargı bağımsızlığına doğrudan hukuka aykırı şekilde de müdahale edebilmektedir. Bu müdahaleler suç işlemek amacıyla kurulan çeteler, terör örgütleri ve dini görünümlü yapılardan (tarikatlardan) gelmektedir. Yargı bağımsızlığının bu örgütlere karşı da korunması gerekir.

Yağma, insan kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti vb. amaçlarla kurulan çeteler, mafyalar ve silahlı eylemler yapan terör örgütleri yargı mensuplarını tehdit edebilmektedir. Bu yapılanmalar, üyelerinin yargılanması, eylemlerinin engellenmesi, işlerinin bozulması gibi durumlar söz konusu olduğunda istedikleri kararın çıkması için tehdide başvurmaktadır. Yargı mensupları, kendilerine veya yakınlarına zarar verileceği yönünde tehditlere maruz kalabilmektedir. Böyle durumlarda eğer yargı mensupları kendilerini veya yakınlarını tehlike altında hissedерlerse bağımsızlıklarını koruyamazlar.

Bu durumun önüne geçilebilmesi amacıyla yargı mensuplarının ve yakınlarının güvenliklerinin çok sıkı biçimde sağlanması gerekir. Çetelerin, mafyaların ve terör örgütlerinin yargı mensuplarına ulaşp onları tehdit etmelerinin engellenmesi için gerekli güvenlik tedbirleri alınmalıdır. Yargı mensuplarının tehdit alsalar bile kendilerinin ve yakınlarının güvenliklerinden endişe etmemeleri sağlanmalıdır. Bunun için yargı mensuplarının ve yakınlarının genel güvenliklerinin sağlanması amacıyla her türlü tedbirin alınması gerekir.

⁷⁰ Hasan Tahsin Fendoğlu, **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2010, s. 232.

Yargı bağımsızlığına dini görünümlü yapıların da müdahale ettiği geçmişte görülmüştür. Bu tür müdahalelerin en açık örnekleri ne yazık ki Türkiye’de görülmektedir. Siyasi amaçlara sahip olan bazı dini görünümlü yapılar, yargı bağımsızlığı üzerinde tehdit oluşturmakta, çeteler ve terör örgütleri gibi kendi çıkarlarını ilgilendiren davalarda yargı mensuplarını manipüle edebilmektedir. FETÖ örneğinde görüldüğü üzere, bu tür kanun dışı yapıların tehditlerine karşı yargı mensuplarının ve yakınlarının güvenliğinin sağlanması için her türlü güvenlik tedbiri alınmalıdır.

Ancak bu tür gayri meşru yapıların yargı bağımsızlığı üzerinde yarattıkları daha büyük tehlike yargı organı içinde kadrolaşmalarıdır. Zira siyasi amaçlara sahip olan bu yapılar amaçlarını gerçekleştirebilmek için yargı organı içinde güce sahip olmak ve yargıyı ele geçirmek istemektedirler. Bu doğrultuda mümkün olduğunca çok sayıda mensuplarını yargı organına yerleştirmek için çaba göstermektedirler. Böylelikle bu tür yapılara mensup olan hâkimlerin aidiyetleri yargı bağımsızlığını tehlikeye düşürmektedir. Bu hâkimlerin mensubu oldukları yapı ve liderine olan bağlılıkları, ülkelerine ve adalete olan bağlılıklarından daha güçlü olmaktadır. Bu nedenle bu hâkimler görevlerini tepeden gelen talimatlarla yerine getirmektedir. Bu durumda yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı zedelenmektedir. Bu durumun yarattığı büyük tehlikeler ne yazık ki Türkiye’deki acı tecrübelerle görülmüştür. Bu tehlikelerin önüne geçilmesi için mesleğe kabulde yalnızca liyakatin esas alınması ve bu tür yapıların yargı organına girmelerinin engellenmesi gerekir. Girmesi engellenememiş olanların ise ihraç edilmesi gerekir.

Dini görünümlü yapıların ve terör örgütlerinin mensup/yandaşlarının yargıya girişinin engellenmesi ve ihraç edilmeleri hassas işlemlerdir. Bu işlemlerin objektif standartlara bağlanması gerekir. Aksi halde keyfi uygulamalar ortaya çıkabilir. Yargı organına girişi engellenecek veya ihraç edilecek olan kişilerin, dini görünümlü yapı veya terör örgütleriyle bağlantılarının olduğu somut delillerle kanıtlanmalıdır. Şüphelere, emarelere ve soyut iddialara dayanılarak mesleğe kabul edilmeme ve ihraç işlemleri yapılmamalıdır. Aksi halde dini görünümlü yapılarla veya terör örgütleri ile hiçbir bağlantısı olmayan pek çok kişi de göreve kabul edilmeyecek veya ihraç edilecektir. Bu durum hem söz konusu kişiler üzerinde haksız bir mağduriyet yaratır hem de yargı bağımsızlığına hizmet etmez. Tam tersine yargı bağımsızlığına zarar verebilir. Mesleğe kabul ve ihraç işlemleri

üzerinde etkisi olan kişiler kendi kadrolaşmalarını yapabilirler. Bu durumda yine yargı bağımsızlığı ortadan kalkacaktır.

C. SAVCILARIN BAĞIMSIZLIĞI SORUNU

1. Savcıların Bağımsız Olup Olmaması Tartışması

Türkiye’de hâkimlerle birlikte savcılar da yargı organının bir parçası olup olmadığı ve bu doğrultuda savcılar bağımsız olmalarının gerekip gerekmediği konusu tartışmalıdır. Bu konuda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Çoğunluğun görüşüne göre savcılar yargı organının değil yürütme organının bir parçasıdır ve bağımsız kabul edilmemeleri gerekir.⁷¹ Bu görüşe göre savcılar görevi hâkimler gibi uyuşmazlıkları çözmek değildir. Savcılar görevi suç işlenip işlenmediğini soruşturmak ve bunun sonucunda gerekirse ceza davası (kamu davası) açmaktır. Savcılar bu görevi yürütme organı adına yaparlar, yürütme adına ceza davası açıp davacı olurlar. Savcılar devletin avukatıdır ve Adalet Bakanlığının görevlisidirler. Yaptıkları görev yargısal bir görev değil idari bir görevdir.⁷² Savcılığın işlevi, yürütme organı adına kanunları uygulamak ve gerçeğin ortaya çıkarılmasına yardımcı olarak yürütme adına topluma adalet hizmeti vermektir. Adalet hizmetlerinin iyi işlemlerinden Adalet Bakanlığı sorumludur. Bu nedenle savcılar bakanlık tarafından denetlenmelidir.⁷³ Savcılar Adalet Bakanlığına bağlı olarak işlemlerini yürütmeleri etkin ve adil bir yargılama yapılması bakımından daha faydalı olur.⁷⁴ Ayrıca savcılara bağımsızlık verilirse savcılar yargılama makamı olan hâkimlerle eş konuma gelecek ve yargılamada iddia makamı ortadan kalkacaktır. Bu da adil yargılamayı olumsuz etkileyecektir.⁷⁵ Bu nedenlerle bu görüşe göre savcılar bağımsız olmadıkları ve yürütmenin bir parçası oldukları kabul edilmelidir.

⁷¹ Yılmaz, *Türkiye’nin Yargı Bağımsızlığına İlişkin Sorunları*, s. 95; Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 193; Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 190; Hüseyin Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu*, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 77, 95.

⁷² Yılmaz, *Türkiye’nin Yargı Bağımsızlığına İlişkin Sorunları*, s. 95.

⁷³ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu*, s. 73.

⁷⁴ Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, s. 194.

⁷⁵ Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu*, s. 95-96.

Diğer bir görüş ise savcıların da yargı organının bir parçası olduğu ve bağımsız olmaları gerektiği yönündedir.⁷⁶ Bu görüşe göre savcıların görevleri yalnızca idari görevlerden⁷⁷ ibaret değildir. Savcıların görev ve yetkilerinin önemli bir kısmı adaletin sağlanmasına ilişkin olan adli görev ve yetkililerdir. Bir kişi hakkında soruşturma açılıp açılmayacağına ve soruşturma sonucunda ceza davası açılıp açılmayacağına savcı karar vermektedir. Savcılar şüphelinin sadece aleyhine olan delilleri değil lehine olan delilleri de toplamakta, şüpheli lehine de soruşturma yapmaktadır. Savcı acele hallerde bazı koruma tedbirlerinin uygulanmasına karar verebilmektedir, soruşturma evresinde tutuklu bulunan şüphelinin salıverilmesine karar verebilmektedir. Kovuşturma evresinde de savcı, hakkında ceza davası açtığı sanığın beraat etmesi gerektiğine kanaat getirirse beraatini talep edebilir. Ayrıca kovuşturma sonucunda savcı, sanığın aleyhine olarak kanun yoluna başvurabileceği gibi lehine de başvurabilmektedir. Savcıların görevi yalnızca suç iddiasında bulunmak ve sanığın mahkum edilmesini sağlamaya çalışmak değildir. Savcıların görevi gerçeği ortaya çıkarmak ve adaletin sağlanmasına yardımcı olmaktır. Böyle adli görev ve yetkileri bulunan savcıların (adli görev ve yetkileri yönünden) yürütmeden bağımsız olmamaları halinde yürütme organı yargılamaya müdahale edebilir.⁷⁸ Savcılar yürütmeden ve diğer kişi ve makamlardan bağımsız değillerse, suç işlememiş kişiler hakkında (örneğin muhalif kişiler) soruşturma yürütülüp ceza davası açılabilir. Suç işlemiş kişiler hakkında da (örneğin şüphelinin hükümete yakınlığı veya benzeri başka bir sebeple) soruşturma açılmayabilir ya da takipsizlik kararı çıkabilir. Ceza muhakemesinde deliller savcı tarafından toplandığı için bağımsız olmayan savcılar delilleri karartabilir. Ceza davalarında hâkimlerin karar verebilmesi için savcı tarafından dava açılması gerekir. Eğer bağımlı savcılar suç işlemiş kişiler hakkında ceza davası açmazsa hâkimlerin bağımsız olmasının herhangi bir anlamı kalmaz. Deliller savcı tarafından karartılırsa da gerçeğe uygun bir karar verilemeyeceği için hâkimlerin bağımsız olmasının bir anlamı olmaz.⁷⁹ Bu nedenlerle savcıların bağımsızlığı büyük

⁷⁶ Murat Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, İstanbul, Der Yayınları, 2014, s. 157; Mustafa Paksoy, “Cumhuriyet Savcısının Bağımsızlığı Meselesi”, **EÜSBED**, C. 7, Sa. 1, 2014, s. 47,62; Mustafa Saldırım, “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Sorumluluğu”, **Prof. Dr. Bilge Öztan’a Armağan**, s. 10-11 (makalenin internet sürümünde), www.saldirim.com (Erişim: 24.08.2020).

⁷⁷ Savcıların idari görevleri ceza ve tutukevlerinin denetimi, noterlerin denetimi, icra müdürlüklerinin denetimi, mahkeme kalemlerinin denetimi, muhabere görevleri gibi görevlerdir (Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 156, 254. dipnot).

⁷⁸ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 157.

⁷⁹ Saldırım, “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Sorumluluğu”, s. 10-11.

önem taşımaktadır. Ancak savcılar yürütme organının bir parçası olurlarsa yürütmeye karşı bağımsızlıklarını koruyamazlar. Bu yüzden savcıların hem bağımsız olarak hem de yargı organının bir parçası olarak kabul edilmeleri gerekir.

Bir başka görüşe göre savcılar ne yürütme ne de yargı organının bir parçasıdır. Bu görüşe göre savcıların bazı adli takdir yetkileri olduğu için yürütme organının bir parçası sayılamazlar. Ancak savcılar yargılama yapma ve uyuşmazlık çözme yetkisine sahip olmadıkları için yargı organının bir parçası da değildirler. Savcılık, kendine özgü bir adalet makamıdır ve adaletin sağlanmasında görevli oldukları için bu görevleri bakımından bağımsız olmaları gerekir.⁸⁰

Diğer bir görüşe göre ise savcılık makamı yürütmenin bir parçası olan ve idari nitelikte görevlere sahip olan bir makamdır. Ancak savcıların idari görevlerinin yanında adli görevleri de bulunduğu için adli görevlerini yürütürken bağımsız olmaları gerekir.⁸¹

2. Türk Hukukundaki Düzenlemeler ve Yüksek Mahkeme Kararları

1982 Anayasasında savcılık makamı yargı organı başlığı altında düzenlenmiş olmasına rağmen savcıların bağımsızlığı açıkça düzenlenmemiştir. Anayasada hâkimlerin bağımsızlığı ve mahkemelerin bağımsızlığı ifade edilmektedir. Savcı bağımsızlığı açıkça ifade edilmemiştir. Ancak Anayasanın 140. maddesinin 6. fıkrasında savcıların idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlı olduğu ve 144. maddede savcıların idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığının denetimine tabi olduğu belirtilmiştir. Savcıların adli görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlı veya denetimine tabi olduğu belirtilmemiştir. Bağlılık ve denetimin idari görevler yönünden olduğu açıkça ifade edilmiştir ki zaten aynı durum hâkimler bakımından da geçerlidir (md.144/6).

Türk hukukunda savcıların bağımsız olup olmadığını açıkça ifade eden bir kanuni düzenleme de bulunmamaktadır. Ancak 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun

⁸⁰ Selahattin Keyman, **Ceza Muhakemesinde (Asıl Ceza Muhakemesinde) Savcılık**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1970, s. 84-85,209,212.

⁸¹ Nur Centel, Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 15. Baskı, İstanbul, Beta, 2018, s. 125-130; Yener Ünver, Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019, s. 206, 208.

(HakSavK) 5. maddesinin 4. fıkrasında “*Adalet Bakanı, yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevler hariç olmak üzere hâkim ve savcılar üzerinde gözetim hakkını haizdir*” ifadesi yer almaktadır. Bu hükümden, hâkim ve savcılar yargı yetkilerine ilişkin konularda, Adalet Bakanlığının hâkim ve savcılar üzerinde gözetim ve denetim hakkı olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu hükümle, hâkim ve savcılar adli görev ve yetkileri ile ilgili konularda yürütmeden bağımsızlıklarının kabul edildiği söylenebilir.

Savcılar bağımsızlıklarını açıkça düzenlemese de savcılar bağımsız olup olmamakla ilgili konumunu belirleyen başka kanun hükümleri de bulunmaktadır. Geçmişte Adalet Bakanı ve valiler tarafından savcılara, ceza davası (kamu davası) açmaları yönünde emir verilebilmekteydi. Ancak günümüzde böyle bir durum söz konusu değildir. 1412 sayılı Eski Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMUK)’nun 148. maddesinin 3. fıkrasına göre Adalet Bakanı, savcılara dava açmamaları yönünde bir emir verememekte ancak dava açmaları yönünde bir emir verebilmekteydi. Aynı şekilde 148. maddenin 4. fıkrasına göre valiler de kendi illerindeki savcılardan ceza davası açmalarını talep edebiliyordu. Validen gelen talebi savcı uygun görmezse dava açmama yetkisi bulunmaktaydı ancak vali bu konuda Adalet Bakanına başvurursa Adalet Bakanının emretmesi halinde savcının dava açması zorunluydu. CMUK md. 148/3 ve 4’teki bu yetkiler 2005 yılında yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)’nın yürürlüğe girmesine az bir zaman kala yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni CMK’da da bu yetkiler tanınmamıştır. Yeni CMK’da dava açılması konusunda valilere herhangi bir yetki verilmemiştir. Adalet Bakanının da bu konudaki yetkisi büyük ölçüde kaldırılmıştır. CMK’ya göre Adalet Bakanı yalnızca “kanun yararına bozma kanun yoluna”

başvurulmasını talep edebilmektedir.⁸² Bunun dışında ise yalnızca bazı suçların soruşturulması Adalet Bakanının talebine bağlanmıştır.⁸³

Ancak Anayasa Mahkemesi (AYM), savcının yürüttüğü soruşturma işlemlerinin, “yargı yetkisinin kullanılması” niteliğinde olmadığı görüşündedir. AYM bir kararında⁸⁴ savcılık soruşturmasının yargı yetkisi kullanımı olmadığını belirtmiştir.

Yargıtay’ın görüşü ise savcıların yargı organının bir parçası olduğu yönündedir. Yargıtay, bir kararında⁸⁵ savcının soruşturmayı kamu adına “yargı erki olarak” yürüttüğünü vurgulamıştır.

Danıştay’ın görüşü de Yargıtay ile aynı yöndedir. Danıştay bir kararında⁸⁶ savcıların yargılama görevi kapsamında yürüttükleri hizmet bakımından Adalet Bakanlığı’nın ajanı konumunda olmadığını belirtmiştir.

Savcılarının bağımsızlığı konusunda HSK da görüş belirtmiştir. 14 Mart 2019 günü Resmi Gazete’de yayınlanan “Hâkimler ve Savcılar Kurulunun Türk Yargı Etiği Bildirgesi”nde savcılarının bağımsız olduğu bildirilmiştir.

⁸² CMK md. 309’a göre Adalet Bakanlığı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından kanun yararına bozma yoluna başvurmasını isteyebilmektedir. Kanun yararına bozma, CMK’da düzenlenen bir olağanüstü kanun yoludur. Temyiz ya da istinaf incelemesinden geçmeden kesinleşen hukuka aykırı bir karar ya da hükmün Yargıtay tarafından iptal edilmesi için bu kanun yoluna başvurulur. Kanun yararına bozma yoluna başvuracak merci Yargıtay Cumhuriyet başsavcısıdır. Ancak kural olarak Yargıtay Cumhuriyet başsavcısına kanun yararına bozma davası açma emrini Adalet Bakanlığı verir. Adalet Bakanlığı kendiliğinden veya ilgililerin başvurusu üzerine istemde bulunabilir (Toroslu, Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 380). Adalet Bakanlığı, istemini bildirirken kanuni nedenleri de belirtir. Yargıtay Cumhuriyet başsavcısı bu nedenleri aynen içeren bir tebliğname yazar ve tebliğname ile kanun yararına bozma davası açar (Bahri Öztürk v.d., **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 757). Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının davayı açmama ya da yeni nedenler ekleme yetkisi yoktur (Çetin Akkaya, **Kanun Yararına Bozma ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi**, Ankara, Kartal Yayınevi, 2007, s. 14). Eğer hükümlünün cezasının kaldırılmasını veya daha az ceza verilmesini gerektiren bir bozma nedeni varsa Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Adalet Bakanlığının istemi olmasa bile resen kanun yararına bozma kanun yoluna başvurabilir. Ancak Adalet Bakanlığı istemde bulunmuşsa, artık Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının resen başvurma yetkisi ortadan kalkar (A.Caner Yenidünya, Zafer İçer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 833).

⁸³ Bu suçlar, devlete karşı işlenen bazı suçlar (*Cumhurbaşkanına hakaret; Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama; barış zamanı temel milli yararlara karşı faaliyette bulunmak için yarar sağlama; yabancı devlet aleyhine asker toplama suçları*), yabancı ülkede işlenen bazı suçlar (*TCK madde 13’te sayılmıştır*) ve Türk vatandaşı olmayan ancak Türkiye’de bulunan yabancıların işlediği bazı suçlardır (*TCK madde 12/1, 3, 4 ve 5’te sayılmıştır*).

⁸⁴ AYM, Esas No: 1991/26, Karar No: 1992/11, Karar Tarihi: 27.02.1992.

⁸⁵ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, Esas No: 2016/7553, Karar No: 2017/5508, Karar Tarihi: 29.11.2017.

⁸⁶ Danıştay 10. Dairesi, Esas No: 2006/7165, Karar No: 2008/8312, Karar Tarihi: 26.11.2008.

3. Görüşümüz

Kanaatimce eğer Adalet Bakanlığının savcılar üzerinde etkin bir konumu varsa savcılar yürütme organının bir parçası kabul edilmelidir, yargı organının bir parçası sayılamazlar. Savcıların Türkiye’deki geleneksel konumu da bu şekilde olduğu için Türk hukuk literatüründe yargı bağımsızlığı kavramından yalnızca hâkimlerin bağımsızlığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle yukarıda açıklanan yargı bağımsızlığı kavramının içine savcılarının bağımsızlığı dahil edilmemiştir. Gerçekten de savcılar Adalet Bakanlığı denetimi kapsamında Adalet Bakanlığından emir alabilmektedir. Geçmişte Türkiye’de Adalet Bakanı tarafından savcılara dava açmaları yönünde emir verilebilmekteydi. Böyle bir durumda savcı bağımsızlığından söz edilemez.

Kanımca Adalet Bakanlığının savcılara dava açma emri verebilme yetkisinin ortadan kaldırılması yerindedir. Adalet Bakanlığının böyle bir yetkisi olmamalıdır. Kamu adına ceza davası açma tekeli olan⁸⁷ savcılık makamının yürütme organının bir parçası olmaması gerekir. Savcılarının yargı organının bir parçası olması ve bağımsız olması gerekir. Türk hukukunda savcılarının idari görevleri istisnaidir. Savcılarının bağımsızlığını savunan görüşlerin ifade ettiği gibi savcılarının görev ve yetkileri çoğunlukla adli nitelikte görev ve yetkililerdir. Savcılık, uyuşmazlıkları çözen makam olmasa da adaletin sağlanması ile ilgili adli görev ve yetkilere sahip olan bir makamdır. Adaletin sağlanması ile ilgili görev ve yetkiler “adli görev ve yetkiler” olarak adlandırılabilir. Bu görev ve yetkilere müdahale edilmesi (özellikle yürütme tarafından müdahale edilmesi) yukarıda belirtilen son derece olumsuz sonuçlara yol açacaktır. Savcılarının önemli adli görev ve yetkilere sahip olmaları nedeniyle ve ayrıca Adalet Bakanlığının savcılara emir verme yetkisinin kaldırılmasıyla birlikte artık Türkiye’de savcılar yürütmenin değil yargı organının bir parçası kabul edilmelidir. Yine aynı nedenlerle savcılarının tıpkı hâkimler gibi adli görevleri yönünden bağımsız olarak kabul edilmesi gerekir. Aksi halde adli işlemlere

⁸⁷ Bahri Öztürk (Editör), Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin F. Saygılar Kırıt, Özdem Özyayın, Esra Alan Akcan, Efser Erden Tütüncü, Derya Altınok Villemin, Mustafa Can Tok, **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 228. Türk hukukunda savcılarının dava açma tekelinin tek istisnası meclis soruşturmasıdır. Bakanlar, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Cumhurbaşkanı hakkında yürütülecek soruşturmaları meclis yürütür, dava açma yetkisi de meclise aittir (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Oğuzcan Kutkan, “Türk Anayasa Hukukunda Meclis Soruşturması ve 2017 Anayasa Değişiklikleri”, **Türk Anayasa Hukukunun Güncel Sorunları**, Sakarya, Beşköprü Yayınları, 2017).

müdahale söz konusu olacak ve yargı bağımsızlığı zedelenmiş olacaktır. Savcıların pek çok adli görev ve yetkileri bulunduğu için savcıların bağımsızlığının ihlal edilmesi yargı bağımsızlığının ihlali anlamına gelmektedir.

Açık bir düzenleme bulunmasa da Anayasa hükümleri de savcıların bağımsızlığına işaret etmektedir. Anayasada savcıların Adalet Bakanlığına bağlı ve denetimine tabi olmaları yalnızca idari görevleri bakımından kabul edilmiştir (md. 140/6 ve 144/1). Bu nedenle ilgili maddelerden savcıların adli görevlerine ilişkin konularda Adalet Bakanlığından bağımsız olduğu anlaşılmalıdır.⁸⁸ Anayasadaki demokratik devlet, kuvvetler ayrılığı, hukuk devleti, yargı bağımsızlığı ve adil yargılama hakkını düzenleyen hükümler de dikkate alınarak sistematik bir yorum⁸⁹ yapıldığında da bu sonuca ulaşılmaktadır. Çünkü söz konusu hükümlerde düzenlenen hak ve ilkeler, savcıların adli görevlerinde bağımsız olmalarını gerektirmektedir.

Bu nedenlerle, Anayasada mahkemelerin ve hâkimlerin bağımsızlığını düzenleyen hükümler savcıları da kapsayacak şekilde anlaşılmalı veya savcıların bağımsızlığını doğrudan kabul eden bir Anayasal düzenleme yapılmalıdır. Hâkimlerin bağımsızlığının korunması için alınan bütün kanuni önlemler savcılar bakımından da geçerli olmalıdır.⁹⁰

⁸⁸ Abdurrahman Eren, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 606.

⁸⁹ Sistematik yorum bir hukuk kuralının, içinde bulunduğu metnin ve hukuk sisteminin tamamı göz önünde bulundurularak ve ilgili diğer kurallar dikkate alınarak yorumlanmasıdır (Bertil Emrah Oder, **Anayasa Yargısında Yorum Yöntemleri**, İstanbul, Beta, 2010, s. 55).

⁹⁰ Türk hukukunda savcıların yürütmeye karşı ve içinde bulundukları yargı organına karşı bağımsızlıklarını ihlal eden bazı kanuni düzenlemeler bulunmaktadır. Adalet Bakanının dava açmaları için savcılara emir verme yetkisinin kaldırılmasına rağmen halen Adalet Bakanlığını, savcının hiyerarşik üstü konumunda tutan bazı düzenlemeler mevcuttur. Bunlar yukarıda belirtildiği gibi Adalet Bakanına CMK'da tanınan iki yetkidir. Birincisi Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından kanun yararına bozma yoluna başvurmasını isteyebilme yetkisi; ikincisi ise bazı soruşturmaların bakanın talebine bağlı olmasıdır. Devlete karşı işlenen bazı suçların soruşturulmasının Adalet Bakanının talebine bağlanması savcılarının bağımsızlığını ihlal etmemektedir. Çünkü bu düzenleme ile devlete karşı suçlar şikayete tabi hale getirilmekte ve devlet adına şikayet yetkisi Adalet Bakanına verilmiş olmaktadır. Bu durum yasama organının siyasi tercihidir. Yabancı ülkede veya yabancılar tarafından işlenmiş olan bazı suçların soruşturulması da Adalet Bakanının talebine bağlanmıştır. Bu düzenleme ise bir kişinin birden fazla ülkede yargılanmasının önüne geçilebilmesi için yapılmıştır. Ancak yabancı ülkede veya yabancılar tarafından işlenen ve soruşturulmaları Adalet Bakanının talebine bağlanan suçlardan bazıları fuhuş, uyuşturucu ticareti, işkence gibi devlete karşı işlenen suçlardan olmayan suçlardır (CMK md. 13/1-c,d,e,f,g). Bu suçların soruşturulmasının da Adalet Bakanının talebine bağlanması savcılarının bağımsızlığını ihlal etmektedir. Savcılarının adli yetkilerine müdahale niteliği taşımaktadır. Bu nedenle devlete karşı olmayan suçların soruşturulması ve kovuşturulması Adalet Bakanının talebine bağlanmamalıdır. Adalet Bakanlığı bu tür suçların işlendiğini haber alırsa bu durumu (daha önceden başka bir ülkede yargılama yapıp yapılmadığını ve yapıldıysa verilen hükmü de belirterek) savcılığa bildirmeli ve soruşturma ve kovuşturma işlemleri adli mercilerin takdirine bırakılmalıdır (Paksoy, "Cumhuriyet Savcısının Bağımsızlığı Meselesi", s. 52).

Buraya kadar ifade edilenlerin dışında yargı bağımsızlığının sağlanabilmesi için yargı mensuplarının güvenceye sahip olması ve hâkimlerin olaya/kişiyeye göre atanmamış olması da gerekir. Bu olgular “hâkimlik ve savcılık teminatı (güvencesi)” ile “doğal hâkim” ilkelerini oluştururlar. Bu ilkeler de Anayasal ilkelerdir ve yargı bağımsızlığı ilkesinin unsurudurlar. Bu ilkeler yargı bağımsızlığının olmazsa olmazlarıdır. Yargı eğer teminatlı (güvenceli) olmazsa bağımsız olamaz. Olaya ve kişiye göre atanmış hâkimler de bağımsız olamaz.

Adalet Bakanının Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından kanun yararına bozma yoluna başvurmasını isteyebilme yetkisinin olması da adli yetkilere müdahale anlamına gelmektedir. Bu durumun önüne geçilebilmesi için Adalet Bakanlığının bu yetkisi kaldırılmalıdır. Kanun yararına bozma başvurusu Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının takdirine bırakılmalıdır. İlgililerden gelecek talepler de Adalet Bakanlığına değil Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına yapılmalıdır.

Türkiye’de yalnızca savcılarının emrine tahsis edilmiş ayrı bir adli kolluk teşkilatının bulunmaması da savcılarının bağımsızlığına zarar vermektedir. Türkiye’de her bölgede kolluk görevlilerinin (polis, jandarma ve diğer güvenlik memurları) bir kısmı soruşturma işlemleri için adli kolluk olarak görevlendirilmekte ve bu kişiler savcılarının emrinde görev yapmaktadır. Adli kolluk olarak görevlendirilen memurlar, soruşturma işlemleri dışında kendi kolluk amirlerinin emrinde görev yapmaya devam ederler. Adli Kolluk Yönetmeliği madde 5/1-a’da “*Adli kolluk görevlilerine, adli görevi bulunmayan üstleri tarafından, yürütülen soruşturma ile ilgili emir ve talimat verilemez*” ifadesi yer almaktadır. Ancak bu düzenleme, yalnızca savcılarının emrine tahsis edilmiş ayrı bir adli kolluk teşkilatının bulunmaması nedeniyle uygulamada ihlal edilebilir. İç İşleri Bakanlığının emrindeki kolluk amirleri, yürütme organından gelen talimat doğrultusunda, adli kolluk görevi yapan kendi memurlarına talimat verip savcının emirlerinin uygulanmamasını (ya da gereği gibi uygulanmamasını) sağlayabilirler. Yürütme organının istemediği soruşturmalar savcıya doğrudan talimat vermek yerine bu şekilde de engellenebilir. Bu nedenle savcılarının bağımsızlığının sağlanması için yalnızca savcılarının emrine tahsis edilecek ayrı bir adli kolluk teşkilatının kurulması gerekmektedir.

Savcılık teşkilatının içinde savcılar arasında adli görevler yönünden hiyerarşik bir ilişki olması da savcılarının bağımsızlığını zedelemektedir. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunu (Teşkilat Kanunu)’nun 18. maddesine göre başsavcılarının kendi altında görev yapan savcılar üzerinde gözetim ve denetim yetkileri bulunmaktadır. Savcılarının iş bölümü de yine başsavcılar tarafından yapılmaktadır. Savcılık teşkilatının bu hiyerarşik yapısı nedeniyle savcılarının üstlerindeki savcılara karşı bağımsız olmadıkları görülmektedir. Savcılık teşkilatındaki bu hiyerarşi, savcılarının yalnızca idari işleri ile sınırlı kalırsa adli görev ve yetkiler bakımından geçerli olmazsa savcılarının bağımsızlığı ihlal olmayacaktır. Gerçekten de savcılar arasındaki iş bölümü yetkisi, iş yükünün verimli dağıtılması amacıyla verilmiş idari bir yetkidir. Ancak denetim ve gözetim yetkisinin ne olduğu kanunda açıkça tanımlanmamıştır. Uygulamada Cumhuriyet Başsavcıları, kendi altlarında görev yapan savcılarının hazırladığı her iddianameye ve verdikleri her takipsizlik kararına “görüldü” şeklinde yazılı bir onay vermektedir. Bu onay verilmeden iddianameler ve takipsizlik kararları uygulamaya konulmamaktadır. Böylelikle Cumhuriyet Başsavcıları iddianameleri ve takipsizlik kararlarını iptal edebilmekte veya içeriklerini değiştirebilmektedir. Böyle bir yetki CMK’da yer almamaktadır. Bu işlemler Teşkilat Kanunu gözetim ve denetim yetkisine dayandırılmaktadır. Bu uygulama savcılarının adli görevlerine müdahale anlamına gelmektedir. Bu yüzden savcılarının bağımsızlığını ihlal etmektedir. Bu fiili durumun ortadan kaldırılması gerekir. Bu doğrultuda Teşkilat Kanunu md. 18’deki gözetim ve denetim yetkileri açıkça düzenlenmeli ve savcılık teşkilatının idari işleriyle sınırlandırılmalıdır (Türk hukukunda savcılarının bağımsızlığını ihlal eden kanuni düzenlemeler konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız: Paksoy, “Cumhuriyet Savcısının Bağımsızlığı Meselesi”, s. 52-55).

II. YARGI BAĞIMSIZLIĞININ UNSURU OLAN ANAYASAL İLKELER

Yargı bağımsızlığının unsuru olan Anayasal ilkeler “hâkimlik ve savcılık teminatı (güvencesi)” ile “doğal hâkim” ilkeleridir. Bu ilkeler de 1982 Anayasasında kabul edilmiştir. Bu ilkeler yargı bağımsızlığının unsuru oldukları için bu ilkelerden birinin ihlal edilmesi aynı zamanda yargı bağımsızlığının da ihlal edilmesi anlamına gelir.

A. HAKİMLİK VE SAVCILIK TEMİNATI

Yargı bağımsızlığının korunması için pek çok hukuki önlemin alınması gerekmektedir. Yargı bağımsızlığının kapsamını açıklarken ayrıntılı olarak değindiğimiz gibi bu önlemler çok çeşitlidir ve farklı kişi ve kurumlara karşı yargı bağımsızlığını korur. Ancak bu önlemlerin en önemlisi ayrı bir başlık altında incelenmesi gereken hâkimlik ve savcılık teminatıdır.

Hâkimler ve savcılar üzerinde meslek hayatları ile ilgili olarak da baskı kurulabilir. Hâkimler ve savcılar azledilmekle, emekli edilmekle, maaşlarını kaybetmekle veya istemedikleri bir göreve atanmakla tehdit edilebilirler. Yürütme organının, yasama organının veya yargı mensuplarının özlük işlerini yapan kurumun böyle yetkilere sahip olması durumunda hâkimler ve savcılar görevlerini rahatça yapamazlar.⁹¹ Bu yetkiler çeşitli nedenlerle baskı aracı olarak kullanılabilir. Bir hâkim veya savcı siyasi görüşü nedeniyle, verdiği bir karar nedeniyle, kendisine verilen talimatı yerine getirmemesi nedeniyle veya benzeri bir siyasi nedenle azledilebilir, emekliye sevk edilebilir, maaşı kesilebilir, istemediği bir göreve atanabilir (sürgün edilebilir). Böyle bir durumun ortaya çıkması bütün hâkim ve savcılarını etkiler. Sadece bu tür müdahalelere maruz kalan hâkim veya savcılar bağımsızlığı ihlal olmakla kalmaz, aynı zamanda bütün hâkim ve savcılar müdahale tehdidi ile baskı altına alınmış olur. Bir devlet organı veya kurumunun bu tür müdahale yetkileri kullanmasının dışında, bu yetkilere sahip olması dahi bir tehdit unsuru olarak hâkim ve savcılar baskı altında tutar. Verdikleri bir karar nedeniyle veya benzer bir siyasi nedenle azledilmeyeceğinden, emekli edilmeyeceğinden, maaşını kaybetmeyeceğinden veya istemediği bir göreve atanmayacağından emin olamayan yargı mensupları görevlerini bağımsız bir şekilde yapamazlar. İşte bu sakıncaların ortaya

⁹¹ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 1049.

çıkmasını hâkimlik ve savcılık teminatı önlemektedir. Hâkimlik ve savcılık teminatı olmadan yargı bağımsızlığı sağlanamaz.

Hâkimlik ve savcılık teminatı, hâkim ve savcılara azledilme, emekli edilme, maaş kaybı ve istemediği göreve atanma tehdidi altında olmaksızın hiçbir baskı ve müdahaleye maruz kalmadan bağımsız bir şekilde görevlerini yapabilmeleri için tanınan güvencelerdir.⁹² Hâkimlik ve savcılık teminatı azledilmeme, erken yaşta emekli edilmeme, maaşını kaybetmeme, istemediği bir göreve atanmama güvencelerini içerir. Bu güvenceler yargı bağımsızlığını hem yürütme organına hem yasama organına hem de yargı mensuplarının atama, disiplin gibi özlük işlerini yapan kuruma karşı korumayı amaçlamaktadır. Hâkimlik ve savcılık teminatı bazı eksiklerle de olsa 1982 Anayasasında da düzenlenmiştir.⁹³

1. Azledilmeme Teminatı

Hâkimlik ve savcılık teminatının kapsamındaki en önemli güvence azledilmeme teminatıdır.⁹⁴ Çünkü bir hâkim veya savcının azledilmesi, yargıya karşı gerçekleştirilebilecek en ciddi müdahalelerden biridir. Ancak bu teminat mutlak bir teminat değildir, istisnalar getirilebilir.⁹⁵ Azledilmeme teminatının istisnasız bir biçimde uygulanması da bazı sakıncalar doğuracaktır. Özellikle mesleğinin saygınlığı ile bağdaşmayacak bir suç işlemiş olmasına rağmen affa uğramış olan cezası ertelenmiş ya da para cezasına çevrilmiş olan veya hakkındaki ceza hükmünün açıklanması geriye bırakılmış olan hâkim ve savcılarının meslekten çıkarılmaları gerekir.

⁹² Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 1049.

⁹³ Madde 139/1: Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınmaz.

Madde 139/2: Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

Madde 159/11: ...Kurul (*HSK*) müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar, “muafakatlerini alarak” atama yetkisi Kurula aittir.

Madde 159/12: Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, “muafakatlerini alarak” atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

⁹⁴ Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, 17. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s. 355.

⁹⁵ Ünal, **Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, s. 30.

Azledilmeme teminatı istisnasız olarak uygulanmasa bile siyasi amaçlı azillerin önüne geçilmesi açısından çok önemlidir.⁹⁶ Bu nedenle azledilmeme teminatının istisnaları sınırlı tutulmalı ve yargı mensupları siyasi nedenlerle azledilmeyecekleri konusunda bir güvenceye sahip olarak görevlerini yapabilmelidir.

Türkiye’de de Anayasanın 139. maddesinin ilk fıkrasında “*Hâkimler ve savcılar azlolunamaz...*” denilerek azledilmeme teminatı sağlanmıştır. Ancak 2. fıkra da “*Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır*” denilerek azledilmeme teminatına istisna getirilmiştir. 159. maddenin 8. fıkrasında da HSK’ya hâkim ve savcılar meslekten çıkarabilme yetkisi verilmiştir.⁹⁷

2. Emekli Edilmeme Teminatı

Hâkim ve savcıların baskı ve müdahaleye maruz kalmadan bağımsız bir şekilde görevlerini yapabilmeleri için erken yaşta emekli edilememeleri de gerekir. Emekli edilmeme teminatı sayesinde hâkim ve savcılar yaş haddine ulaşmadan önce istekleri dışında emekli edilemezler.⁹⁸ Bu teminatla hâkim ve savcılar hangi yaşa geldiklerinde görevlerini gereği gibi yerine getiremeyecekleri önceden belirlenir. Bu yaş zorunlu emeklilik yaşıdır ve bütün hâkim ve savcılar için aynı şekilde uygulanır. Bu yaşa gelene kadar hiçbir hâkim veya savcı isteği dışında emekli edilemez.

1982 Anayasasında da emekli edilmeme teminatı kabul edilmiştir. 139. maddede “*Hâkimler ve savcılar... kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayırlamaz...*” ifadesi yer almaktadır. 140. maddede ise “*Hâkimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler...*” denilerek yaş haddi belirlenmiştir.

⁹⁶ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 1050.

⁹⁷ Hâkim ve savcıların HSK tarafından hangi durumlarda meslekten çıkarılabileceği HakSavK’nun 69. maddesinde düzenlenmiştir. Bu konuya ileride ayrıntılı olarak değinilecektir.

⁹⁸ Ferman Demirkol, **Yargı Bağımsızlığı**, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 1991, s. 127.

3. Maaş Teminatı

Hâkim ve savcılarının görevlerini bağımsız şekilde yapabilmeleri için maaşlarının da teminat altında bulunması gerekir. Bu teminatla hâkim ve savcılar, maaşlarından ve ödenek vb. diğer mali haklarından yoksun bırakılamazlar. Maaşları, ekonomik kaygı duymamaları ve görevlerini bağımsız biçimde yapabilmeleri için yeterli miktarda tutulur.⁹⁹

1982 Anayasasının 139. maddesinde hâkim ve savcılarının aylık ve diğer mali haklarından yoksun bırakılamayacağı kabul edilmiştir ancak maaş miktarları Anayasada düzenlenmemiştir. Hâkim ve savcılarının ne kadar maaş alacakları 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nda düzenlenmektedir. Bu durum hâkim ve savcılarının maaş teminatını zedelemektedir. Hâkim ve savcılarının ne kadar maaş alacakları meclisin basit çoğunluğunun takdirindedir.¹⁰⁰ Maaştan yoksun bırakılmasalar bile maaşları düşürülerek hâkim ve savcılarının bağımsızlığına müdahale edilebilir. Bu sakıncanın önüne geçilebilmesi için hâkim ve savcılarının maaşları Anayasal güvence altına alınmalıdır. Yargıya müdahale amacıyla maaş indirimi yapılamaması için hâkim ve savcılarının maaş ve diğer mali haklarının miktarına ilişkin ilkeler Anayasada düzenlenmelidir.

4. Görev Teminatları

Hâkim ve savcılarının bağımsız şekilde görev yapabilmeleri için istemedikleri bir göreve atanmayacaklarının da teminat altında olması gerekir. Görev teminatları bu tür atamalara karşı güvence sağlar.¹⁰¹ Yargı mensuplarının istemedikleri bir göreve atanmaları dört farklı şekilde gerçekleşebilir. Bunlar, yargı mensubunun çalıştığı şehirden başka bir şehre atanması, aynı şehirde başka mahkemeye atanması, idari göreve (HSK tetkik hâkimliği, adalet müfettişliği, iç denetçilik gibi) atanması ve hâkimlik-savcılık arası atama yapılmasıdır (bir hâkimin savcılığa yada bir savcının hâkimliğe atanması).¹⁰² Örneğin bir hâkim verdiği bir karar nedeniyle uzak bir şehre atanabilir. Önemli bir

⁹⁹ Baki Kuru, **Hâkim ve Savcılarının Bağımsızlığı ve Teminatı**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1966, s. 32-34.

¹⁰⁰ Kanun yapma ve kanun değişikliği meclisin basit çoğunluğu ile yapılabilmektedir.

¹⁰¹ Hüsnü Aldemir, **Hâkimlik ve Savcılık Mesleğinin Temel Esasları**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019, s. 204.

¹⁰² Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 1051-1052.

yargılama yapan bir mahkemenin hâkimi siyasi görüşünden dolayı başka bir mahkemeye atanabilir, savcılık görevine veya idari bir göreve de atanabilir. Bir savcı da yürüttüğü soruşturmalar nedeniyle hâkimliğe atanabilir. Böyle durumların ortaya çıkmaması için hâkim ve savcılarının görev teminatlarına sahip olmaları gerekir. Bu teminatlar da dört tanedir: “Başka bir şehre atanmama teminatı (coğrafi teminat)”, “aynı şehirde başka mahkemeye atanmama teminatı”, “idari göreve atanmama teminatı” ve “hâkimlikten savcılığa, savcılıktan hâkimliğe atanmama teminatı”.¹⁰³ Bu teminatlara sahip olan hâkim ve savcılar kendileri istemedikleri sürece başka şehre, başka mahkemeye ve başka bir adli ya da idari göreve atanamazlar.

Türkiye’de hâkim ve savcılara görev teminatları arasından yalnızca idari göreve atanmama teminatı tanınmıştır. 1982 Anayasasının 159. maddesinin 11. fıkrasında “...Kurul (HSK) müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir” denilmektedir. 12. fıkra ise “Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir” ifadesi yer almaktadır. HSK’nın ve Adalet Bakanının bu atama yetkileri, atanacak hâkim veya savcının muvafakatini alma şartına bağlanarak hâkim ve savcılara istekleri dışında idari göreve atanmama teminatı tanınmıştır. Ancak diğer görev teminatları tanınmamıştır.

B. DOĞAL HAKİM

Doğal hâkim ilkesi de yargı bağımsızlığının bir unsuru olan ve yargı bağımsızlığının korunması için gerekli olan bir ilkedir. Doğal hâkim ilkesine “kanuni hâkim” veya “olağan hâkim” de denilmektedir. Hâkim yerine mahkeme kavramı kullanılarak bu ilkeyi ifade etmek için doğal/kanuni/olağan mahkeme de denilmektedir. Doğal hâkim, hangi uyuşmazlıklara bakacağı uyuşmazlığın ortaya çıkmasından önce belirlenmiş olan, kişiye ve davaya göre atanmamış olan hâkim demektir.¹⁰⁴ 1982 Anayasasında da doğal hâkim

¹⁰³ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 1051-1052.

¹⁰⁴ Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 136.

ilkesi kabul edilmiş ancak kanuni hâkim şeklinde ifade edilmiştir.¹⁰⁵ Kanuni Hâkim Güvencesi başlıklı 37. maddenin ilk fıkrasında “*Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz*” ifadesi, 2. fıkrada ise “*Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz*” ifadesi yer almaktadır.

Doğal hâkim ilkesinin amacı bir olayın ortaya çıkmasından sonra bu olayla ilgili yargılama yapması için mahkeme kurulmasını ve hâkim atanmasını engellemektir.¹⁰⁶ Eğer bir olay olduktan sonra bu olayı ve olayın tarafı olan kişileri yargılamak için mahkeme kurulur ve hâkim atanırsa bu hâkimler bağımsız ve tarafsız olamaz, kendilerini atayan organın istekleri doğrultusunda karar verirler.¹⁰⁷ Doğal hâkim güvencesinin bulunmadığı bir düzende vatandaşların hukuki güvenliği de olmayacaktır.¹⁰⁸ Çünkü vatandaşlar hangi uyuşmazlıkların hangi hâkimler tarafından çözüleceğini önceden kesin olarak bilemeyecek ve ayrıca vatandaşlar davranışlarının doğal olmayan hâkimler nezdindeki sonuçlarını da önceden bilemeyecektir.

Doğal hâkim ilkesi yasama veya yürütme organının bir olayın olmasından sonra kişiye ve olaya göre mahkeme (olağanüstü mahkeme) kurmasını yasaklar.¹⁰⁹ Bu ilke gereğince, hâkim atamalarını yapan kurum da olaya ve kişiye göre hâkim atayamaz. Doğal hâkim ilkesi sayesinde yargı bağımsızlığı, hem yürütme ve yasama organına karşı hem de hâkim atamalarını yapan kuruma karşı korunur.

Bir olayın ortaya çıkmasından önce kurulmuş ve o olayı çözmekle görevli ve yetkili bir mahkemede yargılama yapılırken iş yükü yoğunluğu veya hâkimin görev süresinin

¹⁰⁵ Anayasa Mahkemesi de kanuni hâkim ilkesini doğal hâkim ilkesiyle aynı anlamda kabul etmektedir. AYM bir kararında doğal hâkim ilkesini şu şekilde tanımlamıştır: “Hukuk devletinde yasal yargıç (kanuni hâkim), doğal yargıç (tabii hâkim) olarak anlaşılmalıdır. Doğal yargıç kavramı ise, dar anlamda, suçun işlenmesinden veya çekişmenin doğmasından önce davayı görececek yargı yerini yasanın belirlemesi diye tanımlanmaktadır. Başka bir anlatımla doğal yargıç ilkesi yargılama makamlarının suçun işlenmesinden veya çekişmenin meydana gelmesinden sonra kurulmasına veya yargıçların atanmasına engel oluşturur; sanığa veya davanın yanlarına göre yargıç atanmasına olanak vermez.” (Esas Sayısı: 1990/13, Karar Sayısı: 1990/30, Karar Tarihi: 20.11.1990, R.G. Tarih-Sayı: 03.01.1992-21100).

¹⁰⁶ Şeref İba, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2018, s. 273.

¹⁰⁷ Abdülkadir Yıldız, **Yargının Tarafsızlığı**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, s. 219-220.

¹⁰⁸ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 222. Hukuki güvenlik, herkesin bağlı olduğu ve kendisine uygulanacak olan hukuk kurallarını önceden bilmesi, davranışlarını buna göre güvenle şekillendirebilmesidir. (Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 220).

¹⁰⁹ Kurtuluş Tayanç Çalışır, **Teoride ve Pratikte Yargı Bağımsızlığı**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 297-298.

dolmuş olması gibi nedenlerle davanın başka bir mahkemeye nakledilmesi gerekebilir. Dava yine olaydan önce kurulmuş bulunan başka bir mahkemeye nakledilirse bu durum doğal hâkim ilkesini ihlali anlamına gelmez.¹¹⁰ Aynı şekilde olaydan önce kurulmuş olan ve olayı çözmekle görevli ve yetkili olan bir mahkeme yargılama yaparken iş yükü yoğunluğu veya hâkimin görev süresinin dolmuş olması gibi nedenlerle mahkeme hâkiminin/hâkimlerinin değişmesi de doğal hâkim ilkesini ihlali değildir.¹¹¹ Çünkü doğal hâkim ilkesi olayın ortaya çıkmasından sonra kişiye ve olaya göre mahkeme kurulmasını ve hâkim atanmasını yasaklamaktadır. Davanın naklini ve yargılama yapan mahkemenin hâkimlerinin değişmesini tamamen yasaklamamaktadır. Yargının etkin biçimde işlemesi için dava nakledilebilir veya görülmekte olan davanın hâkimi değişebilir. Ancak bu işlemlerin siyasi amaçlarla yapılması durumunda doğal hâkim ilkesi ihlal olur. Sırf belirli bir kişi ve olayı yargılaması için dava başka bir mahkemeye nakledilirse veya belirli bir kişi ve olayın belirli hâkimler tarafından yargılanması için davanın hâkimi/hâkimleri değiştirilirse bu durum doğal hâkim ilkesinin ihlali anlamına gelir.¹¹² Nitekim AYM de bu konuyla ilgili kararlarında¹¹³ kanuni hâkim (doğal hâkim) ilkesinin, uyuşmazlığın meydana gelmesinden sonra davanın taraflarına göre hâkim atanmasını engellediğini belirtmiştir.

III. UNSURLARINDAN BİRİ YARGI BAĞIMSIZLIĞI OLAN ANAYASAL HAK VE İLKELER

HSK ile en ilişkili Anayasal ilke olan yargı bağımsızlığı, yine Anayasada kabul edilmiş olan başka bazı Anayasal hak ve ilkelerin ayrılmaz unsurudur. Bu hak ve ilkeler “yargının tarafsızlığı”, “adil yargılanma hakkı”, “kuvvetler ayrılığı”, “demokrasi” ve “hukuk devleti”dir. Yargı bağımsızlığı olmadan bu hak ve ilkelerin var olabilmesi mümkün değildir. Yargı bağımsızlığının ihlal edilmesi demek yargının tarafsızlığının, adil yargılanma hakkının, kuvvetler ayrılığının, demokrasinin ve hukuk devletinin de ihlal edilmesi demektir. Bu durum, bu hak ve ilkeleri HSK ile ilişkili hale getirmektedir.

¹¹⁰ Eren, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, s. 600.

¹¹¹ Eren, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, s. 600.

¹¹² Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 1043, 22.dipnot.

¹¹³ Esas Sayısı: 2012/146, Karar Sayısı: 2013/93, Karar Günü: 17.7.2013, R.G. Tarih-Sayı: 25.04.2014-28982; Esas Sayısı: 1990/13, Karar Sayısı: 1990/30, Karar Tarihi: 20.11.1990, R.G. Tarih-Sayı: 03.01.1992-21100.

A. YARGININ TARAFSIZLIĞI

Yargının tarafsızlığı kavramı, “yargı mensuplarının ön yargı, duygu, değer, inanç, siyasi görüş, menfaat gibi kişisel durumlarının etkisinde kalmaksızın taraf tutmadan karar vermeleri” anlamına gelir.¹¹⁴ Yargının bağımsızlığı kavramının yerine mahkemelerin tarafsızlığı ya da hâkimlerin tarafsızlığı kavramları da kullanılmaktadır. 1982 Anayasasında da yargının tarafsızlığı ilkesi 9. madde ile kabul edilmiştir. Maddede “*Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır*” ifadesi yer almaktadır.¹¹⁵

Yargının tarafsızlığı kavramının hâkimlerin tarafsızlığı ile birlikte savcılarının tarafsızlığını da kapsayıp kapsamadığı tartışmalıdır. Bir görüşe göre yargının tarafsızlığı kavramından yalnızca hâkimlerin tarafsızlığı anlaşılmalıdır. Ceza yargılamasında savcılık makamı tarafsız değil, taraftır.¹¹⁶ Çünkü savcı, sanığın suç işlediği iddiasında bulunup ceza talep eden bir iddia makamıdır. Doktrindeki çoğunluğun görüşü ise aksi yöndedir. Bu görüşe göre savcı şüpheli lehine olan delilleri de toplar, gerekirse takipsizlik kararı verir veya sanığın beraatini talep edebilir. Çünkü savcının görevi savunma makamına üstün gelmek ve sanığa ceza verilmesini sağlamak değil, gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktır.¹¹⁷ Bu nedenle savcı tarafsızdır.¹¹⁸ Kişisel görüşüm de savcılarının tarafsız kabul edilmeleri gerektiği yönündedir. Savcılar, gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için adli işlemler yapmakta ve adli nitelikte kararlar vermektedir. Savcının suç iddiası ise gerçeğin açığa çıkması için yaptığı adli soruşturma sonucunda kendisinde oluşan kanaatin neticesidir. Bu nedenlerle savcılık makamı tarafsız kabul edilmelidir.

¹¹⁴ İştin, “Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, s. 301.

¹¹⁵ Bu doğrultuda Anayasa Mahkemesi de yargının tarafsızlığını “*davanın çözümünü etkileyecek bir önyargı, tarafgirlik ve menfaate sahip olunmaması ve davanın tarafları karşısında ve onların leh ve aleyhlerinde bir düşünce veya menfaate sahip olunmaması*” şeklinde tanımlamaktadır (Zafer Dinç, Başvuru No: 2013/9100, 20.01.2016).

¹¹⁶ Toroslu, Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 118. Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 195.

¹¹⁷ Türkiye gibi Kıta Avrupası Hukuk Sistemini benimsemiş olan ülkelerde savcının konumu bu şekildedir. Ancak Anglo-Sakson Hukuk sistemini benimseyen ülkelerde ise savcının amacı gerçeğin ortaya çıkması değil iddia makamına üstün gelmek ve sanığın ceza almasını sağlamaktır. Bu nedenle Anglo-Sakson Hukuk Sisteminde savcının taraf olduğu olgusu açıktır. Kıta Avrupası Hukuk Sistemindeki gibi tartışmalı değildir.

¹¹⁸ Bahri Öztürk vd., **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 229; Centel, Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 132; Ahmet Gökçen, Murat Balcı, Kerim Çakır, Mehmet Emin Alşahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 4. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2020, s. 209; Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 208; Mustafa Özen, **Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019, s. 229.

Savcılık makamının tarafsız olması gibi savcıların kişisel olarak da tarafsız olmaları gerekir. Yargının tarafsızlığı ilkesi, savcılarının adli işlem ve kararlarında hiçbir kişisel durumun etkisinde kalmamalarını ve taraf tutmamalarını gerektirir.

Tarafsızlık bir yargı mensubunda olması gereken en önemli özelliklerden biridir.¹¹⁹ Her ne sebeple olursa olsun yargı tarafsız olmazsa adil bir yargılama yapılamaz ve bunun sonucunda toplumun yargıya olan güveni zedelenir. Adil bir yargılama yapılması ve toplumun yargıya güven duyması için yargının tarafsızlığı olmazsa olmazdır.

Yargının tarafsız olabilmesi için öncelikle bağımsız olması gerekir.¹²⁰ Yargı bağımsız olmazsa tarafsız karar veremez. Bağımsız olmayan yargı kendisine emir veren, baskı yapan veya herhangi bir şekilde etkileyen kişi ya da kurumlar lehine taraflı karar verir. Yargının tarafsızlığı için bağımsızlık ön şarttır ama yeterli değildir. Hâkimler ve savcılar bağımsız olsalar bile tarafsız olmayabilirler. Menfaatleri, duyguları, ön yargıları veya değer yargıları nedeniyle taraflı karar verebilirler.¹²¹ Bu durumda adil bir yargılama söz konusu olmaz.

Yargının tarafsızlığının gerçek anlamda amacına ulaşabilmesi için yargı yalnızca tarafsız olmakla kalmamalı, aynı zamanda tarafsız olarak bilinmelidir. Toplum nezdinde yargının tarafsız olduğu yönünde bir kanaat oluşmalıdır. Aksi halde yargı tarafsız olsa bile toplum yargıya güven duymaz.¹²²

Yargının tarafsızlığının sağlanması, bağımsızlığının sağlanmasından daha zordur. Yargı bağımsızlığının sağlanması için gerekli hukuki tedbirlerin alınmasıyla yargı bağımsızlığı gerçekleştirilebilir. Ancak yargının tarafsızlığı hâkimlerin iç dünyası ile ilgilidir. Hâkim ve savcılar her türlü dış müdahaleye karşı korunmuş olsa da hâkim ve savcılarının kendi duyguları, ön yargıları, değer yargıları veya menfaatleri tarafsız karar vermelerini engelleyebilir.¹²³ Tüm değer yargılarından arındırılmış bir yargılama

¹¹⁹ Merih Öden, “Anayasa Yargısında Yargıcın Davaya veya İşe Bakamaması”, *AÜHFD*, C. 43, Sa. 1, 1993, s. 61.

¹²⁰ Yıldız, *Yargının Tarafsızlığı*, s. 122.

¹²¹ Gönenç, *Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, s. 9.

¹²² Thomas Giegerich, “Yargının Bağımsızlığı-Kavramsal Çerçeve, Tarihsel Gelişim, Tarafsızlıkla İlişkisi ve Türkiye Üzerine Gözlemler”, *Yargının Bağımsızlığı Tarafsızlığı ve Etkililiği Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: Türkiye Adalet Akademisi. 10-11 Aralık 2009, s. 22.

¹²³ Anayurt, *Anayasa Hukuku: Genel Kısım*, s. 653-654.

yapılması çok zor olsa da¹²⁴ yargılama görevinin gereği gibi yapılabilmesi için hâkim ve savcıların kişisel değerlerinden olabildiğince sıyrılmaları ve taraflara eşit mesafede durmaları gerekir. Bu tarafsızlığın sağlanabilmesi için demokratik hukuk devletlerinde bazı hukuki önlemler alınmaktadır. Yargının tarafsızlığının korunabilmesi için bu önlemlerin mutlaka uygulanması gerekmektedir. Bu doğrultuda en başta yargı mensuplarının davadan yasaklılığı, çekinmesi ve reddi düzenlenmelidir.

Hâkimin veya savcının tarafsızlığını şüpheye düşürecek bir durumun varlığı halinde (örneğin taraflardan biri ile hâkimin arasında kişisel bir anlaşmazlık varsa veya sanık savcının uzaktan akrabasıysa) davanın tarafları, hâkimin veya savcının reddini talep edebilmelidir. Böyle durumlarda aynı şekilde hâkimlere ve savcılara da davadan çekilebilme hakkı tanınmalıdır. Hâkimin veya savcının tarafsız olamayacağının kesin olduğu durumlarda ise (örneğin taraflardan biri hâkimin yakın akrabasıysa veya savcı kendisi mağdur konumundaysa) hâkimin veya savcının davaya bakmasına yasak getirilmelidir. Bu hak ve yasaklar getirilmezse yargının tarafsızlığı ortadan kalkar.

Türkiye’de yargılama usullerine ilişkin kanunlarda hâkimler için davadan çekinme hakkı, davaya bakmaktan yasaklılık ve ret sebepleri düzenlenmiştir.¹²⁵ Ancak savcılar için bu hak ve yasaklar düzenlenmemiştir. Daha önceden belirtildiği gibi savcılar adli nitelikte görev ve yetkilere sahiptirler. Gerçeğin ortaya çıkarılmasına yardımcı olurlar. Davada taraf değildirler, tarafsız konumdadırlar. Savcılar kendileri veya yakınları ile ilgili davalarda görevlerini gereği gibi yerine getiremeyebilirler.¹²⁶ Örneğin savcı, bir yakını hakkında soruşturma yürütüyorsa şüpheli yakını tarafından suçun işlendiğine kanaat getirmiş olsa bile duygusal davranıp takipsizlik kararı verebilir veya daha az ceza isteyebilir. Aynı şekilde bir yakınına karşı işlenen bir suçun soruşturmasını yürütüyorsa şüphelinin ceza alması için daha istekli olabilir. Bu gibi durumların önüne geçilmesi için savcıların davaya bakmaktan yasaklılığı ve reddi halleri de CMK’da düzenlenmeli ve ayrıca savcılara davadan çekinme hakkı tanınmalıdır. Bunların dışında savcının tarafsızlığının daha fazla güvence altına alınabilmesi için başsavcılığın yaptığı

¹²⁴ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 173.

¹²⁵ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu md. 34 ve 36; 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu md. 31; 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu md. 22, 23 ve 24; 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun md. 59 ve 60.

¹²⁶ Toroslu, Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 118.

görevlendirmelerle ilgili bir düzenleme de yapılmalıdır. Soruşturma ile kişisel ilişkisi bulunan savcılar, başsavcılık tarafından o soruşturmada görevlendirilemeyeceğine dair bir düzenlemenin de yapılması gerekir.

Hâkimlerin ve savcılarının tarafsızlıklarını koruyamamalarının sebebi kişisel ilişkiler dışında iş ilişkileri de olabilir.¹²⁷ Eğer hâkimler ve savcılar, hâkimlik ve savcılık meslekleri dışında başka bir işle de uğraşırlarsa bu işle ilgisi olan davalarda tarafsızlıklarını koruyamazlar. Böyle durumlarda hâkimler ve savcılar, iş ilişkilerinden kaynaklanan menfaatleri nedeniyle taraflı karar verebilirler. Hâkim ve savcılarının yaptıkları ek işler onların tarafsızlığını ortadan kaldıracak bir neden olarak ortaya çıkabilir. Bu nedenle hâkimlerin ve savcılarının tarafsızlığının korunabilmesi için ek iş yapmalarının yasaklanması gerekir. Nitekim 1982 Anayasasında madde 140/5 ile bu yasak getirilmiştir.

Hâkimlerin ve savcılarının ek iş yapmalarına izin verilmemesi ile birlikte rahat bir yaşam sürdürebilmelerine yetecek miktarda maaş almaları da yargının tarafsızlığı açısından gereklidir. Eğer hâkimler ve savcılar ekonomik endişe duymalarına neden olacak düzeyde bir maaş alırlarsa, baktıkları davaların taraflarının veya davayla ilgili menfaati bulunan üçüncü kişilerin rüşvet ve benzeri ekonomik vaatlerini kabul etmeye daha meyilli olurlar. Böyle bir durumda da yargının tarafsızlığı ortadan kalkacaktır.¹²⁸

Yargının tarafsızlığının sağlanması için bu hukuki önlemlerin alınması büyük önem taşımaktadır. Özellikle yargının topluma karşı tarafsız bir görüntü vermesi açısından hukuki önlemler çok önemlidir. Ancak yargı mensuplarının tarafsızlığı sadece hukuki önlemlerle sağlanamaz. Çünkü hukuki önlemlerin hâkimlerin zihnine bütünüyle nüfuz etmesi mümkün değildir. Tarafsızlığın gerçek anlamda sağlanması için tarafsızlığın hâkimler ve savcılar tarafından ahlaki bir değer olarak benimsenmesi gerekir.¹²⁹ Ancak bu şekilde yargının tarafsızlığı gerçek anlamda sağlanabilir.

¹²⁷ Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, II. Cilt, s. 466.

¹²⁸ Kapani, *İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklali*, s. 4.

¹²⁹ Yanık, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s. 175.

B. ADİL YARGILANMA HAKKI

Adil yargılanma hakkı bireylerin temel hak ve özgürlüklerinden biridir. En yalın haliyle “bağımsız hâkimler tarafından yapılan, tarafların söz hakkına sahip olduğu, tarafsız şekilde yapılan yargılama” şeklinde ifade edilebilir.¹³⁰ 1982 Anayasasında da adil yargılanma hakkı 36. maddede düzenlenerek Anayasal bir hak olarak kabul edilmiştir.

Adil yargılanma hakkı evrensel bir insan hakkıdır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde (AİHS) de 6. maddede düzenlenmektedir. Adil yargılanma hakkının kapsamı ve unsurları konusunda AİHS’in ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) belirlediği ölçütler yaygın kabul görmektedir. Bu ölçütlerin bir kısmı AİHS’in 6. maddesinde yer almaktadır. Bir kısmı bu maddeye dayanılarak AİHM tarafından içtihat yoluyla geliştirilmiştir.¹³¹ Bir kısmı ise AİHS’e ek 7’nolu protokolün 3, 4 ve 5. maddelerinde düzenlenmiştir.¹³² Anayasa Mahkemesi de adil yargılanma hakkı konusunda bu ölçütlere göre karar vermektedir.

AİHS ve AİHM’in adil yargılanma hakkının kapsamı ve unsurları konusunda belirlediği ölçütlere göre, adil yargılanma için öncelikle kişinin bir mahkemeye başvuru hakkı bulunmalıdır.¹³³ Yargılamayı yapacak olan mahkeme kanunla kurulmuş olmalıdır.¹³⁴ Başka bir ifade ile kanuni mahkeme/hâkim ilkesine uygun bir mahkeme olmalıdır. Aynı zamanda mahkeme bağımsız ve tarafsız olmalıdır.¹³⁵

Davanın tarafları duruşmada hazır bulunabilmeli ve duruşmaya etkin olarak katılabilmelidir.¹³⁶ Davada silahların eşitliği ve çekişmeli yargılama ilkeleri uygulanmalıdır. Silahların eşitliği, yargılamanın taraflarının, mahkeme önünde aynı hak

¹³⁰ Mustafa Erdoğan, **Türk Anayasa Hukuku**, 1. Baskı, Ankara, Hukuk Yayınları, 2018, s. 202.

¹³¹ Feyyaz Gölcüklü, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ‘Adil Yargılama’”, **AÜSBFD**, Prof. Dr. İlhan Öztrak’a Armağan, Sa. 49, C. 1-2, 1994, s. 200.

¹³² Türkiye hem AİHS’e hem de AİHS’e ek 7’nolu protokole taraftır. Bu nedenle AİHS ve ek 7’nolu protokol hükümleri Türk hukukunun bir parçasıdır. Hatta bu sözleşmeler temel hak ve özgürlüklere ilişkin oldukları için kanunlarla çelişmeleri halinde Anayasanın 90. maddesinin son fıkrası uyarınca kanunlara üstün kabul edilirler. AİHM kararları da Türkiye için bağlayıcıdır.

¹³³ David Harris, Michael O’Boyle, Colin Warbrick, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku**, Çev. Mehveş Bingöllü Kılıcı, Ankara, Avrupa Konseyi Yayını, 2013, s. 237.

¹³⁴ Gökhan Çayan, **Adil Yargılanma Hakkı**, İstanbul, Legal Kitabevi, 2016, s. 70.

¹³⁵ Uluslararası Af Örgütü, **Adil Yargılanma Hakkı**, Çev. Fadıl Ahmet Tamer, Erol Kaplan, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000, s. 156.

¹³⁶ Sibel İnceoğlu, **Adil Yargılanma Hakkı**, Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi - 4, Ankara, Avrupa Konseyi Yayını, 2018, s. 146-147.

ve yükümlülöklere sahip olmaları, iddia ve savunmalarını eşit imkânlarla yapabilmeleri anlamına gelir.¹³⁷ Çelişmeli yargılama ise mahkemenin kanaatini etkileyebilmek için tarafların, yargılama sırasında sunulan delil ve görüşler hakkında bilgi sahibi olabilmesi ve bunlar hakkında yorum yapabilmesini ifade eder.¹³⁸

Kişi eğer bir ceza davasında sanık ise kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedenlerinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmelidir. Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmalıdır. Kendisini bizzat veya avukat aracılığıyla savunabilmeli, kendisini suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanmamalıdır. Sanık, iddia makamının tanıklarını sorguya çekebilmeli veya avukatına sorguya çektirebilmelidir. Sanığın tanıkları da iddia makamının tanıkları ile aynı şartlar altında çağırılmalı ve dinlenmelidir. Ayrıca sanık, yargılama dilini anlamıyor veya konuşamıyorsa bir tercümandan ücretsiz olarak faydalanabilmelidir.¹³⁹ Yargılama boyunca masumiyet karinesi geçerliliğini korumalıdır. Başka bir ifadeyle sanık, mahkeme kararıyla suç işlediği kesinleşene kadar masum sayılmalıdır.¹⁴⁰

Hem ceza davalarında hem de diğer davalarda yargılamanın makul sürede tamamlanması gerekir.¹⁴¹ Duruşmalar aleni olarak yapılmalı ve hüküm de aleni olarak açıklanmalıdır.¹⁴² Mahkemenin tüm karar ve hükümleri gerekçeli olmalıdır.¹⁴³ Bir ceza davasında bir suçtan dolayı yargılanmış olan bir kişi aynı suçtan dolayı ikinci defa yargılanmamalıdır.¹⁴⁴ Ceza davalarında bir suçtan dolayı mahkum edilen her kişiye kanun

¹³⁷ Abdullah Çelik, **Adil Yargılanma Hakkı Rehberi**, Bireysel Başvuru El Kitapları, Sa. 3, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2014, s. 112.

¹³⁸ İnceoğlu, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, s. 249.

¹³⁹ Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancaktar, Rifat Murat Önok, **İnsan Hakları El Kitabı**, 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 314-315.

¹⁴⁰ Burcu Değirmencioğlu, “AİHM İtihatları Işığında ‘Masumiyet Karinesi’nin Korunması”, **ASBÜHFD**, C. 1, Sa. 2, 2019, s. 310.

¹⁴¹ Nur Centel, “Adil Yargılama İlkesi ve Türk Hukukundaki Bazı Sorunlar”, **MÜHFDHAD**, C. 16, Sa. 1-2, 2010, s. 5.

¹⁴² Osman Doğru, Atilla Nalbant, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Açıklama ve Önemli Kararlar, I. Cilt**, 1. Baskı, Ankara, Legal Yayıncılık, 2012, s. 640-641.

¹⁴³ Dovydas Vitkauskas, Grigoriy Dikov, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Korunması**, Çev. Serkan Cengiz, Strazburg, Avrupa Konseyi Yayını, 2012, s. 79.

¹⁴⁴ İnceoğlu, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, s. 337.

yollarına başvurma hakkı tanınmalıdır.¹⁴⁵ Hak etmediği halde adli bir hatadan dolayı ceza alan kişilere tazminat ödenmelidir.¹⁴⁶

AIHS ve AIHM tarafından belirlenen bu ölçütlere uygun olan bir yargılama adil yargılama olarak kabul edilmektedir. Adil yargılanma hakkının var olabilmesi için yargılamanın bu ölçütlere göre yapılması gerekir. Yargı bağımsızlığının veya diğer ölçütlerden herhangi birinin ihlal edilmesi durumunda adil yargılanma hakkı ihlal edilmiş olur.

Ancak bu ölçütler, yargılamayı yapacak yargı mensuplarının gerekli mesleki bilgiye sahip oldukları varsayımına dayanmaktadır. Yargı mensuplarının mesleki bilgi düzeyi de adil yargılamaya doğrudan etki etmektedir. Mesleki bilgileri yetersiz olan yargı mensupları, tarafların açıklamalarını gereği gibi anlayamamakta, hukuk kurallarını doğru uygulayamamakta ve adil bir karar verememektedir. Ayrıca mesleki bilgisi yetersiz olan yargı mensupları tarafları, aydınlatma ve kararlarını gerekçelendirme görevlerini de gereği gibi yerine getirememektedir. Bu durumda adil yargılanma hakkı ihlal olmaktadır. Bu nedenle yargı mensuplarının yeterli mesleki bilgiye sahip olması da adil yargılanma hakkının gereklerinden biridir.¹⁴⁷

C. KUVVETLER AYRILIĞI

Devlet iktidarının farklı kullanım biçimleri bulunmaktadır. Devlet iktidarı savunma, güvenlik, dış ilişkilerin yürütülmesi, ekonominin yönetilmesi, eğitim gibi çeşitli yöntemlerle kullanılır. Ancak devlet iktidarının en temel kullanılış biçimleri yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin kullanılmasıdır.¹⁴⁸ Devlet iktidarının temel kullanış biçimleri olan yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin farklı organlar tarafından kullanılmasına “kuvvetler ayrılığı (erkler ayrılığı)” denilmektedir.

¹⁴⁵ Neslihan Can, “Adil Yargılanma Hakkı Işığında Denetim Muhakemesine Başvuru Hakkı”, **MÜHFDHAD**, C. 24, Sa. 2, 2018, s. 770.

¹⁴⁶ A. Şeref Gözübüyük, Feyyaz Gölcüklü, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 11. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2016, s. 332.

¹⁴⁷ Muhammet Özekes, “Adil Yargılanmaya Tehdit: Bilgisiz Hâkim ve Avukat”, **İstanbul Barosu – Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojik Bakışlar IV Sempozyumu**, İstanbul: HFSA 21. Kitap, İstanbul Barosu Yayını, 25-29 Ağustos 2008, s. 102-103.

¹⁴⁸ Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 193.

Kuvvetler ayrılığının bu anlamı, kavramın geleneksel anlamıdır. Ancak daha sonra federalizmin ortaya çıkmasıyla birlikte Anayasa hukuku literatüründe yatay kuvvetler ayrılığı-dikey kuvvetler ayrılığı ayrımı yapılmaya başlanmıştır.¹⁴⁹ Yatay kuvvetler ayrılığı kavramı, kavramın geleneksel şekliyle, yasama-yürütme-yargı yetkilerinin farklı organlara dağıtılmasını ifade etmektedir. Dikey kuvvetler ayrılığı kavramı ise yasama-yürütme-yargı yetkilerinin merkezi bir devlet ile bu devleti oluşturan özerk devletler arasında paylaşılmasını ifade etmektedir. Dikey kuvvetler ayrılığının uygulanması sonucunda özerk devletler kendi egemenlik alanları içinde, merkezden kendilerine bırakılan yasama-yürütme-yargı yetkilerine sahip olurlar. Başka bir deyişle dikey kuvvetler ayrılığı federalizmi ifade etmektedir.¹⁵⁰ Günümüzde kuvvetler ayrılığı kavramı genellikle geleneksel anlamıyla, yatay kuvvetler ayrılığı anlamında kullanılmaktadır. Ancak yatay-dikey kuvvetler ayrılığı ayrımı da mevcuttur.

Türkiye’de dikey kuvvetler ayrılığı kabul edilmemiştir. Türkiye bir federasyon veya bölgesel devlet değil üniter bir devlettir.¹⁵¹ Ancak kuvvetler ayrılığı kavramının geleneksel anlamı olan yatay kuvvetler ayrılığı, Anayasada kabul edilmiştir. Kuvvetler ayrılığı kavramı Anayasada başlı başına ayrı bir maddede ifade edilmemesine rağmen yasama, yürütme ve yargı yetkileri farklı makamlara verilmiştir. Anayasanın 7. maddesinde “Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir”; 8. maddesinde “Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir”; 9. maddesinde ise “Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır” ifadeleri yer almaktadır. Anayasanın başlangıç metninin 4. paragrafında da kuvvetler ayrılığı açıklanarak kuvvetler ayrımının,

¹⁴⁹ Erdoğan, **Anayasal Demokrasi**, s. 215.

¹⁵⁰ Erdoğan, **Anayasal Demokrasi**, s. 224.

¹⁵¹ Üniter devlet, kurucu unsurları (ülke, millet, egemenlik) ve temel organları (yasama, yürütme, yargı) tek olan devlet şeklidir. Üniter devletlerin tek ülkesi, tek milleti ve tek egemenliği vardır. Ayrıca üniter devletlerde yasama yetkisine sahip olan tek organ vardır. Yine, yürütme yetkisine sahip olan organ da tektir. Aynı şekilde yürütme yargı yetkisine de tek organ (mahkemeler) sahiptir vardır (Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, I. Cilt**, s. 543). Federasyon, hem iç hem de dış işlerinde bağımsız olan merkezi bir devlet (federal devlet) ile bu devlete dış işlerinde bağlı olup iç işlerinde bağımsız olan bölgesel özerk devletlerin (federe devletlerin), aralarında güvenceli bir yetki paylaşımı yaparak oluşturdıkları devlet topluluğudur (Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, I. Cilt**, s. 555). Bölge devlet ise üniter devlet ve federal devlet arasında üçüncü bir yoldur. Yasama yetkisi dahil bazı önemli yetkilere sahip olan ama federe devlet niteliğine sahip olmayan özerk bölgeleri içinde bulunduran devletlere “bölge devlet” denir. (Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, I. Cilt**, s. 559).

belli devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasındaki iş bölümü olduğu ifade edilmiştir. Bu şekilde kuvvetler ayrılığı ilkesi, Anayasada kabul edilmiştir.

Kuvvetler ayrılığının uygulandığı bir düzende yasama ve yürütme organları birbirinden kesin olarak ayrılacakları gibi (kuvvetlerin sert ayrılığı) aralarında belirli düzeyde bir iş birliği de olabilir (kuvvetlerin yumuşak ayrılığı). Ancak yargı organı mutlak biçimde hem yürütme organından hem de yasama organından bütünüyle bağımsız olur.¹⁵² Yasama ve yürütme organları arasında ister kesin bir ayrılık olsun ister iş birliği olsun kuvvetler ayrılığının uygulandığı bir düzende yasama, yürütme ve yargı organları birbirlerini dengeleyip denetlerler, birbirlerinin yetki alanına müdahale etmezler.¹⁵³

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin amacı devlet iktidarına karşı bireylerin hak ve özgürlüklerini korumaktır.¹⁵⁴ Eğer yasama, yürütme ve yargı yetkileri tek elde toplanırsa keyfi bir yönetim ortaya çıkar. Yasama ve yürütme yetkilerine sahip olan iktidar istediği kanunları çıkarıp bu kanunları istediği gibi uygulayabilir. Yargı yetkisi de kendisine ait olduğu için kendi çıkardığı kanunlarla dahi bağlı olmaz, istediği zaman ihlal edebilir.¹⁵⁵ Böyle bir düzende iktidar çıkardığı kanunlarla da kanunların uygulamasıyla da kanunları ihlal ederek de bireylerin hak ve özgürlüklerini ihlal edebilir. Yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin tek elde toplandığı bu rejime despotizm denir.¹⁵⁶ Böyle bir rejimin ortaya çıkmaması için yasma-yürütme-yargı yetkilerinin farklı organlara verilmesi, bu organların birbirlerini dengeleyip denetlemesi ve birbirlerinin yetki altına müdahale etmemesi gerektiği düşünülmüştür. Bu düşünceler kuvvetler ayrılığı ilkesini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda yasama ve yürütme yetkilerine müdahale edilmesi durumunda olacağı gibi yargıya müdahale edilmesi halinde de kuvvetler ayrılığı ilkesi ihlal edilmiş olacaktır.

¹⁵² Tunaya, **Siyasi Kurumlar ve Anayasa Hukuku**, s. 390-391.

¹⁵³ Eren, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, s. 241.

¹⁵⁴ Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku: Genel Esaslar**, 23. Baskı, İstanbul, Beta, 2019, s. 489.

¹⁵⁵ Anayurt, **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, s. 351.

¹⁵⁶ Mehmet Emin Akgül, “Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sa. 4, 2010, s. 84.

D. DEMOKRASİ

Demokrasi sözcüğü eski Yunancada halk anlamına gelen “demos” ve yönetim anlamına gelen “kratos” sözcüklerinin birleşiminden oluşan bir sözcüktür.¹⁵⁷ Demokrasi kavramı 1982 Anayasasında da ifade edilmektedir. Anayasanın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti devletinin nitelikleri sayılırken demokratik bir devlet olduğu belirtilmektedir. Böylelikle demokrasi Anayasal bir ilke olarak kabul edilmiştir. Ancak demokrasi kavramı Anayasada açıkça tanımlanmamıştır.¹⁵⁸

Demokrasinin tanımının ve demokrasinin gereklerinin ne olduğu konusunda bir görüş birliği yoktur. Bu konuda ciddi fikir ayrılıkları bulunmaktadır.¹⁵⁹ Örneğin Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere gibi liberal yönetimler kendilerini demokratik addederken bu ülkelerden tamamen farklı bir yönetime sahip olan Kuzey Kore gibi sosyalist ülkeler de kendi siyasi düzenlerinin demokrasi olduğunu iddia etmektedir. 1789 Fransız İhtilali¹⁶⁰ ile başlayan süreçte demokrasi dünya genelinde bir değer yargısı haline gelmiştir. Ancak demokrasi kavramı onursal bir kavramdır. Gereklerinin ne olduğu konusunda uzlaşma yoktur. Her türlü rejimin savunucuları o rejimin bir demokrasi olduğunu ileri sürmektedir.¹⁶¹

Demokrasinin gereklerinin ne olduğu tartışılrsa da demokrasinin sözlük anlamı olan “halkın yönetimi” aslında hiçbir zaman var olmamıştır. Muhtemelen hiçbir zaman da var olamayacaktır. Çünkü yönetenin halk olduğundan söz edilebilmesi için halkın tamamının eğilimlerine uyan bir yönetimin varlığı gerekir. Böyle bir düzen ancak demokratik rejimlerin ulaşmayı amaçladıkları bir ideal olabilir.¹⁶²

¹⁵⁷ Oktay Uygun, **Demokrasi**, 3. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 10.

¹⁵⁸ Bu konuda AYM'nin bir tanımı bulunmaktadır. AYM bir kararında demokrasiyi “egemenliğin bir kişi, zümre veya sınıfa belli sınıflar yararına kullanılmadığı, genel ve serbest seçimlerin iktidara gelmede ve iktidardan ayrılımda tek yol olarak kabul edildiği ve iktidarın tüm Ulus yararına kullanıldığı bir yönetim biçimi” şeklinde tanımlamıştır (Esas Sayısı: 1979/31, Karar Sayısı: 1980/59, Karar Günü: 27.11.1980, Resmi Gazete Tarih-Sayı: 8.1.1981-17214).

¹⁵⁹ Ergun Özbudun, **Anayasalcılık ve Demokrasi**, 3. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s. 81.

¹⁶⁰ Fransa'da Cumhuriyet yanlılarının Krallığı devirerek Cumhuriyet ilan etmesi.

¹⁶¹ George Orwell'dan nakleden Giovanni Sartori, **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, Çev. Tunçer Karamustafaoğlu, Mehmet Turhan, Ankara, Yetkin Kitabevi, 1996, s. 4.

¹⁶² Arend Lijphart, **Çağdaş Demokrasiler**, Çev. Ergun Özbudun & Ersin Onulduran, Ankara, Yetkin Yayınları, Tarih yok, s. 11.

Soğuk savaş döneminin¹⁶³ sona ermesinden sonra pek çok sosyalist rejim yıkılmış ve sosyalizmin küresel etkinliği oldukça azalmıştır. Bunun sonucunda günümüzde dünya genelinde demokratik rejim kavramından genellikle batılı liberal devletlerde geçerli olan anlamdaki demokratik rejimler anlaşılmaktadır. Ancak bu anlamdaki demokratik rejimlerde de halkın tamamının eğilimine uyan bir yönetim yoktur. Bu demokratik rejimler ideal demokrasiye yaklaşan, halkın tümünün olmasa bile çoğunluğunun eğilimine uyulan rejimlerdir.¹⁶⁴ Günümüzde geçerli olan anlamda demokratik bir rejimin asgari gereklilikleri şu dokuz başlık altında sıralanabilir:

1. Devleti yönetecek kişiler Anayasal olarak seçimle belirlenmelidir.
2. Yöneticilerin belirlendiği seçimler, sık aralıklarla yapılan, adil, özgür ve zor kullanımının nadiren gerçekleştiği seçimler olmalıdır. Seçimleri kaybedenler görevi barışçıl biçimde devretmelidir.
3. Yetişkin olan herkesin seçimlerde oy hakkı olmalıdır.
4. Yetişkinlerin çoğunun seçimlerde aday olma hakkı da bulunmalıdır.
5. Vatandaşlar etkin bir ifade özgürlüğüne sahip olmalıdır. Özellikle yöneticiler, yöneticilerin uyguladığı politikalar ve yöneticilerin ideolojileri serbestçe eleştirilebilmelidir.
6. Vatandaşlar hükümet veya başka herhangi bir grup tarafından tekelleştirilmemiş bilgi kaynaklarına ulaşma imkânına sahip olmalıdır.
7. Vatandaşların seçimlerde yarışa girebilmek veya iktidarın kararlarına etki edebilmek için siyasi parti ve benzeri çıkar gruplarını kurma ve bunlara katılma hakları olmalıdır.¹⁶⁵

¹⁶³ 2. Dünya Savaşında ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin Almanya'yı mağlup etmesinden sonra dünya, ABD önderliğindeki liberal devletler (batı bloğu) ve SSCB önderliğindeki sosyalist devletler (doğu bloğu) olarak iki bloğa bölünmüştür. Bu iki blok, askeri çatışmaya girmeksizin ekonomik ve siyasi açıdan birbirlerine üstünlük kurmaya çalışmıştır. Bu mücadeleye soğuk savaş adı verilmektedir. Bu iki blok aynı zamanda iki farklı demokrasi anlayışını temsil etmiştir. 80'li yılların sonlarında soğuk savaş batı bloğunun üstünlüğüyle sonuçlanmış ve doğu bloğu ülkelerinde sosyalist rejimler yıkılmıştır.

¹⁶⁴ Robert Dahl, **Demokrasi ve Eleştirileri**, Çev. Levent Köker, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996, s. 280-281. Demokrasinin sözlük anlamı olan "halkın yönetimi" şeklindeki tanıma demokrasinin normatif tanımı denilmektedir. Halkın yönetimi idealinin dışında bu ideale olabildiğince yaklaşan, halen çeşitli ülkelerde uygulanmakta olan, gerçek demokrasinin gerekleri üzerinden yapılan demokrasi tanımına ise demokrasinin ampirik tanımı denir (Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, Cilt I**, s. 704).

¹⁶⁵ Demokrasinin gereklerinden olan bu 7 şart, Amerikalı siyaset bilimci Robert Dahl tarafından vurgulanmaktadır (Dahl, **Demokrasi ve Eleştirileri**, s. 296-297).

8. Yöneticiler halkın çoğunluğu tarafından tercih edilmiş olan kişilerden oluşmalı ancak bu çoğunluğun dışında kalan azınlığın da temel hak ve özgürlükleri korunmalı ve güvence altına alınmalıdır.¹⁶⁶
9. Bu şartları sağlayan bir düzen uzunca bir süredir istikrarlı bir şekilde işliyor olmalıdır.¹⁶⁷

Günümüzde demokratik ülkelerde uygulanan çeşitli demokrasi modelleri olsa da¹⁶⁸ bu dokuz şartı bir arada sağlayan ülkeler demokratik kabul edilmektedir. Demokratik bir rejimin gereklilikleri olarak bu dokuz şart yaygın kabul görmektedir. Bu şartlar doğrultusunda, günümüzdeki anlamıyla demokrasi, “halkın özgürce yaptığı seçim sonucunda çoğunluğun seçtiği kişilerin devleti yönetme yetkisine sahip olduğu, azınlığın da temel hak ve özgürlüklerinin korunduğu istikrarlı rejim” olarak tanımlanabilir.¹⁶⁹

Bir rejim, demokratik bir rejimin gereklilikleri karşılarsa da iktidar sahipleri güçlerini arttırabilmek için rejimi demokratik yapan şartları ortadan kaldırmak isteyebilir. Bunu engelleyecek olan en önemli güç bağımsız yargıdır. Yargı iktidardan bağımsız olmazsa, iktidarın anti-demokratik uygulamalarına engel olunması çok güçleşecektir. Bu nedenle demokratik rejimin korunabilmesi için yargı bağımsızlığının korunması gerekir.

E. HUKUK DEVLETİ

Hukuk devleti, insan haklarına dayalı demokratik bir hukuk düzenine sahip olan, eylem ve işlemlerinde bu hukuk düzenine uyan ve bireylere hukuki güvenlik sağlayan devlettir.¹⁷⁰ Hukuk devleti, devletin hukuk kurallarıyla bağlı sayılmadığı polis devletinin zıttıdır.¹⁷¹ Hukuk devleti ilkesinin amacı devletin keyfi olarak yönetilmesinin ve bunun sonucunda hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesinin önüne geçmektir.¹⁷² 1982 Anayasasının

¹⁶⁶ Hans Kelsen, **Demokrasi: Doğası ve Değeri**, Çev. Yasin Uysal, Ankara, Dost Kitabevi, 2019, s. 55.

¹⁶⁷ Demokratik bir rejimden söz edilebilmesi için gerekli olan istikrar şartı Hollandalı siyaset bilimci Arendt Lijphart tarafından ifade edilmiştir (Lijphart, **Çağdaş Demokrasiler**, s.11).

¹⁶⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Arend Lijphart, **Çağdaş Demokrasiler**, Çev. Ergun Özbudun & Ersin Onulduran, Ankara, Yetkin Yayınları, Tarih yok.

¹⁶⁹ Kelsen, **Demokrasi: Doğası ve Değeri**, s. 56.

¹⁷⁰ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 19. Baskı, İstanbul, Beta, 2019, s. 116.

¹⁷¹ Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 126.

¹⁷² İba, **Anayasa Hukuku: Genel Esaslar**, s. 107.

2. maddesinde de Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğu ifade edilmektedir.¹⁷³ Böylelikle hukuk devleti ilkesi Anayasal bir ilke olarak kabul edilmiştir.

Hukuk devleti insan haklarına dayanan demokratik bir hukuka bağlıdır. Bir devletin bağlı olduğu kurallar insan haklarına dayanan demokratik bir içeriğe sahip olmazsa o devlet, kendi kuralları ile bağlı olsa bile bir hukuk devleti olmaz, kanun devleti olur.¹⁷⁴ Hukuk devletinin bağlı olduğu düzen, insan haklarının güvence altında olduğu demokratik bir hukuk düzenidir.¹⁷⁵

Devletin eylem ve işlemlerinin hukuka bağlılığının sağlanması için ise bu eylem ve işlemlerin yargı denetimine tabi olması gerekir. Bu nedenle hukuk devleti ilkesinin gereklerinden biri de devletin eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olmasıdır.¹⁷⁶ Ancak bu denetim yerindelik denetimi değil hukuka uygunluk denetimidir.¹⁷⁷ Devlet organları içinde hukuku ihlal etmek konusunda en fazla imkân ve eğilime sahip olan organ genellikle yürütme organı olmaktadır. Bu nedenle hukuk devletinin varolabilmesi için yürütmenin eylem ve işlemlerinin yargısal denetime tabi olması hayati önem taşımaktadır.¹⁷⁸

¹⁷³ Bu doğrultuda AYM de hukuk devleti ilkesini şu şekilde açıklamıştır: “Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, hukuk güvenliğini sağlayan, bütün etkinliklerinde hukuka ve Anayasa'ya uyan, işlem ve eylemleri bağımsız yargı denetimine bağlı olan devlettir. Kanunların kamu yararının sağlanması amacına yönelik olması, genel, objektif, adil kurallar içermesi ve hakkaniyet ölçütlerini gözetmesi hukuk devleti olmanın gereğidir. Bu nedenle, kanun koyucunun hukuki düzenlemelerde kendisine tanınan takdir yetkisini Anayasal sınırlar içinde adalet, hakkaniyet ve kamu yararı ölçütlerini göz önünde tutarak kullanması gerekir” (Esas Sayısı: 2011/145, Karar Sayısı: 2013/70, Karar Günü: 6.6.2013, R.G. Tarih-Sayı: 23.11.2013-28830)

¹⁷⁴ Tanör, Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, s. 116.

¹⁷⁵ İbrahim Kaboğlu, **Anayasa Hukuku Dersleri: Genel Esaslar**, 14. Baskı, İstanbul, Legal Kitabevi, 2019, s. 20-21.

¹⁷⁶ Zafer Gören, **Anayasa Hukuku**, 4. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s. 172.

¹⁷⁷ Eren, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, s. 209.

¹⁷⁸ Yavuz Atar, **Türk Anayasa Hukuku**, 13. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 113. Yürütmenin yargısal denetimi konusunda dünya genelinde hukuk devletleri tarafından uygulanan başlıca iki sistem vardır. Bunlar yargı birliği sistemi ve idari yargı sistemidir. Yargı birliği sisteminin uygulandığı Anglo-Sakson Hukuk Sistemini benimsemiş ülkelerde (ABD, İngiltere, Kanada gibi) yürütme organı genel mahkemeler tarafından denetlenir. Çünkü bu hukuk sisteminde adli yargı idari yargı ayrımı yoktur. Yargı organı çeşitli yargı kollarına ayrılmamıştır. Devlet ile birey arasındaki uyuşmazlıklar tıpkı birey-birey uyuşmazlıkları gibi genel mahkemeler tarafından çözülür. İdari yargı sisteminde ise yürütmenin hukuka aykırı işlemleri ile ilgili uyuşmazlıkları çözmekle görevli olan idari yargı kolu yürütme organının yargısal denetimini yapar. Bu sistem adli-idari yargı ayrımının (yargı ayrılığı sisteminin) uygulandığı, Kıta Avrupası Hukuk Sistemini benimsemiş ülkelerde (Fransa, Almanya gibi) uygulanmaktadır. Türkiye de bu ülkelerden biridir (Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 127).

Hukuka aykırı işlemler yalnızca yürütme organı tarafından değil, yasama organı tarafından da gerçekleştirilebilir. Yasama organı Anayasaya aykırı kanunlar yapabilir. Bu durumda Anayasal güvence altındaki demokrasi ve insan hakları ihlal edilebilir. Bu nedenle hukuk devletinin varolabilmesi için yasama organının işlemlerinin Anayasaya uygunluğunun da yargısal denetimi gereklidir.¹⁷⁹

Yürütme ve yasama organlarının eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olmasının bir anlam ifade edebilmesi için yargının bağımsız olması gerekir. Eğer yargı organı yürütme ve yasama organından bağımsız olmazsa bu organları denetleyemez. Bu durumda hukuk devletinin gerçekleşmesi söz konusu olmayacaktır. Hukuk devletinin var olması için yargı bağımsızlığı şarttır.¹⁸⁰ Ancak yargı da hukuku ihlal eden kararlar verebilir. Örneğin yargı kendi yetkilerini aşip siyasi nitelikli kararlar verebilir. Bu durum da hukuk devleti ilkesinin ihlali anlamına gelir. Hukuk devleti ilkesinin korunması için yargının da hukuka uyması gerekir.¹⁸¹

Hukuk devleti ilkesinin gereklerinden bir diğeri bireylerin hukuki güvenliğinin olmasıdır. Hukuki güvenlik, herkesin bağlı olduğu ve kendisine uygulanacak olan hukuk kurallarını önceden bilmesi, davranışlarını buna göre güvenle şekillendirebilmesidir.¹⁸²

¹⁷⁹ Abdullah Sezer, Emrah Kırıt, Oya Boyar, **Hukuk Devleti**, İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı Yayını, 2003, s. 39.

Anayasaya uygunluk denetimi konusunda da dünya genelinde hukuk devletleri tarafından uygulanan başlıca iki sistem vardır. Bunlar merkezileşmiş denetim ve yaygın denetimdir. Yaygın denetim ABD, Kanada ve Avusturalya'da uygulanan sistemdir. Bu sistemde her mahkeme önüne gelen davada uygulayacağı kanun hükümlerinin Anayasaya uygunluğunu denetler. Eğer Anayasaya aykırılık görürse aykırı hükmü uygulamayarak ihmal eder ve doğrudan Anayasayı uygular, aykırı hüküm iptal edilmez. Anayasaya aykırılık kararı kural olarak sadece kararın verildiği davanın taraflarını bağlar, diğer mahkemeler için bağlayıcı değildir. Ancak aykırılık kararı ABD Yüksek Mahkemesine taşınır ve burada onanırsa tüm mahkemeler için bağlayıcı emsal karar haline gelir. Bu durumda ilgili hüküm iptal edilerek yürürlükten kalkmamış olsa bile uygulaması sona erer.

Merkezileşmiş denetimde ise Anayasaya uygunluk denetimini her mahkeme değil bu denetimle görevlendirilmiş, uzmanlaşmış ayrı bir yüksek mahkeme yapar. Bu mahkemeye Anayasa Mahkemesi veya benzeri bir isim verilir. Bu sistem Avrupa ülkelerinde uygulanmaktadır. Bu sistemde kanun hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla dava açma yetkisi bulunan makamlar kanunun iptali için Anayasa Mahkemesi nezdinde dava açarlar. Aynı zamanda ilk derece mahkemeleri de önlerine gelen bir davada uygulanacak kanun hükmü ile ilgili olarak taraflardan birinin yaptığı Anayasaya aykırılık itirazını ciddi bulurlarsa ilgili hükmü Anayasa Mahkemesine taşıyıp Anayasaya aykırı olup olmadığı konusunda karar vermesini isteyebilirler. Her iki durumda da Anayasa Mahkemesi ilgili hükmü inceleyip Anayasaya aykırı görürse hükmü iptal eder ve bu durumda hüküm yürürlükten kalkar. (Anayasa uygunluk denetimi modelleri konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız: İbrahim Ö. Kaboğlu, **Anayasa Yargısı: Avrupa Modeli ve Türkiye**, 4. Baskı, İmge Kitabevi, 2007, s. 14-31.)

¹⁸⁰ Sezer, Kırıt, Boyar, **Hukuk Devleti**, s. 34-35.

¹⁸¹ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 215.

¹⁸² Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 220.

Hukuki güvenliğin sağlanabilmesi için her Őeyden önce devletin hukuk kurallarına uyması gerekir. Ancak bu yeterli değildir, hukuki güvenliğin sağlanması için başka gúvencelere de ihtiyaç vardır. Hukuki güvenlik için bireylere doğal hâkim gúvencesi de sağlanmalıdır.¹⁸³ Hukuk kuralları arasında belirli bir kişi için yapılmış düzenlemeler bulunmamalı, kurallar herkese uygulanacak Şekilde nesnel, soyut ve genel nitelikte olmalıdır.¹⁸⁴ Kanunlar ve idari işlemler geriye yürümemelidir, bireylerin yaptıkları zamanda hukuka aykırı olmayan eylemleri sonradan yapılan bir düzenlemeyle hukuka aykırı hale gelirse geçmiŐteki eylemden dolayı sorumluluk doğmamalıdır. Bireylerin kazanılmış haklarına saygı gösterilmelidir. İdarenin eylem ve işlemleri de bireyler tarafından önceden bilinebilir olmalıdır.¹⁸⁵ İdarenin eylemleriyle zarar verdiği kişilerin zararları idarece tazmin edilmelidir.¹⁸⁶

Hukuk devleti ilkesinin adil yargılama ile ilgili gereklilikleri de bulunmaktadır. Hukuk devleti ilkesi gereğince hiç kimse bir baŐkasının işlediği fiilden dolayı cezalandırılmamalıdır (ceza sorumluluğunun Őahsiliđi). Hiç kimse işlediği sırada yürürlükte bulunan kanunlar tarafından suç sayılmayan bir fiilinden dolayı cezalandırılmamalıdır, kanunda suç olarak düzenlenmiş fiiller kanunun belirlediği Şekilde cezalandırılmalıdır. Bir suç fiili iŐlendikten sonra kanunda failin aleyhine olacak bir değişiklik yapılmıŐsa bu değişiklik faile uygulanmamalı ve fiilin iŐlendiđi sırada kanunda öngörölen ceza ile cezalandırılmalıdır (suçların ve cezaların kanuniliği). Suç işleyen kişinin tüm malvarlığının devlete geçmesine neden olacak bir ceza verilmemelidir (genel müsadere yasağı). Hiç kimse yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlölüğünü yerine getirmediği için hürriyeti kısıtlayıcı bir Şekilde cezalandırılmamalıdır.¹⁸⁷ Hürriyeti kısıtlayıcı yaptırımlar da uygulanmamalı yalnızca yargı kararıyla uygulanabilmelidir, idarenin kararıyla uygulanmamalıdır. Vatandaşlar suç sebebiyle yabancı öлкеye verilmemelidir. Bütün duruşmalar aleni, kararlar gerekçeli olmalıdır. Yasama ve yürütme organları yargı kararlarına riayet etmelidir.¹⁸⁸

¹⁸³ İba, **Anayasa Hukuku: Genel Esaslar**, s. 109.

¹⁸⁴ Kaboğlu, **Anayasa Hukuku Dersleri: Genel Esaslar**, s. 20.

¹⁸⁵ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 220-221.

¹⁸⁶ Eren, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, s. 211.

¹⁸⁷ Erdoğan, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 202.

¹⁸⁸ Tanör, Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, s. 121-122.

Hukuk devleti ilkesinin bir diğer gereği ise devletin “hukukun genel ilkeleri”ne bağlı olmasıdır.¹⁸⁹ Hukukun genel ilkelerinin neler olduğu konusunda yaygın bir uzlaşma yoktur ancak Türkiye’de AYM hukukun genel ilkelerini, “hukukun, bilinen ve tüm uygar ülkelerin benimseyip uyduğu ilkeleri” şeklinde tanımlamıştır.¹⁹⁰ AYM pek çok kararında hukukun genel ilkelerine uyulmasının Anayasal bir zorunluluk olduğunu belirtmiştir. AYM’nin verdiği kararlarda hukukun genel ilkeleri arasında kabul ettiği ilkelerden bazıları şunlardır: İyi niyet, ahde vefa, kazanılmış haklara saygı, kanunların geriye yürümezliği, kesin hükme saygı, devlete ve kanunlarına güven, özel kural-genel kural çatışmasında özel kuralın uygulanması, yeni kurallara aykırı eski kuralların kendiliğinden geçersiz hale gelmesi, uluslararası hukukun iç hukuka üstünlüğü.¹⁹¹

III. EŞİTLİK HAKKI

Eşitlik hakkı, HSK’nın yargıya müdahaleleri nedeniyle değil hakim ve savcıların göreve kabul için seçilmesi sırasında verilen siyasi kararlar nedeniyle HSK ile ilişkilidir. Kamu hizmetine girme hakkı ve liyakat ilkesi de aynı nedenlerle HSK ile ilişkilidir.

Hukuki anlamıyla eşitlik, bireyler arasında ayrımcılık yapılmaması durumunu ifade eder. 1982 Anayasasının 10. maddesinde “Kanun Önünde Eşitlik” başlığı altında kabul edilmiştir. 1. fıkra “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.” ifadesi yer almaktadır. 4. fıkra “Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.” denilmekte, 5. fıkra ise “Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.” ifadesi yer almaktadır. AİHS’de de eşitlik 14. maddede “Ayrımcılık Yasağı” başlığı altında “Bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.” denilerek kabul edilmiştir.

¹⁸⁹ Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 135.

¹⁹⁰ Esas Sayısı: 1985/31, Karar Sayısı: 1986/11, Karar Günü: 27.3.1986, R.G. Tarih-Sayı: 09.05.1986-19102.

¹⁹¹ Tanör, Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, s. 121-122.

Eşitlik 1982 Anayasasında Temel Haklar ve Ödevler kısmında değil Genel Esaslar kısmında düzenlenmiştir. Ancak bu durum eşitliğin bir hak olma niteliğini değiştirmez.¹⁹² Eşitlik hakkının hem bir hak hem de bir ilke olduğu söylenebilir. Eşitlik, bireyler açısından bir hak, devlet açısından ise devletin yükümlülüklerini belirten bir ilkedir.¹⁹³ Eşitlik, bireylere eşit işlem görmeyi ve ayrımcılık yapılmamasını isteme hakkı verir. Aynı zamanda eşitlik, bireylere karşı eşit işlem yapma ve ayrımcılık yapmama konusunda devleti bağlayan temel bir yönetim ilkesidir.¹⁹⁴

Eşitlik hakkı öncelikle kanunların soyut ve genel nitelikte olmasını, başka bir ifadeyle, kapsadığı herkese eşit olarak uygulanmasını gerektirir. Ancak eşitliğin sağlanması için bu yeterli değildir. Aynı veya benzer durumda bulunan kişilere haklarda, ödevlerde, yararlarda, yükümlülüklerde, yetkilerde, sorumluluklarda, fırsatlarda ve hizmetlerde eşit davranılması gerekir.¹⁹⁵

Eşitlik hakkı mutlak bir eşitlik öngörmez. Eşitlik hakkı herkese her durumda eşit davranılmasını gerektirmemektedir. Ancak bazı farklı uygulamalar eşitlik ilkesini ihlal eder. Kimlere eşit davranılacağı ve hangi farklı uygulamaların eşitliği ihlal edeceği konusunda hem AYM hem de AİHM tarafından benimsenen bir standart bulunmaktadır.¹⁹⁶

Bu standarda göre eşitlik hakkının ihlal edilmiş sayılması için öncelikle karşılaştırılan olgu veya kişilerin “aynı veya benzer durumda” olması gerekir. Bu karşılaştırılanların her yönden eşit olması gerekmez, zaten bu mümkün değildir. Bazı yönleri farklı olsa da genel itibarıyla benzer olmaları yeterlidir.¹⁹⁷ Örneğin hâkim veya savcı olmak isteyen, hukuk fakültesi mezunu olan, yazılı sınavda barajı geçmiş ya da belirli bir sıralamaya girmiş olan ve de birbirine yakın puanlar almış olan adayların hâkimlik-savcılık mesleğine kabul bakımından benzer durumda olduğu söylenebilir. Aynı şekilde benzer kıdeme sahip ve

¹⁹² Tanör, Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, s. 130.

¹⁹³ Eren, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, s. 229.

¹⁹⁴ Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 156.

¹⁹⁵ Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 157.

¹⁹⁶ AYM Kararı, Esas Sayısı: 1997/65, Karar Sayısı: 1999/15, Karar Günü: 11.5.1999, R.G. Tarih-Sayı:16.02.2000-23966; AİHM Kararı, Engel ve diğerleri v. Hollanda, 08.06.1976.

¹⁹⁷ Eren, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, s. 231.

meslekte benzer performans göstermiş olan hâkimlerin atama ve terfi bakımından benzer durumda olduğu söylenebilir.

Eşitlik hakkının ihlal edilmiş sayılması için aynı veya benzer durumda bulunan olgu veya kişiler arasında farklı bir işlem de yapılmış olması gerekir. Biri diğerinden (veya diğerlerinden) ayrı tutulmuş olmalıdır.¹⁹⁸ Örneğin hâkimlik-savcılık sınavında iyi bir puan alan ve puanları birbiriyle hemen hemen aynı olan adaylardan bazılarının mesleğe alınıp bazılarının mesleğe alınmaması bu tür bir farklı işlemdir. Aynı şekilde benzer kıdeme sahip ve benzer mesleki performansa sahip hâkimlerden bazılarının önemli görevlere atanıp bazılarının atanmaması da bu tür bir farklı işlemdir.

Son olarak eşitlik hakkının ihlal edilmiş sayılması için aynı veya benzer durumda olan kişi ve olgular arasında yapılan farklı işlemin makul bir sebebinin olmaması gerekir. Sebebin makul olup olmadığı somut olaya göre değerlendirilecektir ancak bu sebep anlaşılabilir, gerçek ve somut bir sebep olmalıdır. Uluslararası sözleşmeler ve Anayasalar farklı işlemlerin dil, ırk, milliyet, din, mezhep, cinsiyet, siyasi görüş gibi sebeplerle yapılması durumunda bu sebepleri makul kabul etmemektedir.¹⁹⁹ 1982 Anayasasında da “dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle” yapılan farklı işlemlerin makul kabul edilemeyeceği md.10/1’de açıkça ifade edilmiştir.

Farklı muamelenin makul bir nedene dayanmasına örnek olarak pozitif ayrımcılık gösterilebilir. Toplumdaki dezavantajlı grupların mensubu olan kişilerin toplumsal farklılıkların giderilmesi amacıyla olumlu anlamda farklı işleme tabi tutularak desteklenmelerine pozitif ayrımcılık denir. Örneğin kamu personel alımlarında kadın veya engelli kotası uygulanması makul bir sebebe dayanır. Buradaki sebep dezavantajlı grupların dezavantajlarının giderilerek toplumsal eşitliğin sağlanmasıdır. Bu doğrultuda kamu personeli arasında kadınların en azından belirli bir sayıya ulaşabilmesi için, aynı niteliklere sahip olan bir kadın de bir erkek arasından kadın olan kişinin kamu personeli olarak kabul edilmesi eşitlik hakkının ihlali sayılmaz. Ancak farklı işlemler her zaman böyle makul sebeplere dayanmamaktadır. Verdiğimiz örnek üzerinden gidersek örneğin hâkimlik-savcılık sınavından birbirine yakın puan alan adaylar arasından bazılarının

¹⁹⁸ Eren, *Anayasa Hukuku Ders Notları*, s. 231.

¹⁹⁹ Eren, *Anayasa Hukuku Ders Notları*, s. 235.

mesleğe kabul edilip bazılarının siyasi görüşü nedeniyle mesleğe kabul edilmemesi durumunda makul olmayan bir farklı işlem söz konusu olacak ve eşitlik ilkesi ihlal edilmiş olacaktır. Bunun gibi benzer kıdeme ve performansla sahip hâkimlerden bazılarının terfi ettirilip bazılarının siyasi görüşleri nedeniyle terfi ettirilmemesi de makul olmayan bir farklı işlem olur ve eşitlik ilkesini ihlal eder.

Eşitlik hakkının ihlali konusundaki bu standart doğrultusunda, eşitlik hakkının aynı veya benzer durumdaki kişi veya olgulara karşısında aksini gerektiren makul bir sebep olmadıkça eşit işlem yapılmasını gerektirdiği söylenebilir.

IV. KAMU HİZMETİNE GİRME HAKKI VE LİYAKAT İLKESİ

Kamu hizmetine girme hakkı ve liyakat ilkesi 1982 Anayasasının 70. maddesinde düzenlenmektedir. 1. fıkrada “*Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.*” denilerek kamu hizmetine girme hakkı Anayasal bir hak olarak kabul edilmiştir. 2. fıkrada ise “*Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.*” denilerek liyakat ilkesi Anayasal bir hak olarak kabul edilmiştir.

Kamu hizmeti kavramı, “devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından ya da bunların denetimi altındaki özel teşebbüsler tarafından, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan sürekli faaliyet” olarak tanımlanmaktadır.²⁰⁰ Yargı faaliyeti de devlet tarafından toplumun ihtiyaçları için sürekli olarak yapılan bir faaliyet olduğu için hâkimlik ve savcılık görevlerinin kamu hizmeti niteliğinde olduğuna şüphe yoktur.

Kamu hizmetine girme hakkını düzenleyen Anayasa md. 70/1 hükmünde her Türk’ün bu hakka sahip olduğu belirtilmektedir. Anayasa md. 66/1’de de “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür” denilerek, Anayasadaki Türk kavramının

²⁰⁰ İl Han Özay, **Gümsiğinde Yönetim**, 2. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2004, s. 224-226. AYM ise bir kararında kamu hizmeti kavramını şu şekilde tanımlamıştır: “...kamu hizmeti, devlet ya da diğer kamu tüzel kişileri tarafından ya da bunların gözetim ve denetimleri altında, genel ve ortak gereksinimleri karşılamak, kamu yararı ya da çıkarını sağlamak için yapılan ve topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinliklerdir.” (Esas Sayısı: 1994/71, Karar Sayısı: 1995/23, Karar Günü: 28.6.1995, R.G. Tarih-Sayı: 20.03.1996-22586).

vatandaş anlamına geldiği belirtilmiştir. Dolayısıyla kamu hizmetine girme hakkının yabancılara tanınmadığı yalnızca vatandaşlara ait bir hak olduğu söylenebilir.²⁰¹

Vatandaşlık şartı dışında Anayasa md.70/1 ve 2 hükümleri kamu hizmetine girme hakkının diğer ilkelerini de düzenlemektedir. Bunlar serbestlik, eşitlik ve liyakat ilkeleridir.²⁰² Md. 70/1’de kamu hizmetine girmenin bir hak olduğu ifade edilmiş zorunluluk belirtilmemiştir. Böylelikle serbestlik ilkesine benimsenmiştir. Buna göre kişi kamu hizmetine girip girmemek konusunda serbesttir.²⁰³ Anayasa md. 48’de de herkesin dilediği işte çalışabileceği belirtilmekte ve md. 18’de de hiç kimsenin zorla çalıştırılmayacağı ifade edilmektedir.

Anayasa md 70/1’de kamu hizmetine girme hakkının her Türk’e ait olduğu belirtilerek kamu hizmetine girmede eşitlik ilkesi benimsenmiştir. Anayasa md. 10’da düzenlenen eşitlik ilkesi de aynı yöndedir. Buna göre her vatandaş, kamu hizmetine girmek konusunda eşit olarak hak sahibidir. Ancak bu durum herkesin istediği alanda kamu hizmetinde çalışabilmesi anlamına gelmemektedir. Her meslek için önceden belirlenmiş objektif ve genel giriş koşulları düzenlenebilir. Kamu hizmetine girmek isteyenlerin bu nitelikleri taşıması gerekir.²⁰⁴ Ayrıca daha önceden belirtildiği gibi toplumun dezavantajlı kesimlerine (kadınlar, engelliler, şehit yakınları, gaziler gibi) kamu hizmetine alınmada ayrıcalık tanınabilir. Bu eşitlik ilkesinin ihlali değildir.

Anayasa md. 70/2’de ise kamu hizmetine girme hakkının son ilkesi olan liyakat ilkesi yer almaktadır. Liyakat ilkesi ayrı bir fıkra düzenlenerek Anayasada başlı başına bir Anayasal ilke olarak kabul edilmiştir. Liyakat kavramı bir işi veya görevi başarıyla yapabilme yeteneği ve ehliyetini ifade eder.²⁰⁵ Liyakat sistemi, kamu hizmetinde görev alacak kişilerin göreve alınmasında, ilerlemesinde, yer değiştirmesinde ve görevin

²⁰¹ Ender Ethem Atay, **İdare Hukuku**, 5. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 865. Ancak Danıştay’a göre, biri Türk vatandaşlığı olmak üzere iki ülkenin vatandaşlığına sahip olanlar kamu hizmetine girme hakkına sahiptir (Danıştay 5. Dairesi, Esas Sayısı: 1987/1804, Karar Sayısı: 1989/1655, Karar Tarihi: 09.10.1989).

²⁰² Abdullah Uz, “Anayasal Bir Hak Olarak Kamu Hizmetine Girme Hakkı ve Liyakat İlkesi”, **İÜHFD**, C. 2, Sa. 1, 2011, s. 66.

²⁰³ Halil Kalabalık, **İdare Hukuku Dersleri, I. Cilt**, 5. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 464.

²⁰⁴ Yasin Sezer, **Kamu Hizmetine Girme Hakkı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 44.

²⁰⁵ Oğuz Sancakdar, Eser Us Doğan, Mine Kasapoğlu Turhan, Lale Burcu Önüt, Serkan Seyhan, **İdare Hukuku**, 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 366.

sonlandırılmasında yetenek ve ehliyetle göre karar verilmesi sistemidir.²⁰⁶ Bu sistemde kamu hizmetine giriş ve ilerleme yeteneğe bağlıdır. Kamu hizmetini yerine getirme görevi ehil olanlara verilir. Bu sistem, kamu hizmetinin gerekleri ile bağdaşmayan her türlü kayırma ve ayrımcılığı yasaklar.²⁰⁷

Liyakat sisteminin zıttı ise kayırma sistemidir. Kayırma sistemi, kamu hizmetinde görev alacak kişilerin göreve alınmasında ve ilerlemesinde iktidar yandaşlığına göre karar verilmesi sistemidir. Bu sistemde kamu hizmetine giriş ve ilerleme iktidar yandaşı olmaya bağlıdır. İktidar değıştikçe kamu hizmetini yürüten kişiler de değışir ve yeni iktidarın yandaşları göreve gelir.²⁰⁸

1982 Anayasasının 70. maddesinin 2. fıkrası ile Türkiye’de Anayasal olarak liyakat sistemi benimsenmiştir. Fıkarda, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilmemesi yani liyakatin esas alınması emredilirken “hizmete alınmada” ifadesi kullanılmaktadır. Ancak Anayasa koyucunun bu hükmü getirmekteki amacı kamu hizmetlerinin liyakat sahibi kişiler tarafından yürütülmesini sağlamaktır. Bu nedenle amaçsal²⁰⁹ bir yorum yapıldığı takdirde bu fıkardan anlaşılması gereken, sadece hizmete alımda değil ilerleme, yer değıştirme ve görevin sonlandırılmasında da liyakatin esas alınmasıdır. Bu yüzden Anayasa md.70/2 hükmü gereğince hâkim ve savcıların göreve alınmalarında, görevlerinde ilerlemelerinde, görev yerlerinin değıştirilmesinde ve görevlerinin sona erdirilmesinde liyakate göre karar verilmesi Anayasal bir zorunluluktur.

²⁰⁶ Sait Güran, **Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1980, s. 131.

²⁰⁷ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya, **Türk İdare Hukuku**, 12. Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2020, s. 671.

²⁰⁸ Güran, **Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri**, s. 86.

²⁰⁹ Amaçsal yorum bir hukuk kuralının, kuralın konulma amacına göre yorumlanmasıdır (Oya Boyar, **Anayasal Uyuşmazlıklarda Yorum**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s. 147).

İkinci Bölüm

ULUSLARARASI HUKUKTA VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA YARGI KURULLARI

Yargı kurullarının yapısı ve yargının özlük işleri ile ilgili olarak dünyanın çeşitli ülkelerinde farklı uygulamalar bulunmaktadır. Karşılaştırmalı hukuktaki bu veriler, HSK'nın diğer ülkelerdeki muadilleri olan yargı kurullarının ve yargının özlük işlerini yürüten diğer kurumların özelliklerini göstermektedir. Uluslararası hukukta da yargı kurulları ve bu kurulların görevi olan özlük işleri ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler ise HSK'nın ve yürüttüğü görevlerin uluslararası standartlarını oluşturmaktadır.

I. ULUSLARARASI ANLAŞMA VE BELGELERDE YARGI KURULLARI VE YARGININ ÖZLÜK İŞLERİ

Uluslararası hukukta yargı kurulları ve yargı mensuplarının özlük işleri ile ilişkili düzenlemeler, insan haklarına ilişkin olan uluslararası anlaşmalarda yer almaktadır. Bu anlaşmalar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi'dir. Bu anlaşmalara taraf olan devletler için anlaşma hükümleri bağlayıcıdır. Bir uluslararası anlaşma, bir devlet tarafından imzalanması ile birlikte o devletin hukukunun bir parçası olur.

Bu anlaşmalar dışında, uluslararası anlaşmalar gibi birer uluslararası hukuk kaynağı niteliğinde olmayan bazı uluslararası belgelerde de yargı kurulları ve yargı mensuplarının özlük işleri ile ilgili bazı standartlar belirlenmiştir. Bu belgeler bazı uluslararası örgütler ve kuruluşlar tarafından hazırlanmıştır ve tavsiye niteliğindedir. Bağlayıcı değildir. Bu uluslararası belgeler BM Yargı Bağımsızlığı İlkeleri, Hâkimlerin Statüsü Hakkında Avrupa Şartı, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Tavsiye Kararları, Venedik Komisyonu Raporları, Avrupa Hakimleri Danışma Konseyi Görüşleri ve Avrupa Yargı Kurulları Ağı Raporlarıdır.

A. ULUSLARARASI ANLAŞMALARDA YARGI KURULLARI VE YARGININ ÖZLÜK İŞLERİ

1. Genel Olarak

İnsan haklarına ilişkin olan birçok uluslararası anlaşmada yargı kurulları ve yargı mensuplarının özlük işleri ile ilişkili hükümler bulunmaktadır. Ancak bu anlaşmalarda yargı kurulları ve yargının özlük işlerini doğrudan düzenleyen hükümler bulunmamaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) de dahil olmak üzere, bu anlaşmalarda yargı kurulları ve yargının özlük işleri ile ilişkili olan adil yargılanma hakkı ve yargı bağımsızlığı/tarafsızlığı ilkeleri düzenlenmektedir. Ancak bu anlaşmalar arasında özellik arz eden anlaşma Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir. Çünkü bu anlaşmanın denetim mekanizması olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, yargının özlük işleri ile ilgili bağlayıcı içtihatları bulunmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesiyle birlikte insan haklarının evrensel standartlarının belirlenmesi açısından çok önemli bir adım atılmıştır. 2. Dünya Savaşı'na (1939-1945) kadar insan haklarının uluslararası bir bağlayıcılığı bulunmamaktaydı. İnsan haklarını benimseyen devletler bunları kendi iç hukuklarında kabul ediyordu. Ancak 2. Dünya Savaşına giden süreçte ve savaş boyunca yaşanan ağır insan hakları ihlalleri çok büyük acıların yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle devletler insan haklarına uluslararası bir standart getirme yoluna gitmiştir. Savaşın bitişinden hemen sonra 1945 yılında, bir daha savaş çıkmasının engellenmesi ve insan haklarının korunması amacıyla galip devletlerin öncülüğünde Birleşmiş Milletler (BM) kurulmuş diğer ülkeler de bu uluslararası örgüte üye olmuştur.²¹⁰

BM, kuruluşundan sonra insan haklarının uluslararası düzeyde bağlayıcılığa ulaşması için harekete geçmiştir. Bu doğrultuda ilk önce insan haklarının evrensel standartlarının belirlenmesi amacıyla 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi BM genel kurulu tarafından kabul edilip ilan edilmiştir. Daha sonra bu bildirgeyle belirlenen evrensel insan haklarına tüm devletlerin uyması için insan haklarını düzenleyen uluslararası sözleşmeler

²¹⁰ Gözübüyük, Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, s. 4-5.

imzalanmıştır. Bu sözleşmelere taraf olan devletler insan haklarına uymayı taahhüt etmiştir.²¹¹

Avrupa devletlerinin insan haklarına bağlılığının sağlanması ve bir insan hakları sözleşmesi yapılması için Avrupa ölçeğinde bir uluslararası örgüt olarak Avrupa Konseyi kurulmuştur. Avrupa Konseyi, insan haklarının ve barışın evrensel düzeyde korunmasının zorluğundan hareketle Avrupa’da barışın ve insan haklarının korunması amacıyla 1949 yılında kurulmuştur. Ancak 2. Dünya Savaşından sonra Soğuk Savaş başlayınca Avrupa ülkeleri liberal ve sosyalist olarak ikiye bölündüğü için Avrupa Konseyine tüm Avrupa ülkelerinin katılımı sağlanamamıştır. Avrupa Konseyi Batı Avrupa devletleri tarafından kurulmuş, kısa süre sonra Türkiye de bu örgüte katılmıştır.²¹² Doğu Avrupa’daki sosyalist devletlerin Avrupa Konseyine katılımı ise ancak soğuk savaşın sonunda sosyalist rejimlerin değişmesiyle birlikte 90’lı yıllardan itibaren gerçekleşmiştir.

Avrupa Konseyi, kurulmasıyla birlikte bir insan hakları sözleşmesi hazırlanması için çalışmalara başlamış ve 1950 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) imzalanmıştır. Böylelikle taraf ülkeler, sözleşmede düzenlenen insan hakları ile bağlanmışlardır. Daha sonra AİHS’e ek protokoller de imzalanmış ve kabul edilen insan haklarının kapsamı yeni haklarla genişletilmiştir. AİHS ve ek protokolleriyle pek çok insan hakkı (yaşam hakkı, işkence yasağı, adil yargılanma hakkı, ifade özgürlüğü, mülkiyet hakkı, serbest seçim hakkı gibi) güvence altına alınmıştır. Bu haklar imzacı devletlerin iç hukukunun parçası olmuştur. Bu şekilde Avrupa çapında bir insan hakları standardı oluşturulmuştur.²¹³

AİHS hükümleri uyarınca Avrupa Konseyi bünyesinde bir Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de kurulmuştur. Böylelikle AİHS’e taraf olan ülkelerde yaşayan kişiler, sözleşmede düzenlenen haklarının devlet gücüyle ihlal edilmesi durumunda AİHM’e başvurma olanağı elde etmiştir. AİHM, bireysel başvuruları değerlendirip başvuruları haklı bulursa ilgili devleti mahkum etmektedir. Hak ihlalinin giderilmesine ve ilgili devlet tarafından başvurucuya tazminat ödenmesine karar vermektedir. AİHM’in kararları tüm

²¹¹ Tezcan, Erdem, Sancaktar, Önok, **İnsan Hakları El Kitabı**, s. 35-36.

²¹² Gözübüyük, Gölçüklü, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, s. 8.

²¹³ Kapani, **Kamu Hürriyetleri**, s. 69-70.

üye devletler için bağlayıcıdır. Türkiye de 1954 yılında sözleşmeyi onaylayarak AİHS'e taraf olmuştur.²¹⁴

2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AİHS'de ve ek protokollerinde hâkim ve savcılarının özlük işleri veya bu işi yapan yargı kurulları ile ilgili doğrudan düzenleme yapan bir hüküm yoktur. Ancak yargı kurulları ile yakından ilgili olan adil yargılanma hakkı AİHS md. 6'da kabul edilmiştir. Ayrıca yine yargı kurulları ile yakından ilgili olan yargı bağımsızlığı ilkesi de adil yargılanma hakkının bir gereği ve unsuru olarak 6. maddede ifade edilmiştir.²¹⁵

AİHS ve ek protokollerinde yargı kurulları ile ilgili açık bir düzenleme olmamasına rağmen AİHM yargı bağımsızlığı konusunda karar verirken, yargı kurullarının görevleri ile ilgili konuları dikkate almaktadır. AİHM'in yargı bağımsızlığının ihlal edilip edilmediğine karar verirken dikkat ettiği konular arasında hâkimlerin atanması, görevden alınma usulü ve görev süreleri de bulunmaktadır.²¹⁶

AİHM, hâkim atamalarının hükümet tarafından veya hükümetin tavsiyesiyle yapılmasının başlı başına yargı bağımsızlığının ihlali anlamına gelmediği

²¹⁴ Mustafa Erdoğan, **İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku**, 7. Baskı, Ankara, Hukuk Yayınları, 2019, s. 323-329.

²¹⁵ AİHS'in Adil Yargılanma Hakkı başlıklı 6. maddesi şu şekildedir:

6/1: Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, “bağımsız” ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.

6/2: Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.

6/3: Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;
b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak;
c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;
d) İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek;
e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak.

²¹⁶ Tezcan, Erdem, Sancaktar, Önok, **İnsan Hakları El Kitabı**, s. 352.

görüşündedir.²¹⁷ Hükümet tarafından atanan hâkimlerin yargılama yapmaları konusunda AİHM'e çeşitli başvurular yapılmıştır. Hükümetin atadığı hâkimlerin yargılama yapmasının mahkemenin bağımsızlığı ve tarafsızlığını ve dolayısıyla adil yargılanma hakkını ihlal ettiği iddia edilmiştir. Bu iddianın ileri sürüldüğü davalardan birinde AİHM, dava konusu kararı veren ve mahkeme niteliğine sahip olan hapisane teftiş kurulu üyelerinin, İç İşleri Bakanlığı tarafından atanmış olmasını yargı bağımsızlığına aykırı bulmamıştır. AİHM bu görüşüne gerekçe olarak, söz konusu kurul üyelerinin karar verirken emir ve talimat almayacakları konusunda yeterli güvencenin sağlanmış olmasını göstermiştir.²¹⁸ Bir başka kararında da sözleşmeye taraf olan birçok ülkede hâkimlerin yürütme organı tarafından atandığına vurgu yaparak, hâkimlerin bağımsızlığının ve tarafsızlığının ihlal olması için hâkim atamalarının yürütme organı tarafından yapılmasının tek başına yeterli olmadığını ifade etmiştir.²¹⁹ Benzer şekilde AİHM bir başka kararında,²²⁰ hâkim atamalarının yasama organı tarafından yapılmasının da hâkim bağımsızlığı ve tarafsızlığı için yeterli güvenceler sağlanmış olduğu için yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını ihlal etmediğini belirtmiştir. AİHM bu kararlarında ve hâkimlerin atanma usulüyle ilgili benzer kararlarında esnek bir tutum sergilemektedir. AİHM'in bu tutumunun nedeni taraf devletlerin iç hukuk düzenine müdahale etmek istememesidir.²²¹ AİHM, hâkim atamalarını yapacak makamın belirlenmesini, taraf devletlerin takdir marjı içinde görmektedir.²²²

AİHM'e taraf olan ülkelerde hâkimlerin atanması konusunda çeşitli yöntemler benimsenmiştir. Taraf ülkelerde hâkimlerin yürütme organı tarafından (Örn: İsveç), yasama organı tarafından (Örn: Almanya) yargı kurulları tarafından (Örn: İtalya, Fransa), bu işle görevlendirilmiş özel bir kurul tarafından (Örn: İngiltere) veya doğrudan halk tarafından (Örn: İsviçre) atanması yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir.²²³ AİHM'in hâkim ataması konusunda bir sistem benimsemesi durumunda pek çok üye ülkenin

²¹⁷ Gölcüklü, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde 'Adil Yargılama'", s. 211.

²¹⁸ Campbell ve Fell v. Birleşik Krallık, 28.06.1984.

²¹⁹ Belilos v. İsviçre, 29.04.1988.

²²⁰ Crociani v. İtalya, 18.12.1980.

²²¹ Uran Murphy, **Teorik Çerçeve Türkiye'de Yargı Bağımsızlığı**, s. 114, 104. dipnot.

²²² "Takdir marjı" kavramı, AİHM'in taraf devletlere, AİHS'deki yükümlülüklerini yerine getirmeleri için tanıdığı değerlendirme alanını ifade etmektedir (Tolga Şirin, "Takdir Marjı Doktrini ve Türkiye Anayasa Mahkemesi Açısından Anlamı", **Anayasa Hukuku Dergisi**, C. 2, Sa. 4, 2013, s. 363).

²²³ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 380-388.

hukukunda değişiklik yapılması gerekecektir²²⁴. AİHM bu durumun üye devletlerin iç hukuklarına müdahale anlamına geleceği düşüncesindedir. Ayrıca hâkimlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığının sağlanması için gerekli güvenceler tanındığı sürece hangi atama yöntemi uygulanırsa uygulansın yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının sağlanabileceği düşüncesiyle hareket etmektedir. Bu nedenlerle AİHM, adil yargılanmaya ölçüt olarak belirli bir atama makamı belirtmemiştir.

Ancak AİHM'in belirli bir atama makamı benimsememiş olması her türlü atamaya onay verdiği anlamına gelmemektedir. Atamaları yapan makamların dışında atamanın nasıl yapıldığı da yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı açısından önem taşımaktadır. Belirli bazı durumlarda yargı mensuplarının atanma şekli, yargı bağımsızlığını ve tarafsızlığını ihlal edebilmektedir. AİHM'e göre atama bir bütün olarak kusurluysa veya bir yargı mensubu belli bir davaya bakması için siyasi sebeplerle atanmış ve davanın sonucunu etkilemeye çalışmışsa, atama yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını ve de dolayısıyla adil yargılanma hakkını ihlal eder.²²⁵

AİHM yargı mensuplarının atanmasını hangi makamın yapacağı konusunda belirli bir tercih belirtmediği gibi yargı mensuplarının görevden alınması konusunda da katı ölçütler benimsememiştir. AİHM yargı mensuplarının bağımsızlığının korunması için görevden alınamamalarını (azledilmeme teminatını) gerekli görmekle birlikte iç hukukta yargı mensuplarının görevden alınamayacaklarına dair bir düzenlemenin şart olmadığını ifade etmektedir. AİHM'e göre azledilmeme teminatı iç hukukta açıkça düzenlenmemiş olsa bile fiilen bu teminat sağlanmışsa (yani uygulamada hâkimler görevden alınmıyorsa) ve yargı bağımsızlığı için diğer gerekli güvenceler de sağlanmışsa azledilmeme teminatının iç hukukta düzenlenmemiş olması yargı bağımsızlığını ihlal etmez. Mahkeme azledilmeme teminatının fiilen var olmasını yeterli görmektedir.²²⁶ Bu doğrultuda AİHM bir kararında,²²⁷ azledilmeme teminatı hukuki güvence altında olmamasına rağmen uygulamada çok istisnai durumlar dışında hâkimlerin görevlerinden alınmamasını yeterli görmüştür.

²²⁴ İncoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, s. 171.

²²⁵ Harris, O'Boyle, Warbrick, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, s. 290.

²²⁶ İncoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, s. 175.

²²⁷ Campbell ve Fell v. Birleşik Krallık, 28.06.1984.

AİHM yargı bağımsızlığının ihlal edilmemesi için yargı mensuplarının görev süreleri ile ilgili bir asgari süre şartı da belirlemiştir. AİHM yargı mensuplarının görev sürelerinin kısa olmasını tek başına yargı bağımsızlığı ihlali olarak kabul etmemektedir. AİHM'e göre eğer yargı bağımsızlığı için gerekli diğer güvenceler sağlanmışsa yargı mensuplarının görev süresinin kısa olması yargı bağımsızlığı ihlali anlamına gelmez. Ancak diğer güvenceler sağlanmamışsa görev süresi kısalığı yargı bağımsızlığı ihlaline yol açabilir.²²⁸ Bu doğrultuda Türkiye hakkında verdiği bir kararında AİHM, Devlet Güvenlik Mahkemesi hâkimlerinin dört yıllık görev sürelerini kısa bulmuştur.²²⁹

AİHM'in bu yaklaşımları dikkate alındığında yargı mensuplarının atanmaları, görev süreleri ve görevden alınmamaları konusunda esnek davrandığı, katı ölçütler getirmediği söylenebilir. Ancak yine de AİHM pek çok kararında yargının bağımsız kabul edilebilmesi için "bağımsız bir görünüm" vermesinin de gerekli olduğunu belirtmiştir.²³⁰ Yargı mensuplarının atanmaları, görev süreleri ve görevden alınmamaları, yargı organının bağımsızlığı bakımından verdiği görünüme direkt etki etmektedir. Bu nedenle yargı bağımsızlığını doğrudan ihlal edenler dışında yargının bağımsız görünümünü zedeleyen atamalar, görev süreleri ve aziller de AİHM tarafından yargı bağımsızlığının ve dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlali olarak kabul edilmektedir.

AİHM'in yargı kurullarının kararları ile ilgili de önemli bir ölçütü bulunmaktadır. Bu ölçüt, yargı kurulunun kararlarının yargısal denetimi ile ilgilidir. AİHM, bir hâkimin atamasını yapan kurulun kararlarına karşı yargısal başvuru olanağı yoksa o hâkimi sırf bu nedenle bağımsızlığını kaybetmiş saymamaktadır. Ancak kurul kararlarına karşı yargısal başvuru yolunun olmamasını, etkili başvuru hakkının ihlali olarak görmektedir.

AİHM 1998 yılında Türkiye hakkında verdiği bir kararda,²³¹ hâkim atamalarının HSK (o dönemki adıyla Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu) tarafından yapılmasının ve kurul kararlarının yargı denetimine tabi olmamasının (o dönem hiçbir karar yargı denetimine tabi değildi günümüzde ise yalnızca ihraç kararları yargı denetimine tabi) yargı bağımsızlığının ihlal edildiğinin kabulü için yeterli olmadığını ifade etmiştir. Ancak

²²⁸ Inceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, s. 175.

²²⁹ İncal v. Türkiye, 09.06.1998.

²³⁰ Doğru, Nalbant, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Açıklama ve Önemli Kararlar*, I. Cilt, s. 632.

²³¹ Uslu v. Türkiye, 20.05.1998.

AİHM yine Türkiye hakkında verdiği bir başka kararda,²³² Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarına karşı başvurulabilecek bir yargı yolu bulunmamasını AİHS'in 13. maddesinde düzenlenen etkili başvuru hakkının ihlali olarak kabul etmiştir.

B. ULUSLARARASI BELGELERDE YARGI KURULLARI VE YARGININ ÖZLÜK İŞLERİ

1. Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı İlkeleri

BM'nin yargı kurulları ve yargının özlük işlerini de ilgilendiren, tavsiye niteliğinde bir kararı bulunmaktadır. Bu karar 1985 yılında BM Suçun Önlenmesi ve Suçluların Tedavisi 7. Kongresi'nde kabul edilmiş ve aynı yıl BM Genel Kurulu tarafından onaylanmıştır.²³³ Bu kararla BM tarafından yargı bağımsızlığının temel ilkeleri belirlenmiştir. İlkeler arasında hâkimlerin göreve kabulü ve disiplin işlemleri de düzenlenmiştir.

Bu ilkelere hâkimlerin hukuk eğitimi almış, dürüst ve ehliyetli kişiler arasından seçilmesi ve hâkim seçiminde yalnızca liyakatin esas alınması gerektiği belirtilmiştir. Hâkim seçiminde uygunsuz amaçlarla hareket edilmemesi; din, sınıf, cinsiyet, siyasi görüş ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapılmaması gerektiği ifade edilmiştir (madde 10).

İlkelere göre, bir hâkim hakkında görevinden kaynaklanan bir şikâyet olursa hâkim hızlı ve adil bir şekilde soruşturulur ve yargılanır (madde 17). Hâkimler sadece görevlerini yapamayacak duruma gelmeleri veya görevleriyle bağdaşmayacak davranışlarda bulunmaları sebebiyle görevden uzaklaştırılabilir veya ihraç edilebilir (madde 18). Bütün disiplin yaptırımları, olağan yargılama usullerine göre karara bağlanır (madde 19) ve karara karşı yargı yoluna başvurulabilir (madde 20).

²³² Kayasu v. Türkiye, 13.11.2008.

²³³ Belge metni için bakınız: www.hsk.gov.tr/Uluslararası Belgeler/Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri (Erişim: 31.10.2020).

2. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Tavsiye Kararları

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi²³⁴, 1994 yılında Türkiye’nin de aralarında bulunduğu üye devletlere yönelik, “Hâkimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Rolü Hakkında Tavsiye Kararı” almıştır.²³⁵ 2010 yılında da yine üye devletlere yönelik, “Hâkimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Sorumluluğu Hakkında Tavsiye Kararı” almıştır.²³⁶ Bu kararlarda ifade edilen tavsiyeler arasında yargı kurulları ve yargının özlük işleri ile ilgili tavsiyeler de bulunmaktadır.

Komitenin 1994 yılında verdiği tavsiye kararında, hâkimlerin mesleki kariyerlerine ilişkin bütün kararların nesnel ölçütlere dayanması gerektiği, hâkimlerin göreve kabul ve ilerlemelerinin liyakat esasına göre olması gerektiği belirtilmiştir. Hâkimlerin göreve kabulü ve ilerlemeleri konusunda karar verme yetkisinin, hükümet ve idareden bağımsız ayrı bir mercie bırakılması tavsiye edilmiştir. Bu merciin bağımsızlığını korumak için de merci üyelerinin yargı organı tarafından seçilmesi ve bu merciin kendi usul kurallarını kendisinin koymasına önerilmiştir (İlke 1.1-c).

1994 kararında öncelikle ayrı merci tavsiye edilmekle birlikte yargının özlük işlerinin hükümet tarafından yürütülmesini tercih eden üye ülkeler için de tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu öneriler de c bendinin ikinci paragrafında ifade edilmiştir. Buna göre hükümetin tayin kararlarının liyakat dışında hiçbir unsurdan etkilenmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Hükümetin tayinlerinin şeffaf olması ve hâkimlerin bağımsızlığının sağlanması için bazı tedbirler önerilmiştir. Bu tedbirler, “hükümete kararları konusunda tavsiye verecek özel bir bağımsız organın kurulması”; “bir hükümet kararına karşı

²³⁴ Avrupa konseyinin biri danışma biri de karar organı olmak üzere iki temel organı vardır. Danışma organı, Parlamenterler Meclisi’dir. Karar organı ise Bakanlar Komitesi’dir. Parlamenterler Meclisi, Bakanlar Komitesine tavsiyelerde bulunur. Kararlar ise Bakanlar Komitesi tarafından alınır. Avrupa Konseyi’nin bu iki organa yardımcı olmak için kurulmuş bir Genel Sekreterliği de bulunmaktadır. Karar organı olan Bakanlar Komitesi, üye devletlerin Dış İşleri Bakanlarından oluşur. Her üye devletin Konseyle devamlı temas halinde kalmak için atadığı bir Avrupa Konseyi Daimi Temsilcisi de bulunur. Bu daimi temsilciler bakan vekilidir ve vekalet ettiği dış işleri bakanı yerine karar alma yetkisine sahiptir. www.coe.int/Explore/In Brief (Erişim: 31.10.2020).

²³⁵ 1994 yılındaki R (94) 12 sayılı karar metni için bakınız: [www.Anayasa.gov.tr/Yayinlar/İnsan Hakları Bilgi Bankası/Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararları/Hâkimlerin bağımsızlığı, etkinliği ve rolü hakkında üye devletlere yönelik r \(94\) 12 sayılı tavsiye kararı](http://www.Anayasa.gov.tr/Yayinlar/İnsan Hakları Bilgi Bankası/Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararları/Hâkimlerin bağımsızlığı, etkinliği ve rolü hakkında üye devletlere yönelik r (94) 12 sayılı tavsiye kararı) (Erişim: 31.10.2020).

²³⁶ 2010 yılındaki 2010/12 Sayılı sayılı karar metni için bakınız: www.hsk.gov.tr/Uluslararası Belgeler/Hâkimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği,Rolü ve Sorumlulukları Hakkındaki 2010/12 Sayılı Tavsiye Kararı (Erişim: 31.10.2020).

bağımsız bir organ önünde bireye itiraz hakkı tanınması” ve “kararı alan merci tarafından, gereksiz ve uygunsuz etkilere karşı tedbir alınması”dır (İlke 1.1-c).

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 2010 yılında verdiği kararında ise yargı kurulu üyelerinin “en az yarısının” hâkimlerden oluşmasını tavsiye etmiştir. Komiteye göre bu hâkim üyeler yine hâkimler tarafından seçilmelidir (madde 27). Komite bu tavsiye kararında ayrıca yargı kurullarının şeffaf olmalarının gerektiğini belirterek, şeffaflık doğrultusunda kararlarının gerekçeli olmasının ve uyguladıkları usullerin önceden belirli olmasının önemine işaret etmiştir (madde 28). Bunların dışında Komiteye göre yargı kurulları hem kendileri bağımsız olmalı hem de hâkimlerin bireysel bağımsızlığına müdahale etmemelidir (madde 26, 29).

2010 yılındaki tavsiye kararında yargı kurullarının yürüttüğü özlük işleri ile ilgili tavsiyelerde de bulunulmuştur. Göreve kabul ve ilerlemede liyakatin esas alınmasına bir kez daha vurgu yapılmıştır (madde 44, 45). Hâkimlere istemedikleri bir göreve atanmama (disiplin cezası ve yargı teşkilatı reformu durumları hariç), emekli edilmeme ve azledilmeme teminatlarının tanınması tavsiye edilmiştir (madde 49, 52). Karara göre, eğer kötü niyetleri veya ağır ihmalleri yoksa verdikleri bir karardan dolayı hâkimler hakkında hukuki veya cezai sorumluluk ya da disiplin sorumluluğu doğmamalıdır (madde 66, 68). Bir hâkim görevini etkin ve hukuka uygun biçimde yerine getirmiyorsa hakkında disiplin süreci başlatılabilir. Ancak bu süreç bağımsız bir makam tarafından, adil yargılanma hakkının gereklerine uygun biçimde yürütülmeli ve karara itiraz hakkı tanınmalıdır. Uygulanacak yaptırım da orantılı olmalıdır (madde 69). Hâkimlere kanuni görev süresi belirlenmelidir. Bir hâkimin görevine yalnızca disiplin veya ceza hükümlerini ağır şekilde ihlal etmesi halinde ya da adli görevlerini yerine getiremeyecek olması durumunda son verilmelidir (madde 50).

3. Hâkimlerin Statüsü Hakkında Avrupa Şartı

Hâkimlerin Statüsü Hakkında Avrupa Şartı, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmış ve hâkimlerin özlük işleri ile ilgili öneriler içeren bir başka uluslararası belgedir.²³⁷ Bu

²³⁷ Hâkimlerin Statüsü Hakkında Avrupa Şartı’nın orijinal adı “European Charter on the Statute for Judges”dır. İngilizcede Charter olarak ifade edilen “Şart” kavramı uluslararası anlaşmalar için kullanılan

belge, Avrupa Konseyi'ne üye çeşitli ülkelerin katılımıyla, Avrupa Konseyi bünyesinde yürütülen çalışma sonucunda 1998 yılında oluşturulmuştur.²³⁸

Bu belgede de hâkimlerin göreve kabulü, görevde ilerlemeleri ve görevlerine son verilmesine ilişkin kararların, yasama ve yürütme organından bağımsız olan ve üyelerinin en az yarısı (meslektaşları tarafından seçilmiş) hâkimlerden oluşan bir makam tarafından alınması önerilmektedir (madde 1.3). Hâkimlerin göreve kabulü ve ilerlemesinde liyakat esasına göre karar verilmesinin; din, ırk, cinsiyet, siyasi görüş ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapılmamasının önemine işaret edilmektedir (madde 2.1).

Hâkimlerin Statüsü Hakkında Avrupa Şartı da hâkimler için görev teminatı öngörmektedir. Buna göre, hiçbir hâkim isteği dışında başka bir yere veya aynı yerdeki başka bir mahkemeye atanmamalıdır. Buna yalnızca disiplin cezası, geçici görevlendirme ve mahkeme sisteminin değişmesi durumunda istisna getirilebilir (madde 3.4). Hâkimlerin Statüsü Hakkında Avrupa Şartı hâkimlerin disiplini ile ilgili maddeler de içermektedir. Şart'a göre, hâkimlere görevlerini ihmal etmeleri durumunda orantılı yaptırımlar uygulanabilir. Ancak bu yaptırımlar, en az yarısı hâkimlerden oluşan bir kurul tarafından verilmelidir. İlgili hâkime de savunma hakkı ve karara itiraz hakkı tanınmalıdır (madde 5.1). Hâkimlerin ihracı yalnızca bu şartlarda gerçekleşmelidir. Bunun dışında yaş haddi, sağlık durumu veya önceden belirli bir görev süresinin bitmesi nedenleri ortaya çıkmadıkça hâkimlerin görevine son verilmemelidir (madde 7.1).

4. Venedik Komisyonu Raporları

Venedik Komisyonu,²³⁹ 2007 ve 2010 yıllarında yargı kurulları ve yargının özlük işleri ile ilgili iki rapor hazırlamıştır. 2010 yılındaki raporun başlığı “Yargı Sisteminin Bağımsızlığı”dır. Raporun birinci bölümü “Hâkimlerin Bağımsızlığı”na ayrılmıştır. Bu

bir kavramdır. Ancak Hâkimlerin Statüsü Hakkında Avrupa Şartı, bir uluslararası anlaşma değildir. Bağlayıcılığı olmayan, tavsiye niteliğindeki bir uluslararası belgedir.

²³⁸ Belge metni için bakınız: www.hsk.gov.tr/Uluslararası_Belgeler/Avrupa_Sosyal_Shartı/Hâkimlerin_Statüsüne_İlişkin_Avrupa_Shartı (Erişim: 31.10.2020).

²³⁹ Venedik Komisyonu, Avrupa Konseyi'ne bağlı bir danışma organıdır. Diğer adı, “Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu”dur. Çeşitli ülkelerden gelen Anayasa Hukuku uzmanlarından oluşmaktadır. Komisyon, üye devletlerdeki hukuk ve demokrasi standartların geliştirilmesi amacıyla raporlar hazırlamakta ve tavsiyelerde bulunmaktadır. www.venice.coe.int/The_Commission/About_us (01.11.2020).

bölümde hâkimlerin bağımsızlığı ile ilgili genel standartlar ifade edilirken yargı kurulları ve yargının özlük işleri ile ilgili öneriler de getirilmiştir.²⁴⁰ 2007 yılındaki raporun başlığı ise “Yargısal Atamalar”dır ve yalnızca yargısal atamalar konusuna ayrılmıştır.²⁴¹

2007 yılındaki Yargısal Atamalar raporunda Venedik Komisyonu, yargının özlük işlerinin yasama ve yürütme organından ayrı bağımsız bir kurul tarafından yürütülmesini tavsiye etmektedir. Komisyon, bu hususun özellikle yeni demokrasiler açısından önemini vurgulamaktadır. Komisyona göre, köklü demokrasilerde yürütme organı yargısal atamalar üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olabilmektedir. Bu güçlerin, geçmişten beri süregelen hukuk kültürü ve gelenekleri ile sınırlanmış olması sebebi ile böyle sistemler uygulamada oldukça iyi işleyebilmektedir. Ancak yeni demokrasiler henüz yargısal atama yetkisinin kötüye kullanımını önleyebilecek gelenekleri geliştirme imkânı bulamamıştır. Köklü bir demokrasi geleneğine sahip olmayan ülkelerde yargısal atamalar üzerinde yürütme veya yasama organı belirleyici bir etkiye sahip olursa atamalarda liyakat yerine siyasi sebepler esas alınabilir. Bu nedenle yargısal atamalar bağımsız bir kurul tarafından yürütülmelidir. Bu kurul, atama ile birlikte mesleğe kabul, terfi, denetim ve disiplin işlemlerini de yürütmelidir. Kurulun üyelerinin çoğunluğu meslektaşları tarafından seçilmiş hâkimlerden oluşmalıdır. Diğer üyeler ise kurulun demokratik meşruiyetini temin etmek amacı ile Parlamento tarafından seçilmelidir (madde 45-50).

Venedik Komisyonu, 2010 yılındaki yargı bağımsızlığı raporunda da yargı kurulları ile ilgili görüşünü yinelemiştir (madde 32). Diğer tüm uluslararası belgelerde olduğu gibi bu raporda da hâkimlerin göreve kabul ve ilerlemelerinde liyakatin esas alınması gerekliliği ifade edilmiştir. Komisyona göre “yargı bir temsil yeri olmamakla birlikte açık bir karaktere sahip olmalı ve toplumun tüm bölümlerinden nitelikli kişilere katılım imkânı verilmelidir (madde 25,26). Raporda hâkimler için azledilmeme (madde 35) ve görev yerinin değiştirilmemesi teminatlarının önemine de dikkat çekilmektedir. İstisnai durumlar dışında hâkimlerin görev yerlerinin değiştirilmemesi önerilmektedir (madde 43). Raporda hâkimlerin disiplin işlemleri ile ilgili öneriler de bulunmaktadır. Rapora

²⁴⁰ Belge metni için bakınız: [www.hsk.gov.tr/Uluslararası Belgeler/Venedik Komisyonu/Rapor: Yargı Sisteminin Bağımsızlığı \(Bölüm I: Hâkimlerin Bağımsızlığı\)](http://www.hsk.gov.tr/Uluslararası_Belgeler/Venedik_Komisyonu/Rapor:_Yargı_Sisteminin_Bağımsızlığı_(Bölüm_I:_Hâkimlerin_Bağımsızlığı)) (Erişim: 01.11.2020).

²⁴¹ Belge metni için bakınız: www.venice.coe.int/Main_documents/Main_reference_documents (Erişim: 01.11.2020).

göre disiplin işlemleri, yargı kurulları veya disiplin mahkemelerince yürütülmelidir. Disiplin organlarının kararlarına karşı yargısal denetim yolu açık olmalıdır (madde 43).

5. Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE) Görüşleri

Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi'nin,²⁴² yargı kurulları ve yargının özlük işleri ile ilgili yayımlanmış üç görüşü bulunmaktadır. Bunlardan ilki 2001 yılında bildirdiği “Yargının Bağımsızlığı ve Hâkimlerin Azledilememesine İlişkin Standartlar Konusunda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Dikkatine Sunulan 1 (2001) Sayılı Görüş”tür.²⁴³ İkincisi ise 2007 yılında bildirdiği “Yargı Kurulları Hakkında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Dikkatine Sunulan 10 (2007) Sayılı Görüş”tür.²⁴⁴ Her ikisi de yargı kurulları ve yargının özlük işleri ile ilgili ayrıntılı değerlendirmeler içermektedir. Bunun dışında 2010 yılında Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi, o zamana kadar yayınlamış olduğu tüm görüşlerin temel sonuçlarını özetleyen ve düzenleyen Hâkimlerin Magna Carta'sı (Temel ilkeler) belgesini kabul etmiştir.²⁴⁵ Bu belgede de yargı kurulları ve yargının özlük işleri ile ilgili görüşler belirtilmiştir.

1 (2001) Sayılı Görüş'te Venedik Komisyonunun görüşlerine benzer şekilde, yargının özlük işlerinin diğer meslektaşlarınca seçilmiş hâkimlerin hatırı sayılır düzeyde temsil edildiği bağımsız bir merci tarafından yürütülmesi önerilmiş ve özellikle demokrasisi güçlü olmayan ülkeler için bu hususun çok önemli olduğu vurgulanmıştır (madde 45). Göreve kabul ve ilerlemeye ilişkin kararlarda liyakatin esas alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda kararların nesnellik ve şeffaflığının sağlanması için dürüstlük, yetenek ve etkinlik gibi liyakat kriterleri belirlenmesi ve bu kriterlerin yayınlanıp uygulanması tavsiye edilmiştir (madde 25). Terfilerde liyakat kriteri olarak da

²⁴² Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi de Avrupa Konseyi'ne bağlı danışma organlarından biridir. Üye devletlerdeki hâkimlerin konumunu güçlendirmek için genellikle hâkimlerin bağımsızlığı, tarafsızlığı ve etkinliği üzerine çalışmalar yaparak başta Bakanlar Komitesi olmak üzere Avrupa Konseyi organlarına görüş bildirmektedir. www.coe.int/Rule_of_Law/Justice/Efficiency_of_justice_-_Consultative_Council_of_European_Judges_-_CCJE/About_CCJE (Erişim: 01.11.2020).

²⁴³ Belge metni için bakınız: [www.hsk.gov.tr/Uluslararası_Belgeler/Avrupa_Hâkimleri_Danışma_Konseyi_\(CCJE\)_Görüşleri/1_\(2001\)_Nolu_Görüş:_Yargının_Bağımsızlığı_ve_Hâkimlerin_Görevden_Alnamaması_Standartlar](http://www.hsk.gov.tr/Uluslararası_Belgeler/Avrupa_Hâkimleri_Danışma_Konseyi_(CCJE)_Görüşleri/1_(2001)_Nolu_Görüş:_Yargının_Bağımsızlığı_ve_Hâkimlerin_Görevden_Alnamaması_Standartlar) (Erişim: 01.11.2020).

²⁴⁴ Belge metni için bakınız: [www.hsk.gov.tr/Uluslararası_Belgeler/Avrupa_Hâkimleri_Danışma_Konseyinin_\(CCJE\),_Toplum_Yararına_Çalışan_Yargı_Kurulları_Hakkında_Avrupa_Konseyi_Bakanlar_Komitesinin_Dikkatine_Sunduğu_10\(2007\)_Sayılı_Görüşü](http://www.hsk.gov.tr/Uluslararası_Belgeler/Avrupa_Hâkimleri_Danışma_Konseyinin_(CCJE),_Toplum_Yararına_Çalışan_Yargı_Kurulları_Hakkında_Avrupa_Konseyi_Bakanlar_Komitesinin_Dikkatine_Sunduğu_10(2007)_Sayılı_Görüşü) (Erişim: 01.11.2020).

²⁴⁵ Belge metni için bakınız: [www.hsk.gov.tr/Uluslararası_Belgeler/Avrupa_Hâkimleri_Danışma_Konseyi_\(CCJE\)_Görüşleri/\(2010\)3_No'lu_Görüş:_Hâkimlerin_Magna_Cartası_\(Temel_İlkeler\)](http://www.hsk.gov.tr/Uluslararası_Belgeler/Avrupa_Hâkimleri_Danışma_Konseyi_(CCJE)_Görüşleri/(2010)3_No'lu_Görüş:_Hâkimlerin_Magna_Cartası_(Temel_İlkeler)) (Erişim: 01.11.2020).

mesleki tecrübe kriteri önerilmiştir (madde 29). Azledilmeme teminatının da yargı bağımsızlığı ilkesinin açık bir unsuru olarak güvence altına alınması gerektiği ifade edilmiştir (madde 60).

10 (2007) Sayılı Görüş'te de yargının özlük işlerinin, üyelerinin tamamı veya çoğunluğu hâkimlerden (meslektaşlarınca seçilmiş) oluşan bağımsız bir yargı kurulu tarafından yürütülmesi gerektiği belirtilerek (madde 16,17,18) ayrıca bu kurulun bağımsızlığının Anayasada açıkça düzenlenip güvence altına alınması gerektiği ifade edilmiştir (madde 11). Görüş'e göre, hâkim olsun veya olmasın bütün kurul üyeleri; deneyimleri, yargı yaşamına ilişkin anlayışları, tartışma becerileri ve bağımsızlık kültürleri temel alınarak seçilmelidir (madde 21). Ayrıca, üyeler aktif siyasetçi, milletvekili veya yürütmenin bir mensubu olmamalıdır (madde 23). Hâkim olmayan üyelerin atanması siyasi olmayan makamlara bırakılmalıdır, atamalar özellikle hükümet tarafından yapılmamalıdır. Ancak üyeler Parlamento tarafından seçilecekse, seçilen kişiler Parlamento üyesi olmamalı, muhalefetten de esaslı bir oranda destek alınmasını gerektiren nitelikli çoğunluk tarafından seçilmeli ve yargı kurulunun genel yapısı içerisinde, toplumun çeşitliliğini yansıtan bir temsile elveren kişilerden oluşmalıdır (madde 32).

10 (2007) Sayılı Görüş'te yargı kurulunun yürüteceği özlük işleri ile ilgili tavsiyeler de bulunmaktadır. Görüş'e göre mesleğe kabul, atama ve terfi işlemleri kurul tarafından ve liyakat esasında göre yapılmalıdır (madde 48,49). Mesleğe kabul, atama ve terfi kriterleri önceden belirli olmalı ve bu kriterlere uyulmalıdır (madde 49). Kurulun kararları gerekçeli ve bağlayıcı olmalı, kararlara karşı yargı yolu açık olmalıdır (madde 39). Disiplin yaptırımları ise kurul tarafından değil, net çizgilerle tanımlanmış disiplin suçlarını yargılamakla görevli olan bağımsız bir disiplin mahkemesi tarafından uygulanmalıdır (madde 63).

Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi'nin bugüne kadar olan görüşlerinin özetlendiği ve düzenlendiği Hâkimlerin Magna Carta'sı adlı belgede de yargı kurulları ve yargının özlük işleri ile ilgili önemli hususlara değinilmiştir. Belgeye göre hâkimlerin seçilmesi, atanması ve kariyerleri konularındaki kararlar nesnel ölçütlere dayanmalıdır (madde 5). Hâkimlerin bağımsızlığını temin etmek amacıyla her bir devlet, yasama ve yürütme

kuvvetlerinden bağımsız olan bir yargı kurulu oluşturmaktadır. Kurul üyelerinin tamamı ya da büyük çoğunluğu hâkimlerden oluşmalıdır ve bu hâkim üyeler meslektaşları tarafından seçilmelidir (madde 13). Disiplin işlemleri bakımından hangi davranışların hangi disiplin cezalarına yol açacağı açıkça kanunla düzenlenmelidir (madde 19). Disiplin soruşturmaları bağımsız bir organ tarafından yürütülmelidir (madde 6). Hâkimlere, görevlerinin uygulanması esnasındaki kasıtsız hatalarından dolayı cezai sorumluluk yüklenmemelidir (madde 20). Kasıtlı kusur halleri hariç olmak üzere bir hâkim, yargı görevlerinin icrasına ilişkin iddialarla ilişkili olarak herhangi bir şahsi sorumluluğa tâbi tutulmamalıdır (madde 22).

6. Avrupa Yargı Kurulları Ağı (ENCJ) Raporları

Avrupa Yargı Kurulları Ağı,²⁴⁶ 2015 ve 2018 yıllarında yargı kurulları ve yargının özlük işleri ile ilgili iki rapor yayınlamıştır.²⁴⁷ 2015 yılındaki rapor hâkimlerin disiplini ve sorumluluğu ile ilgilidir. Rapor “Disiplin Prosedürlerine İlişkin Asgari Standartlar ve Hâkimlerin Sorumluluğu” başlığını taşımaktadır.²⁴⁸ 2018 yılındaki rapor ise hâkimlerin göreve kabul ve atamaları ile ilgilidir. Rapor, “Avrupa Yargı Kurulları Ağı Çalıştayının Hâkimlerin Seçilmesi ve Atanması Hakkındaki Tavsiyesi” başlığını taşımaktadır.²⁴⁹

2015 yılında yayınlanan Disiplin Prosedürlerine İlişkin Asgari Standartlar ve Hâkimlerin Sorumluluğu raporunda, hâkimlerin disiplin işlemleri ve sorumluluğu ile ilgili bazı hususlara vurgu yapılmıştır. Rapora göre, soruşturmaları yürütecek kişi/organ ile disiplin yaptırımı konusunda karar verecek olan organ bağımsız olmalıdır. Karar verecek organın çoğunluğu hâkimlerden oluşmalıdır. Rapora göre bu organ, ulusal yargı kurulu veya (yürütme ve yasama organlarından bağımsız) bir ulusal disiplin kurulu olabilir. Raporda soruşturma ve disiplin yargılamasına ilişkin önerilerin üzerinde de

²⁴⁶ Avrupa Yargı Kurulları Ağı, merkezi Brüksel/Belçika’da bulunan uluslararası bir kuruluştur. Avrupa Birliği üyesi olan ülkeler arasında 20 ülkenin yargı kurulu bu kuruluşun üyesidir. Kurulun amacı Avrupa Birliği üyesi ülkelerin yargı kurulları arasında iş birliği geliştirmek ve bilgi paylaşımı sağlamaktır. [www.encj.eu/Organisation/ENCJ Statutes and Guide/ENCJ Guide](http://www.encj.eu/Organisation/ENCJ%20Statutes%20and%20Guide/ENCJ%20Guide) (Erişim: 01.11.2020).

²⁴⁷ Her iki rapor da Avrupa Yargı Kurulları Ağı’nın ilgili araştırma alanındaki son raporudur.

²⁴⁸ Belge metni için bakınız: [www.hsk.gov.tr/Uluslararası Belgeler/Avrupa Yargı Kurulları Ağı\(ENCJ\)/Disiplin Prosedürlerine İlişkin Asgari Standartlar ve Hâkimlerin Sorumluluğu](http://www.hsk.gov.tr/Uluslararası_Belgeler/Avrupa_Yargı_Kurulları_Ağı(ENCJ)/Disiplin_Prosedürlerine_İlişkin_Asgari_Standartlar_ve_Hâkimlerin_Sorumluluğu) (Erişim: 01.11.2020).

²⁴⁹ Belge metni için bakınız: [www.encj.eu/Topics and Projects/Judges/Selection, Appointment and Promotion](http://www.encj.eu/Topics_and_Projects/Judges/Selection,_Appointment_and_Promotion) (Erişim: 01.11.2020).

önemle durulmuştur. İlk olarak şikayet, soruşturma ve yaptırımların zamanaşımı süresine tabi olması gerektiği ifade edilmiştir. Görevden uzaklaştırmalarla ilgili olarak, bir hâkimin ancak en ciddi ve istisnai durumlarda ve adaletin yönetimi açısından gerekli olan hallerde açığa alınması tavsiye edilmektedir. Rapora göre, açığa alınan hâkim, soruşturma boyunca gerekli işbirliğini yapmışsa maaşında kesinti yapılmamalıdır. Eğer maaşı kesilmişse ve sonradan hakkında yaptırıma hükmedilmemesi kararı çıkmışsa kesilen maaş iade edilmelidir. Soruşturma geçiren hâkime, hakkındaki iddialar tam olarak açıkça bildirilmeli ve kendisini bir temsilci aracılığıyla savunma hakkı tanınmalıdır. Yargılama adil yargılama hakkının bütün gereklerine uygun olmalıdır. Hâkimler, kanunları yorumlama şekilleri veya olaylar ve deliller hakkındaki değerlendirmeleri nedeniyle yani verdikleri kararlar nedeniyle (eğer kasıtlı bir ihmal ya da kötü niyet yoksa) hukuki, cezai veya disiplinler yaptırıma uğramamalıdır. Hâkimlere uygulanacak yaptırımlar orantılı olmalı ve hâkimin itiraz hakkı bulunmalıdır.

2018 yılında yayınlanan Hâkimlerin Seçilmesi ve Atanması Hakkındaki Tavsiye raporunda ise göreve kabul ve atamaların temel ilkeleri ile ilgili tavsiyelerde bulunulmuştur. Rapora göre hâkimlerin seçilmesi, atanması ve terfilerine ilişkin kararlarda liyakat esas alınmalıdır. Bunun sağlanması için seçim, atama ve terfi kriterleri belirlenmelidir. Bu kriterler önceden belirli olmalı ve uygulanmalıdır. Raporda mesleğe kabul, atama ve terfi kararlarında nesnellik ve şeffaflık vurgusu yapılmıştır. Bu nesnellik ve şeffaflığın, toplumun yargıya güveni açısından önemine işaret edilmiştir.

Buraya kadar açıklanan uluslararası anlaşma ve belgeler incelendiğinde yargı kurulları ve yargı kurullarının görevi olan özlük işleri konusunda bazı ortak eğilimler dikkat çekmektedir. Yargının özlük işlerini hangi makamın yapacağı konusunda AİHM belirli bir tercihe gerek görmese de uluslararası örgütler ve kuruluşların kabul ettiği tavsiye niteliğindeki belgelerde, yargının özlük işlerinin yasama ve yürütme organlarından ayrı ve bağımsız bir kurum tarafından yürütülmesi önerilmektedir. Bu yöntemin yargı bağımsızlığı için daha elverişli olduğu vurgulanmakta ve özellikle gelişmiş bir demokrasiye sahip olmayan ülkeler için önemine dikkat çekilmektedir. Ayrıca bu kurulların bağımsızlığının korunabilmesi için üyelerinin çoğunluğunun hâkimlerden

oluşması ve bu hâkim üyelerin meslektaşları tarafından seçilmesi gerekliliği de ifade edilmektedir.

Yargının özlük işlerine değinen tüm uluslararası belgelerde, yargı mensuplarının göreve kabul ve ilerlemelerinde liyakatin esas alınması gerektiği belirtilmektedir. Irk, din, cinsiyet, sosyal sınıf, siyasi görüş gibi nedenlerle ayrımcılık yapılmaması gerektiği ifade edilmektedir. Göreve kabul, atama ve terfilerde esas alınacak liyakat esaslı kriterler belirlenmesi önerilmektedir. Göreve kabul, atama ve terfi kararlarının, önceden belirlenmiş olan bu kriterlere göre alınması tavsiye edilmektedir. Ayrıca hâkimlerin istemedikleri bir göreve atanmama, emekli edilmeme ve azledilmeme teminatlarına sahip olması gerektiği de belirtilmektedir.

Uluslararası belgelerde hâkimlerin disiplini ve sorumluluğuyla ilgili olarak da üzerinde fikir birliği olan bazı ortak hususlar göze çarpmaktadır. Uluslararası belgelerdeki ortak önerilere göre, hâkimler hakkında yapılacak olan soruşturma ve yargılamalar adil yargılanma hakkının gereklerine uygun olmalıdır. Bu işlemleri yürütecek olan makamlar bağımsız olmalıdır. Hangi davranışların hangi disiplin cezalarına yol açacağı açıkça kanunla düzenlenmelidir. Eğer kötü niyetleri veya ağır ihmalleri yoksa verdikleri bir karardan dolayı hâkimler hakkında hukuki veya cezai sorumluluk ya da disiplin sorumluluğu doğmamalıdır. Hâkimlere uygulanacak yaptırımlar orantılı olmalı ve yaptırım kararına karşı yargı yolu açık olmalıdır. Hâkimlerin görevden uzaklaştırılmaları ve görevlerine son verilmesi yalnızca görevlerini yapamayacak duruma gelmeleri halinde veya disiplin ya da ceza hükümlerini ağır şekilde ihlal etmeleri halinde gerçekleşmelidir.

II. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA YARGI KURULLARI VE YARGININ ÖZLÜK İŞLERİ

Dünyanın genelinde bir yargı kurulunun görev yaptığı ülkelerde, yargı kurulunun yapısı ülkeden ülkeye değişmektedir. Aynı şekilde yargı kurullarının görevi olan yargının özlük işleri (yargı mensuplarının göreve alınması, atanması, tayini, terfisi, denetimi, disiplini gibi) farklı şekillerde yürütülmektedir. Yargının özlük işleri her ülkede bir yargı kurulu tarafından yürütülmemektedir. Yargının özlük işlerini yürütme yetkisinin farklı

organlara (yasama, yürütme gibi) verildiği görülmektedir. Ancak bir yargı kurulu tarafından yürütülse de başka bir kurum ya da organ tarafından yürütülse de yargının özlük işlerinin yürütülme biçimi konusunda çeşitli ülkelerde birbirinden farklı uygulamalar bulunmaktadır.

A. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA YARGI KURULLARI

Yargı kurulları dünyanın çeşitli ülkelerinde farklı yapılara sahiptir. Kurul üyelerini atayan makam konusunda önemli farklılıklar bulunmaktadır. Kurul üyelerinin belirlenmesi konusunda bazı ülkelerde yürütme organı daha etkiliyken bazı ülkelerde yasama organı daha etkilidir. Bazı ülkelerde ise kurul üyelerinin belirlenmesinde bizzat yargı mensupları daha büyük bir etkiye sahiptir. Seçilen kurul üyelerinin ne kadarının yargı mensubu olduğu ne kadarının yargı mesleği dışından gelen kişiler olduğu konusunda da ülkeden ülkeye oldukça farklı yapılar bulunmaktadır. Kurulların üyelerinin belirlenmesi gibi kurulların denetlenmesi konusunda da farklı uygulamaları bulunmaktadır. Bazı kurulların tüm kararları yargı denetime tabiyken bazı kurullar kısmen yargı denetimine tabidir. Bazı kurulların ise tüm kararları yargı denetiminin dışındadır.

Ancak yargı kurullarının yapısı bakımından en önemli farklılık yargı kurulunun görev ve yetkileridir. Bazı ülkelerde yargı kurulları önemli görev ve yetkilere sahipken bazı ülkelerde yargı kurullarının görev ve yetki alanı daha sınırlıdır. Bu görev ve yetkiler bir yargı kurulunun bir ülkedeki Anayasal konumunu belirlemektedir. Bu nedenle dünya genelindeki yargı kurulları, önemli görev ve yetkilere sahip olan kurullar, sınırlı görev ve yetkilere sahip olan kurullar olmak üzere ikiye ayrılabilir. Avrupa’da önemli görev ve yetkilere sahip olan yargı kurulları daha çok Güney Avrupa ülkelerinde bulunduğu için bu modele “Güney Avrupa Modeli” denilmektedir. Avrupa’da sınırlı görev ve yetkilere sahip olan yargı kurulları ise daha çok Kuzey Avrupa ülkelerinde bulunduğu için bu modele de “Kuzey Avrupa Modeli” denilmektedir.²⁵⁰

²⁵⁰ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 218-219.

1. Güney Avrupa Modeli

Güney Avrupa Modelinin uygulandığı ülkelerde yargı kurulları yargı mensuplarının göreve alınması, atanması, tayini, terfisi, denetimi ve disiplini yetkilerine sahiptir. Başka bir ifadeyle bu kurullar yargının özlük işlerini yürütmekle yetkilidirler. Bu kurullar yargı organını yönetir ve denetlerler. Bu kurulların temel amacı yargı bağımsızlığının korunmasıdır.²⁵¹ Bu nitelikleri nedeniyle HSK'nın asıl muadilleri bu modelin uygulandığı ülkelerdeki kurullardır, çünkü HSK da yargının özlük işlerini yürütmekle yetkilidir. Bu kurulların görev yaptığı demokratik hukuk devletlerinin başlıca örnekleri Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz'dir. Bu kurullar, HSK için de önemli modellerdir.

a. Fransa

Fransa'da hâkim ve savcılarının özlük işleri Yüksek Yargı Konseyi (*Conseil Supérieur de la Magistrature*) tarafından yürütülmektedir. Yüksek Yargı Konseyi, hâkim ve savcılarının göreve alınması, atanması, tayini, terfisi, denetimi ve disiplini işlemleri konusunda yetkilidir. Kurulun verdiği tüm kararlara karşı Danıştay'a (*Conseil d'Etat*) başvurulabilir. Ancak Konsey, atama işlemlerini yürütme organı ile birlikte yapmaktadır. Fransa'da yüksek mahkeme hâkimlerini liste halinde Konsey belirleyerek Cumhurbaşkanına teklif olarak sunar. Cumhurbaşkanı bu listedeki hâkimleri atar. Diğer yargı mensupları ise Adalet Bakanlığı tarafından, "Yüksek Yargı Konseyi'nin onayı alınarak" atanır.²⁵²

Fransa'da Anayasaya uygunluk denetimi ile görevli olan Anayasa Konseyi'nin (*Conseil Constitutionnel*) üyelerinin atanmasında ise Yüksek Yargı Konseyi'nin etkisi yoktur. Anayasa Konseyi'nin 3 üyesi Cumhurbaşkanı, 3 üyesi Millet Meclisi Başkanı 3 üyesi ise Senato Başkanı tarafından atanır. Eski Cumhurbaşkanı da ömür boyu Anayasa Konseyi üyesidirler. Anayasa Konseyi Başkanını da Cumhurbaşkanı seçer.²⁵³

²⁵¹ Kasım Erdem, Mehmet Solak, "Bazı Ülkelerde Yargı Konseylerinin Oluşumu ve Görevleri", **Yasama Dergisi**, Sa. 13, 2009, s. 125.

²⁵² Atilla Özer, **Türkiye'de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2009, s. 86-87.

²⁵³ Özen Ülgen, Sinan Altunç, "Fransız Anayasa Konseyi", **2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı**, Editörler: Bahri Öztürk / Fikret İlkiz / Ümit Kocasakal, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 54-55. Millet Meclisi başkanının yapacağı atamalar Millet Meclisi Anayasa Komisyonu tarafından, Senato başkanının yapacağı atamalar Senato Anayasa Komisyonu tarafından, Cumhurbaşkanının yapacağı

Fransa Yüksek Yargı Konseyi'nin 22 üyesi bulunmaktadır. Bunlar: Yargıtay 1. Başkanı ve Yargıtay Başsavcısı (doğal üyeler), meslektaşları tarafından seçilen 6 hâkim (ilk derece hâkimi), meslektaşları tarafından seçilen 6 savcı, Danıştay Genel Kurulu tarafından atanan bir Danıştay üyesi, Barolar Birliği tarafından seçilen bir avukat ve Cumhurbaşkanı, Senato Başkanı ve Millet Meclisi Başkanı tarafından atanan ikişer üyeden oluşmaktadır.²⁵⁴ Konseyin başkanı Yargıtay 1. Başkanı, başkan yardımcısı ise Yargıtay Başsavcısıdır. Seçilen üyeler 4 yıl süreyle görev yaparlar ve bu süre sonunda tekrar seçilemezler.²⁵⁵

Fransa Yüksek Yargı Konseyi'nin üye yapısı incelendiğinde 22 üyenin, 2'sinin yürütme organı, 4'ünün ise yasama organı, birinin avukatlar, 13'ünün ise yargı mensupları tarafından doğrudan atandığı görülmektedir. 2 üye ise yine Konsey'in belirlediği yüksek yargı makamındandır. Konsey'in 22 üyesinin 15'i yargı mensubudur, 7 üye ise yargı mesleği dışından gelmektedir. Bu nedenlerle Konsey üyelerinin belirlenmesinde yürütme ve yasama organının etkisinin az olduğu, yargı organının ise büyük bir etkisinin olduğu söylenebilir.

b. İtalya

İtalya'da hâkim ve savcılarının özlük işleri Yüksek Yargı Konseyi (*Consiglio Superiore della Magistratura*) tarafından yürütülmektedir. Yüksek Yargı Konseyi, hâkim ve savcılarının göreve alınması, mesleki eğitimlerinin verilmesi, atanması, tayini, terfisi, denetimi ve disiplini işlemlerini yürütür. Ancak konseyin bu yetkileri sadece adli yargı hâkim ve savcılarını açısından geçerlidir. İdari yargı hâkimlerinin özlük işleri Danıştay tarafından yürütülür. Kural olarak Konsey'in tüm kararlarına karşı idari yargıya

atamlar ise Millet Meclisi veya Senato Anayasa Komisyonu tarafından 3/5 çoğunluklarla reddedilebilir (Ülgen, Altunç, "Fransız Anayasa Konseyi", s. 54).

²⁵⁴ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 223-224. Cumhurbaşkanı, Senato Başkanı ve Millet Meclisi Başkanı tarafından atanan üyeler yasama, yürütme veya yargı mensubu olamazlar. Millet Meclisi başkanının yapacağı atamalar Millet Meclisi Anayasa Komisyonu tarafından, Senato başkanının yapacağı atamlar Senato Anayasa Komisyonu tarafından, Cumhurbaşkanının yapacağı atamlar ise Millet Meclisi veya Senato Anayasa Komisyonu tarafından 3/5 çoğunluklarla reddedilebilir (Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 223-224).

²⁵⁵ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 223.

başvurulabilir. Ancak sadece disiplin işlemlerine karşı başvuru mercii İdari yargı değil Yargıtay Ceza Genel Kurulu'dur.²⁵⁶

İtalya Yüksek Yargı Konseyi 27 üyelidir. Konseyin başkanı Cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanı ile birlikte Yargıtay 1. Başkanı ve Yargıtay Başsavcısı da kurulun doğal üyeleridir. 16 üye yargı mensupları arasından seçilir.²⁵⁷ Bu üyeler, yargının her kademesinden aday olan hâkim ve savcılar arasından bütün hâkim ve savcılar tarafından genel seçimle seçilir. Bu 16 üyenin 2'si Yargıtay üyeleri arasından, 10'u ilk derece mahkemelerinde veya istinaf mahkemelerinde görev yapan hâkimler arasından, 4'ü de savcılar arasından seçilir. 3 doğal üye ve yargı mensubu olan 16 üye dışında geri kalan 8 üyeyi ise en az 15 yıllık tecrübeye sahip akademisyen ve hukukçulardan siyasi partilerin gösterdiği adaylar arasından parlamento seçer. Parlamento bu seçimi nitelikli çoğunlukla yapar. Genel kurulda yapılacak oylamada üye seçilmek için ilk turda üye tam sayısının 2/3'ü kadar oy alınması gerekir. Bu oran yakalanamazsa ikinci turda üye tam sayısının 3/5'inin oyu gerekir.²⁵⁸ 3 doğal üye dışındaki üyeler 4 yıllığına seçilirler. Görev süreleri bitince tekrar seçilemezler ancak bir dönem ara verdikten sonra tekrar seçilebilirler.²⁵⁹

İtalya Yüksek Yargı Konseyinin yapısı, konseyin bağımsızlığını sağlama amacıyla düzenlenmiştir. Doğal üyeler dışındaki adayların, üçte birini ise yasama organı atamaktadır. Ancak yasama organı nitelikli çoğunluk şartı ile bağlı olduğu için iktidar ve muhalefetin üzerinde uzlaştığı kişiler seçilebilmektedir. Bu nedenle parlamentonun seçtiği üyeler belirli bir siyasi kesimin Konsey içinde ağırlık kazanmasına sebebiyet vermemektedir. Üyelerin geri kalan üçte ikisini ise yargı organı seçmektedir. Konseyin 27 üyesinin 18'i de yargı mensubudur. Bu nedenlerle, üyelerin belirlenmesinde yargı organının etkili olduğu görülmektedir. Konseyin oluşumunda yürütme gibi yasamanın da etkisi çok azdır.

²⁵⁶ Yanık, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s. 225-226.

²⁵⁷ Yusuf Şevki Hakyemez, "Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu", *Stratejik Düşünce Enstitüsü Yargı Raporu: Demokratikleşme Sürecinde Yargı Kurumları*, Ankara, 2010, s. 53.

²⁵⁸ Yanık, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s. 225-226.

²⁵⁹ Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık Yüksek Yargı Organları Yargı Üst Kurulları*, Ankara, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayını, 2016, [abgm.adalet.gov.tr/Yayinlar/AB Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık](http://abgm.adalet.gov.tr/Yayinlar/AB_Ulkelerinde_Hakimlik_ve_Savcilik) (Erişim: 04.11.2020), s. 166.

c. İspanya

İspanya’da hâkimlerin özlük işleri Yargı Erki Genel Konseyi (Consejo General del Poder Judicial) tarafından yapılmaktadır. Konsey, hâkimlerin göreve kabulü, meslek öncesi ve hizmet içi eğitimi, atanması, tayini, terfisi denetimi ve disiplini işlemlerini yürütür.²⁶⁰ Ancak Konsey’in yürüttüğü özlük işleri hâkimlerle ilgilidir. Savcıların özlük işleri ile ilgili işlemler için Savcılar Konseyi kurulmuştur.²⁶¹

Yargı Erki Genel Konseyi’nin hâkimlerin özlük işleri dışında da geniş yetkileri vardır. Konseyin, kendi başkanını ve Yargıtay’ın başkanını teklif etmek, Anayasa Mahkemesi üyeliğine iki isim teklif etmek,²⁶² yüksek mahkeme içtihatlarını yayınlamak, yargıyı ilgilendiren kanun tasarıları hakkında görüş bildirmek, Konsey’in kararları hakkında parlamentoya yıllık rapor sunmak gibi görev ve yetkileri vardır.²⁶³ Konsey’in dairelerinin kararlarına karşı ve genel kurulun ara kararlarına karşı genel kurula başvurulabilir. Genel Kurulun kararlarına karşı da Danıştay’a başvurulabilir.²⁶⁴

İspanya Yargı Erki Genel Konseyi’nin 21 üyesi vardır. Konsey’in başkanı, Kral tarafından atanan ve aynı zamanda doğal üye olan Yargıtay başkanıdır. Kral, Yargı Erki Genel Konseyi’nin en az 3/5 çoğunlukla teklif ettiği kişiyi Yargıtay başkanı olarak atar. İspanya’da Kral’ın yetkileri sembolik olduğu için Kral teklifleri reddetmemektedir. Böylelikle bu teklifler fiilen atama kararı anlamına gelmektedir. Diğer 20 üye yasama organının teklifiyle Kral tarafından atanmaktadır. 20 üyenin 12’si her kademedeki hâkimlerden seçilir. 12 hâkim üyenin 6’sını yasamanın bir kanadı olan temsilciler meclisi, diğer 6’sını ise yasamanın diğer kanadı olan senato teklif eder. Her bir hâkim üye, kendisini teklif eden meclisin üye tam sayısının en az 3/5’inin oyuyla teklif edilir. 12

²⁶⁰ Oğuz Turhan, **Türkiye’de ve Karşılaştırmalı Hukukta Yargı Üst Kurulları**, Türk Akademisi Siyasal Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, 2012, www.tasav.org/Yayinlar/Analiz (Erişim: 04.11.2020), s. 10.

²⁶¹ İspanya’da savcıların özlük işleri esas itibarıyla Savcılar Konseyi tarafından değil yürütme organı tarafından yapılmaktadır. Savcılar Konseyi savcılarının özlük işlerinin yürütülmesine yardımcı olur ve özlük işleri ile ilgili görüş bildirir. Bu nedenle Savcılar Konseyi’nin yapısı, Yargı Erki Genel Konseyi’nden oldukça farklıdır ve aynı kategoride değildir. İspanya’da savcılar yargı mensubu sayılmamaktadır. (Metin, “Türkiye’de Yargı Bağımsızlığına İlişkin Kimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 240).

²⁶² Bu teklifler Konsey’in 3/5 çoğunluğunun oyu ile Kral’a yapılmaktadır.

²⁶³ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 227-228.

²⁶⁴ Hilal Yazıcı, “Bazı Ülke Örnekleri ve Uluslararası Belgelerde Yargı Kurulları, Hâkimlerin Atanma ve Disiplin İşlemlerine İlişkin Yetkileri”, **İÜHFİM**, C. 72, Sa. 2 (Prof. Dr. Berin Ergin’e Armağan), 2014, s. 771.

hâkim üyenin dışındaki 8 üye ise en az 15 yıllık tecrübeye sahip akademisyenler ve hukukçular arasından yasama organının teklifi ile Kral tarafından atanır. Bu 8 üyeden 4'ünü Temsilciler Meclisi, 4'ünü Senato teklif etmektedir. Her iki meclis de teklif edeceği üyeleri üye tam sayısının en az 3/5'inin oyuyla teklif eder. Konsey'in Başkan dışındaki 20 üyesi 5 yıllığına atanır ve atanan üyeler bir daha atanamaz.²⁶⁵

İspanya Yargı Erki Genel Konseyi'nin 21 üyesinden 13'ü yargı mensuplarından oluşmaktadır. Başkan hariç Konsey üyelerinin tamamı yasama organı tarafından belirlenmektedir. Ancak üyelerin her biri nitelikli çoğunlukla yani iktidar muhalefet uzlaşısıyla seçilmektedir. Bu nedenle herhangi bir parti ya da ideoloji Konsey içinde güçlü konuma gelmemektedir. Konsey üyelerin siyasi bir makam tarafından seçilmesi Konseyi siyasallaştırmamaktadır. Konsey, üyeleri yasama organı tarafından atanıyor olmasına rağmen yasama organına karşı bağımsızlığını korumaktadır.

d. Portekiz

Portekiz'de yargının özlük işlerini Yüksek Yargı Konseyi (*Conselho Superior da Magistradura*) yürütmektedir. Konsey mesleğe kabul, atama, tayin, terfi, denetim ve disiplin işlerini yürütür. Konsey'in, mesleki yeterlilik değerlendirmesi yapıp göreve son verme yetkisi de vardır. Ancak konsey yalnızca adli yargı hâkimleri üzerinde yetkilidir. İdari Yargı hâkimleri için ayrı bir "İdare ve Vergi Mahkemeleri Yüksek Konseyi" bulunur. Yine savcılar da Yüksek Yargı Konseyi'nin yetki alanının dışındadır. Konsey'in bu özlük işlerinin yanında yargının yönetimi ile ilgili konularda hükümete görüş bildirme, yargının iş yükü dağılımını düzenleme ve yargı hizmetleri ile ilgili denetimler yapma gibi görev ve yetkileri de bulunmaktadır.²⁶⁶

Portekiz Yüksek Yargı Konseyi'nin 17 üyesi bulunmaktadır. Yargıtay başkanı, Konseyin de başkanı ve doğal üyesidir. Cumhurbaşkanı, Konsey'e 2 üye atar. 7 üyeyi Parlamento salt çoğunlukla seçer, 7 üyeyi ise hâkimler kendi aralarından orantılı temsil esasına göre seçerler.²⁶⁷ Cumhurbaşkanı'nın seçtiği üyelerden birinin hâkim olması

²⁶⁵ Yanık, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s. 227-228.

²⁶⁶ Metin, "Türkiye'de Yargı Bağımsızlığına İlişkin Kimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri", s. 242.

²⁶⁷ Yusuf Şevki Hakyemez, "Demokratik Hukuk Devleti Bağlamında Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yeniden Yapılandırılması", *EÜHFD*, C. 13, Sa. 1-2, 2009, s. 68.

gerekir. Hâkimlerin kendi aralarından seçecekleri 7 üyenin ise 1'i Yüksek Temyiz Mahkemesi (Yargıtay), 2'si istinaf mahkemesi, 4'ü ise ilk derece mahkemesi hâkimlerinden seçilir. Cumhurbaşkanının seçtiği üyeler 2 yıl, Parlamentonun seçtiği üyeler 4 yıl, hâkimlerin seçtiği hâkim üyeler 3 yıl görev yapar.²⁶⁸

Konseyin 17 üyesinin 9'u hâkimdir. Konsey içinde hâkim olan ve hâkim olmayan üyelerin sayısının hemen hemen birbirine eşit ve dengeli olduğu görülmektedir. Hâkimler kendi aralarında da geldikleri derecelere göre dengeli dağıtılmıştır. Benzer bir denge üyeleri belirleyen makamlar açısından da geçerlidir. Siyasi makamlar ile yargının belirlediği adayların sayısı birbirine yakındır. Ancak Parlamento, seçtiği 7 üyeyi salt çoğunlukla seçtiği için parlamentoda çoğunluğa sahip olan partilerin bu adayların belirlenmesi konusunda ve dolayısıyla Konsey'in yapısının belirlenmesi konusunda önemli bir yetkiye sahip olduğu söylenebilir. Parlamento böyle bir yetkiye sahip olduğu için parlamentoda çoğunluğa sahip olan parti ya da partiler Konsey'deki 7 adayı kendilerine yakın kişilerden seçebilir. Bu durumda o parti veya partiler Konsey'de önemli bir güce sahip olacaktır. Ancak uygulamada bu durum gerçekleşmemektedir. Portekiz'de parlamentonun salt çoğunlukla belirlediği üyeler partilerin temsili esasına göre seçilmektedir.²⁶⁹ Bu nedenle Konsey içinde belirli bir parti güçlenmemektedir.

2. Kuzey Avrupa Modeli

Hâkimlerin özlük işlerini yürütme yetkisine sahip olmayan yargı kurulları, Kuzey Avrupa Modeli yargı kurullarıdır. Kuzey Avrupa Modelinin uygulandığı ülkelerde yargı kurulları sınırlı yetkilere sahiptir. Bu ülkelerde genellikle bir adalet hizmetleri kurulu bulunur. Bu kurullar adalet hizmetleri ile ilgili idari ve mali işleri yürütürler. Bu kapsamda yargısal faaliyetlerin kontrolü, iş yükünün dağıtılması, yargı mensuplarının eğitimi, mahkeme binalarının yönetimi, mahkemelere bütçe tahsis edilmesi, mahkemeler arasındaki bilgi paylaşımı ve haberleşme gibi işlemleri yaparlar.²⁷⁰ Bu tür kurullar yargı

²⁶⁸ Erdem, Solak, "Bazı Ülkelerde Yargı Konseylerinin Oluşumu ve Görevleri", s. 134-135.

²⁶⁹ Burak Çelik, **Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu: Yapısal Açından Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2012, s. 102.

²⁷⁰ Levent Gönenç, **Dünyada ve Türkiye'de Yüksek Yargı Kurulları**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Anayasa Çalışma Metinleri IV, 2011, www.tepav.org.tr/Çalışmalarımız/Anayasa/Çalışmaları/TEPAV_Anayasa_Çalışma_Metinleri-4:_'Yüksek_Yargıya_İlişkin_Tartışmalar_Bitmedi' (Erişim: 04.11.2020), s. 3.

organını yöneten ve denetleyen kurumlar değildir. Yargı organına yardımcı olan, adalet hizmetlerinin etkin ve verimli yürütülmesini amaçlayan kurullardır.²⁷¹ Ayrıca bu kurullar genellikle yürütme organına bağlı olarak görev yapmaktadırlar (Örn: Danimarka).

Kuzey Avrupa Modelinin uygulandığı ülkelerde yargı mensuplarını göreve alma ve atama yetkisi yürütme organına, yasama organına veya doğrudan halka verilmemişse ayrı bir atama kurulu kurulduğu da görülmektedir. Bu yöntemi benimseyen Kuzey Avrupa Modeli ülkelerinde, adalet hizmetlerini yürüten kurumdan ayrı bir Yargısal Atama Kurulu da bulunmaktadır (Örn: İngiltere).

Kuzey Avrupa Modelinin uygulandığı bazı ülkelerde, adalet hizmetlerini yürütmekle görevli olan kurullara yargı mensuplarını göreve alma ve atama yetkilerinin verildiği de görülmektedir (Örn: Hollanda). Bu yöntemi benimseyen Kuzey Avrupa Modeli ülkelerinde, adalet hizmetlerini yürütmekle görevli kurula yargının özlük işleri ile ilgili de bazı sınırlı yetkiler verilmiş olmaktadır.

Yargının özlük işlerini yürütmekle görevlendirilmiş, önemli yetkilere sahip yargı kurullarının bulunmadığı Kuzey Avrupa Modelinde, yargı kurullarının yapısı ile ilgili bazı farklı uygulamalar görülmektedir. Kuzey Avrupa Modelini benimseyen demokratik hukuk devletleri içinde yargı kurullarının en önemli örnekleri Danimarka, Hollanda ve İngiltere’de görülmektedir.

a. Danimarka

Danimarka’da adalet hizmetleri ile ilgili işlerin yürütülmesinden sorumlu olan kurul Danimarka Mahkeme İdaresi’dir (*Domstolsstyrelsen*). Kurulun bazı idari ve mali görev ve yetkileri bulunmaktadır. Bunlar, hâkimlerin eğitimi, mahkeme binalarının yönetimi, yargı bütçesi konusunda parlamentoya öneri sunma ve yargıya tahsis edilen bütçenin kullanılmasıdır. Danimarka Mahkeme İdaresi’nin aynı zamanda hükümete yargısal konularla ilgili görüş bildirme görevi de bulunmaktadır.²⁷²

²⁷¹ Erdem, Solak, “Bazı Ülkelerde Yargı Konseylerinin Oluşumu ve Görevleri”, s. 125.

²⁷² Metin, “Türkiye’de Yargı Bağımsızlığına İlişkin Kimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, s. 244.

Danimarka Mahkeme İdaresi'nin başkanlığını bir yüksek mahkeme danışmanı yapar. Diğer üyeler iki istinaf mahkemesi hâkimi, iki ilk derece mahkemesi hâkimi, bir hâkim yardımcısı, iki mahkeme memuru, bir avukat ve üst düzey idari tecrübesi olan iki üyeden oluşur. Başkan ve diğer tüm üyeler, Adalet Bakanı tarafından atanır.²⁷³ Danimarka Mahkeme İdaresi, Adalet Bakanına bağlı olarak, onun direktifleri doğrultusunda çalışır ve Adalet Bakanı her zaman üyelerin görevine son verebilir. Danimarka Mahkeme İdaresi'nin kararlarına karşı (mahkemelerdeki usuli itirazları karara bağlamakla görevli olan) İddia ve Denetim Özel Mahkemesine (*Den Særlige Klageret*) itiraz edilebilir veya Ombudsmana başvurulabilir.²⁷⁴

Danimarka Mahkeme İdaresi'nin yapısı incelendiğinde yargı mensubu-yargı mensubu olmayan üye sayısının dengeli olduğu görülmektedir. Ancak kurul adalet hizmetleri ile ilgili idari işlerden sorumlu olduğu için başka bir ifadeyle yargının özlük işlerini yerine getirmekle yetkili olmadığı için kurulun Adalet Bakanına bağlı olmasında sakınca görülmemiştir.

b. Hollanda

Hollanda'da adalet hizmetleri ile ilgili idari ve mali işleri yürüten bir Yargı Konseyi (*Raad voor de Rechtspraak*) bulunmaktadır. Konsey'in görevleri mahkeme binalarının yönetmek, mahkemelerin güvenliğinin sağlamak, mahkemeleri gerekli bilişim sistemleriyle donatmak, yargı bütçesi konusunda parlamentoya öneri sunmak, yargıya ayrılan bütçeyi mahkemelere dağıtmak ve nasıl kullanıldığını denetlemektir. Bu görevler Konsey'in adalet hizmetlerinin sağlanması ile ilgili görevleridir. Ancak bunların yanında Yargı Konseyi'nin hâkimlerin özlük işlerine ilişkin yetkileri de bulunmaktadır. Bunlar hâkimlerin göreve alınması ve atanmalarıdır. Hollanda'da hâkimlerin göreve kabulü ve atanması yetkileri Yargı Konseyi'ne verilmiştir. Bunun dışında hâkimlerin eğitilmesi de Yargı Konseyi'nin görevidir.²⁷⁵

²⁷³ Metin, "Türkiye'de Yargı Bağımsızlığına İlişkin Kimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri", s. 244.

²⁷⁴ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 230.

²⁷⁵ Güçlü Akyürek, "Hollanda Yargı Konseyi", **2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı**, Editörler: Bahri Öztürk / Fikret İlkiz / Ümit Kocasakal, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 132.

Hollanda Yargı Konseyi, 5 üyeden oluşmaktadır. Konsey üyelerini Adalet Bakanı atamaktadır.²⁷⁶ Ancak Adalet Bakanı atamaları tamamen kendi takdirıyla yapmamaktadır. Adalet Bakanı, bir üye atayacağı zaman mevcut üyelerin de onayını alarak 6 kişilik bir aday listesi hazırlar ve listeyi Danışma Komitesine gönderir. Danışma Komitesinin üyeleri, Adalet Bakanınca atanan bir üye dışında tümüyle yargı mensuplarından oluşmaktadır. Danışma Komitesi bu 6 kişilik listeyi inceleyerek kişi sayısını 3'e düşürür. Daha sonra Adalet Bakanı bu 3 kişi arasından atama yapar. Adalet Bakanı, üye olarak atayabileceği kişiler bakımından da bazı sınırlamalara tabidir. Bakanlar, müsteşarlar, kamu denetçileri ve yüksek mahkeme üyeleri Konsey üyesi olarak atanmamaktadır.²⁷⁷ Konsey üyelerinin 3'ü yargı mensubu olmak zorundadır. Diğer 2 üyeden biri bütçeyi yönetmesi için ekonomi uzmanları arasından diğeri ise kamu yönetiminde tecrübeli olan bürokratlar arasından atanır.²⁷⁸ Üyelerin görev süresi 6 yıldır. Ancak 3 yıl daha uzatılabilir.²⁷⁹ Adalet Bakanının, görevini yerine getirmede yetersiz gördüğü Konsey üyeleri Adalet Bakanının teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararıyla görevden alınabilir. Ancak görevden alınan üye, karara karşı Yargıtay'a başvurabilmektedir.²⁸⁰

Bu yetkilerinin dışında Adalet Bakanının Konsey'in verdiği kararlar üzerinde de yetkileri bulunmaktadır. Açıkça hukuka aykırı olan veya mahkemelerin işleyişine zarar verebilecek Konsey kararları Adalet Bakanı tarafından iptal edilebilmektedir. İptal kararına karşı herhangi bir itiraz yolu da bulunmamaktadır.²⁸¹ Ancak Adalet Bakanının tüm bu yetkilerine rağmen Konsey'in bütün devlet organlarına karşı bağımsızlığı ve tarafsızlığı Hollanda Yargısal Teşkilat Kanunu ile güvence altına alınmıştır.²⁸²

Hollanda Yargı Konseyi'nde hâkim üyelerin sayısı hâkim olmayan üyelerden daha fazla olmakla birlikte Adalet Bakanının konsey üzerinde oldukça etkin bir konumu

²⁷⁶ Atamalar, sembolik yetkilere sahip olan Kral'ın kararnamesiyle yapılmaktadır ancak Kral, Adalet Bakanının belirlediği kişileri atamaktadır. Dolayısıyla atamalar fiilen Adalet Bakanı tarafından yapılmaktadır.

²⁷⁷ Akyürek, "Hollanda Yargı Konseyi", s. 131.

²⁷⁸ Yanık, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s. 229.

²⁷⁹ Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık Yüksek Yargı Organları Yargı Üst Kurulları*, s. 161.

²⁸⁰ Yanık, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s. 229.

²⁸¹ Akyürek, "Hollanda Yargı Konseyi", s. 131.

²⁸² Yanık, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s. 229.

bulunmaktadır. Yine de Konsey'in hâkimleri göreve kabul etme ve atama yetkileri olduğu için Konsey hukuken tarafsız ve bağımsız kabul edilmiştir.

c. İngiltere

İngiltere'de bir Yargısal Atamalar Komisyonu (*Judicial Appointments Commission*) bulunmaktadır.²⁸³ Komisyonun görevi, atanacak hâkimleri seçmek ve onları ataması için Lord Chancellor'un²⁸⁴ (Adalet Bakanı) onayına sunmaktır.²⁸⁵

Yargısal Atamalar Komisyonu, seçme ve onaya sunma işlemlerini bir hâkimlik kadrosu açıldığı zaman yürütmektedir. Adalet Bakanlığı bir hâkimlik kadrosunun açıldığını duyurduğunda Komisyon, bu kadro için yapılan başvuruları alır ve gerekirse aday sayısını azaltmak için yazılı sınav yapar. Sınavı geçen adaylar mülakata alınır ve bunlar arasından Komisyonca en uygun görülen aday atanması için Lord Chancellor'a önerilir.²⁸⁶ Lord Chancellor'un kendisine önerilen her bir aday için üç farklı karar verme yetkisi vardır. Eğer uygun görürse önerilen kişiyi atayabilir, kişiyi reddedebilir veya tekrar görüşülmek üzere geri gönderebilir. Lord Chancellor'a bu konuda bir takdir yetkisi tanınmıştır ancak ret veya geri gönderme kararı verirse bu kararın gerekçeli olması gerekir. Eğer Lord Chancellor kendisine önerilen bir adayı reddederse Komisyon aynı

²⁸³ İngiltere, Birleşik Krallık'ın bir parçasıdır. Birleşik Krallık bölgesel bir devlettir. Bölgesi devletlerde özerk bölgeler bulunur ve bu bölgelerin kendi meclisleri vardır. Özerk bölgeler, yetki alanları dahilinde, kendi bölgelerinde uygulanmak üzere kanunlar yapabilirler (Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, I. Cilt**, s. 599). Birleşik Krallık'ın özerk bölgeleri olan Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda'nın kendi meclisleri bulunmaktadır. Bu meclisler, kendilerine verilen yetki dahilinde ve yalnızca kendi bölgelerinde uygulanmak üzere kanun yapma yetkisine sahiptir. Birleşik Krallık'ın Britanya adasındaki geri kalan kısmı olan ve kendisi de ayrı bir ülke olan İngiltere'nin ise özerk bir parlamentosu yoktur. Başkent Londra'daki ulusal mecliste yapılan kanunlar tüm kanunlar İngiltere'de uygulanır. Ulusal mecliste yapılan ve bir özerk bölgenin yetki alanına girmeyen konular ile ilgili kanunlar ise sadece İngiltere'de değil, o özerk bölgede de uygulanır. Yargısal Atama Komisyonu da İngiltere ile birlikte Galler'de de yetkilidir. Ancak İskoçya ve Kuzey İrlanda'da yetkili değildir (Fulya Eroğlu, "İngiltere ve Galler'de Hâkim Atama Sistemi", **2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı**, Editörler: Bahri Öztürk / Fikret İlkiz / Ümit Kocasakal, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 115).

²⁸⁴ İngiltere'de Lordlar Kamarası'nın (İngiltere Parlamentosu'nun atanmış üyelerden oluşan üst kanadı) başkanı olan Lord High Chancellor (Lord Yüksek Şansölye), değişmez Adalet Bakanı'dır. Herhangi bir partiye üye değildir. Hükümetler değişse de Lord High Chancellor görevine devam eder (Özer, **Türkiye'de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı**, s. 94-95).

²⁸⁵ Serkan Yolcu, **İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı ve Yargı Bağımsızlığı Alanındaki Gelişmeler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2011, s. 138.

²⁸⁶ Eroğlu, "İngiltere ve Galler'de Hâkim Atama Sistemi", s. 116. Komisyon, önerdiği hâkimleri uzun süre avukatlık yapmış olan, iyi karakterli ve liyakat sahibi kişiler arasından, dezavantajlı grupların da yargıda temsilini sağlayacak şekilde seçmektedir (Yolcu, **İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı ve Yargı Bağımsızlığı Alanındaki Gelişmeler**, s. 140).

kadro için aynı kişiyi tekrar öneremez. Ancak önerilen bir kişi tekrar görüşülmek üzere geri gönderilir ve Komisyon tekrar görüştüktan sonra başka bir kişiyi önerirse Lord Chancellor geri gönderdiği ilk kişiyi atayabilir. Lord Chancellor'un önerilen adayı uygun görmemesi halinde kendisinin başka bir kişiyi belirleyip atama yetkisi yoktur. Yalnızca kabul, ret veya geri gönderme kararı alabilir. Lord Chancellor ret veya geri gönderme kararını da her bir aday için yalnızca bir defa alabilmektedir. Lord Chancellor'un, Komisyon önerisi üzerine, kabul ettiği kişiler hâkim olarak atanmış olmaktadır.²⁸⁷

Yargısal Atama Komisyonu'nun kararlarına karşı Yargısal Atamalar ve Disiplin Ombudsmanına (*Judicial Appointments and Conduct Ombudsman*) başvurulabilir. Bu Ombudsman Lord Chancellor tarafından seçilip Monark (Devlet başkanı olan Kral veya Kraliçe) tarafından atanan, hükümetten bağımsız bir yargısal makamdır. Ancak Yargısal Atama Komisyonu'nun kararlarını içerik yönünden (yani kimin önerildiğini) denetlemez. Karar sürecinin hukuka uygun olup olmadığını denetler.²⁸⁸

Yargısal Atama Komisyonu bir başkan ve 14 üyeden oluşmaktadır. 14 üyenin 5'i hâkimlerden, 2'si avukatlardan, 5'i hukuk dışındaki mesleklerden (avukat veya hâkim olmayan), 1'i özel tahkim mahkemelerinin veya bazı uzmanlık mahkemelerinin üyelerinden, biri ise hukukçu olmayan hâkimlerden (sulh hâkimlerinden) atanır. Başkan da hukuk dışı mesleklerden seçilir.²⁸⁹

Yargısal Atamalar Komisyonu üyelerinin başkan dahil 12'si açık yarışma sonucu atanır. 3 üye ise (hâkimler arasından atanacak 3 üye) İngiltere'deki bir başka yargı kurulu olan Hâkimler Konseyi (*Judges' Council*) tarafından atanmaktadır.²⁹⁰ Bu kurul, yargısal konularda bilgilendirme yapma ve görüş belirtme görevleri ile birlikte Yargısal Atamalar Komisyonu'na 3 üye seçmekle görevlidir.²⁹¹ Hâkimler Konseyi bütün hâkimler tarafından genel oyla seçilen 25 üyeden oluşur ve Konsey'de her düzeyden hâkim temsil edilir.²⁹²

²⁸⁷ Yolcu, *İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı ve Yargı Bağımsızlığı Alanındaki Gelişmeler*, s. 143-144.

²⁸⁸ Eroğlu, "İngiltere ve Galler'de Hâkim Atama Sistemi", s. 117-118.

²⁸⁹ Eroğlu, "İngiltere ve Galler'de Hâkim Atama Sistemi", s. 116.

²⁹⁰ Yolcu, *İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı ve Yargı Bağımsızlığı Alanındaki Gelişmeler*, s. 138.

²⁹¹ Yanık, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s. 229.

²⁹² Eroğlu, "İngiltere ve Galler'de Hâkim Atama Sistemi", s. 116.

Yargısal Atamalar Komisyonu üyeleri belirli bir süre için seçilirler. Bu süre her defasında en fazla 5 yıl olabilir. Bir kişi 10 yıldan fazla süre Komisyon üyesi olamaz. Komisyon üyeleri yalnızca belirli bazı durumlarda azledilebilirler. Bu nedenler, görevin gereklerini 6 ayı geçecek şekilde sürekli aksatmak, bir suçtan dolayı mahkum olmak, iflas etmek ve acze düşmek veya yükümlülüklerini yerine getirememesine sebep olacak başka bir durumun ortaya çıkmasıdır. Bu nedenlerden birinin oluşması durumunda Lord Chancellor'un talebi ve Monark'ın kararıyla Komisyon üyesi azledilebilir.²⁹³

İngiltere Yargısal Atamalar Komisyonu bağımsız bir kuruldur. Üyelerinin çoğunluğu hâkimlerden oluşmamaktadır ancak kurul üyelerinin belirlenmesinde yasama ve yürütme organlarının hiçbir etkisi yoktur. İngiltere'de hâkimlerin seçilmesi ve atanması, Yargısal Atamalar Komisyonu ile Lord Chancellor'un uzlaşısıyla gerçekleşmektedir. Adalet Bakanı olan Lord Chancellor, seçimle belirlenmeyen değişmez bir makama sahip olduğu için İngiltere'de hâkim seçimi ve ataması üzerinde siyasi makamların hiçbir etkisinin olmadığı söylenebilir.

B. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA YARGININ ÖZLÜK İŞLERİ

Yargı mensuplarının temel özlük işleri mesleğe kabul (seçilme), atama, tayin, terfi, denetim ve disiplin işlemleridir. Türkiye'de HSK'nın sorumluluğunda olan yargının özlük işleri dünya genelinde çeşitli ülkelerde farklı yöntemlerle yürütülmektedir. Bu özlük işlerini yürüten makamlar da ülkeden ülkeye değişmektedir. Yargının özlük işlerini yürüten makamlar ve bu özlük işlerinin yürütülme şekli konusundaki farklı uygulamalar HSK için de örnek teşkil etmektedir.

1. Yargı Mensuplarının Mesleğe Kabulü ve Atanması

Dünya genelinde çeşitli ülkelerde yargı mensuplarının göreve kabul edilmeleri ve yargı mensubu olarak atanma usulleri konusunda farklı uygulamalar bulunmaktadır. Aynı şekilde mesleğe kabul ve atama konusunda karar verme yetkisi de çeşitli ülkelerde farklı makamlara verilmiştir.

²⁹³ Eroğlu, “İngiltere ve Galler’de Hâkim Atama Sistemi”, s. 117.

a. Seçme ve Atama Usulü

Yargı mensuplarının seçilme ve atanma usulü bakımından demokratik ülkelerde liyakat sisteminin, demokratik olmayan ülkelerde ise kayırma sisteminin benimsendiği görülmektedir. Liyakat sisteminin benimsendiği ülkelerde yargı mensuplarının seçilip atanmaları konusunda sınav şartı, tecrübe şartı, bu iki şarttan biri veya her ikisi de aranmaktadır.

Bazı ülkeler yargı mensuplarını göreve kabul edip yargı mensubu olarak atamak için sınav yapmaktadır. Örneğin Almanya’da hâkim veya savcı olabilmek için ilk önce ilk sınava yapılır. Bu sınavdan başarılı olanlar 2 yıl boyunca hazırlık eğitimi alıp ikinci sınava girerler. Bu sınavdan da başarılı olanlar hâkim veya savcı olarak atanır.²⁹⁴ Bazı ülkeler ise hâkim ve savcıları belirli bir süre avukatlık yapmış kişiler arasından seçip atamaktadır. Örneğin İngiltere’de hâkimler en az 7 yıl avukatlık yapmış kişiler arasından seçilerek atanır. Seçilen kişilere staj da yaptırılmaz.²⁹⁵ Bazı ülkelerde hem sınav yapılmakta hem de belirli bir süre iş tecrübesine sahip olma şartı aranmaktadır. Örneğin Belçika’da hem sınav yapılır hem de tüm adaylar için 1 yıl avukatlık yapmış olma şartı aranır.²⁹⁶ Bazı ülkelerde ise belirli bir süre iş tecrübesi olanlar için sınav yapılmazken yeterli tecrübesi olmayanlar sınavla seçilerek atanır. Örneğin Hollanda’da 6 yıllık avukatlık veya hukuk danışmanlığı tecrübesi olanlar için sınav ve staj zorunluluğu yoktur ancak bu tecrübeye sahip olmayanlar 6 yıllık bir adaylık eğitiminin ardından sınava girerler ve başarılı olmaları halinde atanırlar.²⁹⁷

Yargı mensuplarının liyakat esasına göre seçilip atandığı ülkeler arasında, sınav yapmayı tercih eden ülkelerin, iki farklı sistem uyguladığı görülmektedir.²⁹⁸ Bazı ülkeler (Örn: Almanya, İspanya) yalnızca yazılı sınav yaparken bazı ülkeler (Örn: Belçika, Fransa) hem yazılı hem de sözlü mülakat sınavı yapmaktadır.

²⁹⁴ Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık Yüksek Yargı Organları Yargı Üst Kurulları**, s. 3.

²⁹⁵ Özer, **Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı**, s. 94.

²⁹⁶ Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık Yüksek Yargı Organları Yargı Üst Kurulları**, s. 9.

²⁹⁷ Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık Yüksek Yargı Organları Yargı Üst Kurulları**, s. 22.

²⁹⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık Yüksek Yargı Organları Yargı Üst Kurulları**, s. 1-41.

Liyakat sisteminin benimsendiği demokratik ülkelerde seçilme ve atanma için gerekli olan ve liyakate dayanan kriterler önceden belirlenmekte ve bu kriterlere göre şeffaf bir seçim ve atama yapılmaktadır.²⁹⁹ Kayırma sisteminin uygulandığı ülkelerde ise mülakatla veya herhangi bir usul uygulanmaksızın yetkili makamın takdiriyle seçme ve atama işlemleri yapıldığı görülmektedir.

Atanan yargı mensuplarının göre süresi konusunda da iki farklı sistem uygulanmaktadır.³⁰⁰ Bazı ülkelerde atanan yargı mensupları (tamamı veya sadece avukatlık vb. hukuk tecrübesi olmayanlar) deneme süresi ile atanmaktadır (Örn: Almanya, Hollanda). Bu deneme süresi içinde azledilmeme teminatı tanınmamaktadır. Deneme süresi içinde, yargı mensubu olmak için gerekli yeterliliğe sahip olmadığına karar verilen kişilerin görevlerine son verilebilmektedir. Deneme süresinin sonunda da yeterli görülmeyen kişilerin görevlerine son verilebilmektedir. Ancak deneme süresi sonucunda kişi yeterli görülürse emekliliğine kadar yargı mensubu olarak atanmaktadır. Bazı ülkelerde ise göreve kabul edilen yargı mensupları deneme süresi uygulanmaksızın emekliliklerine kadar yargı mensubu olarak atanmaktadır (Örn: İngiltere).

b. Seçme ve Atamaya Yetkili Makam

Yargı mensuplarının seçilip atanmalarına karar verme yetkisi bakımından dünya genelinde 4 farklı uygulama olduğu görülmektedir. Yargı mensupları yürütme organı tarafından, yasama organı tarafından, bir yargı kurulu tarafından veya doğrudan halk tarafından seçilerek atanmaktadır.³⁰¹ Ancak her ülkede bu yöntemlerden yalnızca biri uygulanmamaktadır. Birçok ülkede yargı mensuplarının bir kısmı bu yöntemlerden biriyle, bir kısmı ise bu yöntemlerden bir diğeriyle (veya diğerleriyle) seçilip atanmaktadır. Federal devletlerde eyaletler arasında farklı tercihler de olabilmektedir.

²⁹⁹ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 388.

³⁰⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık Yüksek Yargı Organları Yargı Üst Kurulları**, s. 1-59.

³⁰¹ Uran Murphy, **Teorik Çerçeve Türkiye’de Yargı Bağımsızlığı**, s. 225-227.

(1). Halk

Bazı ülkelerde yargı mensuplarının halk tarafından seçilmesi yöntemi uygulanmaktadır. Yargı mensuplarının seçilmesine ve atanmasına halkın karar vermesi yargı mensuplarının demokratik meşruiyetini güçlendirebilir. Ayrıca halk tarafından seçilmiş olmak yargı mensuplarının kimseye karşı minnet hissi duymadan ve kimsenin baskısı altında kalmadan bağımsız ve tarafsız olarak görevlerini yapmasını sağlayabilir.³⁰² Ancak halk tarafından seçim ve atamanın bazı olumsuz yanları da vardır. Seçime giren adaylar halk tarafından siyasi görüşlerine göre tercih edileceklerdir, bunun sonucunda yargının siyasallaşması kaçınılmazdır. Seçimle göreve gelen hâkim ve savcılar, kararlarını yeniden seçilme kaygısının etkisinde kalarak verebilirler. Kararlarını hukuka ve adalete göre değil halkın isteklerine uygun olacak şekilde verebilirler. Bu durumda hâkimler bağımsız ve tarafsız olarak karar verememiş olurlar. Ayrıca seçimler propaganda gerektirdiği için hâkimlerin ciddiyeti ve güvenilirliği zedelenebilir. Adayların maddi durumlarındaki farklılıklar da propaganda imkânlarını etkileyeceği için adil bir yarış olmayacaktır.³⁰³ Adil bir yarış olsa bile halkın, hâkim ve savcılık için doğru kişileri tespit etmesi zordur.³⁰⁴ Bu şekilde olumlu-olumsuz yönleri olan halk tarafından seçim ve atama yöntemi, İsviçre’de uygulanan yöntemlerden biridir. ABD’nin bazı eyaletlerinde de uygulanmaktadır.³⁰⁵

(2). Yürütme Organı

Yargı mensuplarının hükümet tarafından seçilip atandığı da görülmektedir. Köklü bir hukuk ve demokrasi geleneği olmayan ülkelerde, yargı mensuplarını hükümetin ataması durumunda yargı bağımsızlığının ortadan kalkması muhtemeldir. Böyle ülkelerde yargı mensupları kendilerini atayan hükümetin baskısı sonucunda veya kendi istekleriyle yürütme organının kontrolüne girecektir. Ancak hukuk ve demokrasi kültürünün yerleşmiş olduğu ülkelerde bu yöntemin iyi işlediği de görülmektedir. Böyle ülkelerde yargı bağımsızlığı toplumsal bir değer yargısı haline gelmiş olduğu için hâkimlerin bağımsızlığının ihlal edilmesi büyük bir toplumsal tepkiye neden olmaktadır. Bu tepkiden

³⁰² Kapani, *İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklali*, s. 25-26.

³⁰³ Özer, *Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı*, s. 11-12.

³⁰⁴ Yanık, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s. 385.

³⁰⁵ Ünal, *Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, s. 48-49.

çekinen hükümetler de yargı mensuplarını kendileri atamış olsalar da yargıya müdahale etmemektedir. Ayrıca bu ülkelerde yargı mensuplarının seçilip atanmasında objektif davranılmaması da tepki çekmektedir. Bu nedenle seçmen nezdinden puan kaybetmekten çekinen hükümetler yargı mensuplarının seçiminde objektif davranmaktadır.³⁰⁶ Yargı mensuplarının hükümet tarafından seçilip atanması yöntemi ABD'nin bazı eyaletlerinde uygulanmaktadır. Almanya'da da federal hâkimlerin çoğu bu yöntemle seçilip atanmaktadır.³⁰⁷ Bu örneklerin dışında demokratik olmayan ülkelerde de yargı mensuplarının hükümet tarafından atandığı görülmektedir.³⁰⁸

(3). Yasama Organı

Yargı mensupları yasama organı tarafından da atanabilmektedir. Bu yöntem geçmişte daha yaygın biçimde uygulanmaktaydı ancak günümüzde genellikle yüksek mahkeme üyelerinin belirlenmesinde kullanılmaktadır.³⁰⁹ Bu yöntem, seçilip atanan yargı mensuplarının demokratik meşruluğunu arttırmaktadır.³¹⁰ Ancak bu yöntemle seçilip atanan yargı mensuplarının kendilerini seçen yasama organına karşı bağımsız ve tarafsız olmamaları muhtemeldir.³¹¹ Bu dezavantaj hukuk ve demokrasi kültürünün yerleşmiş olduğu ülkelerde ortaya çıkmayabilir ancak köklü bir hukuk ve demokrasi geleneği olmayan ülkelerde uzlaşma sonucunda nitelikli çoğunlukla seçilmedikleri sürece yasama organının seçtiği yargı mensuplarının bağımsızlık ve tarafsızlıklarını korumaları zor görünmektedir.

(4). Yargı Kurulu

Bazı ülkelerde ise yargı mensuplarının seçilmesi ve atanması bir yargı kurulu tarafından yapılmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, seçim ve atama işlemlerinin bir yargı kuruluna bırakıldığı ülkelerde bu yargı kurulunun yapısı üç farklı şekilde olabilmektedir. Bazı ülkelerde yargı mensuplarını seçme ve atama yetkisi, yargı

³⁰⁶ Özer, *Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı*, s. 12-13.

³⁰⁷ Ünal, *Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, s. 48-49.

³⁰⁸ Özer, *Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı*, s. 13.

³⁰⁹ Yanık, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s. 386.

³¹⁰ Ömer Anayurt, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Anayasa Mahkemelerinin Kompozisyonuna İlişkin Tartışmalar”, *GÜHFD*, C.13, Sa.1, 2009, s. 119.

³¹¹ Ünal, *Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, s. 51.

mensuplarının tüm özlük işlerini yapmakla yetkili olan bir kurula verilmektedir (Örn: Fransa, İtalya, İspanya, Portekiz). Bazı ülkelerde adalet hizmetleri ile ilgili idari ve mali işleri yürütmekle görevli olan kurula yargı mensuplarını seçme ve atama yetkisi de verilmektedir (Örn: Hollanda). Bazı ülkelerde ise yalnızca hâkimlerin seçimi ve atamasıyla görevli bir yargı kurulu bulunmaktadır (Örn: İngiltere).

Bu kurulların etkinliği büyük ölçüde üyelerinin belirlenme usulüne göre değişmektedir. Üyelerin yargı mensupları tarafından belirlenmesi ve seçilen üyelerin de yargı mensuplarından oluşması durumunda, seçim ve atamaların böyle bir kurum tarafından yapılması yargı bağımsızlığı açısından en güvenceli yöntemdir.³¹² Ancak bu durumda yargıda bir kast sistemi oluşabilir, yargı mensupları kapalı bir sınıf olarak ortaya çıkabilirler. Bu yöntemde yargı organına giriş ancak yargı mensuplarının kararıyla mümkün olacaktır. Bu durum halkın iradesinin yargı organı üzerindeki etkisini ortadan kaldırabilir ve yargı organının demokratik meşruiyetini zedeleyebilir.³¹³ Yargı kurulunun üyelerinin belirlenmesi konusunda yasama ve yürütme organlarının etkili olması kurulun demokratik meşruiyetini arttıracaktır ancak bu durumda da kurulun bağımsızlığı ve dolayısıyla yargı bağımsızlığı tehlikeye girebilir.

2. Yargı Mensuplarının Tayini

Karşılaştırmalı hukukta yargı mensuplarının tayinleri, ülkeden ülkeye yargı mensuplarına tanınan görev teminatlarına göre değişmektedir.³¹⁴ Demokrasisi güçlü olan ülkelerde hâkimler ve savcılara görev teminatları tanınmıştır. Bu doğrultuda hâkimler ve savcılar, başka bir şehre atanmama, aynı şehirde başka mahkemeye atanmama, idari göreve atanmama ve hâkimlik-savcılık arası atamaya tabi olmama teminatlarının genellikle tamamına sahip olmaktadır. Demokrasisi güçlü olan ülkelerde hâkimler ve savcılar genellikle ilk atandıkları mahkemede emekli olana kadar (disiplin cezası veya yargı teşkilatında reform halleri dışında) görev yapabilmektedir (Örn: Almanya, Avusturya). Bazı demokratik ülkelerde de yalnızca (belirli bir görev süresi sonunda) aynı şehirde başka mahkemeye atanma söz konusu olabilmektedir (Örn: İtalya, Hollanda).

³¹² Kapani, **İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklali**, s. 52.

³¹³ Kapani, **İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklali**, s. 53-54.

³¹⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık Yüksek Yargı Organları Yargı Üst Kurulları**, s. 59-87.

Bazı demokratik ülkelerde ise görev teminatları tanınmakla birlikte belirli bir süreyle sınırlandırılmaktadır (Örn: Fransa). Süre sonunda yargı mensubunun talebi de dikkate alınarak aynı veya farklı bir şehirde bulunan başka bir mahkemeye tayin gerçekleştirilmektedir. Tayinden sonra yargı mensubu yeniden belirli bir süre boyunca görev teminatları ile görev yapmaktadır. Demokrasisi güçlü olmayan ülkelerde ise görev teminatları tanınmadığı için veya kapsamı sınırlı olduğu için yargı mensupları başka bir şehre, aynı şehirde başka bir mahkemeye veya başka bir adli ya da idari göreve çeşitli dönemlerde ve çeşitli süreler için tayin edilebilmektedir.

3. Yargı Mensuplarının Terfisi

Karşılaştırmalı hukukta ülkelerin terfi sistemleri ile ilgili olarak çok farklı yöntemlerin uygulandığı görülmektedir. Ancak bu sistemler, dayandıkları temele göre ikiye ayrılabilir. Bazı ülkelerde terfilere karar verilirken yargı mensuplarının kişisel yeterlilikleri dikkate alınmaktadır. Bazı ülkelerde ise yargı mensupları verdikleri kararların niteliklerine göre terfi ettirilmektedir.³¹⁵

Terfilerde kişisel yeterliliğe göre karar verilen ülkelerde (Örn: Belçika) terfi ettirilecek yargı mensubu hakkında bir değerlendirme yapılmaktadır. Değerlendirme kapsamında (verdiği kararlara girilmeksizin) yargı mensubunun görevinin işlevini nasıl yerine getirdiği, kişilik özellikleri (özellikle meslek etiğine uygunluğu), entelektüel ve mesleki birikimi ve tecrübesi gibi kriterler esas alınmaktadır. Yargı mensubunun yargısal işlemlerine etki eden bu kriterlerin dışında personel yönetme yeteneği, iş yükü artışını önlemedeki gayret gibi yargı sisteminin işleyişi bakımından önem arz eden konular da terfilerde dikkate alınmaktadır.

Terfilerde yargı mensuplarının kararlarının esas alındığı ülkelerde ise (Örn: Hırvatistan) yargı mensuplarının vermiş olduğu kararlar çeşitli yönlerden incelenmektedir. Bu sistemin uygulandığı ülkelerde terfiye karar verilirken ilgili yargı mensubu tarafından bakılan dosya ve verilen karar sayısı, her dosyanın ele alınmasından karar verilmesine kadar geçen süre, ortalama yargılama süresi, karar verilen dosya

³¹⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık Yüksek Yargı Organları Yargı Üst Kurulları**, s. 59-87.

sayısının mevcut tüm dosyalara göre oranı, ele alınan dosyaların karmaşıklığı, ele alınan dosyaların konuları ve türleri, karar verilen dosya sayısına göre kanun yoluna başvuru sayıları, bozulan ve onanan karar sayısı, bozulan ve onanan kararların gerekçeleri gibi kriterler dikkate alınmaktadır.

Bazı ülkelerde bu iki tip değerlendirme sisteminin her ikisi de terfi kararlarında dikkate alınmaktadır (Örn: Fransa). Demokratik ülkelerde bu iki sistemden biri veya ikisi birlikte uygulanmaktadır. Demokratik olmayan ülkelerde de görünüşte bu tür kriterler geçerli olsa da uygulamada yargı mensuplarının siyasi görüşlerinin ve iktidara yakınlıklarının terfi kararlarında pek çok kez belirleyici olduğu görülmektedir.

4. Yargı Mensuplarının Denetimi ve Disiplini

Yargı mensuplarının denetimi konusunda dünya genelinde çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Denetimi yapan makam, denetimin kapsamı, disiplin soruşturması yürüten makam ve disiplin yaptırımını konusunda karar veren makam ülkeden ülkeye değişmektedir.³¹⁶

Bazı ülkelerde (Örn: İtalya) yargı mensuplarının denetimi yargı kurulu tarafından, bazı ülkelerde (Örn: Almanya) Adalet Bakanlığı tarafından, bazı ülkelerde (Örn: Hollanda) bir yüksek mahkeme tarafından, bazı ülkelerde (Örn: Avusturya) ise denetlenecek yargı mensubunun görev yaptığı mahkemenin başkanı tarafından yapılmaktadır.

Denetim kapsamında çoğu ülkede (Örn: Almanya, Fransa, İtalya) yargı mensubunun kararlarının esasına girilmemektedir. Mesleğin saygınlığı ve güvenilirliğine aykırı fiiller işlenip işlenmediği ve görevin gerektirdiği sorumlulukların yerine getirilip getirilmediği denetlenir. Yargı mensubu tarafından olayların ve delillerin nasıl değerlendirildiği, kanunların nasıl yorumlandığı yani kararın içeriği denetlenmez. Bu denetimi üst mahkemeler yapar. Ancak bazı ülkelerde (Örn: Macaristan) kesinleşmiş olan dava

³¹⁶ Karşılaştırmalı hukukta yargı mensuplarının denetimi ve disiplini konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız: Birol Kırmaz, **Avrupa Birliği Sürecinde Hâkimlerin Denetimi ve Yargı Bağımsızlığı**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2009, s. 333-351; Sibel İnceoğlu, **Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Ekseninde Yargıcın Davranış İlkeleri**, İstanbul, Beta, 2008, s. 141-219; Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık Yüksek Yargı Organları Yargı Üst Kurulları**, s. 87-117; Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 469-479.

dosyaları incelenerek hâkimin kanunları, maddi ve usul kuralları açısından nasıl uyguladığı ve duruşmaları nasıl yönettiği denetlenir. Bazı ülkelerde ise (Örn: Portekiz) yargı mensubunun faaliyetleri konusunda genel bir inceleme yapılarak görevinin gerektirdiği liyakate sahip olup olmadığı denetlenir.

Denetim sonucunda disiplin sürecinin başlaması durumunda işlemleri yürüten makam ve kararı veren makam da ülkeden ülkeye değişmektedir. Disiplin soruşturması bazı ülkelerde (Örn: İtalya, Portekiz) yargı kurulu tarafından, bazı ülkelerde Adalet Bakanlığı tarafından, bazı ülkelerde (Örn: İngiltere, İspanya) soruşturma için atanmış bir naip hâkim tarafından, bazı ülkelerde (Örn: Hollanda) ise Yüksek Mahkeme Başsavcısı tarafından yürütülür. Yaptırım konusunda karar vermeye yetkili makam ise bazı ülkelerde yargı kurulu (Örn: Fransa, İtalya), bazı ülkelerde Adalet Bakanlığı (Örn: İngiltere), bazı ülkelerde disiplin mahkemeleri (Örn: Almanya, Belçika), bazı ülkelerde (Örn: Hollanda, Macaristan) ise Yüksek Mahkemedir.

Karşılaştırmalı hukukta disiplin sürecinin konusu olan fiile ve faile göre disiplin süreci farklılaştığı da görülmektedir. Bazı ülkelerde (Örn: Hollanda, İngiltere) disiplin yaptırımını gerektiren fiilin ağırlığına göre soruşturmayı yürütecek makam ve yaptırım konusunda karar verecek makam değişmektedir. Bazı ülkelerde (Örn: Belçika), hakkında disiplin işlemleri yapılan yargı mensubunun görev yaptığı dereceye göre soruşturma ve karar makamları değişmektedir. Bazı ülkelerde (Örn: Avusturya, Fransa) ise hâkimler ve savcılar birbirinden farklı denetim ve disiplin işlemlerine tabi olmaktadır. Özellikle savcının yargı mensubu değil yürütme organının bir parçası olarak kabul edildiği hukuk sistemlerinde savcılarının denetimi ve disiplini yetkileri genellikle Adalet Bakanlığına verilmektedir.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE HAKİMLER VE SAVCILAR KURULU

I. TÜRK ANAYASA TARİHİNDE YARGI KURULLARI VE YARGININ ÖZLÜK İŞLERİ

Türkiye’de günümüzde yargının özlük işlerini yapmakla görevli olan bir yargı kurulu olarak HSK görev yapmaktadır. Ancak geçmişte Türkiye’de yargının özlük işleri farklı makamlar tarafından farklı usullerle yürütülmüştür. Yargının özlük işlerini yürütmekle görevli bağımsız bir yargı kurulu ilk kez 1961 Anayasasıyla kurulmuştur.³¹⁷ Türk Anayasa tarihinde HSK’nın muadili olan kurullar 1961 Anayasasından sonra görülmektedir. Ancak 1961 Anayasası öncesinde de yargının özlük işlerinin yürütülmesi ile ilgili çeşitli tecrübeler bulunmaktadır.

A. 1876 KANUN-I ESASİ’YE KADAR OSMANLI DÖNEMİ

Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan itibaren yargı görevi kadılar tarafından yerine getirilmekteydi. Kadılar bugünkü hâkimlerin karşılığı olan yargı mensuplarıydı. Ancak günümüzde savcılar tarafından yapılan soruşturma işlemleri de kadılar tarafından yapılırdı. Kadılar ve mahkemelerden oluşan yargı organının başında Osmanlı’nın son dönemine kadar Kazaskerlik makamları bulunmaktaydı. Anadolu Kazaskerliği ve Rumeli Kazaskerliği olmak üzere iki ayrı sorumluluk alanında iki Kazasker görev yapmaktaydı. Bu iki Kazasker, yüksek kadılar olarak aynı zamanda Divan-ı Hümayun³¹⁸ üyesiydiler. Anadolu ve Rumeli Kazaskerleri kendi görev alanlarında, kadıların atama, tayin, terfi, azil gibi özlük işlerinin yürütülmesi ile görevliydi.³¹⁹ Kazaskerler aynı zamanda atadıkları kadıların kararlarına karşı başvurulanan temyiz mercileriydi.³²⁰

³¹⁷ Hilal Yazıcı, **Türk Anayasal Sisteminde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yapısı ve İşleyişi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, s. 81.

³¹⁸ Divan-ı Hümayun, Osmanlı’da devlet işlerinin görüşüldüğü, Padişahın en yüksek danışma organıdır.

³¹⁹ İlber Ortaylı, “Osmanlı Kadısı: Tarihi Temeli ve Yargı Görevi”, **AÜSBFD**, C. 30, Sa. 1, 1975, s. 121.

³²⁰ Hasan Tahsin Fendoğlu, **Anayasal Derinlik: Türkiye’nin Anayasal Hafızası**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s. 699.

Kadılar medrese eğitimi almış ve hukuk bilgisine sahip olan kişiler arasından seçilirdi. Büyük bir şehrin mahkemesinde 3-5 yıl kadar uygulamalı öğrenim (staj) gördükten sonra 1 yıl da İstanbul'da aday kadı olarak görev yaparlardı. Bu sürenin sonunda alt kademede ki kazalardan birine kadı olarak atanırlardı.³²¹ Kadılar tecrübe kazandıkça daha büyük yerleşim yerlerine tayin edilirdi. Atama ve tayinler belirli bir süre için yapıldı ve bu süre kısa tutulurdu. Büyük şehirlerin kadıları genellikle 1 yıl, kaza kadıları ise genellikle 2 yıl için görevlendirilir ve süre sonunda başka bir yer kadılığına tayin edilirdi. Görevi sırasında suç işleyen kadılar azledilir ve cezalandırılırdı. Kadıların kendi yargı çevrelerine de dikkat etmesi gerekmektedir. Her kadı yalnızca kendi yargı çevresindeki uyuşmazlıklara bakabilirdi. Bir kadının başka bir kadının yargı çevresindeki bir davaya bakması yalnızca padişahın özel fermanıyla mümkün olabilmekteydi.³²²

Yargının özlük işleri ile ilgili olarak uygulanan bu sistem 19.yy'a kadar devam etmiştir. Ancak sistem değişirse de Şeyhülislamlık makamının güçlenmesi ile birlikte özlük işlemlerini yürütme görevi Şeyhülislama devredilmiştir. 16.yy'ın sonlarından itibaren kadıların atama ve diğer özlük işleri, dini konularda en yüksek yetkili devlet görevlisi olan Şeyhülislam tarafından yürütülmüştür.³²³ 19.yy'a gelindiğinde ise Osmanlı hukuk sisteminde önemli değişiklikler yapılmış ve yeni mahkemeler kurulmuştur. İlk olarak 1838 yılında II. Mahmut tarafından Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye kurulmuştur. Bu mahkeme hem bir temyiz mercii hem de kanunların hazırlanması konusunda bir danışma organı görevi görmüştür. Ardından 1840'li, 50'li ve 60'lı yıllarda önce Ticaret Mahkemeleri, sonrasında da hem ceza davaları hem de hukuk davaları için Nizamiye Mahkemeleri kurulmuştur. Bu mahkemelerin kurulmasıyla birlikte klasik dönemden beri varlığını sürdüren mahkemelerin (Şeriyeye Mahkemeleri) görev alanları daraltılmıştır.³²⁴

Kanun-ı Esasiye giden süreçte ise 1868 yılında Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye Sultan Abdülaziz tarafından kaldırılmış ve yerine temyiz mahkemeleri olarak bugünkü Yargıtay'ın ilk şekli olan Divan-ı Ahkam-ı Adliye ve bugünkü Danıştay'ın ilk şekli olan

³²¹ Kaza, kasaba boyutunda bir yerleşim yerini içeren idari bölgedir.

³²² Ortaylı, "Osmanlı Kadısı: Tarihi Temeli ve Yargı Görevi", s. 121-126.

³²³ Fendoğlu, **Anayasal Derinlik: Türkiye'nin Anayasal Hafızası**, s. 700. 16.yy'ın sonlarından itibaren Kazaskerler yalnızca kazalarda görev yapacak olan kadıları atama yetkisine sahip olmuştur (Fendoğlu, **Anayasal Derinlik: Türkiye'nin Anayasal Hafızası**, s. 700).

³²⁴ Mehmet Akif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, 16. Baskı, İstanbul, Beta, 2019, s. 420-422.

Şura-yı Devlet kurulmuştur. 1870 yılında Divan-ı Ahkam-ı Adliye, Adliye Nezaretine (Adalet Bakanlığı) dönüştürülmüştür.³²⁵ Bu reformdan sonra Ticaret ve Nizamiye Mahkemeleri Adliye Nezaretine bağlanmış, Şeriyeye Mahkemeleri ise Seyhülislamlığa bağlı olarak kabul edilmiştir.³²⁶

1875 yılında ise Sultan Abdülaziz tarafından bir Adalet Fermanı (Ferman-ı Adalet) ilan edilmiştir. Fermana adil bir toplum düzeni için bazı düzenlemeler ve uygulamalar yapılacağı ilan edilmiştir. Bu kapsamda hâkimlerin bağımsız ve tarafsız olacağı ve adil yargılama yapılacağı bildirilmiştir. Fermana hâkimlerin özlük işleri ile ilgili ifadeler de bulunmaktadır. Hâkimlerin yetenekli, bilgili, güzel huylu, dürüst ve tarafsız kişilerden seçilerek atanacağı belirtilmiştir. Ayrıca hâkimlerin sebepsiz olarak azledilmeyeceği, kendi istekleri dışında yerlerinin değiştirilmeyeceği ve hâkimlere emeklilik hakkı tanınacağı ilan edilmiştir.³²⁷

Ancak ertesi yıl Sultan Abdülaziz tahttan indirilmiş ve yerine V. Murat geçirilmiştir. Tahta geçmesinden üç ay sonra V. Murat da ruh sağlığının yerinde olmadığı gerekçesiyle tahttan indirilmiş ve yerine II. Abdülhamit 31 Ağustos 1876'da tahta geçirilmiştir. Daha sonra II. Abdülhamit ile tahta geçmesini sağlayan Genç Osmanlılar (Jön Türkler) arasındaki anlaşma nedeniyle 23 Aralık 1876'da Osmanlı Devleti'nin ilk Anayasası olan Kanun-ı Esasi yürürlüğe girmiştir.³²⁸ Kanun-ı Esasi'de yargının özlük işleri ile ilgili önemli Anayasal düzenlemeler yer almıştır.

B. 1876 KANUN-I ESASİ DÖNEMİ

Kanun-ı Esasinin yürürlüğe girmesi ile birlikte Osmanlı Devleti mutlak monarşiden meşruti monarşiye geçmiştir. Padişahın yetkileri sınırlandırılmıştır. Bir kanadı halk tarafından seçilen bir parlamento kurulmuştur.³²⁹ Kuvvetler ayrılığı ve yargı

³²⁵ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 296.

³²⁶ İbrahim Durhan, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler", **EÜHFD**, C. 12, Sa. 3-4, 2008, s. 109.

³²⁷ İrfan Bingöl, **Ülkemizde Anayasa Hareketleri**, Ankara, Atak Ofset, 1993, s. 48-51.

³²⁸ Lord Kinross, **Osmanlı: İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü**, Çev: Meral Gaspıralı, 5. Baskı, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 2016, s. 525-529.

³²⁹ Osmanlı Parlamentosunun adı Meclis-i Umumi idi. Bu parlamentonun iki kanadı vardı. Bunlardan birinin üyeleri halk tarafından seçiliyordu. Diğerinin üyeleri ise padişah tarafından seçiliyordu. Üyeleri halk tarafından seçilen kanadın adı Heyet-i Mebusan, üyeleri padişah tarafından seçilen kanadın adı ise Heyet-i Ayan'dı (A. Şeref Gözübüyük, **Anayasa Hukuku**, 19. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013, s. 115).

bağımsızlığının sağlanması yönünde bazı Anayasal kazanımlar elde edilmiştir.³³⁰ Ancak yargının özlük işlerini yürütmekle görevli bir yargı kurulu kurulmamıştır. Ticaret ve Nizamiye Mahkemesi hâkimlerinin özlük işleri Adliye Nezareti tarafından, Şeriyeye Mahkemesi hâkimlerinin özlük işleri de Seyhülislamlık tarafından yürütülmeye devam edilmiştir. Yine de Kanun-ı Esasi ile birlikte yargının özlük işleri ile ilgili olarak bazı önemli standartlar getirilmiştir.

Kanun-ı Esasi'nin 81. maddesinde hâkimlerin azledilemeyeceği açıkça ifade edilmiştir. Maddenin devamında ise hâkimlerin meslekte ilerlemelerinin (terfilerinin), görevlerinin değiştirilmesinin, emekliliklerinin ve bir suçtan mahkum olduklarında azillerinin yalnızca kanunla düzenlenmiş usule göre yapılabileceği belirtilmiştir. Böylelikle terfi, tayin, emeklilik ve azil işlemlerinin yürütmenin takdiriyle keyfi olarak yapılamayacağı ifade edilmiştir.³³¹ Azledilememe teminatının tek istisnası olarak da “bir suçtan mahkumiyet” kabul edilmiştir. Ayrıca 85. maddede, doğal hâkim ilkesi benimsenmiş ve 89. maddede olağanüstü mahkemelerin kurulması yasaklanmıştır. Tüm bu maddelerin amacı olan yargı bağımsızlığı ise 86. maddede Anayasal bir ilke olarak kabul edilmiştir.

Kanun-ı Esasi'nin 91. maddesinde ise Türk hukukuna yargı teşkilatı ile ilgili önemli bir yenilik getirilmiştir. Maddede, ceza davalarında kamu hukukunu savunmak üzere savcılarının görev yapacağı belirtilmiştir. Görevlerinin ve derecelendirilmelerinin ise kanunla belirleneceği ifade edilmiştir. Sonrasında çıkarılan kanunlarla savcılarının görev ve yetkileri düzenlenmiş ve her mahkemede savcılıklar kurulmuştur.³³²

Kanun-ı Esasi'nin 81. maddesinde hâkimlerin terfi, tayin, emeklilik ve azil işlemlerinin kanunla düzenleneceği belirtildiği için 1878 yılında Teşkilat-ı Mehâkim Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun 48. maddesinde hâkimlerin görevine son

³³⁰ Bülent Tanör, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, 20. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011, s. 136-145.

³³¹ Tanör, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, s. 145.

³³² Nevin Ünal Özkorkut, “Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devleti'ne Girişi”, **AÜHFD**, C. 52, Sa. 4, 2003, s. 150. Savcılarının görev ve yetkileri, 1879 yılında çıkarılan Usul-i Muhakemat-ı Cezaiyye Kanun-ı Muvakkati ile düzenlenmiştir. Savcılıkların kurulması ise yine aynı yıl çıkarılan Mehâkim-i Nizamiyye'nin Teşkilat-ı Kanun-ı Muvakkati ile gerçekleşmiştir (Ünal Özkorkut, “Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devleti'ne Girişi”, s. 150).

verilemeyeceği ve hâkimlerin kendi istekleri olmadan başka bir göreve atanamayacakları ifade edilmiştir. Ayrıca talep etmeleri halinde hâkimlerin görev yaptıkları mahkemeden aynı derecede başka bir mahkemeye nakledilebilecekleri de belirtilmiştir.³³³

Ancak bu teminatlar uygulamada karşılık bulmamıştır. Yürütme organı tarafından pek çok kez hâkimlerin görevine keyfi olarak istenildiği gibi son verilmiştir.³³⁴ Çünkü Anayasal düzen ortadan kalkmıştır. Padişah II. Abdülhamit, Kanun-ı Esasi'nin yürürlüğe girmesinden kısa süre sonra çıkan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşını (93 Harbi) gerekçe göstererek Meclis-i Umumi'yi tatil etmiş ve Kanun-ı Esasiyi askıya almıştır. Böylelikle padişahın iktidarını sınırlayan tüm unsurlar ortadan kalkmış ve yeniden mutlak Monarşiye dönmüştür. Bunun sonucunda 1908 yılında ilan edilen 2. Meşrutiyete kadar, yaklaşık 30 yıl boyunca, II. Abdülhamit tarafından otoriter bir yönetim uygulanmıştır. Bu nedenle hâkimlerin bağımsızlığı ilkesi ve özlük işleri ile ilgili olarak kendilerine sağlanan güvenceler uygulama alanı bulmamıştır.

II. Abdülhamit muhaliflerinin uzun süren çabaları sonucunda 1908 yılında 2. Meşrutiyet ilan edilmiş ve Kanun-ı Esasi yeniden yürürlüğe girmiştir. Ardından yapılan seçimleri İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) kazanmış ve Meclis-i Mebusan'da çoğunluğu elde etmiştir. 1909 yılında meşrutiyete karşı bir ayaklanma (31 Mart Ayaklanması) çıkmış ve bu ayaklanma bastırılmıştır. Bu ayaklanmadan sonra İTC, II. Abdülhamit'i tahttan indirerek yerine V. Mehmet Reşat'ı getirmiştir. 1909 yılında Kanun-ı Esasi'de değişiklikler de yapılmış ve Padişahın yetkileri büyük ölçüde sınırlandırılmıştır.³³⁵ Ayrıca özgürlükler lehine Anayasal düzenlemeler yapılmıştır.³³⁶ Ancak bu özgürlük dönemi kısa sürmüş, bu kez de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin baskıcı yönetimi ortaya çıkmıştır. Bu nedenle yargı bağımsızlığı ve yargının özlük işleriyle ilgili güvenceler 2. Meşrutiyet döneminde (1908-1920) de uygulanamamıştır.

³³³ Maksut Mumcuoğlu, "Hukuk Devletinde Bağımsız Yargının Yeri ve Bağımsız Yargının Türkiye'de Gelişimi", **Ankara Barosu Dergisi**, Sa. 2, 1989, s. 280.

³³⁴ Mumcuoğlu, "Hukuk Devletinde Bağımsız Yargının Yeri ve Bağımsız Yargının Türkiye'de Gelişimi", s. 280.

³³⁵ Faruk Yılmaz, **Türk Anayasa Tarihi**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2012, s. 51-52.

³³⁶ Orhan Aldıkaçtı, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası**, İstanbul, Toker Matbaası, 1964, s. 63.

C. 1921 TEŞKİLAT-I ESASİYE KANUNU DÖNEMİ

2. Meşrutiyet döneminde Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşına (1914-1918) girmiş ve savaş kaybedilmiştir. Bunun üzerine ülke, galip devletler tarafından işgal edilmiştir. Ardından Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Kurtuluş Savaşı (1919-1923) başlamış ve 1920’de TBMM açılmıştır. Halkın temsilcilerinden oluşan TBMM, 1921 yılında bir Anayasa (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) yapmıştır. Bu Anayasa ile Türk tarihinde ilk kez egemenliğin millete ait olması kabul edilmiştir. Yasama, yürütme ve yargı yetkileri de milletin temsilcilerinden oluşan yasama organı TBMM’ye verilmiştir.³³⁷

1921 Anayasasında (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nda) yalnızca yasama ve yürütme organlarına ilişkin düzenleme yapılmıştır. Yargı organına ilişkin düzenleme yapılmamıştır. 1876 Kanun-ı Esasi’nin yargı organına ilişkin hükümleri (1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile çelişmeyen diğer hükümleri ile birlikte) yürürlükte kalmaya devam etmiştir. 1876 Kanun-ı Esasi döneminde görev yapan mahkemeler de hukuken varlıklarını sürdürmüştür.³³⁸ Ancak 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, savaş şartlarında uygulanmış bir Anayasadır. Kurtuluş Savaşı yıllarında ülke genelinde vatana ihanet niteliği taşıyan suçlar işlenmiş ve bu suçları işleyenlerin yargılanması için TBMM tarafından İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur. Bu mahkemelerin üyelerini TBMM, kendi üyeleri arasından seçerek atamıştır.³³⁹

D. 1924 TEŞKİLAT-I ESASİYE KANUNU DÖNEMİ

Kurtuluş Savaşının zaferle sonuçlanmasının ardından 1923’te Cumhuriyet ilan edilmiş ve ertesi yıl Cumhuriyet döneminin ilk Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) yürürlüğe girmiştir. 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile birlikte 1876 Kanun-ı Esasisini de yürürlükten kaldırmıştır (madde 104). Yargı organı düzenlenmiş (madde 53-67) ve yargı bağımsızlığı ilkesi kabul edilmiştir (madde 54).

³³⁷ İbrahim Kaboğlu, Eric Sales, **Darbe ve Demokrasi Sarkacında Türk Anayasa Hukuku**, Çev: İrem Berksoy, İstanbul, Legal Kitabevi, 2018, s. 17-18.

³³⁸ Yazıcı, **Türk Anayasal Sisteminde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yapısı ve İşleyişi**, s. 85.

³³⁹ Hasan Tahsin Fendoğlu, **Anayasa Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s. 259.

1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nda yargının özlük işleri ile ilgili bazı düzenlemeler ve güvenceler de yer almaktadır. 55. maddede hâkimlerin yalnızca kanunla belirlenmiş olan durumlarda ve kanunlarla belirlenmiş usullere göre azledilebileceği belirtilmiştir. Böylelikle hâkimlerin keyfi olarak azledilmesi yasaklanmıştır. 56. maddede ise hâkimlerin niteliklerinin, haklarının, görevlerinin, maaşlarının, nasıl tayin edileceklerinin ve nasıl azledileceklerinin özel kanunla belirleneceği ifade edilmiştir. 1876 Kanun-ı Esasisinde olduğu gibi 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nda da yargının özlük işleri, yargı bağımsızlığını sağlayacak şekilde ayrıntılı olarak düzenlenmemiş ve kanuna bırakılmıştır.³⁴⁰

1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu döneminde yargının özlük işleri Adalet Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Hâkim ve savcıların atama, tayin, terfi, denetim ve disiplin işlemlerini Adalet Bakanlığı yürütmüştür.³⁴¹ 1934 yılında 2556 sayılı Hâkimler Kanunu uyarınca yargının özlük işlerini yürütülmesine katılmak üzere Adalet Bakanlığına bağlı bir “Ayrırma Meclisi” kurulmuştur. Bu meclisin yaptığı işlemler, yargının özlük işleri olsa da Ayrırma Meclisi, HSK’nın muadili değildir. Çünkü yargının özlük işleri konusunda HSK kadar geniş yetkilere sahip değildir. Ayrıca HSK gibi hukuken bağımsız bir yargı kurulu değildir, Adalet Bakanlığına bağlıdır. 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu döneminde yargının özlük işleri bağımsız bir yargı kurulu tarafından değil, Adalet Bakanlığı tarafından yürütülmüştür.

Ayrırma Meclisi, Yargıtay başkanı başkanlığında, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, dört Yargıtay üyesi, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu başkanı, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürü, Adalet Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürü ve Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürü’nden oluşmaktaydı. Hâkim ve savcı atamalarını, Ayrırma Meclisi tarafından oluşturulan atama defterindeki sıraya göre Adalet Bakanı yapmaktaydı.³⁴² 2556 sayılı Hâkimler Kanunu’na göre Yargıtay üyeleri, Yargıtay daire başkanları ve

³⁴⁰ 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu döneminde yargının özlük işleri ilk önce 1926 tarihli ve 766 sayılı Hâkimler Kanunu ile düzenlenmiştir. Daha sonra bu kanun yürürlükten kaldırılmış ve yerine yürürlüğe giren 1934 tarihli, 2556 sayılı Hâkimler Kanunu ile yargının özlük işleri düzenlenmiştir (Yazıcı, **Türk Anayasal Sisteminde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yapısı ve İşleyişi**, s. 87.)

³⁴¹ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 299.

³⁴² Ünal, **Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, s. 70.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısını seçme yetkisi Adalet Bakanına aitti. Yargıtay başkanı ise Bakanlar Kurulu tarafından seçilmekteydi.³⁴³

1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu döneminde yargı mensuplarını göreve getiren Adalet Bakanı, yargı mensuplarının görevleri süresince de onların üzerinde önemli yetkilere sahipti. 2556 sayılı kanuna göre Adliye işlerini Adalet Bakanının emrinde görev yapan adliye müfettişleri denetliyordu. Adalet Bakanı, hâkimlere mesleki faaliyetlerini ilgilendiren davranışları ile ilgili soru sorma ve sözlü açıklama yapmaları için hâkimleri huzuruna çağırma yetkisine sahipti. Adalet Bakanlığına bağlı bir İnzibat Meclisi oluşturulmuştu. Bu inzibat meclisi ya da Adalet Bakanı hâkimlere disiplin yaptırımını uygulayabilmekteydi.³⁴⁴

1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu döneminde yargının özlük işlerini yürütme yetkisinin tamamen Adalet Bakanlığına bırakılmış olması, yürütme organını yargı üzerinde etkili bir konuma getirmişti. Bu nedenle hem Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarında (1923-1950), hem ardından gelen Demokrat Parti iktidarında (1950-1960) yargı bağımsızlığı sağlanamamıştır. 1960 yılında ise ordu yönetime el koymuş ve ertesi yıl yeni bir Anayasa hazırlanarak referandumla kabul edilmiştir. Bunun sonucunda Türkiye’de Anayasal düzen tamamen değişmiştir.

E. 1961 ANAYASASI DÖNEMİ

1961 Anayasası, yargı bağımsızlığının güvence altına alınması amacına yönelik ayrıntılı düzenlemeler içeren bir Anayasaydı.³⁴⁵ Yargı mensuplarının özlük işlerini yürütme yetkisine sahip bağımsız bir yargı kurulu da ilk kez 1961 Anayasasıyla kurulmuştur. 1961 Anayasasının 143. maddesinin 1. fıkrasına göre hâkimlerin bütün özlük işleri (mesleğe kabul, atama, tayin, terfi, denetim, disiplin ve diğer özlük işleri) hakkında karar verme yetkisi Yüksek Hâkimler Kuruluna (YHK) aitti. Daha sonra 1971 yılında yapılan Anayasa değişiklikleriyle birlikte Yüksek Savcılar Kurulu (YSK) da kurulmuştur. Yüksek Savcılar Kurulu ise savcılarının özlük işlerini yürütme yetkisine

³⁴³ Fendoğlu, *Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, s. 194.

³⁴⁴ Yanık, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s. 299.

³⁴⁵ Bülent Tanör, *İki Anayasa: 1961-1982*, 5. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 16-17.

sahipti (madde 137/2). Böylelikle hâkimlerin özlük işleri için ayrı, savcıların özlük işleri için ayrı olmak üzere iki bağımsız yargı kurulu oluşturulmuştur.

1961 Anayasasının yürürlüğe girdiği ilk şekline göre Yüksek Hâkimler Kurulu 18 asil 5 yedek üyeden oluşmaktaydı. Asil üyelerden 6'sını Yargıtay Genel Kurulu kendi üyeleri arasından seçmekteydi. Diğer asil üyelerden 6'sı ise birinci sınıfa ayrılmış hâkimler tarafından yine kendi aralarından seçilmekteydi. Geri kalan 6 asil üyeden 3'ünü Millet Meclisi, 3'ünü ise Cumhuriyet Senatosu üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyu ile seçmekteydi.³⁴⁶ Bu meclisler tarafından seçilecek üyelerin yüksek mahkemelerde hâkimlik yapmış veya yüksek mahkeme üyesi olma şartlarını kazanmış kişiler arasından seçilmesi zorunluydu. 5 yedek üyenin ise 2'si Yargıtay Genel Kurulu, 1'i birinci sınıfa ayrılmış hâkimler, 1'i Millet Meclisi, 1'i de Cumhuriyet Senatosu tarafından yine aynı usullerle seçilmekteydi (madde 143/1). YHK'nın başkanını ise kurul üyeleri kendi aralarından üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyuyla seçmekteydi (madde 143/2). YHK üyelerinin görev süresi 4 yıl olarak belirlenmişti ve her iki yılda bir üyelerin yarısının seçiminin yenileneceği ifade edilmişti (madde 143/3).

Böylelikle 1961 Anayasası YHK'nın üyelerinin tümünün hâkimlerden oluşmasını kabul etmiştir. Ancak bu hâkimler her düzeyden değil yalnızca yüksek mahkeme hâkimlerinden ve bunlar dışındaki en kıdemli hâkimlerden oluşmuştur. Üyelerin seçiminde ise yargı organı belirleyici etkiye sahip olmuştur. Asil üyelerin 2/3'ü yargı organı (yüksek mahkeme hâkimleri ve en kıdemli hâkimler) tarafından, 1/3'ü ise yasama organı tarafından seçilmiştir. 1961 Anayasası, yasama organının seçtiği YHK üyelerinin uzlaşısı ile seçilmesi için üye tam sayısının salt çoğunluğu şartı getirmiştir. Ancak çok yüksek bir oy oranı aranmasa da meclislerde uzlaşısı sağlanması konusunda bazı sorunlar yaşanmıştır. Partiler seçilecek üye üzerinde uzlaşmakta zorlandığı için üye seçimi pek çok kez normal tarihinden daha geç yapılabilmektedir.³⁴⁷

³⁴⁶ 1961 Anayasası döneminde TBMM'nin Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere iki kanadı bulunmaktaydı. Cumhuriyet senatosu halk tarafından seçilen 150 üye, Cumhurbaşkanı tarafından atanan 15 üye, eski Cumhurbaşkanı ve 1960 darbesini gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi üyelerinden oluşuyordu (Anayasa md. 70). Millet Meclisi ise tamamı halk tarafından seçilen 450 üyeden oluşmaktaydı (Anayasa md. 67).

³⁴⁷ Ünal, *Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, s. 76.

YHK üyelerinin belirlenmesinde yürütme organının herhangi bir etkisi yoktu. Ancak Adâlet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde, bir hâkim hakkında disiplin soruşturması açılması için YHK'ya başvurabilmekteydi (madde 144/3). YHK, bir hâkim hakkında Adalet Bakanının başvurusuyla veya resen bir soruşturma başlatırsa soruşturma sonucunda ihraç kararını yalnızca üye tam sayısının salt çoğunluğu ile alabilmekteydi (madde 144/2).

YHK yaklaşık 10 yıl yapısını koruduktan sonra 1971 yılında Anayasa değişikliği yapılmış ve YHK'nın yapısı değiştirilmiştir. Değişiklikle birlikte yasama organının YHK üyesi seçimindeki etkisi ortadan kaldırılmıştır. YHK'nın üye sayısı 11 asil 3 yedek üyeye düşürülmüştür. Asil ve yedek tüm üyelerin, Yargıtay Genel Kurulunun, kendi üyeleri arasından ve üye tamsayısının salt çoğunluğuyla seçmesi kabul edilmiştir (madde 143/1). Böylelikle Türkiye'de yargının özlük işlerinin yürütülmesi neredeyse tamamen yargı organının kendisine bırakılmıştır. Ancak bu yetkiler bütün hâkimlere değil yalnızca yüksek yargı mensuplarına (Yargıtay Genel Kurulu üyelerine) verilmiştir. Bu durumun tek istisnasını ise Adalet Bakanının konumu oluşturmuştur. 1971 değişikliğinden önce Adalet Bakanı, kurul toplantılarına katılabilmekte ancak oylamaya katılamamaktaydı. Değişiklikle birlikte Adalet Bakanının gerekli hallerde kurul toplantılarına başkanlık edebileceği ve dolayısıyla oy kullanabileceği kabul edilmiştir.³⁴⁸

YHK'nın yapısı ile ilgili olarak 1971 yılında yapılan Anayasa değişiklikleri, yalnızca kurul üyelerini seçen makamla ilgili değildi. YHK'nın yapısında başka önemli değişiklikler de yapılmıştı. Değişiklikten önce görev süresi bitmiş bir üyenin yeniden seçilmesi mümkün değilken değişikliklerle birlikte bu yasak kaldırılmıştır (madde 143/3). Bir diğer önemli değişiklik kurul kararlarının yargısal denetimi ile ilgiliydi. Değişiklikten önce hâkimlerin özlük işleri ile ilgili olarak verilen YHK kararlarına karşı Danıştay'a başvurmak mümkündü. Ancak değişiklikle birlikte YHK kararlarına karşı yargı yolu kapatılmıştır. Daha sonraki süreçte ise bu değişiklik Anayasa Mahkemesi tarafından 1977 yılında iptal edilmiştir.³⁴⁹ Bu iptal kararı üzerine 1981 yılında 2461 sayılı Hâkimler ve

³⁴⁸ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 303.

³⁴⁹ Anayasa Mahkemesi (AYM), o dönemde de şimdi olduğu gibi Anayasa değişikliklerini içeriği (esas) yönünden denetleme yetkisine sahip değildi. Yalnızca Anayasada belirtilen değiştirme usulüne uyulup uyulmadığını denetleme (şekil yönünden denetim) yetkisi vardı. Ancak AYM, değiştirilemez hükümlerin değiştirilip değiştirilmediğini denetlemenin esas yönünden değil şekil yönünden denetim olduğunu

Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu çıkarılana kadar Danıştay, Kurul'un kararlarına karşı yapılan başvuruları karara bağlamaya devam etmiştir.³⁵⁰

1971 değişiklikleri içinde yargının özlük işleri ile ilgili en önemli değişiklik ise Yüksek Savcılar Kurulu'nun kurulmasıdır. 1961 Anayasasının, savcılık makamını düzenleyen 137. maddesinde yapıılan değişiklikle savcıların özlük işlerini yürütmek üzere YSK kurulmuştur.

YSK, Adalet Bakanının başkanlığında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunca seçilen üç asıl ve iki yedek üye ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı ve Adalet Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdüründen oluşmaktaydı. Böylelikle kurulun 7 üyesinin 4 üyesi yargı mensubu olmasına rağmen 3 üyesi yürütme organından gelmiş olmaktaydı. Ayrıca kurulun başkanı olan Adalet Bakanının bazı önemli yetkileri bulunmaktaydı. Adalet Bakanı, kurulun kararlarını değiştiremeye de disiplin ve meslekten çıkarma cezalarına ilişkin olan kararların bir kez daha incelenmesini Kurul'dan isteyebilmekteydi. Bu yetkinin dışında Adalet Bakanı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, ilk toplantıda kurulun onayına sunmak şartıyla savcılar geçici yetkiyle başka bir yerde görevlendirme yetkisine sahipti.³⁵¹

Adalet Bakanının bu yetkileri ve kendisi ile birlikte iki Adalet Bakanlığı bürokratının kurul üyesi olması, YSK içindeki yürütme organı etkisini HSK'ya göre daha belirgin hale getirmektedir.³⁵² Ancak yine de savcıların özlük işlerinin, çoğunluğu yargı mensupları tarafından atanmış üyelerden oluşan bir kurul tarafından yürütülmesi savcılarının

kararında belirtmiştir. 1961 Anayasasındaki tek değiştirilemez hüküm, devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hükümdü. AYM, Cumhuriyetin (Anayasada ifade edilen) temel niteliklerine aykırı bir Anayasa değişikliğinin, Cumhuriyet ilkesini değiştirmek anlamına geleceğini ifade etmiştir. 1961 Anayasasına göre hukuk devleti, insan hakları ve eşitlik ilkeleri Cumhuriyetin temel niteliklerindendir. AYM'de buna vurgu yaparak Anayasa değişikliğinin bu ilkelere uygunluğunu denetleme yetkisi olduğunu ifade edip söz konusu Anayasa değişikliğini denetlemiştir. AYM, yaptığı denetim sonucunda, YHK kararlarının yargı denetimi dışında bırakılmasının hukuk devleti, insan hakları ve eşitlik ilkesine aykırı olduğunu belirterek söz konusu Anayasa değişikliğini iptal etmiştir (Esas Sayısı: 1976/43, Karar Sayısı: 1977/4, Karar Tarihi: 27/1/1977, R.G. Tarih-Sayı: 21.4.1977/1591).

³⁵⁰ Kırmaz, **Avrupa Birliği Sürecinde Hâkimlerin Denetimi ve Yargı Bağımsızlığı**, s. 118.

³⁵¹ Yazıcı, **Türk Anayasal Sisteminde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yapısı ve İşleyişi**, s. 106.

³⁵² Yazıcı, **Türk Anayasal Sisteminde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yapısı ve İşleyişi**, s. 107.

bağımsızlığı açısından önemli bir gelişmeydi. YSK'nın kararları da Danıştay denetimine tabiydi.³⁵³ Bu güvenceler savcıların bağımsız konumunu güçlendirmekteydi.

1961 Anayasası döneminde hâkimlerin ve savcılarının özlük işlerinin bağımsız yargı kurulları tarafından yürütülmesi Türkiye'de yargı bağımsızlığı standartlarını önemli ölçüde ileri taşımıştır. Bu dönemde hâkimlik ve savcılık teminatları da sağlandığı için 1961 Anayasası döneminin yargı bağımsızlığı açısından Türk Anayasa tarihindeki en olumlu dönem olduğu söylenebilir. Ne var ki 60'lı yılların sonlarından itibaren Türkiye'de siyasi istikrarsızlıklar baş göstermiştir. 1980 yılında ise yeniden askeri darbe olmuştur. Bunun üzerinde 1961 Anayasası yürürlükten kaldırılmış ve yeni bir Anayasa yapılmıştır. 1982'de yeni Anayasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye'de Anayasal düzen bir kez daha değişmiştir.

II. 1982 ANAYASASINA GÖRE HAKİMLER VE SAVCILAR KURULU

A. ANAYASANIN YÜRÜRLÜĞE GİRDİĞİ İLK ŞEKLİNE GÖRE HSK

1982 Anayasasında yargının özlük işlerini yürütmekle görevli bir yargı kurulu düzenlemiştir. Ancak 1982 Anayasasında, 1961 Anayasasında olduğu gibi hâkimler için ayrı savcılar için ayrı yargı kurulu öngörülmemiştir. Hem hâkimlerin hem de savcılarının özlük işlerini yürütmekle görevli bir yargı kurulu kurulmuştur.³⁵⁴ Bu kurula Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) adı verilmiştir (sonradan 2017 Anayasa değişikliği ile kurulun ismi Hâkimler ve Savcılar Kurulu olarak değiştirilmiştir). HSYK, Anayasanın 159. maddesinde düzenlenmiştir.

1982 Anayasasının yürürlüğe girdiği ilk şekline göre HSYK'nın 7 asıl 5 yedek üyesi bulunmaktaydı. HSYK'nın başkanı, Adalet Bakanıydı. Adalet Bakanlığı Müsteşarı da Adalet Bakanı ile birlikte kurulun doğal üyesiydi. Yani Adalet Bakanlığına atanan kişi ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı olarak atanan kişi aynı zamanda HSYK üyesi oluyordu. Diğer

³⁵³ YSK'yı kuran Anayasa değişikliğinde, kurul kararlarına karşı yargı yoluna başvurulamayacağı ifade edilmişti. Ancak bu ifade de 1977 yılında Anayasa Mahkemesi tarafımdan iptal edilmiştir. AYM bu kararında da YHK kararlarına yargı yolunun kapatılmasını iptal ettiği kararı ile aynı gerekçeleri belirtmiştir (Esas Sayısı: 1977/82, Karar Sayısı: 1977/117, Karar Günü: 27/9/1977, R.G. Tarih-Sayı: 14.1.1978/1619).

³⁵⁴ Bezar Eylem Ekinci, **Anayasa Hukuku Açısından Yüksek Yargı Kurulları**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2019, s. 291.

üyeleri ise Cumhurbaşkanı seçiyordu. Ancak Cumhurbaşkanının bu konuda geniş bir takdir yetkisi yoktu. Cumhurbaşkanı 3 asıl ve 3 yedek üyeyi Yargıtay Genel Kurulunun her üyelik için (kendi üyeleri içinden) göstereceği üçer aday arasından seçiyordu. Diğer 2 asıl ve 2 yedek üyeyi ise Danıştay Genel Kurulunun her üyelik için (kendi üyeleri içinden) göstereceği üçer aday arasından seçiyordu. Doğal üyeler dışındaki bu seçilen üyeler, dört yıl için seçiliyordu. Süresi biten üyelerin yeniden seçilebileceği de hüküm altına alınmıştı (Madde 159/2).

1982 Anayasasının ilk şekline göre HSK üyelerinin çoğunluğu yüksek mahkeme hâkimlerinden oluşsa da üyelerin belirlenmesinde yürütme organının etkinliği dikkat çekmektedir. Yürütme organı iki doğal üyeyi doğrudan belirliyordu. Seçimle gelen hâkim üyelerin seçiminde ise yargı mensuplarının da önemli bir rolü olsa da belirleyici makam yine yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanıydı. O dönem Cumhurbaşkanlığı makamı partisiz ve tarafsız bir makamdı. Ancak uygulamada Cumhurbaşkanlarının o dönem de genellikle tarafsız olmadıkları görülmüştür.

1961 Anayasası döneminde hâkimlerin özlük işlerini yürüten Yüksek Hâkimler Kurulu'nun aksine 1982 Anayasası HSYK'ya sadece adli yargı mensuplarının değil idari yargının mensuplarının da özlük işlerini yürütme yetkisi tanımıştır.³⁵⁵ 159. maddenin 3. fıkrasında HSYK'ya, adli ve idari yargı hâkim ve savcılarının mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme ve görevden uzaklaştırma görevleri ve yetkileri verilmiştir. Ayrıca Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin veya bir hâkimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlama yetkisi de verilmiştir.

Ancak yargı mensupları hakkında disiplin cezası verme yetkisi HSYK'ya verilse de 1982 Anayasasının ilk şeklinde, yargı mensuplarının denetlenmesi ve haklarında soruşturma yürütülmesi yetkileri Adalet Bakanlığına verilmiştir. Bu denetim ve

³⁵⁵ Yılmaz, **Türk Anayasa Tarihi**, s. 208.

soruşturmalar, Adalet Bakanlığının adına ve izniyle adalet müfettişleri tarafından yapılmıyordu.³⁵⁶

Adalet Bakanına yargının özlük işleri ile ilgili başka yetkiler de verilmişti. Adalet Bakanı yargı mensuplarını, “muvafakatlerini alarak” Adalet Bakanlığında idari göreve atayabiliyordu (madde 159/6). Ayrıca Adalet Bakanı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksamaması için hâkim ve savcılar geçici yetki ile görevlendirebiliyordu. Ancak bu görevlendirmenin HSYK’nın ilk toplantısında onayına sunulması zorunluluğu da bulunuyordu (madde 159/7).

1982 Anayasasının yürürlüğe girdiği ilk şeklinde, HSYK’nın yapısı ile ilgili bir diğer önemli hüküm, HSYK kararlarının yargı denetimine istisnasız olarak tamamen kapalı olmasıdır (madde 159/4). Daha önce belirtildiği gibi 1961 Anayasası döneminde hem Yüksek Hâkimler Kurulu’nun hem de Yüksek Savcılar Kurulu’nun kararları Anayasa değişikliği ile yargı denetimine kapatılmıştı. Ancak bu değişiklikler Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmişti. 1982 Anayasasında ise bu denetim bağımsızlığı, asli kurucu iktidar tarafından getirilmiştir.³⁵⁷ Dolayısıyla bu bağımsızlık iptal davasına konu olamamıştır.

Bu HSYK sistemi, 1982 Anayasasının yürürlüğe girmesinden itibaren 2010 yılına kadar devam etmiştir. Türkiye’de bir Anayasal kurumun 28 yıl boyunca yapısını koruması nadiren görülen bir olgudur.³⁵⁸ Ancak 2010 yılında önemli Anayasa değişiklikleri yapılmış ve değişiklikler kapsamında HSYK’nın yapısı da değişmiştir.

B. 2010 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNDEN SONRA HSK

2010 Anayasa değişiklikleri referandumla kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Değişiklikleri destekleyen cephe, iktidar partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi, Fethullahçılar ve kendilerini “Yetmez Ama Evetçi” olarak adlandıran liberal sol

³⁵⁶ Kırmaz, **Avrupa Birliği Sürecinde Hâkimlerin Denetimi ve Yargı Bağımsızlığı**, s. 312.

³⁵⁷ Asli kurucu iktidar yeni bir anayasa yapma iktidarındır (Süheyl Batum, **Anayasa ve İnsan: 99 Soruda Çağdaş Bir Anayasa**, 3. Baskı, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2011, s. 59). AYM, anayasa değişikliklerini şekil yönünden (teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı yönünden) de olsa denetleyebilir ancak yapılan yeni anayasayı denetleme yetkisi yoktur (O. Korkut Kanadoğlu, **Anayasa Mahkemesi**, İstanbul, Beta, 2004, s. 119).

³⁵⁸ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 1053.

kesimden oluşmuştur. Değişikliklere karşı çıkan cephe ise, ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, o dönem meclisteki diğer muhalefet partisi olan Milliyetçi Hareket Partisi ve diğer muhalif partilerden oluşmuştur. Mecliste grubu olan diğer parti, Barış ve Demokrasi Partisi ise her iki tarafı da desteklemeyerek boykot çağrısı yapmıştır. Değişiklikleri destekleyenler HSYK ile ilgili olarak, kurulun darbeci ve vesayetçi zihniyetten arındırılacağını ve milletin kontrolüne gireceğini savunmuştur. Değişikliklere karşı olanlar ise HSYK'nın ve dolayısıyla yargı organının, hükümet ve Fethullahçıların kontrolüne gireceğini savunmuştur. Referandumda değişiklikler %58 Evet oyuyla kabul edilmiştir.

2010 Anayasa değişiklikleri ile HSYK'yı düzenleyen 159. madde yeniden düzenlenmiştir.³⁵⁹ En önemli değişim HSYK'nın üye yapısında gerçekleşmiştir. Asıl üye sayısı 22'ye, yedek üye sayısı 12'ye çıkarılmıştır (madde 159/2). Adalet Bakanının kurul başkanlığı ve Adalet Bakanlığı müsteşarının doğal üye konumu devam etmiştir. 4 asıl üyenin hukukçu akademisyenler ve avukatlar arasından Cumhurbaşkanıca, 3 asıl ve 3 yedek üyenin Yargıtay üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca, 2 asıl ve 2 yedek üyenin Danıştay üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca, 1 asıl ve 1 yedek üyenin kendi üyeleri arasından Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulunca, 7 asıl ve 4 yedek üyenin birinci sınıf (birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş) adli yargı hâkim ve savcılar arasından adli yargı hâkim ve savcılarınca, 3 asıl ve 2 yedek üyenin birinci sınıf (birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş) idari yargı hâkim ve savcılar arasından idari yargı hâkim ve savcılarınca seçileceği düzenlenmiştir (madde 159/3). Seçilen HSYK üyelerinin görev süresinin 4 yıl olması ve süresi biten üyelerin yeniden seçilebilmesi yönündeki düzenlemeler ise korunmuştur (madde 159/3).

Doğal üyeler ve Cumhurbaşkanının seçeceği üyeler dışındaki üyelerin seçimi için genel, eşit, tek dereceli ve gizli oy ilkeleri kabul edilmiştir. 159. maddenin 5. fıkrasında Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Adalet Akademisi genel kurullarından seçilecek üyelikler için ilgili kurumun her üyesinin oy kullanacağı ve en fazla oy alan adayların sırasıyla asıl ve yedek üye seçileceği ifade edilmiştir. Aynı şekilde birinci sınıf adli ve idari yargı hâkim ve savcılar arasından seçilecek üyelikler için de her hâkim ve savcının oy

³⁵⁹ 159. maddedeki değişiklik, Anayasayı değiştiren 5982 sayılı Kanun'un 22. maddesiyle yapılmıştır.

kullanacağı ve en fazla oy alan adayların sırasıyla asıl ve yedek üye seçileceği ifade edilmiştir. Bu seçimlerin her dönem için bir defada ve gizli oyla yapılacağı da hüküm altına alınmıştır (madde 159/5).

2010 değişiklikleriyle üye sayısının artmasıyla birlikte HSYK'nın üç daire halinde çalışması da kabul edilmiştir (madde 159/2). Kurulun başkanı olan Adalet Bakanının ise kurul çalışmalarına katılamayacağı ifade edilmiştir (madde 159/7). Ancak kurulun iç yapısı değişse de 1982 Anayasasının yürürlüğe girdiği ilk şeklinde HSYK'ya verilen Anayasal görev ve yetkiler değişmemiştir. HSYK, adli ve idari yargı hâkim ve savcılarının özlük işlerini yürütme görev ve yetkilerine sahip olmaya devam etmiştir (madde 159/8). Bunun dışında, 1982 Anayasasının ilk şeklinde Adalet Bakanlığına verilmiş olan yargı mensuplarını denetleme ve soruşturma yetkileri de HSYK'ya verilmiştir. Denetim ve soruşturmanın HSYK'nın ilgili dairesinin teklifi ve HSYK Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılacağı kabul edilmiştir (madde 159/9).

2010 Anayasa değişiklikleri ile birlikte HSYK kararlarının yargısal denetimiyle ilgili de önemli bir değişiklik yapılmıştır. Madde 159/10'da HSYK'nın meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamayacağı ifade edilmiştir. Böylece meslekten çıkarma kararlarına karşı yargı yolu açılmıştır.

Yargının özlük işleri ile ilgili olarak Adalet Bakanına verilen yetkiler de 2010 Anayasa değişiklikleri ile düzenlenmiştir. 1982 Anayasasının ilk şeklinde Adalet Bakanına verilen hâkim ve savcılarını muvafakatleriyle Adalet Bakanlığında idari göreve atama yetkisi korunmuştur (madde 159/9). Ancak Adalet Bakanının gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hâkim ve savcılarını geçici yetki ile görevlendirebilme yetkisi kaldırılmıştır.

2010 Anayasa değişiklikleriyle birlikte HSYK ile ilgili yapılan değişiklikler incelendiğinde en önemli değişikliğin üye yapısında gerçekleştiği görülmektedir. Değişikliklerle birlikte, HSYK üyelerin çoğunluğunun (22 asıl adayın 16'sının) yargı mensupları tarafından seçilmesi kabul edilmiştir. Yargı mensupları bu üyeleri yüksek yargı mensupları ile kıdemli yargı mensupları arasından seçmiştir. Kurul üyelerinin belirlenmesinde yürütme organının etkisi oldukça azalmıştır. Buna rağmen bu değişiklikler hükümet tarafından desteklenmiştir.

2010 Anayasa değişiklikleri 12 Eylül 2010’da referandumla kabul edilip yürürlüğe girdikten yaklaşık bir ay sonra 17 Ekim 2010 günü HSYK seçimleri yapılmıştır. Seçimlerde adli yargı hâkim ve savcılarınca seçilecek 7 asıl 4 yedek üye ile idari yargı hâkim ve savcılarınca seçilecek 3 asıl 2 yedek üye seçilmiştir. Seçimleri Fethullahçıların listesi kazanmıştır. Seçilen 10 asıl ve 6 yedek üyenin tamamı Fethullahçıların listesinden seçilmiştir.³⁶⁰

Bu durumun oluşmasının başlıca nedeni, hâkim ve savcıların göreve kabulünde uygulanan sistemdir. Hâkimlik ve savcılığa girişte yazılı sınavın yanında mülakat da yapılmaktadır. Mülakat sonucunu belirleyen jüri üyelerinin büyük çoğunluğu, Adalet Bakanlığı bürokratlarından oluşmaktadır. Bu nedenle 2002 yılından itibaren yapılan hâkim ve savcı alımlarında büyük çoğunluğu Fethullahçı olan kişiler tercih edilmiştir. Bu şekilde göreve kabul edilen kişilerle birlikte 2010 yılına gelindiğinde adli ve idari yargı hâkim ve savcıları içinde Fethullahçı hâkim ve savcılarının sayısı oldukça artmıştır. Bu grubun dışındaki oylar, diğer gruplar (YARSAV ve Demokrat Yargı) ve bağımsız adaylar arasında dağılınca Fethullahçıların listesi HSYK seçimlerini kazanmıştır.

Fethullahçıların bu seçimleri kazanmasında Anayasa Mahkemesinin bir kararı da etkili olmuştur.³⁶¹ 2010 yılında Anayasayı değiştiren 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, mecliste kabul edildikten sonra henüz referandumla kabul edilip yürürlüğe girmeden önce, Kanun’un (anayasa değişiklikleri) iptali istemiyle Anayasa Mahkemesinde davası açılmıştır. AYM, Anayasa değişikliğinin bazı hükümlerini iptal etmiştir. İptal edilen Anayasa değişikliği hükümlerinden biri de HSYK üyelerinin seçiminde uygulanacak seçim sistemi ile ilgiliydi. Yukarıda belirtildiği gibi üyelerin seçimi için genel, eşit, tek dereceli ve gizli oy ilkeleri kabul edilmiştir. Ancak mecliste kabul edilen 5982 sayılı Anayasa değişikliği kanununda ayrıca, oy kullanacak olan her kişinin yalnızca bir adaya oy verebileceği hükmü yer almaktaydı (madde 22). Bu düzenlemeyle, seçime liste usulü ile girilmesi ve

³⁶⁰ <https://t24.com.tr/haber/hsyk-secimlerinde-adalet-bakanliginin-listesi-kazandi,105946> (Erişim: 03.11.2020).

³⁶¹ Esas Sayısı: 2010/49, Karar Sayısı: 2010/87, Karar Günü: 7.7.2010, R.G. Tarih-Sayı: 01.08.2010-27659.

bir aday listesine oy verilmesi yasaklanmıştı. Ancak Anayasa Mahkemesi bu hükmü iptal etmiştir. AYM, kararına gerekçe olarak, oy hakkının bu şekilde kısıtlanmasının seçmen iradesinin oya yansımaya engel olduğunu, bu durumun (Cumhuriyetin temel niteliklerinden olan) demokrasi ve hukuk devleti ilkelerine aykırılık teşkil ettiğini belirtmiştir.³⁶² AYM'nin iptal kararı sonucunda HSYK seçimlerine liste halinde girilebilmiştir. Yalnızca bir aday yerine listeye oy verilebilmesi, tüm adaylıkları Fethullahçıların kazanmasını kolaylaştırmıştır. Bu seçimlerden sonra Fethullahçılar HSYK'da çoğunluğu elde etmiştir.

Daha sonra 2011 yılında 6110 sayılı kanunla Yargıtay ve Danıştay'ın üye sayıları ciddi miktarda arttırılmıştır. Yargıtay'ın üye sayısı 250'den 387'ye, Danıştay'ın üye sayısı ise 90'dan 156'ya çıkmıştır. Bu yeni üyeliklere 2010 HSYK seçimleriyle üye yapısı değişen yeni HSYK atama yapmıştır.³⁶³

2014 yılında ise 12 Ekim günü yeniden adli-idari yargı hâkim ve savcılarının belirleyeceği 10 asıl 6 yedek üye için seçimler yapılmıştır. Bu seçimlerde hükümet, artık kendisini desteklemeyen Fethullahçıların HSYK içindeki güçlü konumunun ortadan kalkması için diğer hâkim ve savcılarının birleşme çabalarını desteklemiştir. Bu doğrultuda 2014 seçimleri öncesinde Yargıda Birlik Platformu oluşturulmuştur. Bu grupta hükümet yanlıları ile birlikte sosyal demokrat, milliyetçi ve diğer görüşlerden yargı mensupları da yer almıştır. Bu şekilde seçimlere giren Yargıda Birlik Platformu, oyların bölünmemesini ve HSYK'daki FETÖ hâkimiyetinin kırılmasını isteyen her görüşten hâkim ve savcının oyunu alarak seçimleri kazanmıştır. 10 asıl üyenin 8'i ve 6 yedek üyenin 4'ü Yargıda Birlik Platformu'nun adaylarından seçilmiştir. 2 asıl ve 2 yedek üyeliği ise yine Fetöcüler kazanmıştır.³⁶⁴ Bu seçimlerden sonra HSYK'daki FETÖ ağırlığı ortadan kalmıştır. Ancak

³⁶² AYM gerekçesini şu şekilde ifade etmiştir: "...bazı adaylar açısından seçmenlere oy kullanma hakkı tanınmayarak sonuçları seçmen iradesini yansıtmaktan uzak olan bir seçim usulünün demokratik olmadığına kuşku yoktur. Seçmen iradesinin gerçek anlamda oya yansımaya sınırlayan böylece oy kullananların iradesini olumsuz yönde etkileyen bu düzenlemenin hukuk devletinin temel ögesi olan bağımsız ve tarafsız bir yargının oluşmasını da engelleyeceği açıktır" (Esas Sayısı: 2010/49, Karar Sayısı: 2010/87, Karar Günü: 7.7.2010, R.G. Tarih-Sayı: 01.08.2010-27659). AYM bu kararında da yerleşik içtihadı doğrultusunda, değiştirilemez maddelerin değiştirilip değiştirilmediğine ilişkin bir denetimin esas yönünden değil şekil yönünden bir denetim olduğunu, bu yüzden değiştirilemez temel ilkelere uygunluk denetiminin kendi yetkisi dahilinde olduğu görüşünü benimsemiştir.

³⁶³ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 1059-1061.

³⁶⁴ <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2014/10/12/hsyk-secimleri-sonrasi-sandiklar-aciliyor> (Erişim: 03.11.2020).

bundan sonra kısa süre içinde genel bir ihraç dalgası yaşanmamıştır. Savcılıklar, ilk derece ve istinaf mahkemeleri ile Yargıtay ve Danıştay'daki Fetöcü yargı mensupları görevde kalmaya devam etmiştir.

Buna karşılık, HSYK'nın üye profilinin değişmesinden kısa süre sonra 2 Aralık 2014 tarihinde 6572 sayılı kanun yürürlüğe girmiş ve yüksek yargı üye sayıları yeniden arttırılmıştır. Yargıtay'ın üye sayısı 387'den 516'ya, Danıştay'ın üye sayısı ise 156'dan 195'e çıkarılmıştır.³⁶⁵ Bu yeni üyeliklere de 12 Ekim 2014 seçimleriyle üye yapısı değişen HSYK atama yapmıştır. Daha sonra 2016 yılında 1 Temmuz 2016 tarih ve 6723 sayılı kanunla Yargıtay ve Danıştay'ın üye sayısı düşürülmüştür. Kanunla Yargıtay'ın üye sayısının 516'dan 310'a (üç yıl içinde de kademeli olarak 200'e), Danıştay'ın üye sayısı ise 195'ten 116'ya (üç yıl içinde kademeli olarak 90'a) düşürmesi kabul edilmiştir. Daha da önemlisi 6723 sayılı Kanunla Yargıtay ve Danıştay'ın bütün üyelerinin³⁶⁶ üyeliklerinin derhal sona ereceği ve (Kanun'un yürürlüğe girmesinden itibaren beş gün içinde) HSYK'nın, görevi sona eren üyeler arasından Kanunda öngörülen sayıda Yargıtay ve Danıştay üyesini yeniden seçeceği düzenlenmiştir³⁶⁷ (6723 sayılı kanun md. 12 ve 22). Böylelikle 2014'te değişen yeni üye profiliyle HSYK, mevcut Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasında ayıklama yaparak istediği kişileri görevde tutmuştur. HSYK'nın yeniden atamadığı üyelerin ise görevleri sona ermiştir.

Daha sonra 15 Temmuz 2016'da FETÖ, orduya sızmış olan unsurları aracılığıyla askeri darbe teşebbüsünde bulunmuştur. Darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ertesi gün HSYK'nın 5 üyesi FETÖ üyeliği nedeniyle gözaltına alınmıştır. Aynı gün HSYK Genel Kurulu olağanüstü toplanmış ve gözaltına alınan 5 üyenin üyelikleri düşürülmüştür.³⁶⁸ 15 Temmuz 2016'dan günümüze kadar yaklaşık dört bin hâkim ve

³⁶⁵ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 1060.

³⁶⁶ Yalnızca Yargıtay Birinci Başkanı, Birinci Başkanvekili, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Daire Başkanları, Danıştay Başkanı, Danıştay Başsavcısı, Danıştay Başkanvekili ve Danıştay Daire başkanları hariç tutulmuştur.

³⁶⁷ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 1062.

³⁶⁸ <https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/07/16/hsyk-5-uyesinin-uyeligini-dusurme-karari-aldi> (Erişim: 03.11.2020).

savcı ihraç edilmiş³⁶⁹ yerlerine 5 binin üzerinde hâkim ve savcı göreve alınmıştır.³⁷⁰ Darbe girişiminden sonra 21 Temmuz'da Olağanüstü Hal ilan edilmiş ve 19 Temmuz 2017'ye kadar devam etmiştir.³⁷¹ Darbe girişiminden sonraki süreçte 2017 yılında Anayasa değişiklikleri yapılmıştır. Değişiklikler 16 Nisan 2017 tarihinde referandumla kabul edilmiştir. Değişikliklerle birlikte HSYK'nın yapısında da önemli değişiklikler yapılmıştır.

C. 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNDEN SONRA GÜNÜMÜZDE HSK

2017 Anayasa değişiklikleri Türkiye'de büyük tartışmalara neden olmuştur. 2017 Anayasa değişiklikleriyle birlikte Türkiye'nin Anayasal düzen büyük ölçüde değişmiştir. HSK ile ilgili değişiklikler kurulun üye yapısı ile ilgilidir. Kurulun üye sayısı azaltılmış ve üyeleri seçen makamlar değişmiştir. Adalet Bakanı ve Müsteşarının doğal üyeliği korunmuş, 4 üyeyi Cumhurbaşkanının, 7 üyeyi ise nitelikli çoğunlukla meclisin seçmesi kabul edilmiştir. Bunun dışında, kurulun adındaki "Yüksek" ibaresi de silinmiş ve kurulun adı Hâkimler ve Savcılar Kurulu olmuştur.

Değişiklikleri destekleyen cephe, mecliste en çok milletvekiline sahip olan ve Cumhurbaşkanının da partisi olma konumunda bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi ile son yıllarda bu partiyi destekleme kararı alan Milliyetçi Hareket Partisi'nden oluşmuştur.³⁷² Değişikliklere karşı çıkan cephe ise, ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi'nin içinde genel merkeze muhalif olan kişiler³⁷³ ve diğer muhalif partilerden oluşmuştur.

Değişiklikleri destekleyenler, üyelerin seçilmiş Cumhurbaşkanı ve Meclis tarafından seçilmesiyle HSK'nın demokratik meşruiyetinin güçlendiğini savunmuştur. Ayrıca böylelikle HSK seçimlerinde yargı mensupları arasında yaşanan rekabet ve gruplaşmanın

³⁶⁹ <https://www.karar.com/adalet-bakani-gul-3-bin-947-hâkim-ve-savci-ihrac-edildi-1593483> (Erişim: 03.11.2020).

³⁷⁰ <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/adalet-bakani-gul-yaklasik-4-bin-fetocu-hâkim-savci-ihrac-edildi-2641765> (Erişim: 03.11.2020).

³⁷¹ <https://www.cnnturk.com/guncel/ohal-sona-erdi> (Erişim: 03.11.2020).

³⁷² Bu iki parti aynı zamanda Cumhur İttifakı adı altında mecliste ve seçimlerde ittifak kurmuş durumdadır.

³⁷³ Bu kişiler daha sonra partiden ayrılarak İyi Parti'yi kurmuş ve ilk genel seçimlerde meclise girerek grup kurmuşlardır. Cumhuriyet Halk Partisi ile İyi Parti, Millet İttifakı adı altında mecliste ve seçimlerde ittifak kurmuş durumdadır.

son bulacağı ve FETÖ tipi yapılanmaların HSK'ya etki etme imkânının da ortadan kalkacağı ifade edilmiştir. Değişikliklere karşı çıkanlar ise 13 üyenin 6'sının Cumhurbaşkanı tarafından, diğerlerinin de çoğunluğunu kontrolü altında tuttuğu meclis tarafından seçilmesinin HSK'yı Cumhurbaşkanının kontrolü altına sokacağını belirtmiştir. Değişikliklere karşı çıkanlar yeni HSK'nın Cumhurbaşkanıya bağlı olacağını ve bu durumun yargı bağımsızlığını tamamen ortadan kaldıracağını savunmuşlardır.

Referandum sonucunda değişiklikler %51.4 Evet oyuyla kabul edilmiştir. Anayasa değişikliğine ilişkin 6771 sayılı kanunun geçici 21. maddesinin c bendinde, HSK ile ilgili değişikliklerin, Anayasa değişikliği kanununun Resmi Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Değişikliklerin yürürlüğe girmesinden itibaren 30 gün içinde de değişikliklere göre yeni HSK üyelerinin Cumhurbaşkanı ve TBMM tarafından seçileceği belirtilmiştir. Bu nedenle değişikliklerin referandumda kabul edilmesinden kısa süre sonra, yeni üyeler Cumhurbaşkanı ve TBMM tarafından atanmıştır. Böylelikle HSK'nın üye profili bir kez daha değişmiştir. Günümüzde HSK'yı bu Anayasa değişiklikleri şekillendirmiştir. HSK'nın yapısını, görev ve yetkilerini düzenleyen temel normlar, Anayasanın 159. maddesi ve bu maddedeki 2017 değişikliğine göre güncellenen 11.12.2010 tarih ve 6087 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu (HSKK)'dur.

1. HSK'nın Hukuki Niteliği ve İşlevi

HSK adli ve idari yargı hâkim ve savcılarının özlük işlerini yürüten bir yargı kurulusudur. Doktrinde bir görüş, savcıların görev ve yetkilerinin hâkimlerden farklı olduğu ve savcıların bağımsız olmadıkları gerekçesiyle hâkimler ve savcılar için ayrı yargı kurullarının olması gerektiğini savunmaktadır.³⁷⁴ Ancak daha önceden belirttiğimiz gibi savcılar da yargı mensubudur ve adli nitelikte görev ve yetkilere sahiptir. Bu nedenle hâkimler gibi savcılar da bağımsız olmaları gerekir. Dolayısıyla hâkim ve savcılar bağımsızlıklarının korunması ve özlük işlerinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için bağımsız yargı mensupları olarak hem hâkimlerin hem de savcılarının özlük işlerinin birlikte aynı kurul tarafından yürütülmesi daha doğrudur. HSK da bu şekilde hem hâkimlerin hem de savcılarının özlük işleri konusunda yetkilidir.

³⁷⁴ Tanör, Yüzbaşıoğlu, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, s. 465-466; Erdoğan, Türk Anayasa Hukuku, s. 205.

Yargı organı hukuka uyulmamasından kaynaklanan anlaşmazlıkları çözen³⁷⁵ ve hukuka aykırılık iddialarını karara bağlayan devlet organıdır.³⁷⁶ HSK'nın bu anlamda yargısal yetkileri yoktur. HSK bir yargı kurulu olsa da bu şekilde nitelendirilmesinin sebebi, yargı mensuplarının özlük işlerini yürüten kurum olmasıdır. HSK'nın hukuki uyuşmazlıklarla ilgili adli işlemler yapma ve yargısal kararlar verme yetkisi yoktur. Bu nedenle HSK yargı organının bir parçası değildir. HSK idari bir kurumdur. Ancak Anayasanın 159. maddesinin 1. fıkrasında “Hâkimler ve Savcılar Kurulu, *mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı* esaslarına göre kurulur ve görev yapar” ifadesi yer almaktadır. HSKK'nın 1. maddesinde de aynı ifade yer almaktadır. Ayrıca HSKK'nın 3. maddesinin 6. fıkrasında da “Kurul, *görevlerini yerine getirirken ve yetkilerini kullanırken bağımsızdır. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, Kurula emir ve talimat veremez*” ifadesi yer almaktadır. Bu nedenle HSK'nın görevlerini hukuken gereği gibi yerine getirebilmesi için hem idarenin geri kalanından hem hükümetten hem diğer devlet organlarından hem de devlet dışı tüm kişi ve kurumlardan bağımsız olması gerekir.

HSK, yargının yönetimi ile ilgili önemli görev ve yetkileri olan bir kurumdur. HSK, yargı mensuplarının göreve kabulü, atanmaları, tayinleri, terfileri, denetimleri ve disiplinleri gibi özlük işleri konusunda karar vermeye yetkilidir. Böyle önemli yetkilerin hükümete veya meclise verilmesi yargı bağımsızlığının ihlaline sebebiyet verebilir. Bu nedenle bu yetkiler yargı bağımsızlığının korunması amacıyla bağımsız bir yargı kurulu olan HSK'ya verilmiştir. HSK'nın temel işlevi yargı bağımsızlığını korumaktır.

2. HSK'nın Üye Yapısı

a. Üyelerin Nitelikleri ve Seçilmesi

HSK'nın 13 üyesi bulunmaktadır. HSK'nın 22 olan asıl üye sayısı 2017 Anayasa değişiklikleri ile 13'e indirilmiştir, yedek üyelükler ise kaldırılmıştır (6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun md. 14). Kurul'da Adalet Bakanının ve Adalet Bakanlığı Müsteşarının konumunda bir değişiklik olmamıştır. HSK'nın başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı da bakanla birlikte doğal

³⁷⁵ Armağan, *Türk Esas Teşkilat Hukuku*, s. 70.

³⁷⁶ Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, II. Cilt*, s. 450.

üyedir. (AY md. 159/3; HSKK md. 3/3,5) Yani bu üyeler HSK üyesi olarak ayrıca seçilmemektedir. Bir kişi Adalet Bakanı veya Adalet Bakanlığı müsteşarı olarak atanırsa aynı zamanda HSK üyesi de olmaktadır. Müsteşarlar bir Bakanlıkta bakanlıktan sonraki en yetkili kişilerdi. Ancak Anayasada doğal üyelerden biri olarak Adalet Bakanlığı Müsteşarından bahsedilse de 2 Temmuz 2018 tarih ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Müsteşarlık makamları kaldırılmıştır. Müsteşarların yetkileri Bakan Yardımcılarına devredilmiştir. Halen de HSK’da Adalet Bakanlığı müsteşarı için ayrılan üyelikte ilgili Adalet Bakan Yardımcısı bulunmaktadır.³⁷⁷ HSK’nın da doğal üyesi olan Adalet Bakanını ve Adalet Bakanı Yardımcısını atama yetkisi Cumhurbaşkanına aittir (AY md. 104/8 ve 9).

Kurulun 4 üyesi ise Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan seçilmektedir. Cumhurbaşkanı bu 4 üyenin 3’ünü adli yargı hâkim ve savcılar arasında, 1’ini ise idari yargı hâkim ve savcılar arasında seçmektedir. Ancak bu hâkim ve savcı üyeler her kademedен seçilmemektedir. Bu hâkim ve savcılarının birinci sınıf olması ve birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olması zorunludur (AY md. 159/3; HSKK md. 18/1-a)

Kurulun geri kalan 7 üyesini ise TBMM seçer. TBMM, bu 7 üyeden 3’ünü Yargıtay üyeleri arasında, 1’ini Danıştay üyeleri arasında, 3’ünü ise yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasında seçer. Bu üç üyenin en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur (AY md. 159/3; HSKK md. 18/1-b). Ancak yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyelerinin hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hallerinin bulunmaması gerekir.³⁷⁸ Ayrıca avukatlar arasında seçilecek üyelerin meslekte en az 15 yıllık tecrübeye sahip olması gerekir. (HSKK md. 18/1-b).

³⁷⁷ Eren, **Anayasa Hukuku Ders Notları**, s. 621.

³⁷⁸ Hâkimlik mesleğine alınmak için gerekli şartlar Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun 8. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre HSK üyeliğine atanacak kişinin şu hallerde hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir halinin bulunduğu söylenebilir: Türk vatandaşı olmaması; kamu haklarından yasaklı olması; erkek adayın askerliğini yapmamış olması ve askerlikle ilişkisinin bulunması; görevlerini sürekli olarak yapmasına engel olabilecek vücut ve akıl hastalığı veya engelliliği; alışılmışın dışında çevrenin yadırgayacağı şekilde konuşması; taksirli suçlar hariç olmak üzere üç aydan fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı soruşturma veya kovuşturma altında olması veya bu suçlardan hüküm giymiş olması; affa uğramış olsa bile Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı veya şeref kırıcı bir suçtan veya

TBMM, seçtiği üyeleri basit çoğunlukla değil nitelikli çoğunlukla seçmektedir. Meclis Genel Kurulu'nun aralarından seçim yapacağı adayları ise Meclis Anayasa ve Adalet Komisyonlarının üyelerinden oluşan Karma Komisyon belirlemektedir. Bu komisyon da diğer komisyonlar gibi Meclis Genel Kurulunun vereceği kararlar için ön hazırlık yapan ve milletvekillerinden oluşan bir kuruldur. Meclisteki her parti bu komisyonda meclisteki üye sayıları oranında temsil edilmektedir.³⁷⁹

TBMM'nin seçeceği HSK üyelerinin seçimi için ilk önce aday olmak isteyenler için başvuru tarihleri ilan edilir. İlanı HSK üyelerinin görev sürelerinin dolmasından 60 gün önce TBMM başkanlığı yapar. Aday olmak isteyenler TBMM Başkanlığına başvurur. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılmaması halinde ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad (kura) çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Karma Komisyon, her bir üyelik için belirlediği üç adayı Meclis Genel Kuruluna sunulmak üzere TBMM Başkanlığına bildirir (AY md. 159/13; HSKK md. 20/1,2,3).

Meclis Genel Kurulu, Karma Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının 2/3 çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci oylamada üye tamsayısının 3/5 çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad (kura) çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır (AY md. 159/3; HSKK md. 20/4).

HSK üyeliği seçiminin, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde tamamlanması gerekir. Eğer seçilen bir üyenin görev süresi dolmadan Kurul üyeliği boşalırsa (ölüm, emeklilik, istifa gibi nedenlerle), boşalmayı takip eden otuz gün içinde yeni üyenin seçimi yapılır. (AY md. 159/5; HSKK md. 19 ve 27) Seçilen her üye 4

kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından dolayı hüküm giymiş olması veya bu suçlardan dolayı soruşturma yada kovuşturma altında olması. Bu durumda olan bir kişinin HSK üyesi olarak atanması mümkün değildir.

³⁷⁹ Atar, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 256-257.

yıllığına seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir. (AY md. 159/4; HSKK md. 18/1,2).

b. HSK'nın Üye Yapısıyla İlgili Doktrindeki Görüşler

HSK'nın üye yapısı siyasi tartışmaların konusu olduğu gibi doktrinde de tartışılmıştır. HSK ile ilgili olarak doktrinde en fazla tartışılan konu HSK'nın üye yapısıdır. Doktrinde çoğunluk görüşü, HSK'nın üye yapısının yargı bağımsızlığı ilkesini ihlal ettiği yönündedir.

Kemal Gözler'e göre HSK'nın üyelerinin seçiminde Cumhurbaşkanı belirleyicidir. Üyelerin yarısından fazlasını seçme yetkisinin TBMM'ye ait olması Cumhurbaşkanının belirleyici konumunu değiştirmemektedir. Çünkü Cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimleri aynı gün yapılarak TBMM ile Cumhurbaşkanı arasında birlik sağlamaktadır.³⁸⁰ Meclis Cumhurbaşkanı'nın kontrolünde olacağı için HSK üyelerinin belirlenmesinde Cumhurbaşkanı başat bir role sahip olmaktadır. Bu nedenle HSK, Cumhurbaşkanının kontrolüne girmektedir. Bunun sonucunda yargı organı da Cumhurbaşkanının kontrolüne girmekte ve yargı bağımsızlığı ortadan kalkmaktadır.³⁸¹

Bu görüşe İbrahim Kaboğlu³⁸², Mustafa Erdoğan³⁸³ ve Necmi Yüzbaşıoğlu³⁸⁴ da katılmaktadır. Yüzbaşıoğlu HSK'nın bu yeni üye yapısının, yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı açısından bugüne kadarki en olumsuz yapı olduğunu savunmaktadır.³⁸⁵

Ergun Özbudun da aynı görüşü ifade ederek yeni HSK'nın yüksek yargıya etkisine dikkat çekmektedir. Özbudun'a göre HSK üyeleri Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanının etkisi altında olan TBMM tarafından seçildiği için HSK hemen tümüyle yürütmeye bağımlı bir kurul hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak üyeleri HSK tarafından atanan Yargıtay ve Danıştay iktidarla daha uyumlu olacaktır. Özbudun'a göre aynı durum,

³⁸⁰ Kemal Gözler, **Elveda Anayasa: 16 Nisan 2017'de Oylayacağımız Anayasa Değişikliği Hakkında Eleştiriler**, 2. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2017, s. 21.

³⁸¹ Gözler, **Elveda Anayasa: 16 Nisan 2017'de Oylayacağımız Anayasa Değişikliği Hakkında Eleştiriler**, s. 19.

³⁸² Kaboğlu, Sales, **Darbe ve Demokrasi Sarkacında Türk Anayasa Hukuku**, s. 132.

³⁸³ Erdoğan, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 204.

³⁸⁴ Tanör, Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, s. 465.

³⁸⁵ Tanör, Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, s. 465.

üyelerinin tümü Yargıtay ve Danıştay tarafından seçilen Yüksek Seçim Kurulu ve 15 üyesinden 5'i Yargıtay ve Danıştay kökenli olan Anayasa Mahkemesi açısından da geçerli olacaktır.³⁸⁶

Abdurrahman Eren ise HSK'nın üye yapısına farklı yönlerden yaklaşmaktadır. Eren'e göre HSK üyelerinin tamamının yürütme organı tarafından seçilmesi durumunda bu durum kabul edilemez. Ancak HSK'nın 2017 Anayasa değişiklikleri ile değişen yeni yapısı çoğulcu temsile imkân vermektedir.³⁸⁷ Eren'e göre üyeleri seçen makamlar arasında Cumhurbaşkanı ile birlikte TBMM'nin de bulunması, çoğulculuk bakımından iyi bir uygulamadır. HSK'da ilk derece yargı mensuplarının, yüksek yargı mensuplarının, avukatların, akademisyenlerin ve siyasilere yer alması da çoğulculuk açısından olumludur. Eren'in özellikle vurguladığı konu ise TBMM'nin seçtiği üyelerin nitelikli çoğunlukla seçilmesidir.³⁸⁸ Eren'e göre nitelikli çoğunluk sayesinde HSK üyesi seçiminde muhalefete önemli bir rol verilmiştir. Bu hususla birlikte üyelerin çoğunluğunun meclis tarafından belirlenmesi de çoğulculuğu güçlendirmektedir. Ayrıca TBMM'nin üye seçimindeki rolü HSK'nın demokratik meşruiyeti bakımından da çok önemlidir. Kurulun demokratik meşruiyete sahip olması yargı bağımsızlığını güçlendirmektedir. Eren'e göre yargı bağımsızlığı açısından önem taşıyan bir diğer konu, üyelerin çoğunluğunun yargı mensubu olmasıdır. 13 üyenin 11'inin yargı mensubu olması yargı bağımsızlığı açısından önemlidir.³⁸⁹

c. Görüşümüz

HSK üyelerini seçme yetkisinin dağılımı pek çok Anayasal ilkeye aykırılık sorunu yaratmaktadır. HSK üyelerinin 6'sı, yürütme yetkisine tek başına sahip olan ve partili olan Cumhurbaşkanı (AY md.104/1) tarafından seçilmektedir. Geri kalan 7 üyenin TBMM tarafından nitelikli çoğunlukla seçilmesi olumludur. Nitelikli çoğunlukların sağlanabilmesi için partiler arası uzlaşma sağlanması gerekir. Eğer HSK üyelerinin 6'sını seçme yetkisi Cumhurbaşkanıya verilmiş olmasaydı Meclisteki nitelikli çoğunluk usulü, parti gruplarını uzlaşmaya teşvik ederdi. Çünkü bu usulde ilk iki turda uzlaşma

³⁸⁶ Özbudun, *Anayasalcılık ve Demokrasi*, s. 134-135.

³⁸⁷ Eren, *Anayasa Hukuku Ders Notları*, s. 622.

³⁸⁸ Eren, *Anayasa Hukuku Ders Notları*, s. 623-624.

³⁸⁹ Eren, *Anayasa Hukuku Ders Notları*, s. 622-623.

sağlanamaması halinde son turda seçilecek olan aday muhtemelen mecliste en çok milletvekiline sahip olan parti ile ikinci partinin adayları arasından kura ile belirlenecektir. Eğer 6 üye Cumhurbaşkanınca belirleniyor olmasaydı, üçüncü turdaki kurallar sonucunda her iki parti için de istenmeyen bir tablonun ortaya çıkması ihtimali ciddi olurdu. Bu ihtimal, meclisteki parti gruplarını en azından 3/5'lik bir meclis çoğunluğu ile anlaşılabilecekleri bir aday desteklemeye iterdi. Uzlaşa ile seçilen üyelerin de bir partinin çıkarları doğrultusunda siyasi kararlar verme eğilimi tek bir partinin desteği ile seçilmiş adaylara göre çok daha az olacaktır.

Ancak seçim usulüne rağmen bu sistemde mecliste uzlaşa olmayacaktır. Çünkü TBMM seçimleri ile Cumhurbaşkanlığı seçimleri aynı gün yapıldığı için (AY md. 77/1) muhtemelen Meclis'te en çok milletvekilliği elde eden parti ile Cumhurbaşkanı aynı görüşten olacaktır. Cumhurbaşkanının 6 üyeyi seçme yetkisine sahip olmasından dolayı Cumhurbaşkanıya yakın kişilerin HSK'da çoğunluğu sağlaması için Meclis tarafından yalnızca 1 üyenin Cumhurbaşkanıya yakın kişilerden seçilmesi yeterli olacaktır. Ve seçimlerin son turda kura ile yapılması durumunda da en azından 1 üyenin, Meclis'teki birinci partinin desteklediği adaylar arasından seçilmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu yüksek ihtimalden dolayı Meclis'te en çok milletvekiline sahip olan parti uzlaşa yoluna gitmeyecek ve her bir üyeliğin kura ile belirlenmesini sağlayacaktır. Böylelikle HSK'nın kontrolü Cumhurbaşkanıya geçmiş olacaktır. Çünkü Cumhurbaşkanının Meclis'te birinci partinin genel başkanı olması da kuvvetle muhtemeldir. Bu durumda kendi partisinden olan milletvekilleri Cumhurbaşkanının kontrolünde olacaktır. Bunun nedeni Türkiye'de hemen hemen her partide milletvekili adaylarının genel başkan tarafından belirlenmesidir (Siyasi Partiler Kanunu, aday belirlemede partilere takdir hakkı tanımaktadır). Ancak Cumhurbaşkanı Meclis'teki birinci partinin genel başkanı olmasa bile 6 üyeyi kendisi seçip, kendi görüşünden olan diğer üyelerle birlikte çoğunluk oluşturunca HSK üyelerinin arasında güçlü bir konuma gelmektedir.

Türkiye'de köklü bir hukuk ve demokrasi geleneği olmadığı için HSK üyelerinin seçilmesinde yürütme organı belirleyici olursa bu durum yargı bağımsızlığının ortadan kalkması anlamına gelecektir. Çünkü böyle bir durumda HSK, yürütmenin kontrolünde olacak ve siyasi kararlar verecektir. Atama, tayin, terfi, denetim, disiplin gibi yetkileri

kullanan HSK; yürütme organının kontrolü altında olursa bu yetkiler yargı mensuplarını baskı altına almak ve müdahale etmek için kullanılabilir. HSK eliyle yargı mensuplarına hak etmedikleri halde disiplin cezası verilerek veya istemedikleri bir göreve tayin yoluyla müdahale ya da baskı yapılabilir. Aynı müdahale ve baskılar atama ve terfi işlemleri aracılığıyla da gerçekleştirilebilir. Eğer hâkimler göreve gelmelerini veya görevde ilerlemelerini yürütme organının inisiyatifine borçlu olurlarsa yürütmenin talimatlarını uygulamaya daha açık olurlar.³⁹⁰ Yürütme organına karşı bağımsızlıklarını korumaları zorlaşır. Bu nedenle HSK üyelerini seçme yetkisinin Anayasadaki dağılımı yargı bağımsızlığı ilkesini ihlal etmektedir.

Yargı bağımsızlığının ihlal olması yargının tarafsızlığının da ihlal olması anlamına gelir. Ancak atama, tayin ve terfi yetkileri kullanılarak doğrudan yargının tarafsızlığı da ihlal edilebilir. Bir yargı mensubu baskı ve müdahaleye maruz kalmasa bile kendi isteğiyle de kendisini atayan, tayin eden veya terfi ettirenlerin siyasi çıkarları doğrultusunda karar verebilir. Bu nedenle HSK üyelerini seçme yetkisinin dağılımı yargının tarafsızlığı ilkesini de ihlal etmektedir.

Yürütme organının bu şekilde HSK eliyle yargıya müdahale etmesi ve yargıda kadrolaşması hukuk devleti ilkesine de aykırılık oluşturacaktır. Çünkü baskı altında bulunan veya kadrolaşmanın ürünü olan yargı mensupları yürütme organının hukuka bağlılığını sağlamayacaktır. Benzer şekilde yargının bağımsız olamaması adil yargılanma hakkı, demokrasi ve kuvvetler ayrılığının da var olmaması anlamına geldiği için HSK üyelerini seçme yetkisinin dağılımı bu hak ve ilkelere de aykırılık teşkil etmektedir. Bu Anayasal hak ve ilkelere aykırılıkların giderilebilmesi için Anayasa değişikliğine ihtiyaç vardır.

Türkiye'nin Anayasal düzeni içinde HSK ile ilgili en önemli sorun, HSK üyelerinin siyasi kararlar vermesidir. HSK, Anayasal hak ve ilkeleri, siyasi kararlar vererek ihlal etmektedir. HSK'nın siyasi amaçlarla karar vermesinin önüne geçmek için kararların yargı denetimine tabi olması düşünülebilir. Siyasi gerekçelerle verilen kararlar yargı tarafından iptal edilebilir. Ancak denetimi yapacak olan hâkimler üzerinde baskı

³⁹⁰ Özer, *Anayasa Hukuku*, s. 281.

kurulması veya hâkimlerin kendi isteğiyle taraflı karar vermesi ihtimali her zaman var olacaktır. Bu nedenle HSK'nın siyasi kararlar vermesinin engellenmesi için kurulun yargı denetimi olmasa bile bağımsız ve tarafsız şekilde karar verecek bir yapıya sahip olması gerekir.

HSK üyelerinin bağımsızlığının ve tarafsızlığının sağlanması için öncelikle yürütme organının, Kurul üyelerinin seçimindeki belirleyici rolünün ortadan kaldırılması gerekir. Bu doğrultuda Adalet Bakanının Kurul Başkanlığı ve ilgili bakan yardımcısının Bakan ile birlikte doğal üyeliği sonlandırılmalıdır. HSK 21 asil 9 yedek üyeden oluşmalıdır. 4 asil ve 1 yedek üye Yargıtay üyeleri tarafından yine Yargıtay üyeleri arasından seçilmelidir. 1 asil ve 1 yedek üye Danıştay üyeleri tarafından yine Danıştay üyeleri arasından seçilmelidir. 7 asil ve 3 yedek üye Adli Yargı hâkim ve savcıları tarafından yine Adli Yargı hâkim ve savcıları arasından seçilmelidir. 2 asil ve 1 yedek üye İdari Yargı hâkim ve savcıları tarafından yine İdari Yargı hâkim ve savcıları arasından seçilmelidir. Bu seçimlerin her birinde tek aday için tek oy kullanılmalı ve en fazla oy alan adaylar sırasıyla asil ve yedek üye seçilmelidir. Geri kalan 7 asil ve 3 yedek üye ise TBMM tarafından halen yürürlükte bulunan nitelikli çoğunluk usulüyle seçilmelidir.

Böylelikle HSK üyelerinin 2/3'ünü her düzeyden yargı mensupları kendi aralarından seçmiş olmakta, üyelerin 1/3'ü ise Meclis'in nitelikli çoğunluğu tarafından seçilmiş olmaktadır. Daha önceden belirttiğimiz gibi HSK'nın yapısı ile ilgili öneriler içeren uluslararası belgelerde de bu şekilde üyelerin çoğunluğunun meslektaşlarınca seçilmiş yargı mensuplarından oluşması önerilmektedir. Bu sistem HSK için örnek teşkil eden demokratik hukuk devletlerindeki uygulamalarla da uyumludur. Yine daha önceden belirttiğimiz gibi HSK'nın muadili olan İtalya ve Fransa yüksek yargı konseylerinin üyelerinin de yaklaşık 2/3'ü meslektaşlarınca seçilmiş yargı mensuplarından oluşmaktadır. Türkiye'de de 1961 Anayasası döneminde, 1971 değişikliklerine kadar, Yüksek Hakimler Kurulu üyelerinin 2/3'ü yargı mensupları tarafından yine yargı mensupları arasından seçilmekteydi.

Geçmişte yargı organı içinde güçlü bir konumda bulunan FETÖ yanlıları günümüzde büyük ölçüde ihraç edildiği için HSK üyelerinin çoğunluğunun yargı mensupları tarafından seçilmesi, HSK'da FETÖ'nün güç kazanması tehlikesine yol açmayacaktır.

Ayrıca yargı mensubu olan üyelerin her dereceden seçilmesi, HSK içinde geniş bir temsile imkân vermesi nedeniyle olumlu olacaktır. TBMM tarafından seçilen üyeler de nitelikli çoğunlukla seçildiği için genellikle uzlaşa ile seçilecektir. HSK'nın üyelerinin 2/3'ünün yargı mensupları tarafından, 1/3'ünün ise Meclisçe nitelikli çoğunlukla seçilmesi sonucunda HSK, bağımsız ve tarafsız bir üye yapısına sahip olacaktır.

HSK'nın bu üye yapısının korunması için HSK başkanı, HSK üyeleri arasından ve HSK Genel Kurulu tarafından üye tam sayısının salt çoğunluğu ile seçilmelidir. Başkanın Kurul'u temsilden başka bir başkanlık yetkisi olmamalıdır. Kurul üyelerinin görev süresi de 5 yıla sınırlandırılmalıdır.

Bu değişiklikler yapıldığı takdirde HSK'nın üye yapısı nedeniyle ortaya çıkan Anayasal ilkelere aykırılıklar ortadan kalkmış olacaktır. Bu doğrultuda HSK'nın üye yapısını düzenleyen AY md. 159/3'te ve HSKK'da gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

2. HSK'nın İç Yapısı ve Çalışma Düzeni

HSK'da bir Başkanlık, tüm üyelerden oluşan bir Genel Kurul ve üyelerin ikiye ayrılarak görev yaptığı iki daire bulunur. HSK'nın yürüttüğü görevlerin çoğu daireler tarafından yürütülür. Genel Kurul, dairelerin üzerinde bir üst kurul konumundadır. Bunların dışında bir de hizmet birimleri vardır. Hizmet birimleri Genel Sekreterlik ve Teftiş Kuruludur.³⁹¹

a. Başkan

HSK'nın başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanı başkan olarak kurulu yönetir ve temsil eder (AY md. 159/7; HSKK md. 6/2-a). Adalet Bakanı Genel Kurul çalışmalarına başkanlık eder ve alınan kararlarda oy kullanır (HSKK md. 6/2-a,b). Ancak dairelerin çalışmalarına katılamaz. Disiplin işlemleriyle ilgili Genel Kurul toplantılarına da katılamaz (HSKK md. 7/3-a,b). Başkanın en önemli yetkisi ise hâkim ve savcılar hakkında denetim, araştırma, inceleme ve soruşturma yapılmasına ve ayrıca inceleme ve soruşturma yapılmasına yer olmadığına ilişkin kararlara olur vermektir (HSKK md. 6/2-ç). Bu işlemler Adalet Bakanının onayıyla yapılmaktadır.

³⁹¹ Uğur Yiğit, İlhami Öztürk, **Yargı Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2020, s. 498.

HSK'nın bir de Başkanvekili vardır. Başkanın, yetkilerinden bir kısmını Başkanvekiline devretmesi mümkündür. Başkanvekilini iki daire başkanı arasından Genel Kurul seçer (AY md. 159/7; HSKK md. 6/4 ve 5). Başkanvekili, başkanın katılmadığı Genel Kurul çalışmalarına başkanlık eder ve başkanın kendisine devrettiği yetkileri kullanır. (HSKK md. 6/6-a,b).

b. Genel Kurul

Genel Kurul, HSK'nın tüm üyelerinden, yani 13 üyeden oluşur. Genel Kurul, dairelerin üst kuruludur. Dairelerin kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyip karara bağlar. Yargıtay ve Danıştay'a üye seçme, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusunda Adalet Bakanlığının yaptığı teklifleri karara bağlama yetkileri Genel Kurul'a aittir. Ayrıca hâkim ve savcıların uymaları gereken etik davranış ilkelerini de Genel Kurul belirler (HSKK md. 7).

c. Daireler

HSK'nın iki dairesi bulunmaktadır. 2017 Anayasa değişiklikleri kapsamında HSK'nın üye sayısının azaltılması ile birlikte daire sayısı da 3'ten 2'ye indirilmiştir. Daireler 6'şar üyeden oluşur. Dairelerin başkanları o dairenin üyeleri arasından Genel Kurul tarafından seçilir (HSKK md. 7/2-a).

HSK'nın temel görevlerinden atama ve tayin işlemlerini HSK 1. Dairesi yürütür. Denetim ve disiplin soruşturması işlemleri ise 1. Daire tarafından Teftiş Kuruluna yaptırılır (HSKK md. 9/1). Göreve kabul, terfi, disiplin yaptırımına karar verme ve ihraç işlemlerini de HSK 2. Dairesi yapar (HSKK md. 9/1).

d. Hizmet Birimleri

HSK'nın iki hizmet birimi vardır. Bunlar Teftiş Kurulu ve Genel Sekreterliktir.

(1). Teftiş Kurulu

Teftiş Kurulu bir başkan, üç başkan yardımcısı ve kurul başmüfettişleri ile müfettişlerden oluşur (HSKK md. 14/1). Teftiş kurulu üyeleri Genel Kurulca hâkim ve savcılar arasından muvafakatleri alınarak seçilir (HSKK md. 15/1 ve 2).

Teftiş Kurulu, hâkim ve savcılarının görevlerini hukuka uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetler. Hâkim ve savcıların görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini de denetler. Ayrıca Teftiş Kurulu hâkim ve savcılarının davranışlarının, hâkim ve savcılığın gereklerine uyup uymadığını da denetlemektedir (HSKK md. 14/4-a).

Teftiş kurulu bu denetimleri HSK 1. Dairesi adına yapar. Teftiş Kurulunun yaptığı denetimler sonucunda bir yargı mensubu hakkında inceleme başlatılmasına veya disiplin soruşturması ya da ceza soruşturması açılmasına karar verilebilir. Bu kararlar verilirse, inceleme ve soruşturma işlemlerini Teftiş kurulu yapar (HSKK md. 14/4-a).

(2). Genel Sekreterlik

Genel Sekreterlik, HSK'nın idarî ve malî işlerini yapar ve sekreteryaya hizmetlerini yerine getirir. Genel Sekreterlik için HSK Genel Kurulu, birinci sınıf hâkim ve savcılar arasından üç adayı muvafakatlerini alarak belirler. Genel Sekreter, bu üç aday arasından HSK Başkanınca atanır. Genel Sekreterliğe bağlı olarak çalışan Genel Sekreter yardımcıları ve tetkik hâkimleri de bulunmaktadır. Genel Sekreter yardımcıları, Genel Sekreterin belirlediği iş bölümüne göre Genel Sekretere yardımcı olan hâkimlerdir. Tetkik hâkimleri ise Genel Sekreterlik bünyesinde HSK'nın çeşitli işlerini yürütmekle görevlendirilmiş hâkimlerdir.³⁹²

Genel Sekreter yardımcıları ve tetkik hâkimleri muvafakatleri alınarak görevlendirilirler. Genel Sekreter yardımcıları, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve savcılar arasından, doğrudan HSK Başkanı tarafından atanır. Tetkik hâkimleri ise hâkimlik ve savcılık mesleğinde fiilen en az beş yıl görev yapmış ve üstün başarısı ile Kurul

³⁹²Aldemir, *Hâkimlik ve Savcılık Mesleğinin Temel Esasları*, s. 119-120.

hizmetlerinde yararlı olacağı anlaşılmış bulunanlar arasından HSK Genel Kurulu tarafından atanır.³⁹³

4. HSK'nın Kararlarının Niteliği

HSK'nın hem Genel Kurulu hem de Daireleri kararlarını üye tam sayısının salt çoğunluğu ile vermektedir (HSKK md. 29/3 ve 30/3). Yani Genel Kurulda alınan kararlar 13 üyeden en az 7'sinin oyuyla, dairelerde alınan kararlar ise 6 üyenin en az 4'ünün oyuyla alınabilmektedir.

HSK'nın kararlarına karşı etkin bir yargısal başvuru mekanizması bulunmamaktadır. HSK'nın kararlarının denetimi esas itibarıyla yine kendisi tarafından yapılmaktadır. HSK'nın kararlarına karşı HSK'dan yeniden inceleme talebinde bulunulması ve itiraz edilmesi mümkündür. Ancak yargısal denetimi çok sınırlıdır.

HSK Genel Kurulunun kararlarına karşı, Genel Kurula yeniden inceleme talebiyle başvurulabilir. Başvurunun kararın tebliğinden itibaren 10 gün içinde yapılması gerekir. Karara karşı başvuruyu ilgililer ve HSK başkanı yapabilir. Başvuru üzerine Genel Kurul kesin bir karar verir (HSKK md. 33/1). Bu kararlara karşı artık HSK'ya tekrar başvurulamaz.

HSK'nın dairelerinin kararlarına karşı da kararı veren daireye yeniden inceleme talebiyle başvurulabilir. Bu başvurular da kararın tebliğinden itibaren 10 gün içinde yapılır. Başvuruyu yine ilgililer ve HSK başkanı yapabilir (HSKK md. 33/2). Dairelerin yeniden inceleme talebi üzerine verdiği kararlara karşı ise bir başvuru yolu daha vardır. Dairelerin yeniden inceleme talebi üzerine verdikleri kararlara karşı, kararın tebliğinden itibaren 10 gün içinde, Genel Kurula itiraz edebilir. Bu itirazı da HSK başkanı veya ilgililer yapabilir. İtiraz üzerine verilen HSK Genel Kurulunun verdiği kararlar kesindir (HSKK md. 33/3). Bu kararlara karşı da artık HSK'ya tekrar başvurulamaz.

HSK'nın kararlarına karşı HSK'nın kendi içinde bir başvuru mekanizması olsa da HSK'nın kararlarına karşı yargı yoluna başvurma imkânı son derece kısıtlıdır. Anayasanın 159. maddesinin 10. fıkrasına göre meslekten çıkarma cezası dışındaki HSK

³⁹³ Aldemir, *Hâkimlik ve Savcılık Mesleğinin Temel Esasları*, s. 119-120.

kararlarına karşı yargı yoluna başvurulamamaktadır. 2017 Anayasa değişikliklerinde HSK kararlarının yargısal denetimi ile ilgili herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. HSK'nın yalnızca meslekten çıkarma cezasına ilişkin kesinleşmiş kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulabilir. Başvurulacak yargı mercii Danıştay'dır. Danıştay, meslekten çıkarma cezasına ilişkin kesinleşmiş HSK kararlarına karşı yapılan başvuruları acele işlerden sayarak karara bağlar. HSK'nın diğer kararları ise yargı denetimine kapalıdır (HSKK md. 33/5).

Meslekten çıkarma dışındaki HSK kararlarının yargı denetimine tabi olmaması hukuk devleti ilkesini ihlal etmektedir. Hukuk devletinde, devlet organları hukuk kurallarına bağlı olmak zorundadır.³⁹⁴ Bu bağlılık ise devlet organlarının yargısal denetimi ile mümkün olur.³⁹⁵ İdari kararların yargısal denetime tabi olması hukuk devleti ilkesinin en önemli gereklerinden biridir.³⁹⁶ Bu nedenle hukuk devleti ilkesine aykırılığın giderilebilmesi için HSK'nın bütün kararlarının yargı denetimine açılması gerekir.

Ancak HSK kararlarına karşı başvurulacak yargı mercii Danıştay olmamalıdır. HSK idari bir kurumdur. HSK'nın kararları da idari kararlardır. İdari kararların denetimini idari yargı yapar. Ancak HSK kararlarının denetiminin Danıştay tarafından yapılması, başvurunun etkinliği açısından sakıncalıdır. Çünkü Danıştay üyelerinin dörtte üçünü HSK atamaktadır. HSK tarafından atanmış olan Danıştay hâkimleri HSK kararlarına karşı tarafsız bir denetim yapamayabilirler. HSK'nın kararı doğrultusunda karar verme eğiliminde olabilirler. Bu nedenle HSK kararlarına karşı yapılacak yargısal başvurular Danıştay'a değil Anayasa Mahkemesine yapılmalıdır. AYM üyeleri HSK tarafından atanmamaktadır. Bu nedenle AYM, HSK'ya karşı Danıştay'a göre daha tarafsız bir konumdadır. HSK kararlarına karşı etkin bir yargısal başvuru mekanizması oluşturulabilmesi için HSK kararlarına karşı AYM'ye başvurulabilmesi gerekir.

Bu doğrultuda Anayasada AYM'nin görev ve yetkilerini düzenleyen 148. maddede değişiklik yapılarak AYM'ye HSK kararlarına karşı ilgililerin yaptığı başvuruları karara bağlama yetkisi tanınmalıdır. AYM, HSK kararları ile ilgili olarak iptal kararı ve (telafisi

³⁹⁴ Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 126.

³⁹⁵ Gören, **Anayasa Hukuku**, s. 172.

³⁹⁶ Atar, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 113.

güç veya imkânsız zararların doğması ihtimali söz konusu olduğunda) yürütmeyi durdurma kararı verebilmelidir. Bu Anayasa değişikliklerine göre HSKK'da da kurul kararlarına karşı başvuru yollarını düzenleyen 33. maddede gerekli güncellemeler yapılmalıdır.

5. HSK'nın Görev ve Yetkileri

HSK'nın görev ve yetkileri Anayasanın 159. maddesinin 8. ve 9. fıkralarında belirtilmiştir. Bu görev ve yetkiler Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu'nun 4. maddesinde de tekrar edilmiştir. Buna göre HSK, adli ve idari yargı hâkim ve savcılarla ilgili olarak mesleğe kabul etme, atama, tayin (nakletme ve geçici yetki verme), terfi (yükseltme ve birinci sınıfa ayırma), kadro dağıtma, denetleme ve disiplin (inceleme ve soruşturma yürütme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma ve meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme) işlemlerini yapar. Başka bir ifadeyle HSK adli ve idari yargı mensuplarının özlük işlerini yapar. Bunun dışında, Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlama yetkisi de HSK'ya verilmiştir.

a. Hâkim ve Savcılarının Mesleğe Kabulü ve Atanmaları

Mesleğe kabul ve atanma işlemleri ÖSYM'nin yaptığı bir yazılı sınav ve Adalet Bakanlığı'nın yaptığı bir mülakat ile başlamaktadır. Hâkimlik ve savcılık mesleğine girmeye engel bir durumu olmayan ve yazılı sınav ile mülakat sonucunda başarılı olanlar, hâkim-savcı adayı olarak eğitime alınırlar. Eğitim Türkiye Adalet Akademisi tarafından verilir. Eğitimle birlikte adaylar staj da yaparlar. Eğitim ve stajdan sonra adaylar yeniden yazılı ve sözlü sınava alınırlar. Bu sınavlarda da başarılı olanlar, HSK tarafından mesleğe kabul edilirler ve görevlerine atanırlar.³⁹⁷

(1). Adayların Seçilmesi

Hâkim-savcı adayı olunması için öncelikle hâkim-savcı olmaya engel bir halin bulunmaması gerekir. Yazılı sınav ve mülakat sonucunda hâkim-savcı adayı olacak kişilerde olması gereken nitelikler Hâkimler ve Savcılar Kanunu (HakSavK)'nın 8.

³⁹⁷ Aldemir, *Hâkimlik ve Savcılık Mesleğinin Temel Esasları*, s. 266-284.

maddesinde belirtilmiştir. Buna göre hâkim-savcı adayı olmak için Türk vatandaşı olmak; 35 yaşını doldurmamış olmak (avukatlıktan mesleğe alınacaklar için yaş sınırı 45'tir ama en az 3 yıllık avukatlık tecrübesi aranır); Adli yargı için hukuk fakültesinden, idari yargı içinse hukuk fakültesi veya yeterli hukuk bilgisi verilen 4 yıllık siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat ya da maliye bölümlerinden mezun olmak; kamu haklarından yasaklı olmamak; askerlikle ilişkin bulunmaması (erkekler için); görevlerini yurdun her yerinde sürekli olarak yapmasına engel olabilecek vücut ve akıl hastalığı veya engelliliğin bulunmaması; alışılmışın dışında çevrenin yadırgayacağı şekilde konuşmamak; taksirli suçlar hariç olmak üzere üç aydan fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı soruşturma veya kovuşturma altında olmak veya bu suçlardan hüküm giymiş olmamak; affa uğramış olsa bile Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı veya şeref kırıcı bir suçtan veya kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından dolayı hüküm giymiş veya bu suçlardan dolayı soruşturma yada kovuşturma altında olmamak ve mesleğe yakışmayacak tutum ve davranışlarda bulunmamış olmak gereklidir. Bu özellikleri taşıyan kişiler yazılı sınav ve mülakatta başarılı olmaları halinde hâkim-savcı adayı olurlar (HakSavK md.8).

Yazılı sınav ve mülakatın nasıl yapılacağı ise Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 9/A maddesinde düzenlenmiştir. Yeni mezunlar için ayrı, halen avukatlık yapmakta olanlar için ayrı olarak yazılı sınav ve mülakatla hâkim-savcı alımı yapılabilmektedir. Ancak her iki grubun da yazılı sınav ve mülakatı HakSavK md. 9/A hükümlerine göre yapılmaktadır.

Buna göre yazılı hâkimlik savcılık sınavı ÖSYM tarafından çoktan seçmeli test şeklinde yapılmaktadır. Yazılı sınavda bir "Genel Yetenek ve Genel Kültür" bir de "Alan Bilgisi" bölümleri bulunur. Genel yetenek bölümünde Türkçe, matematik, Türk kültür ve medeniyetleri, Atatürk ilkeleri ve inkılâp tarihi ve temel yurttaşlık bilgisi ile ilgili sorular sorulur. Alan bilgisi bölümünde ise Adli yargı için Anayasa hukuku, medenî hukuk, borçlar hukuku, ticaret hukuku, iş hukuku, icra ve iflâs hukuku, medeni usul hukuku, ceza hukuku, ceza muhakemesi hukuku, idare hukuku ve idarî yargılama hukuku soruları sorulur. İdari yargı içinse Anayasa hukuku, idare hukuku, idarî yargılama hukuku, medenî hukuk, borçlar hukuku genel hükümler, medeni usul hukuku, ceza hukuku genel

hükümler, vergi hukuku, vergi usul hukuku ve maliye-ekonomi ile ilgili sorular sorulur (HakSavK md.9/A-1,3).

Sınav sonucunda yazılı sınav puanı belirlenirken alan bilgisinin toplam nota etkisi %80, genel kültür ve genel yetenek sorularının toplam puana etkisi ise %20'dir. Genel kültür-genel yetenek konuları ve alan bilgisi konuları kendi aralarında eşit olarak puanlanmaktadır. Sınav sonucunda mülakata girebilmek için bir baraj puanının geçilmesi gerekir. Sınav puanı 100 üzerinden 70 ve üstü olanlar mülakata girebilir. Ancak 70 puanı alan herkes her zaman mülakata girememektedir. Sınav ilânında belirtilen kadro sayısının iki katı kadar kişi mülakata çağrılmaktadır. Mülakata girecek olanlar en yüksek puanı alan kişiden başlamak üzere sıralanır. Kadronun iki katı kadar olan sıraya giremeyenler 70 ve üzeri puan almış olsalar bile mülakata giremezler. İlan edilen kadro sayısının iki katı olan sayı barajı geçenlerin sayısından fazla olursa da sadece barajı geçenler mülakata girer (HakSavK md.9/A-4,5).

Mülakatı 7 kişilik bir mülakat kurulu yapmaktadır. Kurul üyelerinin büyük çoğunluğu Adalet Bakanlığından atanmaktadır.³⁹⁸ Kurulun 5 üyesi Adalet Bakanlığı bürokratlarından oluşmaktadır. Yalnızca 2 üye Bakanlık dışında yargı mensubudur.³⁹⁹ Kurulun başkanı, Adalet Bakanının görevlendireceği bakan yardımcısıdır. Diğer üyeler ise Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürü, Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürü, Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürü ile HSK Genel Sekreteri ve Türkiye Adalet Akademisi Danışma Kurulundan seçilen bir kişi (kurul üyesi bir yargı mensubu) den oluşur (HakSavK md.9/A-6).

Kanun'a göre mülakatta, muhakeme gücü, bir konuyu kavrayıp özetleme ve ifade yeteneği, genel ve fizikî görünüm, davranış ve tepkilerinin mesleğe uygunluğu, çağdaş bilimsel ve teknolojik gelişmelere açıklık, yetenek, kültür ve liyakat değerlendirilerek bu ölçütlere göre puan verilmektedir. Mülakat sonucunda her üye, ilgiliye bir puan verir. Bu puanların aritmetik ortalaması ilgilinin mülakat puanı olur. İlgilinin başarılı sayılması için mülakat puanının 100 üzerinden en az 70 olması gerekir (HakSavK md.9/A-10,11).

³⁹⁸ Bülent Yavuz, **Türkiye'de Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s. 238.

³⁹⁹ Halit Yılmaz, "Hâkim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat Sınavına İlişkin Hukuksal Sorunlar" **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sa. 93, 2011, s. 44.

Mülakatta en az 70 puan alanların nihai başarı puanı hesaplanır. Nihai başarı puanında yazılı sınav puanının etkisi %70, mülakat puanının etkisi %30'dur. Nihai başarı puanlarına göre bir sıralama yapılır (HakSavK md.9/A-14). Bu sıralama sonucunda açılan hâkimlik-savcılık kontenjanı kadar sıralamaya girenler hâkim-savcı adayı olmaya hak kazanmış olurlar. Sonrasında ise adayların eğitim süreci başlar.

Hâkimlik ve savcılığa girişte mülakat yapılması geçmişten günümüze yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı açısından büyük bir sorun oluşturmaktadır. Adalet Bakanlığının etkin olduğu mülakat kurulları hep siyasi tercihler yapmaktadır. Bu eğilimin yoğunluğu değişse de her hükümet mülakatlarda kendine yakın kişileri seçme eğilimindedir. Günümüzde de mülakat kurulunda Adalet Bakanlığı etkilidir. 7 üyenin 5'i Adalet Bakanlığından olduğu için mülakatların Adalet Bakanlığı tarafından yapıldığı söylenebilir.

Her ne kadar kanunda mülakatlarda objektif ölçütlere göre değerlendirme yapılacağı düzenlense de bu durum uygulamada gerçekleşmemektedir. Adaylığa kabulde yazılı sınav puanı da nihai puana %70 etki ettiği için daha belirleyici gibi görünse de mülakatta 70'in altında puan alanların nihai puanı hesaplanmamaktadır. Böylelikle mülakat kurulu istediği kişiyi eleyebilmektedir. Aynı şekilde mülakat kurulu, verdiği puanlarla başarı sıralamasını da istediği gibi düzenleyebilmektedir. Böylelikle kimlerin hâkim-savcı adaylığına hak kazanacağı tamamen mülakat kurulunun takdiri ile belirlenmektedir. Bu durum nedeniyle hâkim-savcı adaylığına seçilen pek çok kişi liyakatinden dolayı değil, hükümete yakınlığından dolayı, kayırma yöntemiyle seçilmektedir.

Bu uygulamalar yargı bağımsızlığını ihlal etmektedir. Çünkü bu şekilde kayırılarak hâkim veya savcı olanlar geldikleri görevi kendilerini kayıran yürütme organına borçlu oldukları için yürütmenin talimatlarını uygulamaya daha açık olmaktadırlar.⁴⁰⁰ Ayrıca mülakat ve sözlü sınav sistemleri yargının bağımsızlık konusundaki imajını da ciddi şekilde zedelemektedir. AİHM'in de içtihatlarında vurguladığı gibi yargı bağımsızlığının sağlanabilmesi için yargının toplum nezdinde bağımsız bir görünüme de sahip olması gerekir.⁴⁰¹ Mülakatla hâkim ve savcı olan kişilerin bağımsızlığına güvenilmemektedir.

⁴⁰⁰ Özer, *Anayasa Hukuku*, s. 281.

⁴⁰¹ Doğru, Nalbant, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Açıklama ve Önemli Kararlar*, I. Cilt, s. 632.

Bu nedenle mülakat sistemi yargı bağımsızlığını bu yönden de ihlal etmektedir. Yargı bağımsızlığı ilkesi niteliği itibariyle yargının tarafsızlığı, kuvvetler ayrılığı, demokrasi, hukuk devleti ve adil yargılanma hakkının ayrılmaz unsuru olduğu için mülakat sistemi bu hak ve ilkeleri de ihlal etmektedir.

Yargı bağımsız olmazsa, bağımsız olmadığı için tarafsız da olamayacaktır. Ancak mülakat sistemiyle kimlerin hâkim-savcı olacağını Adalet Bakanlığının belirlediği için yargının tarafsızlığı doğrudan da ihlal edilebilir. Bir yargı mensubu baskı ve müdahaleye maruz kalmasa bile kendi isteğiyle de kendisini göreve getirenlerin siyasi çıkarları doğrultusunda karar verebilir. Kendisini göreve getiren yürütme organıyla aynı siyasi amaçlara sahip olduğu için hiçbir baskı altında kalmadan da siyasi kararlar verebilir. Bu nedenle mülakat sistemi yargının tarafsızlığı ilkesini direkt olarak da ihlal etmektedir.

Mülakatta siyasi amaçlarla notlandırma yapılması eşitlik hakkını da ihlal etmektedir. Çünkü benzer durumda olan kişiler arasında makul bir sebebe dayanmaksızın farklı işlem yapılmaktadır. Siyasi görüş nedeniyle ayrımcılık yapılmaktadır. Mülakat ve sözlü sınavlar kamu hizmetine girme hakkı ve liyakat ilkesini de ihlal etmektedir. Çünkü görevin gerektirdiği niteliklere yani liyakate sahip olan kişiler hâkim-savcı olamamaktadır. Yerlerine ise aynı liyakate sahip olmayan kişiler alınmaktadır.

Bu Anayasal hak ve ilkelere aykırılıklar nedeniyle, adaylığa girişte yapılan mülakatın tamamen kaldırılması gerekir. Adaylığa girişte yalnızca yazılı sınav yapılmalıdır. Mülakatın objektifleştirilmesi için bir çaba içine girilse bile bu çabalar herhangi bir sonuç vermeyecektir. Çünkü Türkiye’de demokrasi ve insan hakları için mücadele verilmemiştir. Bu nedenle demokrasi ve insan hakları gibi bu değerleri koruyan yargı bağımsızlığı da toplumsal bir değer yargısı olarak benimsenmemiştir. Mülakatı kimler yaparsa yapsın siyasi nedenlerle yapılan kayırmaların önüne geçilemeyecektir.

Mülakat sistemi, liyakat sahibi hâkim ve savcıların seçilebilmesi için gerekli de değildir. Mülakatla ne kişinin bilgi birikimi yeterli olarak ölçülebilir ne de hâkim-savcı olmak için gerekli erdemlerin varlığı tespit edilebilir. Mesleğe giriş aşamasında tespit edilebilecek tek liyakat ölçütü bilgidir. Adayların hukuk bilgisini ölçmek için de çoktan seçmeli yazılı sınav yapılması yeterlidir. Objektif olması nedeniyle de çoktan seçmeli

yazılı sınav en güvenilir yöntemdir. Türkiye'nin siyasi yapısı nedeniyle yalnızca yazılı sınav yapılması durumunda dini görünümlü yapılar (tarikat) ve terör örgütü mensup ve yandaşlarının yargı organına sızması söz konusu olabilir. Ancak bu durumun somut delillerle kanıtlanması halinde bu kişiler ihraç edilerek bu sakınca ortadan kaldırılabilir. Ayrıca Fetöcülerin orduya sızması örneğinde görüldüğü gibi mülakat sistemi dini görünümlü yapı ve terör örgütü mensup/yandaşlarının tespitini de çoğu zaman sağlayamamaktadır. Bu tür kişilerin bir süre yargı organı içinde bulunması da en baştan tüm yargı mensuplarının yürütme organının isteğine göre seçilmesinden daha az sakıncalıdır. Bu nedenlerle Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu'nun 8, 9 ve 9/A maddelerinde değişiklik yapılarak adaylığa girişteki mülakat kaldırılmalıdır.

(2). Adayların Eğitimi ve Stajı

Yazılı sınav ve mülakatta başarılı olanlar hâkim-savcı adayı olarak eğitime ve staja alınmaktadır. Hâkim-savcı adaylarının eğitimleri Türkiye Adalet Akademisi (TADA) tarafından yapılmaktadır.⁴⁰² TADA'nın kuruluşu, görevleri ve yetkileri 2.5.2019 tarih ve 34 sayılı Türkiye Adalet Akademisi Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenlenmiştir. Her ne kadar kararnamede Akademi'nin bilimsel, idarî ve malî özerkliğe sahip olduğu belirtilse de Akademi'nin yönetimindeki tek yetkili olan Akademi Başkanı, Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Dolayısıyla Türkiye Adalet Akademisi, geçmişte olduğu gibi günümüzde de yürütme organının kontrolünde bulunan bir kurumdur.⁴⁰³ Bu durum yargı bağımsızlığı ilkesini zedelemektedir. Hâkim-savcı adaylarının meslek öncesi eğitimlerini yapan kurum, yürütmenin kontrolünde olursa hâkim-savcı adaylarını meslek hayatları ile ilgili olarak yürütmenin çıkarları doğrultusunda baskı altına alabilir. Bu sakıncanın giderilebilmesi için 34 sayılı Türkiye Adalet Akademisi Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde değişiklik yapılarak Akademi'nin başkan dahil tüm idari ve akademik kadrolarını atama yetkisi HSK'ya verilmelidir.

⁴⁰² Yiğit, Öztürk, **Yargı Hukuku**, s. 69.

⁴⁰³ Levent Gönenç, **Siyasi İktidarın Denetlenmesi-Dengelenmesi ve Yargı**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014, s. 186.

TADA'nın yapacağı eğitim ve eğitimle birlikte yapılacak staj dönemi yeni mezunlar için 2 yıl, avukatlıktan gelenler için 1 yıldır. Nerede ne kadar eğitim ve staj yapılacağını Adalet Bakanlığı yönetmelikle belirlemektedir.⁴⁰⁴ TADA'nın vereceği eğitimin içeriğini ve eğitimden sonra yapılacak sınavların esaslarını da TADA yönetmelikle düzenlemektedir.⁴⁰⁵ Bu yönetmeliklere göre ilk önce tüm hâkim-savcı adayları TADA'da aynı teorik eğitimi görürler. Sonrasında staj dönemi başlar ve adaylar staj merkezlerinde genel staj yaparlar. Genel stajdan sonra her aday Adalet Bakanlığı tarafından hâkim veya savcı olmak üzere ayrılır. Bundan sonra hâkim olacak adaylar ayrı ve savcı olacak ayrı bir staja ve son eğitime tabi tutulurlar. Ayrılmayla birlikte adli yargıda görev yapacak olanlar adli yargı mahkemelerinde, idari yargıda görev yapacak adaylar ise idari yargı mahkemelerinde staj yapmaktadır. Son olarak yine hâkim olacak adaylar ayrı savcı olacak adaylar ayrı olarak son eğitim yapılır. Son eğitim yine TADA'da yapılmaktadır. Son eğitimden sonra adayların eğitim ve staj süreci sona ermektedir.

Genel eğitim ve genel stajdan sonra adaylardan hangilerinin hâkim hangilerinin savcı olacağına Adalet Bakanlığının karar vermesi de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkelerine aykırıdır. Çünkü bu durum hâkim ve savcıları hem baskıya daha açık hale getirir hem de Adalet Bakanlığı lehine kasten taraflı karar verilmesine sebebiyet verebilir. Bu nedenle Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu'nun 10. maddesinde değişiklik yapılarak adaylık döneminde kimlerin hâkim kimlerin savcı olacağına karar verme yetkisi HSK'ya verilmelidir.

Eğitim ve staj sürecinin sonucunda adaylar doğrudan mesleğe kabul edilip atanmamaktadır. Eğitim ve staj sürecinin sonunda adaylar yazılı ve sözlü sınava girerler. Yazılı sınav TADA tarafından yapılır. Bu sınavların esasları TADA tarafından çıkarılan 30976 sayılı Türkiye Adalet Akademisi Meslek Öncesi Eğitimin Uygulama Esasları ile Yazılı ve Sözlü Sınavlara Dair Yönetmelik'te düzenlenmektedir. Buna göre, sınavda eğitim müfredatında yer alan dersler ve temel hukuk bilgisi ile ilgili sorular sorulmaktadır. Yazılı sınavdan en az yetmiş puan alanlar sözlü sınava alınır. Sözlü sınav;

⁴⁰⁴ Bu yönetmelik 01.06.2004 tarih ve 25479 sayılı Hâkim ve Savcı Adaylarının Meslek Öncesi Eğitimlerine İlişkin Yönetmelik'tir.

⁴⁰⁵ Bu yönetmelik 12.12.2019 tarih ve 30976 sayılı Türkiye Adalet Akademisi Meslek Öncesi Eğitimin Uygulama Esasları ile Yazılı ve Sözlü Sınavlara Dair Yönetmelik'tir.

Türkiye Adalet Akademisi Başkanının başkanlığında, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı ve Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürü ile adaylara ders verenler arasından ilgili Adalet Bakan yardımcısıncı seçilen 2 üyeden oluşan 5 kişilik sözlü sınav kurulu tarafından yapılır. Sözlü sınavla ilgili olarak da 30976 sayılı Yönetmelik md. 5'te, eğitim konularına ilişkin mevzuat, içtihat ve uygulama bilgileri, mesleki yeterlilik, hukuki meseleleri kavrama, çözme ve ifade etme yetenekleri, özgüven, temsil kabiliyetleri ve davranışlarının mesleğe uygunluğu, Akademi kurallarına uyum ve eğitim programlarına devam durumunun esas alındığı belirtilmektedir. Adayların eğitimi sonucunda yazılı sınav puanının %60'ı ile sözlü sınav puanının %40'ının toplamı en az 70 olanlar, başarılı sayılmaktadır.

Adaylığa girişteki mülakatın yarattığı Anayasal hak ve ilkelere aykırılık sorunları, adaylığın sonundaki sözlü sınavlar için de geçerlidir. Adaylık döneminin sonunda yapılan yazılı sınav bir ön aşama niteliğindedir. Yazılı sınavın geçilmesinden sonra girilen sözlü sınavı geçemeyenler mesleğe kabul edilip atanamamaktadır. Sözlü sınav da aslında mülakat niteliğindedir. Bu sözlü sınavda da sınav kurulu yürütme organının etkisindedir. Kurulun verdiği puanın toplam puana etkisi %40 olduğu için ve 100 üzerinden en az 70 alınmadan sözlü sınav geçilemediğinden dolayı kimin sözlü sınavı geçip mesleğe kabul edilerek atanacağı hususu tamamen sözlü sınav kurulunun takdirine bağlı olmaktadır. Bu durum yürütme organına tamamen siyasi nedenlerle bir adayın mesleğe kabul edilip atanmasına engel olma imkânı tanımaktadır. Adaylığa girişteki mülakatla aynı nedenlerle adaylığın sonundaki sözlü sınav da yargı bağımsızlığını ihlal etmektedir. Bu yüzden Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu'nun 10. maddesinde değişiklik yapılarak eğitim ve staj döneminin sonundaki sözlü sınav kaldırılmalıdır. Yalnızca yazılı sınav yapılmalıdır. Bu sınavda başarılı olanlar mesleğe kabul edilip atanmaya hak kazanmalıdır.

Hâkim-savcı adaylarının staj ve eğitim süreci incelendiğinde adayların seçiminde olduğu gibi bu süreçte de Adalet Bakanlığının karar verici konumda olduğu görülmektedir. Ancak Adalet Bakanlığının yetkileri bununla da sınırlı kalmamaktadır. Adalet Bakanlığı eğitim ve staj döneminde de belirli şartlar altında adayın adaylığına son verebilmektedir. Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 12. maddesine göre eğer bir adayın, adaylığa atanma için gerekli niteliklerden (8. maddede belirtilen nitelikler) herhangi birini

taşımadığının sonradan anlaşılması veya bu niteliklerden birini sonradan kaybetmesi durumunda Adalet Bakanlığı tarafından adaylığına son verilebilir (HakSavK md. 12/1-a,b). Ancak bu belirli durumların dışında bazı sübjektif değerlendirmelere konu olabilecek durumlarda da Adalet Bakanlığı, adaylık sonlandırabilmektedir. HakSavK md. 12/1-c hükmüne göre, hâkimlikle bağdaşmayacak tutumları, devamsızlığı, bilgi ve iş yapma kabiliyeti bakımından yetersizliği tespit edilenlerin adaylığına Adalet Bakanlığı tarafından son verilebilmektedir.

Adalet Bakanlığının adaylık döneminde adaylığa son verme yetkisinin olması da yargı bağımsızlığını ciddi şekilde ihlal etmektedir. Adayın, adaylığa atanma için gerekli nitelikler kanunda açıkça sayıldığı için (HakSavK md. 8), adayın bu niteliklerden birini taşımadığının sonradan anlaşılması veya bu niteliklerden birini sonradan kaybetmesi nedenleri objektif nedenlerdir. Bu durumda adaylığa son verilebilir. Ancak Adalet Bakanlığına hâkimlikle bağdaşmayacak tutumları, bilgi ve iş yapma kabiliyeti bakımından yetersizliği tespit edilenlerin adaylığına son verme yetkisi de tanınmıştır (HakSavK md. 12/1-c). Bu nedenler, içerikleri açıkça belli olmayan, kötüye kullanılabilecek nedenlerdir. Bu nedenlere dayanarak Adalet Bakanlığı istemediği hâkim-savcı adayını adaylıktan çıkarabilir. Siyasi görüşü ve benzeri nedenlerle hâkim-savcı adaylarının mesleğe kabulünü engelleyebilir. Bu müdahale yapılmasa bile yapılma tehdidi dahi adayları baskı altında bırakacaktır. Bu yüzden Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu'nun 12. maddesinde değişiklik yapılarak Adalet Bakanlığının bu yetkisi kaldırılmalıdır. Adayın, adaylığına son verilmesini veya başka bir disiplin yaptırımını gerektiren bir fiil işlemesi halinde HSK tarafından olağan disiplin soruşturması uygulanmalı ve gerekli yaptırımlar uygulanmalıdır. Yine yargı bağımsızlığının korunması açısından, adaylığa atanma niteliklerinin bulunmaması veya kaybedilmesi durumlarında da adaylığa son verilmesi işlemi HSK tarafından yapılmalıdır.

Adayların eğitim ve staj sürecinde yürütme organının böyle yetkilere sahip olması yargı bağımsızlığını ihlal ettiği için dolayısıyla yargının tarafsızlığı, kuvvetler ayrılığı, demokrasi, hukuk devleti ve adil yargılanma hakkını da ihlal etmektedir. Çünkü bu hak ve ilkelerin var olabilmesi için yargı bağımsızlığı şarttır. Ancak ne yazık ki mülakatta olduğu gibi eğitim ve staj sürecinde de yürütme organının yoğun etkisi devam etmektedir.

Adalet Bakanlığı tarafından adaylıklarına son verilmeyen adaylar eğitim ve stajlarını tamamladıktan sonra yazılı ve sözlü sınavı başarı ile geçerlerse mesleğe kabul edilmeye ve atanmaya hak kazanmaktadırlar.⁴⁰⁶

(3). Mesleğe Kabul ve Atama Kararı

Mesleğe kabul ve atama kararı HSK tarafından verilmektedir. Mesleğe kabul edilip atanmaya hak kazananların görev yerleri HSK tarafından ad çekme yöntemiyle belirlenir. Hâkim ve savcılarının ilk görev yerleri, 5. bölge olarak ifade edilen, en az gelişmiş bölgelerde olmaktadır. Ancak ad çekme sonucunda atama yapılabilecek yerler belirlenirken adli ve idari teşkilatın ihtiyacı ile adayların eş durumu ve diğer durumları da göz önünde bulundurulur (HakSavK md. 13/2).

Mesleğe kabul ve atama kararı HSK tarafından verilse de bu aslında sembolik ve bağlı bir yetkidir. Eğitim ve staj sonundaki yazılı ve sözlü sınavı başarıyla geçen, mesleğe engel bir hali de bulunmayan kişileri HSK'nın göreve kabul etmeyip atamama yetkisi yoktur.⁴⁰⁷ Türkiye'de kimlerin hâkim ve savcı olacağını belirleyen makam HSK değildir. Mülakat ve eğitim-staj'daki karar verici konumu nedeniyle Türkiye'de hâkim ve savcılarını seçen makam Adalet Bakanlığıdır. Adalet Bakanlığının mülakat, eğitim ve stajdaki bu konumu yukarıda belirttiğimiz gibi çok sayıda Anayasal hak ve ilkeye aykırılık oluşturmaktadır. Önerdiğimiz değişikliklerin yapılması halinde Adalet Bakanlığının bu konumu ortadan kalkacak ve Anayasal hak ve ilkelere aykırılık sorunları giderilmiş olacaktır.

b. Hâkim ve Savcılarının Tayinleri

Hâkim ve savcılarının tayini, görev yerlerinin değiştirilmesi demektir. Tayin kavramının yerine nakil veya naklen atama kavramları da kullanılmaktadır. Hâkim ve savcılarının tayinleri HSK tarafından yapılmaktadır.

Hâkimlerin ve savcılarının görev yerleri belirli süreler sonunda değiştirilmektedir. Hâkim ve savcılarının nerede ne kadar görev yapacakları HSK'nın belirli aralıklarla verdiği ilke kararlarıyla belirlenmektedir. HakSavK md. 35/2'de, coğrafi ve ekonomik şartlar;

⁴⁰⁶ Uran Murphy, *Teorik Çerçeve de Türkiye'de Yargı Bağımsızlığı*, s. 234.

⁴⁰⁷ Yanık, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s. 404.

sosyal, sağlık ve kültürel imknları; mahrumiyet dereceleri ile ulaşım ve diğer durumlar dikkate alınarak Türkiye'nin bölgelere ayrılacağı ve her bölgedeki görev sürelerinin saptanacağı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda HSK'nın ilke kararlarında Türkiye 5 bölgeye ayrılmaktadır. 1. bölge en gelişmiş yerlerden oluşurken sırasıyla 2, 3, 4 ve 5. bölgelere gidildikçe gelişmişlik düzeyi azalmaktadır. Hâkim ve savcılar bu bölgelerde HSK'nın belirlediği süreler boyunca görev yapmaktadır. Bu süreler genellikle 4-5 yıl gibi süreler olmaktadır. Ancak HSK, bu konuda çıkardığı 19730 sayılı Hâkimler ve Cumhuriyet Savcıları Hakkında Uygulanacak Atama ve Nakil Yönetmeliği ile her bölge için alt sınır belirlemiştir (md. 3). Buna göre asgari hizmet süresi 5. bölgede iki, 4. bölgede , 3. bölgede , 2. bölgede beş, 1. bölgede ise yedi yıldır. Hâkim ve savcılar göreve ilk atandıklarında 5. bölgeden başlar. Ancak kıdemleri arttıkça daha gelişmiş bölgelerde görev yaparlar. Daha gelişmiş bölgelerdeki görev süreleri daha fazla olmaktadır.

Daha önceden belirtildiği gibi 1982 Anayasasında hâkim ve savcılara, görev teminatları arasından yalnızca idari göreve tayin edilmeme teminatı tanınmıştır. Coğrafi teminat (başka şehre tayin edilmeme teminatı), aynı şehirde başka mahkemeye tayin edilmeme teminatı ve hâkimlikten savcılığa, savcılıktan hâkimliğe tayin edilmeme teminatı tanınmamıştır. Bu teminatlar Anayasada tanınmadığı gibi Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nda (HakSavK) hâkim ve savcıların başka bir şehre veya aynı şehirde başka bir mahkemeye tayin edilebileceği belirtilmektedir (madde 35/1ve5). HakSavK'da ayrıca hâkimlerin savcılığa, savcılarının da hâkimliğe tayin edilebileceği de ifade edilmektedir (madde 36/1-a,b). Bu doğrultuda HSK'nın tayin kararlarında da başka bir şehre veya aynı şehirde başka bir mahkemeye, hâkimlikten savcılığa, savcılıktan hâkimliğe tayin kararları verdiği görülmektedir.

Türkiye coğrafi farklılıkların son derece belirgin olduğu bir ülkedir. Türkiye'de yargıya müdahale etmek ve yargı mensupları üzerinde baskı kurmak için gelişmemiş yerlere tayin etme yöntemi kullanılabilir.⁴⁰⁸ Siyasi görüşünden dolayı, verdiği karardan dolayı, talimatı yerine getirmediği için veya başka bir siyasi nedenle bir hâkim veya savcı gelişmemiş bir yere tayin edilebilir. Bu tür bir tayin tehdidi altında olmak dahi hâkim ve

⁴⁰⁸ Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 1051.

savcılarının bağımsız şekilde görev yapmalarına engel olur. Bu sakıncaların ortadan kalkması için coğrafi teminatın Anayasada ve HakSavK’da kabul edilmesi gerekir.

Ancak coğrafi teminatın süresiz olması, başka bir deyişle bir yargı mensubunun bütün meslek hayatı boyunca aynı yerde çalışabilmesi de bazı sakıncaları beraberinde getirecektir. Gelişmiş ve güzel yerlerdeki görevlerin sürekli aynı hâkim ve savcılarda kalması, birçok hâkim ve savcının da sürekli olarak gelişmemiş bölgelerde görev yapmak zorunda kalması adil olmayacaktır.⁴⁰⁹ Bunun dışında bir yargı mensubu çok uzun süre boyunca aynı yerde görev yaparsa yerel halktan pek çok insanla kişisel ilişki kurabilir. Bu durumda kişisel ilişki kurduğu insanların taraf olduğu davalarda tarafsız karar veremeyebilir.⁴¹⁰ Bu nedenlerle Anayasada ve HakSavK’da düzenlenecek coğrafi teminatın makul sürelerle sınırlandırılması gerekir.

Ancak Türkiye’de hâkim ve savcılar süresiz coğrafi teminata sahip olmadıkları gibi süreli coğrafi teminata da sahip değildir. Hâkim ve savcılar görev sürelerinin sonuna kadar görev yaptıkları yerde kalacaklarına dair bir teminatları bulunmamaktadır.⁴¹¹ HakSavK md. 35/5’te “*Bölgelerde başarısızlığı ve görev gereklerine uyumsuzluğu belgelerle saptananların, o bölgedeki görev süresini doldurup doldurmadığına ve meslek kademine bakılmaksızın, hizmetinden yararlanılabilecek diğer bir bölgeye veya bulunduğu bölge seviyesinde bir yere naklen ataması yapılabilir*” ifadesi yer almaktadır. Hükümde geçen “başarısızlık” ve “görev gereklerine uyumsuzluk” ifadeleri kesin sınırlarla belirlenebilecek açık ifadeler değildir. Bu hüküm, siyasi sebeplerle görev yeri değişikliğine yol açmaktadır ve yargı bağımsızlığını ihlal etmektedir. Yargı mensuplarının sürgün edilmeksizin veya sürgün baskısı altında kalmadan bağımsız şekilde görev yapabilmeleri için HakSavK’daki bu hüküm kaldırılmalı ve yargı mensuplarının 4-5 yıl gibi belirli makul süreler boyunca istemedikleri takdirde görev yerlerinin değiştirilemeyeceği kabul edilmelidir. Şehirler arasında yapılan her atamadan sonra bu süreler yeniden başlamalıdır. Bu teminat aynı zamanda Anayasada da düzenlenmelidir. Hâkim ve savcılarının her atanmalarından sonra belirli makul süreler boyunca coğrafi teminata sahip olmaları Anayasal güvence altına da alınmalıdır. Bu

⁴⁰⁹ Anayurt, *Anayasa Hukuku: Genel Kısım*, s. 651.

⁴¹⁰ Uran Murphy, *Teorik Çerçeve Türkiye’de Yargı Bağımsızlığı*, s. 161.

⁴¹¹ Özer, *Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı*, s. 47.

doğrultuda Anayasanın hâkimlik ve savcılık teminatını düzenleyen 139. maddesine gerekli eklemeler yapılmalıdır.

Ancak bu süreli coğrafi teminat, bir yargı mensubunun siyasi görüşü veya istenmeyen bir karar vermesi gibi nedenlerle başka şehre tayin edilmesini engelleyemeyebilir. Yargıya müdahale ve baskı için yapılacak siyasi tayinler bu coğrafi teminat dönemlerinin sonlarında da yapılabilir. Bu yüzden başka bir şehre yapılan tayinlere karşı Anayasa Mahkemesine başvurma imkânı ilgili yargı mensuplarına tanınmalıdır. HSK'nın yalnızca meslekten çıkarma kararlarına karşı yargı yolu açıktır. Anayasa Mahkemesi bu tür siyasi tayinlerin yürürlüğünü durdurabilmeli ve iptal edebilmelidir. Bu doğrultuda HSK'nın meslekten çıkarma cezası dışındaki kararlarına karşı yargı yoluna başvurulamayacağını düzenleyen Anayasa md. 159/10 hükmünün yürürlükten kalkması ve tüm HSK kararlarının AYM denetimine açılması gerektiğini bir kez daha vurgulamakta fayda vardır.

Türkiye'de yargıya müdahale için yargı mensuplarının adli görevlerinin (hâkimlik/savcılık) değiştirildiği ve aynı şehir içinde görev yaptıkları mahkemenin değiştirildiği de görülmektedir. Özellikle bir davaya bakması istenmeyen hâkimlerin aynı şehirde başka bir mahkemeye veya savcılığa atanmaları söz konusu olmaktadır. Bu tür tayinler de yargıya müdahale aracı ve baskı unsuru olarak kullanılmaktadır. Yargı bağımsızlığını ihlal eden bu uygulamaların sona ermesi için aynı şehirde başka mahkemeye tayin edilmeme teminatı ve hâkimlikten savcılığa, savcılıktan hâkimliğe tayin edilmeme teminatı da hem Anayasada hem de HakSavK'da kabul edilmelidir. Hâkim ve savcılarının aynı şehirde başka mahkemeye tayin edilebileceğini düzenleyen HakSavK md.35/1 ile hâkimlikten savcılığa, savcılıktan da hâkimliğe tayin yapılabileceğini düzenleyen HakSavK md.36/1-a,b hükümlerinde gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

Türkiye'de siyasi amaçlarla yapılan bazı tayinler doğal hâkim ilkesini de ihlal etmektedir. Bazı hâkimlerin sırf görülmekte olan belirli bir yargılamayı yapmaları için belirli mahkemelere tayin edildikleri görülmektedir. Bu durum doğal hâkim ilkesini ve dolayısıyla yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkelerini ihlal etmektedir. Doğal hâkim,

kişiy e ve davaya göre atanmamış olan hâkim demektir.⁴¹² Doğal hâkim ilkesinin amacı bir olayın ortaya çıkmasından sonra bu olayla ilgili yargılama yapması için hâkim görevlendirilmesini engellemektir.⁴¹³ Eğer bir olay olduktan sonra sırf bu olayı ve olayın tarafı olan kişileri yargılamak amacıyla hâkim tayin edilirse bu hâkimler bağımsız ve tarafsız olamaz, kendilerini tayin eden organın istekleri doğrultusunda karar verirler.⁴¹⁴

Bu nedenle, bu sakıncalı durumun ortadan kaldırılması için de HSK tarafından tayin edilen ve görölmekte olan bir davada karar verecek olan hâkimlerin tayin kararlarına karşı da Anayasa Mahkemesine başvuru yolu açılmalıdır. Anayasa Mahkemesi bu tayinlerin yürürlüğünü durdurabilmeli ve iptal edebilmelidir. Bu başvuru yolu hem kendisi yerine tayin yapılan hâkime hem yeni tayin edilen hâkime hem de (hâkimin reddi hakkına ek güvence olarak) davanın taraflarına tanınmalıdır.

Göröldüğü gibi tayin konusundaki sorunlar hâkim ve savcılara tanınan görev teminatlarındaki eksikliklerden ve doğal hâkim ilkesini ihlal eden tayin kararlarından kaynaklanmaktadır. Bu durumlar yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının ihlaline ve dolayısıyla kuvvetler ayrılığı, demokrasi, hukuk devleti ve adil yargılanma hakkının da ihlaline sebep olmaktadır. Görev teminatlarındaki eksiklikler giderilirse ve doğal hâkim ilkesini ihlal eden tayin kararları AYM’ce engellenebilirse Anayasal hak ve ilkelere aykırılıklar ortadan kalkacaktır.

c. Hâkim ve Savcıların Terfileri

Hâkim ve savcılarının terfi işlemleri de HSK tarafından yürütölmektedir. Terfilerde hâkim ve savcılarının dereceleri ve sınıfları önem taşımaktadır. Hâkimlik ve savcılık mesleği; üçüncü sınıf, ikinci sınıf, birinci sınıfa ayrılmış ve birinci sınıf olmak üzere dört sınıftan oluşmaktadır (HakSavK md. 15). En düşük sınıf üçüncü sınıf en yüksek sınıf ise birinci sınıftır. Hâkim ve savcılar, bulundukları derecelere göre bu sınıflardan birinde olurlar. Tüm devlet memurlarının olduğu gibi hâkim ve savcılarının da dereceleri bulunmaktadır. Bu dereceler 1’den 8’e kadardır. En yüksek derece 1 en düşük derece 8’dir. Hangi derecede bulunanların hangi sınıfta bulunacağı Hâkimler ve Savcılar

⁴¹² Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 136.

⁴¹³ İba, **Türk Anayasa Hukuku**, s. 273.

⁴¹⁴ Yıldız, **Yargının Tarafsızlığı**, s. 219-220.

Kanunu'na ek cetvellerde düzenlenmiştir. Buna göre 8, 7 ve 6. derecede bulunanlar üçüncü sınıftır. 5, 4, 3, 2 ve 1. derecede bulunanlar ise ikinci sınıftır. 1. sınıfa ulaşıldıktan sonra derece ilerlemesi sona erse de sınıf ilerlemesi sona ermez. Yargı mensupları 1. dereceye ulaştıktan sonra sınıf ilerlemelerini birinci sınıfa ayrılmış ve birinci sınıf olarak sürdürürler.⁴¹⁵

Hâkimlik veya savcılık mesleğine başlayan bir kişi daha önceden bir kamu görevi yapmamışsa 3. sınıf 8. dereceden başlar.⁴¹⁶ Daha önceden bir kamu görevinde bulunmuş olanlar ise görevlerine ve görevlerindeki kıdemlerine göre daha ileri derecelerden başlarlar. Yargı mensupları derece ilerleyerek terfi etmektedir. Her yargı mensubu bulunduğu derecesi içinde iki yıl görev yaptıktan sonra eğer ilerlemesine engel bir kesin mahkeme hükmü veya disiplin cezası yoksa bir derece ilerleyebilir. Bu şartları taşıyan kişinin derecesinin ilerleyip ilerleyemeyeceğine HSK karar vermektedir (HakSavK md. 21 ve 29).

HakSavK md. 21/1-c'ye göre, HSK bir yargı mensubunun derecesinin ilerleyip ilerlemeyeceğine karar verirken yargı mensubunun “ahlaki gidişini, meslekî bilgi ve anlayışını, gayret ve çalışkanlığını, gördüğü işlerin birikmesine sebep olup olmadığını, çıkardığı işlerin (davaların) miktar ve mahiyetini, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin uygulanmasına ilişkin çalışmalarını, göreve bağlılığı ve devam durumunu, üst merciler ve müfettişlerce hakkında düzenlenen hâl kâğıtları ve sicil fişlerini, kanun yolu incelemesinden geçen işlerini, kanun yolu değerlendirme formlarını, örnek karar ve mütalâalarını, varsa meslekî eser ve yazılarını ve de katıldıkları meslek içi ve uzmanlık eğitimlerini” göz önünde tutarak karar verir. HakSavK md. 21/1-c'de bu ölçütlerin yanında HSK'nın alacağı bir ilke kararla da ek ölçütler getirebileceği belirtilmiştir. HSK'da bu konuda verdiği son ilke kararında⁴¹⁷ bu ölçütlere “genel sicil durumu, AİHM ve AYM'ce yapılan incelemelerde ihlal kararına sebebiyet verip vermediği, neden oldukları ihlalin niteliği ve ağırlığı ile ilgililerin AİHS ve Anayasa ile teminat altına alınan hakların korunması konusundaki gayretini” de eklemiştir.

⁴¹⁵ Yiğit, Öztürk, **Yargı Hukuku**, s. 97.

⁴¹⁶ Yiğit, Öztürk, **Yargı Hukuku**, s. 97.

⁴¹⁷ 675/1 sayılı Hâkim ve Savcıların Derece Yükselmesi Esaslarına İlişkin İlke Kararı.

HSK, bu ölçütleri dikkate alarak terfiye yani derece yükselmesine karar verir. Ancak HSK terfilere karar verirken yargı mensuplarının başarı durumunu 3 gruba ayırarak değerlendirmektedir. Bazı yargı mensupları yükselmeye layık (A defterinde), bazı yargı mensupları tercihli yükselmeye layık (B defterinde) bazı yargı mensupları ise mümtazen yükselmeye layık (C defterinde) kabul edilirler. En başarılı olanlar “mümtazen yükselmeye”, ikinci düzey başarılı olanlar “tercihli yükselmeye”, üçüncü düzey başarılı olanlar ise yalnızca “yükselmeye” layık olarak nitelendirilirler (HakSavK md. 29). Bu gruplandırmanın derece ilerlemesine etkisi yoktur. Bir yargı mensubu bu üç düzeyden hangisi ile yükselmeye layık görülmüş olursa olsun bir sonraki dereceye ilerler. Ancak bu düzeyler birinci sınıfa ayırma kararı verilirken dikkate alınmaktadır.

HSK’nın, yaptığı değerlendirme sonucunda bir yargı mensubunu derece yükselmeye layık görmemesi de mümkündür. Bu durumda ilgili yargı mensubu 2 yıl daha aynı derecede görev yapar. HSK bir sonraki değerlendirmesinde derecesinin ilerlemesine karar verebilir. Bir yargı mensubu bir derecede iki kez veya bir sınıfta üç kez yükselmeye layık görülmezse görevine son verilebilir. Bu durumda olan yargı mensuplarının meslekte kalmalarının uygun olup olmadığına HSK karar vermektedir (HakSavK md. 30/1,2).

Bu şekilde derece ilerleyerek 2. sınıf 1. dereceye kadar yükselen yargı mensupları bundan sonra HSK tarafından birinci sınıfa ayrılırlar. Ancak birinci sınıfa ayrılma şartları daha farklıdır. Bu şartlar HakSavK md. 32’de belirtilmiştir. Bu maddede de HSK’nın ilke kararıyla yeni şartlar ekleyebileceği belirtilmiştir. HakSavK md. 32’ye göre ikinci sınıf 1. derecede bulunan bir yargı mensubunu birinci sınıfa ayrılması için “en az 10 yıldır hâkimlik veya savcılık görevinde olması; bilimsel birikimi ve meslekteki başarısıyla öne çıkmış olması; yer değiştirme cezası almamış olması; kınama, kademe ilerlemesinin durdurulması veya derece yükselmesinin durdurulması cezalarını birden fazla kez almamış olması; mesleğin ciddiyetine, itibarına ve onuruna dokunan veya göreviyle ilgili olan herhangi bir suçtan dolayı (affa uğramış olsa bile) hüküm giymemiş olması gerekir. Bu şartların dışında HSK da yargı mensuplarının meslek hayatlarındaki başarı düzeyleri

ile ilgili ilke kararı olarak ek şartlar getirebilmektedir.⁴¹⁸ Birinci sınıfa ayrılmak için gerekli şartları taşıyan kişiler HSK kararıyla birinci sınıfa ayrılmaktadır.

Yargı mensupları birinci sınıfa ayrıldıktan sonra 3 yıl boyunca herhangi bir değerlendirmeye tabi olmamaktadır. Birinci sınıfa ayrılmalarından üç yıl sonra HSK tarafından başarılı bulunurlarsa bu yargı mensupları birinci sınıfa terfi ederler. Birinci sınıfa ayrılmış olan yargı mensuplarının başarılı olup olmadıklarının hangi ölçütlere göre değerlendirileceği HakSavK md. 33'te düzenlenmiştir. Bu maddede de yine HSK'nın ilke kararıyla yeni şartlar ekleyebileceği belirtilmiştir. HakSavK md. 33'e göre başarı değerlendirmesinde ilgili yargı mensubunun müfettiş hâl kâğıtları, iş cetvelleri, kanun yolu incelemesinden geçen işleri, kanun yolu değerlendirme formları ile varsa mesleki ve

⁴¹⁸ Bu ek şartlar HSK'nın 18034 sayılı Birinci Sınıfa Ayrılma Esaslarına İlişkin İlke Kararı son ilke kararında şu şekilde belirtilmiştir:

İlgililerin meslek yaşamı boyunca tabi tutuldukları yükselme incelemelerinden, yükselmeden geri bırakılma iki (A) yükselmeye, mümtazen yükselme iki (B) yükselmeye tekabül etmek suretiyle yapılan değerlendirmede yükselmelerin yarıdan fazlasının tercihi (B) olması, son yükselmenin de (A) defteri ile yapılmaması gerekir. Terfi barajının eşitliği halinde, son yükselmenin mümtazen yapılması ve yükselmeden geri bırakılmasının mevcut olmaması durumunda Kurulca ilgilinin birinci sınıfa ayrılabilmesi konusunda değerlendirme yapılabilir. Hâkimlik ve Cumhuriyet Savcılığı dışındaki bir yıldan fazla bir hizmetin sayılması nedeniyle derece yükselmesini (A) defteri ile yapanların bu yükselmeleri hesaplamada nazara alınmaz. Son yükselmenin A defterinde yapılmış olması halinde, bunun nedenleri, ilgilinin çıkardığı iş miktarı ve diğer belgeleri üzerinde durularak bu hal lehe takdir olunabilir. Bölge İdare Mahkemelerine, İdare Mahkemelerine ve Vergi Mahkemelerine Danıştay Tetkik Hâkimliği ve Savcılığında Hâkim olarak atanmışlar ile halen Danıştay Tetkik Hâkimliği ve Savcılığı görevlerinde bulunanların gizli tezkiye varakalarındaki çok iyi mümtaz, iyi-tercih, orta (A) defteri karşılığı olarak, bunların dışında bu mahkemelere hâkim olarak atanmışların ise eski kurumlarından aldıkları gizli tezkiye varakalarındaki değerlendirmeler Kurulca takdir ve tayin edilerek, birinci sınıf incelemesi yapılabilir.

Birinci dereceye yükselmelerine rağmen hâkimlik ve savcılık mesleğinde 2802 sayılı Yasanın 32. maddesinde belirtilen 10 yıllık süreyi fiilen dolduramamaları nedeniyle birinci sınıfa ayrılma incelemesine giremeyenler birinci dereceye yükseldikleri tarihten itibaren, birinci sınıfa ayrılma incelemesine girip ayrılamayanlar ise inceleme tarihinden itibaren her iki yılda bir derece yükselmesi incelemesine alınmak suretiyle ilgililerin birinci sınıfa ayrılma incelemesine ilişkin itibari derece yükselmeleri tespit edilerek yükselme barajı hesabı yapılır. İtibari derece yükselmeleri ilgililerin açık siciline işlenir. Bu hesaplamada; değerlendirmeye esas alınmayan hizmet süresi en az bir yıl olduğu takdirde bu süreye ilişkin olarak Yargıtay, Danıştay ve Bölge İdare Mahkemelerinden geçen iş ve notlar da bilgi olarak Kurula sunulur. Birinci Sınıfa ayrılamayanların sonraki incelemelerinde, Yargıtay, Danıştay ve Bölge İdare Mahkemelerince verilen notlar ve derece yükselmesine esas olan diğer hususlar göz önünde bulundurularak bir sonuca varılır. Derece Yükselmesi Esaslarına İlişkin İlke Kararının 13. maddesinin (B) bendi itibari derece terfisi yapacak olanlar için de uygulanır. Birinci sınıfa ayrılma incelemesine girip ayrılamayacağına karar verilenlerden sonraki inceleme dönemlerinde anılan maddede sayılan disiplin cezaları veya mahkûmiyetleri nedeniyle itibari derece terfileri ertelenenlerin birinci sınıfa ayrılma incelemeleri de itibari derece terfi tarihine kadar ertelenir. Birinci sınıf incelemesine tabi tutulacak olanlar ile birinci sınıfa ayrılamayanların, iş bölümü gereği ceza infaz kurumları ile tutukevlerinde görevlendirilen Cumhuriyet Savcıları bu görevlerinde değerlendirme süresinin en az yarısı kadar çalışmaları şartıyla Yargıtay'dan geçirilen iş miktarı, not oranı gözetilmeksizin ağır ceza Cumhuriyet Başsavcıları tarafından haklarında doldurulan sicil fişleri, müfettiş hal kâğıtları ile sicillerindeki diğer belgeler birlikte değerlendirilerek sonuca varılır.

akademik konulardaki faaliyetleri dikkate alınır. HSK, son ilke kararıyla⁴¹⁹ bu ölçütlere ilgili yargı mensubunun “ahlaki gidişini; meslekî bilgi ve anlayışını; gayret ve çalışkanlığını; gördüğü işlerin birikmesine sebep olup olmadığını; çıkardığı işlerin (davaların) miktar ve mahiyetini; göreve bağlılığı ve devam durumunu; AİHM ve AYM’ce yapılan incelemelerde ihlal kararına sebebiyet verip vermediğini; neden olduğu ihlalin niteliği ve ağırlığını ve de ilgililerin AİHS ve Anayasa ile teminat altına alınan hakların korunması konusundaki gayretini” de eklemiştir.

Değerlendirme sonucunda birinci sınıfa ayrılmış bulunan yargı mensubu başarılı bulunmazsa 3 yıl daha birinci sınıfa ayrılmış olarak görev yapmaya devam eder. Birinci sınıfa ayrılmış olan hâkimlerin birinci sınıfa terfileri için yapılan başarı değerlendirmeleri üç yılda bir yapılmaktadır. Değerlendirme sonucu başarılı bulunan yargı mensupları birinci sınıfa terfi etmektedir (HakSavK md. 33).

Yargı mensuplarının hangi mahkemelerde ve hangi makamlarda görev yapacakları sınıflarına ve derecelerine göre belirlenmektedir. Bir yargı mensubu derece ve sınıf yükseldikçe daha yüksek mahkemelerde ve makamlarda görev alabilmektedir. Görev yapabileceği makamlar da genişlemektedir. Hangi derece ve sınıftaki yargı mensuplarının hangi makamlarda görev yapabilecekleri de HakSavK’a ekli cetvellerde düzenlenmektedir. Örneğin, 3. sınıf 8. derecedeki bir yargı mensubu hâkimlik, başsavcılık veya savcılık yapabilir. 1. Sınıf 1. derecedeki bir yargı mensubu ise Bölge Adliye Mahkemesi Başkanlığı, Bölge Adliye Mahkemesi Daire Başkanlığı, Bölge Adliye Mahkemesi Üyeliği, Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Savcılığı, Adalet Bakanlığı Yüksek Müşavirliği, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı gibi yüksek mahkeme ve makamlarda bulunabilmektedir.⁴²⁰

Ancak yargı mensupları bu terfi sistemiyle ilerleyerek Yargıtay ve Danıştay üyeliğine kadar yükselememektedir. Yargı mensupları terfi ederek Bölge Adliye ve İdare Mahkemesi başkanlıklarına, Yargıtay ve Danıştay tetkik hâkimliklerine veya Adalet

⁴¹⁹ 675/2 sayılı Birinci Sınıfa Ayrılan ve Birinci Sınıf Olan Hâkim ve Savcılarının Çalışmalarının Değerlendirilmesi Esaslarına İlişkin İlke Kararı.

⁴²⁰ Yiğit, Öztürk, **Yargı Hukuku**, s. 97-98.

Bakanlığı Yüksek Müşavirliği gibi yüksek bürokratik mevkilere gelebilmektedir. Ancak Yargıtay ve Danıştay üyeliği terfi sonucunda gerçekleşmemektedir. Yargıtay ve Danıştay üyeleri ayrıca seçilmektedir. Yargıtay üyelerini, HSK seçmektedir. Yargıtay üyesi olacak kişiler birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hâkim ve savcıları arasından seçilmektedir (AY md. 154/2). Danıştay üyelerinin ise dörtte üçünü birinci sınıf idari yargı hâkim ve savcıları arasından HSK, dörtte birini Cumhurbaşkanı seçmektedir (AY md. 155/3).⁴²¹

d. Hâkim ve Savcıların Denetimi ve Disiplini

Yargı mensuplarının denetim ve disiplin işlemleri de HSK tarafından yapılmaktadır. Ancak HSK'nın yaptığı denetim yargısal işlemlerin denetimi değil meslek kurallarına uygunluğun denetimidir. HSK, bir yargı mensubunun verdiği bir kararın gerçeğe, hukuka veya yüksek yargı içtihatlarına uygunluğunu denetlemez. Bu denetimi kanun yolu incelemesinde istinaf ve temyiz mahkemeleri yapar.⁴²² HSK, yargı mensuplarının davranışlarının görevlerinin gereklerine uygun olup olmadığını; görevlerini hukuka uygun olarak yapıp yapmadıklarını, görevleri sırasında veya görevleriyle ilgili olarak bir suç işleyip işlemediklerini denetler. Ancak HSK, yaptığı denetimi doğrudan kendi üyeleriyle yapmamaktadır. Yargı mensuplarının denetimini HSK'ya bağlı teftiş kurulu veya HSK adına denetim işlemiyle görevlendirilmiş bir yargı mensubu yapmaktadır.⁴²³

Türkiye'de yargının denetimi genel uygulamadan farklı özel bir sisteme ve kurallara tabidir. Bu durum bir ayrıcalık değildir. Yargının bağımsızlığının korunması açısından bir güvencedir. Yargının denetimi genel hükümlere tabi olursa bu durumda yargı organı müdahaleye daha açık hale gelir. Bu nedenle yargı ayrı bir denetim sistemine tabidir. Bu durumun Anayasal dayanağı da bulunmaktadır. Anayasanın HSK'yı düzenleyen 159.

⁴²¹ Anayasada Cumhurbaşkanının seçeceği Danıştay üyelerinin kimler arasından seçileceğinin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. 2575 sayılı Danıştay Kanunu'na göre Cumhurbaşkanının seçeceği üyeler “Bakanlık, Cumhurbaşkanlığı yardımcılığı, bakan yardımcılığı, elçilik, valilik, generallik, amirallik, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı, TBMM Genel Sekreterliği, HSK Genel Sekreterliği, Genel ve katma bütçeli dairelerde veya kamu kuruluşlarında genel müdürlük veya en az bu derecedeki tetkik ve teftiş kurul başkanlıkları, ile düzenleyici ve denetleyici kurumların başkanlıkları, Yükseköğrenim kurumlarında hukuk, iktisat, maliye, kamu yönetimi profesörlüğü, Kamu kurum ve kuruluşlarının baş hukuk müşavirliği, birinci hukuk müşavirliği, hukuk hizmetleri başkanlığı ve hukuk işleri müdürlüğü” görevlerini yapanlar arasından seçilir.

⁴²² Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 464.

⁴²³ Yunus Eraslan, **Türk Hukukunda Yargı Mensuplarının Disiplin Sorumluluğu**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2018, s. 183.

maddesinin 9. fıkrasında “*Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun ve diğer mevzuata (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir*” ifadesi yer almaktadır. Bu fıkra aynı zamanda yargının denetimi ve disiplini konusundaki temel esasları belirlemektedir.

Anayasanın açıkça ifade ettiği gibi denetim ve disiplin işlemlerinin başlaması için HSK başkanının oluru gerekmektedir. Aynı şekilde denetim başladıktan sonra inceleme ve soruşturma açılabilmesi için de HSK başkanının oluru vermesi gerekir. Yani HSK başkanı, uygun görmediği denetim ve disiplin işlemlerini engelleyebilmektedir. HSK başkanı Adalet Bakanı olduğu için bu hükümle yargı mensuplarının denetlenmesi yürütme organının takdirine bırakılmaktadır. Bu durum yargının tarafsızlığı ilkesini ihlal etmektedir. Çünkü yürütme organı bu yetkiyi kullanarak yürütmenin siyasi çıkarları için görevini hukuka aykırı şekilde yapmış olan yargı mensuplarını koruyabilir. Yine aynı şekilde yürütmenin çıkarları için bir görev suçu işlemiş olan yargı mensupları da bu yetkiyle korunabilir. Bu durumda yürütme organı lehine taraflı yargı kararları verilebilir. Böylelikle yargının tarafsızlığı ortadan kalkmış olacaktır. Bu sakıncanın giderilmesi için Adalet Bakanının denetim ve disiplin işlemlerine oluru verme yetkisinin kaldırılması gerekir. HSK, Adalet Bakanının onayına ihtiyaç duymaksızın denetim ve disiplin işlemleri yapabilmelidir. Bu doğrultuda Adalet Bakanına oluru yetkisi veren AY md. 159/9 hükmünde gerekli değişikliğin yapılması gerekir.

Denetim ve disiplin işlemlerinin başlatılması için teklifte bulunma yetkisi HSK 1. Dairesine aittir. HSK 1. dairesi bir yargı mensubu hakkında denetim yapılmasını başkana teklif eder ve başkan da oluru verirse denetim ve disiplin süreci başlar. Bu süreçte ilk önce ilgili yargı mensubu hakkında denetleme ve araştırma işlemleri yapılır. Bu işlemler sonucunda gerekirse inceleme veya soruşturma başlatılır. Denetleme, araştırma inceleme

ve soruşturma işlemleri Başkanın oluruyla ya ilgili yargı mensubundan daha kıdemli bir hâkim veya savcı görevlendirilerek ya da Teftiş Kurulu tarafından yapılır.⁴²⁴

Daha önceden belirtildiği gibi Teftiş Kurulunda, Teftiş Kurulu Başkanı, üç başkan yardımcısı ile Kurul başmüfettişleri ve müfettişler bulunmaktadır (HSKK md.14/1). Teftiş Kurulunun tüm üyelerini HSK Genel Kurulu atamaktadır. Teftiş Kurulu Başkanı ve yardımcıları, birinci sınıf hâkim ve savcılar arasından; baş müfettişler, birinci sınıfa ayrılmış yargı mensubu olan ve Teftiş Kurulunda en az 5 yıldır görev yapan müfettişler arasından, müfettişler ise en az 5 yıldır hâkimlik veya savcılık yapan yargı mensupları arasından atanır. Teftiş kurulu üyelerinin tamamı muvafakatleri alınarak atanmaktadır (HSKK md.15).

Teftiş Kurulunun ya da HSK tarafından görevlendirilmiş yargı mensubunun yürüttüğü denetim işlemleri sonucunda ilgili kişinin göreviyle ilgili bir suç işlediği tespit edilirse görevli ve yetkili ceza mahkemesinde yargılanır. Ancak yapılan tespit bu kişinin davranışlarının görevinin gereklerine uygun olmadığı yönündeyse HSK tarafından kendisine disiplin yaptırımı uygulanır (AY md. 159/8).

Hangi durumlarda hangi disiplin yaptırımlarının uygulanacağı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 62. ve 69. maddeleri arasında düzenlenmiştir. 62. maddeye göre, davranışlarının görevinin gereklerine uygun olmadığı tespit edilen yargı mensuplarına durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre uyarma, aylıktan kesme, kınama, kademe ilerlemesini durdurma, derece yükselmesini durdurma, yer değiştirme veya meslekten çıkarma cezası verilmektedir. Maddenin devamında bu cezalar tanımlanarak hangi durumlarda uygulanacakları düzenlenmiştir. İlgili maddelerde disiplin cezasını gerektiren davranışlar ayrıntılı olarak sayılmıştır. Ancak sayılan davranışlardan bazılarının içeriği açık değildir. Karşılığında disiplin cezası öngörülen fiillerden bazıları soyut ve objektiflikten uzaktır.⁴²⁵

Örneğin 65. maddede “*Hizmet içinde ve dışında, resmi sıfatının gerektirdiği saygınlık ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak*” ifadesi yer almaktadır.

⁴²⁴ Yiğit, Öztürk, **Yargı Hukuku**, s. 140-141.

⁴²⁵ Uran Murphy, **Teorik Çerçeve Türkiye’de Yargı Bağımsızlığı**, s. 242.

Benzer şekilde 68. maddede “*Hatır ve gönüle bakarak veya kişisel duygulara kapılarak görev yaptığı kanısını uyandırmak*”, 66. maddede ise “*Nitelik ve ağırlıkları itibariyle yukarıda belirtilen benzeri eylemlerde bulunmak*” ifadeleri yer almaktadır. Bu düzenlemeler kötüye kullanılmaya elverişli oldukları için yargı bağımsızlığını ihlal etmektedir.⁴²⁶ Disiplin cezalarını düzenleyen hükümlerdeki bu ifadelerin anlamı ve kapsamı belirsizdir. Pek çok davranış bu ifadelerin kapsamına dahil edilebilir. İstenmeyen kararlar veren veya siyasi görüşü beğenilmeyen yargı mensuplarına bu maddelere dayanılarak hak etmedikleri halde disiplin cezası verilebilir. Bu durumda yargı bağımsızlığı ihlal edilmiş olacaktır.

Bu ihlallerin önlenmesi için Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nun disiplin suç ve cezalarını düzenleyen maddelerinde (md. 62-69) değişiklik yapılarak muğlak ifadeler kaldırılmalıdır. Hangi davranışlara karşı hangi cezaların uygulanacağı açıkça ifade edilerek sınırları belirlenmelidir.

Denetleme, araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri sonucunda HSK, HakSavK md. 62-69’daki disiplin cezalarını uygulayabilir. Ancak bu cezalar içinde yalnızca meslekten çıkarma cezasına karşı yargı yolu açıktır. Meslekten çıkarma cezasına karşı Danıştay’a başvurulabilir. Danıştay, meslekten çıkarma cezasına ilişkin kesinleşmiş HSK kararlarına karşı yapılan başvuruları acele işlerden sayarak karara bağlamaktadır. Diğer cezalar ilişkin kararlar ise yargı denetimine kapalıdır (HSKK md. 33/5). Meslekten çıkarma dışında uyarma, aylıktan kesme, kınama, kademe ilerlemesini durdurma, derece yükselmesini durdurma veya yer değiştirme cezası alan bir yargı mensubunun karara karşı herhangi bir yargısal başvuru imkânı bulunmamaktadır.

Bu durum hukuk devleti ilkesini ihlal etmektedir. Daha önceden belirttiğimiz gibi Hukuk devletinde, devlet organları hukuk kurallarına bağlı olması şarttır.⁴²⁷ Bu bağlılık ise devlet organlarının yargısal denetimi ile sağlanabilir.⁴²⁸ İdari bir kurum olarak HSK’nın verdiği disiplin yaptırım kararlarının yargısal denetime tabi olması hukuk devleti ilkesinin gereğidir.⁴²⁹ Bu nedenle hukuk devleti ilkesine aykırılığın

⁴²⁶ Uran Murphy, *Teorik Çerçeve Türkiye’de Yargı Bağımsızlığı*, s. 243.

⁴²⁷ Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 126.

⁴²⁸ Gören, *Anayasa Hukuku*, s. 172.

⁴²⁹ Atar, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 113.

giderilebilmesi için HSK'nın yalnızca meslekten çıkarma cezalarının değil bütün kararlarının yargı denetimine açılması gerekir. HSK'nın bütün disiplin cezalarına karşı Anayasa Mahkemesine başvurulabilmelidir. Bu doğrultuda, meslekten çıkarma cezası dışındaki HSK kararlarını yargı denetimine kapatan AY md. 159/10 hükmünde gerekli değişiklik yapılmalıdır. HSK'nın diğer kararları ile birlikte disiplin cezalarına ilişkin kararlarının da Anayasa Mahkemesi denetimine açılması için HSKK'nın 33. maddesinde de gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

Yargı mensupları, davranışlarının görevlerinin gereklerine uygunluğu, görevlerini hukuka uygun olarak yapıp yapmadıkları veya bir görev suçu işleyip işlemedikleri konusunda denetlendikleri gibi idari görevlerini gereği gibi yerine getirip getirmediği konusunda da denetlenmektedir. Ancak bu denetimi HSK değil Adalet Bakanlığı yapmaktadır. Anayasanın 144. maddesinde “*Adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır*” ifadesi yer almaktadır. Bu ifade de Anayasal hak ve ilkelere aykırılık sorunları yaratmaktadır. Çünkü idari görevler ile yargısal görevler arasındaki çizgiyi belirlemek kolay değildir.⁴³⁰ Adalet Bakanlığı bu yetkisini kullanarak yargı mensuplarını yargısal görevleri yönünden de denetleyip müdahale edebilir. Adalet Bakanlığının denetimi yalnızca idari denetimle sınırlı kalsa bile Adalet Bakanlığı, yaptığı idari denetim sonucunda bir yargı mensubunun idari görevinden kaynaklanan bir ihmalini tespit ederse bu durumu ilgili yargı mensubuna karşı bir baskı aracı olarak kullanabilir.⁴³¹ Bu nedenlerle, yargı bağımsızlığı ilkesinin korunması için yargı mensuplarının idari yönden denetlenmesi yetkisi de HSK'ya verilmelidir. Bu doğrultuda Anayasanın 144. maddesinde gerekli değişiklik yapılarak Adalet Bakanlığının yargı bağımsızlığına yönelik tehdit oluşturan bu yetkileri HSK'ya devredilmelidir.

⁴³⁰ Sibel İnceoğlu, “Yargı Bağımsızlığı İçin Anayasal Öneriler”, **Anayasa Hukuku Dergisi**, C.1, Sa.1, 2012, s. 272.

⁴³¹ Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, s. 482.

SONUÇ

Türkiye’de yargının özlük işlerinin yürütülmesi konusunda Osmanlı döneminden beri çeşitli tecrübeler edinilmiş olmasına rağmen yargının özlük işlerinin yürütülmesi ile ilgili standartlar halen yeterli düzeyde değildir. 1961 Anayasasıyla Yüksek Hâkimler Kurulu’nun kurulmasıyla birlikte yargının özlük işlerinin yürütülmesi konusunda çok önemli bir aşama kaydedilmişti. Ancak 1982 Anayasasının yürürlüğe girmesi ile başlayan süreçte özellikle 2010 Anayasa değişikliklerinden itibaren Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nun Anayasal düzen içindeki konumu olumsuz bir yöne doğru ilerlemiştir. Günümüzde de Hâkimler ve Savcılar Kurulu, korumakla yükümlü olduğu Anayasal ilke ve hakları kendisi ihlal etmektedir. Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nun yapısı, görevleri ve yetkileri ile ilgili olarak bazı Anayasal hak ve ilkelere aykırılık sorunları bulunmaktadır. Bu sorunların çözülmesi gerekmektedir.

Bu doğrultuda öncelikle HSK’ya üye seçme yetkisinin dağılımı değişmelidir. HSK’nın 6 üyesinin Cumhurbaşkanı, 7 üyesinin ise (TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birlikte yapılması nedeniyle) muhtemelen çoğunluğu Cumhurbaşkanının çizgisinde olacak olan TBMM tarafından atanması HSK’yı yürütme organının kontrolüne sokmaktadır. 7 üyenin TBMM tarafından nitelikli çoğunlukla (ilk turda 2/3, ikinci turda 3/5 üçüncü turda en çok oy alan iki aday arasından kura yöntemiyle) seçilmesi yürütme organının HSK’daki ağırlığını değiştirmeyecektir. Çünkü Cumhurbaşkanının 6 üyeyi seçme yetkisine sahip olması nedeniyle Cumhurbaşkanına yakın kişilerin HSK’da çoğunluğu sağlaması için Meclis tarafından yalnızca 1 üyenin Cumhurbaşkanına yakın kişilerden seçilmesi yeterli olacaktır. Seçimlerin son turda kura ile yapılması durumunda da büyük ihtimalle en az 1 üye, Meclis’teki birinci partinin desteklediği adaylar arasından seçilecektir. Bu yüksek ihtimalden dolayı Meclis’te en çok milletvekiline sahip olan parti uzlaşma yoluna gitmeyecek ve her bir üyeliğin kura ile belirlenmesini sağlayacaktır. Böylelikle HSK’nın kontrolü Cumhurbaşkanına geçmiş olacaktır.

HSK, yargının özlük işlerini yürütmekle yetkili olduğu için Kurul’un yürütme organının kontrolünde olması yargı bağımsızlığı, yargının tarafsızlığı, hukuk devleti, adil yargılanma hakkı, demokrasi ve kuvvetler ayrılığına aykırılık oluşturmaktadır. Bu

sorunun çözülmesi için HSK'nın bağımsız ve tarafsız bir üye yapısına sahip olması gerekir.

Bu doğrultuda HSK'nın üye yapısı değişmelidir. HSK, 21 asil 9 yedek üyeden oluşmalıdır. 4 asil ve 1 yedek üye Yargıtay üyeleri tarafından yine Yargıtay üyeleri arasından seçilmelidir. 1 asil ve 1 yedek üye Danıştay üyeleri tarafından yine Danıştay üyeleri arasından seçilmelidir. 7 asil ve 3 yedek üye Adli Yargı hâkim ve savcıları tarafından yine Adli Yargı hâkim ve savcıları arasından seçilmelidir. 2 asil ve 1 yedek üye İdari Yargı hâkim ve savcıları tarafından yine İdari Yargı hâkim ve savcıları arasından seçilmelidir. Bu seçimlerin her birinde tek aday için tek oy kullanılmalı ve en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmelidir. Diğer 7 asil ve 3 yedek üye ise TBMM tarafından halen olduğu gibi nitelikli çoğunluk usulüyle seçilmelidir. Bu şekilde HSK üyelerinin 2/3'ünün yargı mensupları tarafından 1/3'ünün ise Meclis tarafından nitelikli çoğunlukla seçilmesi, HSK'nın bağımsız ve tarafsız bir üye yapısına kavuşmasını sağlayacaktır. FETÖ yanlıları günümüzde büyük ölçüde ihraç edildiği için HSK üyelerinin çoğunluğunun yargı mensupları tarafından seçilmesi HSK'da FETÖ'nün güç kazanmasına neden olmayacaktır. Ayrıca yargı mensubu olan üyelerin yargının her derecesinden seçilmesi de geniş bir temsilin oluşmasını sağlayacaktır.

HSK'nın bu üye yapısının korunması için HSK başkanını, HSK Genel Kurulu kendi üyeleri arasından üye tam sayısının salt çoğunluğu ile seçilmelidir. Başkanın tek başkanlık yetkisi Kurul'u temsil etmek olmalıdır. Kurul üyelerinin görev süresi de 5 yıllı sınırlı olmalıdır.

HSK'nın üye yapısında olduğu gibi kararlarının yargısal denetimi de sorunlara yol açmaktadır. HSK'nın meslekten çıkarma kararları dışındaki kararlarına karşı yargı yolunun kapalı olması hukuk devleti ilkesini ihlal etmektedir. Bu ihlalin ortadan kaldırılması için HSK'nın kararlarının yargı denetimine açılması gerekir. Ancak başvurulacak merci Danıştay olmamalıdır. HSK kararlarının denetiminin Danıştay tarafından yapılması, başvurunun etkinliğini olumsuz etkilemektedir. Çünkü Danıştay üyelerinin dörtte üçünü HSK atamaktadır. HSK tarafından atanmış olan Danıştay hâkimlerinin HSK kararlarına karşı tarafsız bir denetim yapamama ihtimali bulunmaktadır. Bu hâkimlerin HSK'nın kararı doğrultusunda karar vermeleri söz konusu

olabilir. Bu yüzden HSK kararlarına karşı başvurulacak merci Danıştay değil Anayasa Mahkemesi olmalıdır. AYM üyeleri HSK tarafından atanmamaktadır. Bu nedenle AYM, HSK'ya karşı Danıştay'a göre daha tarafsız bir konumdadır. HSK kararlarına karşı başvurulacak yargı yolunun daha etkin bir yargı yolu olabilmesi için HSK kararlarına karşı AYM'ye başvurulabilmesi gerekir. Bu doğrultuda AYM'ye HSK kararları ile ilgili olarak iptal ve yürütmeyi durdurma kararı verme yetkileri tanınmalıdır.

Hâkim ve savcılarının mesleğe kabulü ve atanmaları ile ilgili olarak da çözülmesi gereken çok önemli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar mülakat, aday eğitimi ve staj süreçlerinde yaşanmaktadır. Mülakatlardaki sorunlar Adalet Bakanlığının kontrolündeki mülakat kurullarının siyasi amaçlarla notlandırma yapmasından ileri gelmektedir. Bu sistem nedeniyle hâkim-savcı adaylığına seçilen pek çok kişi liyakatinden dolayı değil, hükümete yakınlığından dolayı, kayırma yöntemiyle seçilmektedir. Adaylık sonundaki sözlü sınavlar için de aynı sorunlar geçerlidir. Bu sözlü sınavlarda da sınav kurulu yürütme organının etkisinde olduğu için sözlü sınav sistemi yürütme organına tamamen siyasi nedenlerle bir adayın mesleğe girişine engel olma imkânı tanımaktadır.

Mülakat sistemi öncelikle eşitlik hakkı, kamu hizmetine girme hakkı ve liyakat ilkesini ihlal etmektedir. Çünkü siyasi amaçlarla notlandırma yapılarak kayırma yapılmaktadır. Mülakat ve sözlü sınavlar yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını da ihlal etmektedir. Çünkü bu şekilde kayırılarak hâkim veya savcı olanlar baskı altında kalmaya da kasten taraflı davranmaya da daha meyilli olmaktadır. Ayrıca mülakat sistemi yargının bağımsızlık konusundaki imajını da oldukça olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenlerle mülakat sistemi yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığını ihlal etmektedir. Yargı bağımsızlığı ilkesi niteliği itibarıyla yargının tarafsızlığı, kuvvetler ayrılığı, demokrasi, hukuk devleti ve adil yargılanma hakkının ayrılmaz unsuru olduğu için mülakat sistemi bu hak ve ilkeleri de ihlal etmektedir. Bu Anayasal hak ve ilkelere aykırı olması nedeniyle, adaylığa girişte yapılan mülakatın ve adaylığın sonunda yapılan sözlü sınavın tamamen kaldırılması gerekir. Adaylığa girişte ve eğitim-staj döneminin sonunda yalnızca yazılı sınav yapılmalıdır. Mülakatın objektifleştirilmesi için bir çaba içine girilse bile bu çabalar herhangi bir sonuç vermeyecektir. Çünkü Türkiye'de yargı bağımsızlığı toplumsal bir değer yargısı değildir. Mülakatı kimler yaparsa yapsın siyasi nedenlerle yapılan

kayırmaların önüne geçilemeyecektir. Mülakat sistemi, liyakatin belirlenmesi için gerekli de değildir. Çünkü mülakatla kişinin bilgi birikiminin yeterliliği veya hâkim-savcı olmak için gerekli erdemlere sahip olup olmadığı ölçülemez.

Hâkim ve savcı adaylarının eğitim ve staj süreçlerinde de Anayasal ilkelere aykırılık sorunları bulunmaktadır. Hâkim ve savcı adaylarının eğitimlerini yürüten Türkiye Adalet Akademisi'nin tek yöneticisi olan başkanını Cumhurbaşkanı atadığı için bu kurum yürütme organının kontrolünde bulunmaktadır. Bu durum, adayların meslek hayatları ile ilgili olarak baskı altına alınmasına sebep olabilir. Bu yüzden yargı bağımsızlığı ilkesini zedelemektedir. Bu sakıncanın giderilebilmesi için Akademi'nin başkan dahil tüm idari ve akademik kadrolarını atama yetkisi HSK'ya verilmelidir.

Benzer şekilde genel eğitim ve genel stajdan sonra adaylardan hangilerinin hâkim hangilerinin savcı olacağına Adalet Bakanlığının karar vermesi de yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkelerine aykırıdır. Çünkü bu durum hâkim ve savcıları hem baskıya daha açık hale getirir hem de yürütme organı lehine kasten taraflı karar verilmesine sebep olabilir. Bu nedenle adaylık döneminde kimlerin hâkim kimlerin savcı olacağına HSK tarafından karar verilmesi gerekir.

Adalet Bakanlığının adaylık döneminde soyut gerekçelerle adaylığa son verme yetkisinin olması da yargı bağımsızlığını ciddi şekilde ihlal etmektedir. Bu yetkiye dayanarak Adalet Bakanlığı istemediği hâkim-savcı adayını adaylıktan çıkarabilir. Bu yüzden Adalet Bakanlığının bu yetkisi kaldırılmalıdır. Adayın disiplin yaptırımını gerektiren bir fiil işlemesi halinde HSK tarafından olağan disiplin soruşturması uygulanmalı ve gerekli yaptırımlar uygulanmalıdır.

HSK'nın tayin kararları ile ilgili olarak da bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar hâkim ve savcılara tanınan görev teminatlarındaki eksikliklerden ve doğal hâkim ilkesini ihlal eden kararlardan ileri gelmektedir. Türkiye'de yargı mensuplarına coğrafi teminat, aynı şehirde başka mahkemeye tayin edilmeme teminatı ve hâkimlikten savcılığa, savcılıktan hâkimliğe tayin edilmeme teminatı tanınmamıştır. Bu nedenle HSK'nın tayin kararlarında da başka bir şehre veya aynı şehirde başka bir mahkemeye, hâkimlikten savcılığa, savcılıktan hâkimliğe tayin kararları verdiği görülmektedir.

Türkiye’de bölgeden bölgeye coğrafi farklılıklar çok belirgin olduğu için Türkiye’de yargıya müdahale etmek ve yargı mensupları üzerinde baskı kurmak amacıyla gelişmemiş yerlere tayin etme yöntemi kullanılabilir. Siyasi görüşünden dolayı, verdiği karardan dolayı, talimatı yerine getirmedeği için veya başka bir siyasi nedenle bir hâkim veya savcı gelişmemiş bir yere tayin edilebilir. Bu tür bir tayin tehdidi altında olmak dahi hâkim ve savcılarının bağımsız şekilde görev yapmalarına engel olur. Bu yüzden yargı mensupları coğrafi teminata sahip olmalıdır. Ancak coğrafi teminat süresiz olarak tanınırsa da gelişmiş ve güzel yerlerdeki görevler sürekli aynı kişilerde kalacağı için adaletsiz bir durum ortaya çıkacaktır. Ayrıca çok uzun süre aynı yerde görev yapan yargı mensubu yerel halktan insanlarla kişisel ilişki kurup bu insanların taraf olduğu davalarda tarafsızlığını kaybedebilir. Bu nedenle hâkim ve savcılara coğrafi teminat tanınmalı ama 4-5 yıl gibi makul sürelerle sınırlandırılmalıdır. Ancak bu süreli teminat sürelerinin sonunda da süre içindeki yargısal faaliyetlerden dolayı siyasi amaçlı tayinler yapılabilir. Bu yüzden başka bir şehre yapılan tayinlere karşı, ilgili yargı mensuplarına AYM’ye başvurma imkânı tanınmalıdır.

Türkiye’de yargıya müdahale ve baskı için yargı mensuplarının hâkimlikten savcılığa-savcılıktan hâkimliğe ve aynı şehir içinde başka mahkemeye tayin edildikleri de görülmektedir. Yargı bağımsızlığını ihlal eden bu uygulamaların sona ermesi için aynı şehirde başka mahkemeye tayin edilmeme teminatı ve hâkimlikten savcılığa, savcılıktan hâkimliğe tayine edilmeme teminatları yargı mensuplarına tanınmalıdır.

Türkiye’de siyasi amaçlarla yapılan bazı tayinler doğal hâkim ilkesine de aykırılık oluşturmaktadır. Bazı hâkimler sırf görülmekte olan belirli bir yargılamayı yapmaları için belirli mahkemelere tayin edilmektedir. Bu durum doğal hâkim ilkesine ve dolayısıyla yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir. Bu aykırılıkların ortadan kaldırılması için HSK tarafından tayin edilen ve görülmekte olan bir davada karar verecek olan hâkimlerin tayin kararlarına karşı da AYM’ye başvuru yolu açılmalıdır. AYM bu tayinlerin yürürlüğünü durdurabilmeli ve iptal edebilmelidir.

Yargı mensuplarına tanınan görev teminatlarındaki eksiklikler ve doğal hâkim ilkesini ihlal eden tayin kararları, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının ihlaline neden olmaktadır. Bu ihlaller de kuvvetler ayrılığı, demokrasi, hukuk devleti ve adil yargılanma hakkının

da ihlaline sebep olmaktadır. Görev teminatlarındaki eksikliklerin giderilmesi ve doğal hâkim ilkesini ihlal eden tayin kararlarının AYM tarafından engellenmesi halinde tayinlerle ilgili Anayasal hak ve ilkelere aykırılıklar ortadan kalkacaktır.

Son olarak yargı mensuplarının denetlenmesi ve disipliniyle ilgili olarak da çözülmesi gereken sorunlar bulunmaktadır. Denetim ve disiplin işlemlerinin HSK başkanının oluruna tabi olması yargının tarafsızlığı ilkesini ihlal etmektedir. Çünkü HSK başkanı Adalet Bakanı olduğu için bu durumda yargı mensuplarının denetlenmesi yürütme organının takdirine bırakılmaktadır. Yürütme organı bu yetkiyi kullanarak yürütmenin siyasi çıkarları için görevini hukuka aykırı şekilde yapmış olan yargı mensuplarını koruyabilir. Yine aynı şekilde yürütmenin çıkarları için bir görev suçu işlemiş olan yargı mensupları da bu yetkiyle korunabilir. Bu durumda yürütme organı lehine taraflı yargı kararları verilebilir. Bu sakıncaların ortadan kaldırılması için Adalet Bakanının denetim ve disiplin işlemlerine olur verme yetkisinin kaldırılması gerekir. HSK, Adalet Bakanının onayına ihtiyaç duymaksızın denetim ve disiplin işlemleri yapabilmelidir.

Hâkimler ve savcıların disiplin suçları ve cezalarına ilişkin düzenlemelerin bazılarının soyut içeriklere sahip olması da yargı bağımsızlığını ihlal etmektedir. Disiplin cezası gerektiren davranışları düzenleyen Hâkimler ve Savcılar Kanunu hükümlerinde sayılan ve karşılığında disiplin cezası öngörülen davranışlardan bazıları sübjektif ve muğlak ifadeler içermektedir. Bu hükümlere dayanılarak yargı mensuplarına hak etmemelerine rağmen siyasi nedenlerle disiplin cezası verilebilir. Bu durumda yargı bağımsızlığı ihlal edilmiş olacaktır. Bu ihlallerin önlenmesi için HakSavK'nın disiplin suç ve cezalarını düzenleyen maddelerinde değişiklik yapılarak anlamı açık olmayan ifadeler kaldırılmalıdır. Hangi fiillere hangi cezaların uygulanacağı açıkça ifade edilmeli ve sınırları belirlenmelidir.

Yargı mensuplarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığı tarafından denetlenmesi de yargı bağımsızlığına aykırıdır. Çünkü bu yetkiye sahip olan Adalet Bakanlığı, yargı mensuplarının yargısal işlerini de denetleme yoluna gidebilir. Ayrıca yalnızca idari yönden denetim yapılsa bile bu denetim sonucunda Adalet Bakanlığı bir yargı mensubunun idari görevini ihmal ettiğini tespit ederse bu durumu ilgili yargı mensubuna karşı baskı aracı olarak kullanabilir. Bu nedenlerle, yargı bağımsızlığının

korunması için yargı mensuplarının idari yönden denetlenmesi yetkisi de Adalet Bakanlığından alınarak HSK'ya verilmelidir.

HSK'nın yapısı, görevleri ve yetkileri konusundaki Anayasal hak ve ilkelere aykırılıklar bu şekildedir. Önerdiğimiz değişikliklerin gerçekleştirilmesi durumunda aykırılıklar giderilmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKGÜL, Mehmet Emin: “Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sa. 4, 2010, s. 79-101.
- AKKAYA, Çetin: **Kanun Yararına Bozma ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi**, Ankara, Kartal Yayınevi, 2007.
- ARSLAN, Zühtü: **Anayasa Teorisi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.
- AYYILMAZ, Bahtiyar / SEZGİNER, Murat / KAYA, Cemil: **Türk İdare Hukuku**, 12. Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2020.
- AKYÜREK, Güçlü: “Hollanda Yargı Konseyi”, **2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı**, Editörler: Bahri Öztürk / Fikret İlkiz / Ümit Kocasakal, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010.
- ALDEMİR, Hüsnü: **Hâkimlik ve Savcılık Mesleğinin Temel Esasları**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019.
- ALDIKAÇTI, Orhan: **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası**, İstanbul, Toker Matbaası, 1964.
- ANAYURT, Ömer: **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, 3. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020.
- ANAYURT, Ömer: “Avrupa Birliği Ülkelerinde Anayasa Mahkemelerinin Kompozisyonuna İlişkin Tartışmalar”, **GÜHFD**, C.13, Sa.1, 2009, s. 117-160.
- ATAR, Yavuz: **Türk Anayasa Hukuku**, 13. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- ATAY, Ender Ethem: **İdare Hukuku**, 5. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü: **Avrupa Birliği Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık Yüksek Yargı Organları Yargı Üst Kurulları**, Ankara, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayını, 2016, [abgm.adalet.gov.tr/Yayinlar/AB Ülkelerinde Hâkimlik ve Savcılık](http://abgm.adalet.gov.tr/Yayinlar/AB_Ulkelerinde_Hakimlik_ve_Savcilik)

- AYDIN, Mehmet Akif: **Türk Hukuk Tarihi**, 16. Baskı, İstanbul, Beta, 2019.
- BATUM, Süheyl: **Anayasa ve İnsan: 99 Soruda Çağdaş Bir Anayasa**, 3. Baskı, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2011.
- BİNGÖL, İrfan: **Ülkemizde Anayasa Hareketleri**, Ankara, Atak Ofset, 1993.
- BOYAR, Oya: **Anayasal Uyuşmazlıklarda Yorum**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- CAN, Neslihan: “Adil Yargılanma Hakkı Işığında Denetim Muhakemesine Başvuru Hakkı”, **MÜHFDHAD**, C. 24, Sa. 2, 2018, s. 766–783.
- CENTEL, Nur: “Adil Yargılama İlkesi ve Türk Hukukundaki Bazı Sorunlar”, **MÜHFDHAD**, C. 16, Sa. 1-2, 2010, s. 5.
- CENTEL, Nur: “Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü”, **AÜSBFD**, Sa. 49, C. 3, 1994, s. 57-72.
- CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 15. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2018.
- ÇALIŞIR, Kurtuluş Tayanç: **Teoride ve Pratikte Yargı Bağımsızlığı**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016.
- ÇAYAN, Gökhan: **Adil Yargılanma Hakkı**, İstanbul, Legal Kitabevi, 2016.
- ÇELİK, Abdullah: **Adil Yargılanma Hakkı Rehberi**, Bireysel Başvuru El Kitapları, Sa. 3, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2014.
- ÇELİK, Burak: **Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu: Yapısal Açidan Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2012.
- DAHL, Robert: **Demokrasi ve Eleştirileri**, Çev. Levent Köker, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996.
- DEĞİRMENCİOĞLU, Burcu: “AİHM İçtihatları Işığında ‘Masumiyet Karinesi’nin Korunması”, **ASBÜHFD**, C. 1, Sa. 2, 2019, s. 307-356.

- DEMİRKOL, Ferman: **Yargı Bağımsızlığı**, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 1991.
- DOĞRU, Osman: **Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi**, İstanbul, Legal Kitabevi, 2012.
- DOĞRU, Osman / NALBANT, Atilla: **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Açıklama ve Önemli Kararlar, I. Cilt**, 1. Baskı, Ankara, Legal Yayıncılık, 2012.
- DURHAN, İbrahim: “Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler”, **EÜHFD**, C. 12, Sa. 3-4, 2008, s. 55-111.
- EKİNCİ, Bezar Eylem: **Anayasa Hukuku Açısından Yüksek Yargı Kurulları**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2019
- ERASLAN, Yunus: **Türk Hukukunda Yargı Mensuplarının Disiplin Sorumluluğu**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2018.
- ERDEM, Kasım / SOLAK, Mehmet: “Bazı Ülkelerde Yargı Konseylerinin Oluşumu ve Görevleri”, **Yasama Dergisi**, Sa. 13, 2009, s. 123-143.
- ERDOĞAN, Mustafa: **Anayasal Demokrasi**, 13. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2017.
- ERDOĞAN, Mustafa: **İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku**, 7. Baskı, Ankara, Hukuk Yayınları, 2019.
- ERDOĞAN, Mustafa: **Türk Anayasa Hukuku**, 1. Baskı, Ankara, Hukuk Yayınları, 2018.
- EREN, Abdurrahman: **Anayasa Hukuku Ders Notları**, 1. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018.
- EROĞLU, Fulya: “İngiltere ve Galler’de Hâkim Atama Sistemi”, **2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı**, Editörler: Bahri Öztürk / Fikret İlkiz / Ümit Kocasakal, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010.

- FENDOĞLU, Hasan Tahsin: **Anayasa Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017.
- FENDOĞLU, Hasan Tahsin: **Anayasal Derinlik: Türkiye'nin Anayasal Hafızası**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012.
- FENDOĞLU, Hasan Tahsin: **Anayasa Yargısı**, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017.
- FENDOĞLU, Hasan Tahsin: **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2010.
- GIEGERICH, Thomas: "Yargının Bağımsızlığı-Kavramsal Çerçeve, Tarihsel Gelişim, Tarafsızlıkla İlişkisi ve Türkiye Üzerine Gözlemler", **Yargının Bağımsızlığı Tarafsızlığı ve Etkililiği Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ankara: Türkiye Adalet Akademisi. 10-11 Aralık 2009, s. 21-30.
- GÖKCEN, Ahmet / BALCI, Murat / ÇAKIR, Kerim / ALŞAHİN, Mehmet Emin: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 4. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2020.
- GÖLCÜKLÜ, Feyyaz: "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde 'Adil Yargılama'", **AÜSBFD**, Prof. Dr. İlhan Öztrak'a Armağan, Sa. 49, C. 1-2, 1994.
- GÖNENÇ, Levent: **Dünyada ve Türkiye'de Yüksek Yargı Kurulları**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Anayasa Çalışma Metinleri IV, 2011, [www.tepav.org.tr/Çalışmalarımız/Anayasa Çalışmaları/TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri-4: "Yüksek Yargıya İlişkin Tartışmalar Bitmedi"](http://www.tepav.org.tr/Çalışmalarımız/Anayasa Çalışmaları/TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri-4:)
- GÖNENÇ, Levent: **Siyasi İktidarın Denetlenmesi-Dengelenmesi ve Yargı**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014.
- GÖNENÇ, Levent: **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Anayasa Çalışma Metinleri III, 2011, [www.tepav.org.tr/Çalışmalarımız/Anayasa Çalışmaları/TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri-3: "Anayasa'da Yapılan Son Değişiklikler Yargı Bağımsızlığı Endişelerini Gideremedi"](http://www.tepav.org.tr/Çalışmalarımız/Anayasa Çalışmaları/TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri-3:)

- GÖREN, Zafer: **Anayasa Hukuku**, 4. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019.
- GÖZLER, Kemal: **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, I. Cilt**, 2. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2020.
- GÖZLER, Kemal: **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, II. Cilt**, 2. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2020.
- GÖZLER, Kemal: **Türk Anayasa Hukuku**, 3. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2019.
- GÖZLER, Kemal: **Elveda Anayasa: 16 Nisan 2017’de Oylayacağımız Anayasa Değişikliği Hakkında Eleştiriler**, 2. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2017.
- GÖZLER, Kemal: **Hukuka Giriş**, 15. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2018.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: **Anayasa Hukuku**, 19. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref / GÖLCÜKLÜ, Feyyaz: **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 11. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2016.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: **Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları**, 40. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2020.
- GÜRAN, Sait: **Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1980.
- HAKYEMEZ, Yusuf Şevki: “Demokratik Hukuk Devleti Bağlamında Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yeniden Yapılandırılması”, **EÜHFD**, C. 13, Sa. 1–2, 2009, s. 59-85.
- HAKYEMEZ, Yusuf Şevki: “Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu”, **Stratejik Düşünce Enstitüsü Yargı Raporu: Demokratikleşme Sürecinde Yargı Kurumları**, Ankara, 2010, s. 51-70.
- HARRIS, David / O’BOYLE, Michael / WARBRICK, Colin: **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku**, Çev. Mehveş Bingöllü Kılıcı, Ankara, Avrupa Konseyi, 2013.

- İBA, Şeref: **Anayasa Hukuku: Genel Esaslar**, 3. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2017.
- İBA, Şeref: **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2018.
- İNCEOĞLU, Sibel: **Adil Yargılanma Hakkı**, Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi - 4, Ankara, Avrupa Konseyi Yayını, 2018.
- İNCEOĞLU, Sibel: **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, 4. Baskı, İstanbul, Beta, 2013.
- İNCEOĞLU, Sibel: “Yargı Bağımsızlığı İçin Anayasal Öneriler”, **Anayasa Hukuku Dergisi**, C.1, Sa.1, 2012.
- İNCEOĞLU, Sibel: **Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Ekseninde Yargıcın Davranış İlkeleri**, İstanbul, Beta, 2008.
- İŞTEN, İnanç: “Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, **GÜSBD**, C. 13, Sa. 2, 2014, s. 285-313.
- KABOĞLU, İbrahim Ö.: **Anayasa Hukuku Dersleri: Genel Esaslar**, 14. Baskı, İstanbul, Legal Kitabevi, 2019.
- KABOĞLU, İbrahim Ö.: **Anayasa Yargısı: Avrupa Modeli ve Türkiye**, 4. Baskı, İmge Kitabevi, 2007.
- KABOĞLU, İbrahim Ö. / Sales, Eric: **Darbe ve Demokrasi Sarkacında Türk Anayasa Hukuku**, Çev: İrem Berksoy, İstanbul, Legal Kitabevi, 2018.
- KALABALIK, Halil: **İdare Hukuku Dersleri, I. Cilt**, 5. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- KANADOĞLU, O. Korkut: **Anayasa Mahkemesi**, İstanbul, Beta, 2004.
- KAPANİ, Münici: **İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklali**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1956.
- KAPANİ, Münici: **Kamu Hürriyetleri**, 7. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013.

- KELSEN, Hans: **Demokrasi: Doğası ve Değeri**, Çev. Yasin Uysal, Ankara, Dost Kitabevi, 2019.
- KEYMAN, Selahattin: **Ceza Muhakemesinde (Asıl Ceza Muhakemesinde) Savcılık**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1970.
- KIRMAZ, Birol: **Avrupa Birliği Sürecinde Hâkimlerin Denetimi ve Yargı Bağımsızlığı**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2009.
- KUNTER, Nurullah / YENİSEY, Feridun / NUHOĞLU, Ayşe: **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 17. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2010.
- KUTKAN, Oğuzcan: “Anayasa Mahkemelerinin Norm Alanını Daraltması ve Genişletmesi”, **DEÜHFD**, C.15, Özel Sayı: Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, 2019, s. 2063-2096.
- KUTKAN, Oğuzcan: “Türk Anayasa Hukukunda Meclis Soruşturması ve 2017 Anayasa Değişiklikleri”, **Türk Anayasa Hukukunun Güncel Sorunları**, Sakarya, Beşiköprü Yayınları, 2017, s. 137-161.
- KURU, Baki: **Hâkim ve Savcılarının Bağımsızlığı ve Teminatı**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1966, s. 32-34.
- LIJPHART, Arend: **Çağdaş Demokrasiler**, Çev. Ergun Özbudun & Ersin Onulduran, Ankara, Yetkin Yayınları, Tarih yok.
- Lord KINROSS, **Osmanlı: İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü**, Çev: Meral Gaspıralı, 5. Baskı, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 2016.
- METİN, Yüksel: “Türkiye’de Yargı Bağımsızlığına İlişkin Kimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C. 27, 2010, s. 217-272.
- MUMCUOĞLU, Maksut: “Hukuk Devletinde Bağımsız Yargının Yeri ve Bağımsız Yargının Türkiye’de Gelişimi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sa. 2, 1989, s. 262-306.
- ODER, Bertil Emrah: **Anayasa Yargısında Yorum Yöntemleri**, İstanbul, Beta, 2010.

- ORTAYLI, İlber: “Osmanlı Kadısı: Tarihi Temeli ve Yargı Görevi”, **AÜSBFD**, C. 30, Sa. 1, 1975, s. 117-128.
- ÖDEN, Merih: “Anayasa Yargısında Yargıcın Davaya veya İşe Bakamaması”, **AÜHFD**, C. 43, Sa. 1, 1993, s. 61-124.
- ÖZAY, İl Han: **Günışığında Yönetim**, 2. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2004.
- ÖZBUDUN, Ergun: **Anayasalcılık ve Demokrasi**, 3. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019.
- ÖZBUDUN, Ergun: **Türk Anayasa Hukuku**, 17. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017.
- ÖZEKES, Muhammet: “Adil Yargılanmaya Tehdit: Bilgisiz Hâkim ve Avukat”, **İstanbul Barosu – Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojik Bakışlar IV Sempozyumu**, İstanbul: HFSA 21. Kitap, İstanbul Barosu Yayını, 25-29 Ağustos 2008, s. 92-103.
- ÖZEN, Mustafa: **Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019.
- ÖZER, Atilla: **Anayasa Hukuku**, 8. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2017.
- ÖZER, Atilla: **Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2009.
- ÖZKUL, Fatih: “Anayasalarımızda Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sa. 3, 2016, s. 199-264.
- ÖZTÜRK, Bahri (Editör) / TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan / SIRMA GEZER, Özge / SAYGILAR KIRIT, Yasemin F. / ÖZAYDIN, Özdem / ALAN AKCAN, Esra / ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser / ALTINOK VILLEMIN, Derya / TOK, Mustafa Can: **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020.

- ÖZTÜRK, Fatih: **Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Politik Sorun ve Yargısal Aktivizm Doktrini: Anayasal Yargı Denetimi Gerekli Mi?**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2014.
- PEKEL, Abdulkadir: “İfade Özgürlüğünün Sınırlandırma Sebeplerinden Biri Olarak ‘Yargı Organının Otorite ve Tarafsızlığının Sağlanması’”, **GÜHFD**, C. 18, Sa. 2, 2014, s. 367-394.
- PAKSOY, Mustafa: “Cumhuriyet Savcısının Bağımsızlığı Meselesi”, **EÜSBD**, C. 7, Sa. 1, 2014, s. 45-66.
- SANCAKDAR, Oğuz / DOĞAN, Eser Us / KASAPOĞLU TURHAN, Mine / ÖNÜT, Lale Burcu / SEYHAN, Serkan: **İdare Hukuku**, 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- SALDIRIM, Mustafa: “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Sorumluluğu”, **Prof. Dr. Bilge Öztan’a Armağan**, www.saldirim.com (24.08.2020).
- SARTORI, Giovanni: **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, Çev. Tunçer Karamustafaoğlu, Mehmet Turhan, Ankara, Yetkin Kitabevi, 1996.
- SEZER, Abdullah / KIRIT, Emrah / BOYAR, Oya: **Hukuk Devleti**, İstanbul, Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı Yayını, 2003.
- SEZER, Yasin: **Kamu Hizmetine Girme Hakkı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006.
- SOYASLAN, Doğan: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018.
- SOYSAL, Mümtaz: **Anayasaya Giriş**, 1. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1968.
- ŞIK, Hüseyin: **Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018.
- ŞİRİN, Tolga: “Takdir Marjı Doktrini ve Türkiye Anayasa Mahkemesi Açısından Anlamı”, **Anayasa Hukuku Dergisi**, C. 2, Sa. 4, 2013, s. 359-399.
- TAN, Turgut: **İdare Hukuku**, 3. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2014.

- TANİLLİ, Server: **Devlet ve Demokrasi**, 4. Baskı, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2007.
- TANÖR, Bülent: **İki Anayasa: 1961-1982**, 5. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013.
- TANÖR, Bülent: **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, 20. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- TANÖR, Bülent / YÜZBAŞIOĞLU, Necmi: **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 19. Baskı, İstanbul, Beta, 2019.
- TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan / SANCAKTAR, Oğuz / ÖNOK, Rifat Murat: **İnsan Hakları El Kitabı**, 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- TEZİÇ, Erdoğan: **Anayasa Hukuku: Genel Esaslar**, 23. Baskı, İstanbul, Beta, 2019.
- TOROSLU, Nevzat / FEYZİOĞLU, Metin: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2016.
- TUNAYA, Tarık Zafer: **Siyasi Kurumlar ve Anayasa Hukuku**, 4. Baskı, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1980.
- TUNÇ, Hasan: **Karşılaştırmalı Anayasa Yargısı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1997.
- TURHAN, Oğuz: **Türkiye’de ve Karşılaştırmalı Hukukta Yargı Üst Kurulları**, Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, 2012, www.tasav.org/Yayınlar/Analiz
- Uluslararası Af Örgütü: **Adil Yargılanma Hakkı**, Çev. Fadıl Ahmet Tamer, Erol Kaplan, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.
- URAN MURPHY, Peri: **Teorik Çerçevede Türkiye’de Yargı Bağımsızlığı**, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019.
- UYGUN, Oktay: **Demokrasi**, 3. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- UZ, Abdullah: “Anayasal Bir Hak Olarak Kamu Hizmetine Girme Hakkı ve Liyakat İlkesi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 2, Sa. 1, 2011, s. 59-94.

- ÜLGEN, Özen / ALTUNÇ, Sinan: “Fransız Anayasa Konseyi”, **2010 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı**, Editörler: Bahri Öztürk / Fikret İlkiz / Ümit Kocasakal, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 53-58.
- ÜNAL, Şeref: **Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Ankara, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 1994.
- ÜNAL ÖZKORKUT, Nevin: “Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devleti’ne Girişi”, **AÜHFD**, C. 52, Sa. 4, 2003, s. 147-154.
- ÜNVER, Yener / HAKERİ, Hakan: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019.
- VITSAUSKAS, Dovydas / DIKOV, Grigoriy: **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Korunması**, Çev. Serkan Cengiz, Strazburg, Avrupa Konseyi Yayını, 2012.
- YAVUZ, Bülent: **Türkiye’de Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012.
- YAZICI, Hilal: “Bazı Ülke Örnekleri ve Uluslararası Belgelerde Yargı Kurulları, Hâkimlerin Atanma ve Disiplin İşlemlerine İlişkin Yetkileri”, **İÜHFM**, C. 72, Sa. 2 (Prof. Dr. Berin Ergin’e Armağan), 2014, s. 759-783.
- YAZICI, Hilal: **Türk Anayasal Sisteminde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yapısı ve İşleyişi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.
- YENİDÜNYA, A.Caner / İÇER, Zafer: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016.
- YILDIZ, Abdülkadir: **Yargının Tarafsızlığı**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- YILMAZ, Faruk: **Türk Anayasa Tarihi**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2012.
- YILMAZ, Halit: **Türkiye’nin Yargı Bağımsızlığına İlişkin Sorunları**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2009.

- YILMAZ, Halit: “Hâkim ve Savcı Adayı Alımında Mülakat Sınavına İlişkin Hukuksal Sorunlar” **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sa. 93, 2011, s. 35-52.
- YİĞİT, Uğur / ÖZTÜRK, İlhami: **Yargı Hukuku**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2020.
- YOLCU, Serkan: **İngiltere’de Kuvvetler Ayrılığı ve Yargı Bağımsızlığı Alanındaki Gelişmeler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2011.
- YURTCAN, Erdener: **Ceza Yargılaması Hukuku**, 16. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019.

